

Uplatnění absolventů škol na trhu práce 2009

Uplatnění absolventů škol na trhu práce – 2009

Helena Úlovcová
Jiří Vojtěch
Jana Trhlíková
Daniela Chamoutová
Pavla Skácelová
Jeny Burdová

Uspořádal Robert Sukup

Národní ústav odborného vzdělávání
Praha
2010

Úvodní slovo

Vážení kolegové,

Národní ústav odborného vzdělávání připravil v rámci individuálního projektu národního **VIP Kariéra II – Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy** soubornou publikaci vycházející z analytických studií, které se zabývají situací na trhu práce, vývojem vzdělávací a profesní struktury pracovních sil, problémy přechodu ze školy do zaměstnání a uplatnitelností absolventů škol. Výsledky těchto analýz zpracované do podoby komplexní publikace mohou být využívány v kariérovém poradenství ve školách, v informačních a poradenských střediscích úřadů práce i v dalších poradenských subjektech. Rovněž mají sloužit pracovníkům ministerstev (zejména MŠMT a MPSV), krajských úřadů, úřadů práce, zástupcům zaměstnavatelů a dalším sociálním partnerům jako informace o problematice i jako podklad pro rozhodování.

Souhrnná publikace **Uplatnění absolventů škol na trhu práce – 2009** přináší nejpodstatnější poznatky získané v průběhu roku 2009. Poskytuje souhrn informací o strategiích získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenosti v zaměstnání, nezaměstnanosti absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009, uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce, o spokojenosti zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem a na závěr o požadavcích zaměstnavatelů v zemědělské sféře ve vztahu k absolventům škol.

Rádi bychom Vás také upozornili na existenci **Informačního systému o uplatnění absolventů škol na trhu práce (ISA)**, který byl vytvořen v rámci projektu VIP Kariéra a je dostupný na **www.infoabsolvent.cz**. Systém poskytuje informace potřebné pro volbu škol a oborů vzdělání, informace o absolventech škol a trhu práce, poskytuje pomoc žákům, kteří mají problémy ve studiu a obsahuje i průvodce volbou povolání. V něm jsou dostupné i všechny publikace vytvořené v rámci projektu.

Věříme, že tato publikace bude pro Vás i Vaše spolupracovníky přínosem, že Vám umožní podrobně se seznámit se situací absolventů škol vstupujících na trh práce a že ji efektivně využijete v kariérovém poradenství. Nejen tato publikace, ale i výchozí studie jsou k dispozici na **www.infoabsolvent.cz**, **www.karieroveporadenstvi.cz** a **www.nuov.cz**. Na těchto stránkách můžete nalézt i další podrobné informace, některé i v krajském členění. Základní údaje o projektu VIP Kariéra II - KP jsou dostupné rovněž na **www.nuov.cz/vip2**.

Za řešitelský tým systémového projektu VIP Kariéra II – KP

Helena Úlovcová

Náměstkyně ředitele Národního ústavu odborného vzdělávání

Publikace vznikla v rámci systémového projektu VIP Kariéra II – Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy. Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a rozpočtem České republiky.

ISBN 978-80-87063-28-6

© Národní ústav odborného vzdělávání, 2010

Obsah

1. ÚVOD	4
2. STRATEGIE ZÍSKÁVÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ ABSOLVENTŮ ŠKOL A JEJICH SPOKOJENOST V ZAMĚSTNÁNÍ	5
2.1 FORMÁLNÍ A NEFORMÁLNÍ ZPŮSOBY ZÍSKÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ	5
2.2 SPECIFIKA STRATEGIÍ HLEDÁNÍ ZAMĚSTNÁNÍ	7
2.3 HODNOCENÍ SPOKOJENOSTI V ZAMĚSTNÁNÍ	9
2.4 POSTOJE ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH A VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL K PRACOVNÍMU UPLATNĚNÍ	14
3. NEZAMĚSTNANOST ABSOLVENTŮ STŘEDNÍCH A VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL V ROCE 2009	16
3.1 VÝVOJ POČTU NEZAMĚSTNANÝCH ABSOLVENTŮ ŠKOL PODLE KATEGORIÍ VZDĚLÁNÍ	16
3.2 NEZAMĚSTNANOST ČERSTVÝCH ABSOLVENTŮ ŠKOL PODLE STUPNĚ VZDĚLÁNÍ	21
3.2.1 Nezaměstnanost absolventů středního vzdělání s výučním listem (kategorie vzdělání E, H)	24
3.2.2 Nezaměstnanost absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem (kategorie vzdělání LO)	26
3.2.3 Nezaměstnanost absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie vzdělání M)	27
3.2.4 Nezaměstnanost absolventů nástavbového studia (kategorie vzdělání L5)	28
3.2.5 Nezaměstnanost absolventů vyššího odborného vzdělání (kategorie vzdělání N)	29
3.2.6 Nezaměstnanost absolventů vysokoškolského vzdělání (kategorie vzdělání R, T, V)	30
3.3 STRUKTURA NEZAMĚSTNANÝCH ABSOLVENTŮ Z HLEDISKA PROFESNÍ SKLADBY	31
3.4 NEZAMĚSTNANOST ČERSTVÝCH ABSOLVENTŮ ŠKOL V JEDNOTLIVÝCH KRAJÍCH	34
4. SOUČASNÁ UPLATNITELNOST ABSOLVENTŮ ŠKOL Z POHLEDU PRACOVNÍKŮ ÚŘADŮ PRÁCE	37
4.1 NABÍDKA A POPTÁVKA NA TRHU PRÁCE V PRŮBĚHU EKONOMICKÉ KRIZE	38
4.2 ŠANCE ABSOLVENTŮ ŠKOL NA UPLATNĚNÍ PODLE PRACOVNÍKŮ ÚŘADŮ PRÁCE	41
4.3 KOMPETENCE OVLIVŇUJÍCÍ UPLATNĚNÍ ABSOLVENTŮ ŠKOL	46
5. SPOKOJENOST ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ SE STŘEDOŠKOLSKÝM STUDIEM	50
5.1 SITUACE ŽÁKŮ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM V ČR	50
5.2 VYUŽITÍ SLUŽEB PORADENSTVÍ PŘI VOLBĚ STUDIA A JEJICH HODNOCENÍ	52
5.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLBU STŘEDNÍ ŠKOLY	55
5.3.1 Omezení související se zdravotním postižením žáků při výběru střední školy	56
5.3.2 Přizpůsobení volby oboru nebo školy v době rozhodování	60
5.4 SPOKOJENOST ABSOLVENTŮ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM S VOLBOU OBORU A ŠKOLY	63
5.4.1 Spokojenost se zvoleným stupněm vzdělání	63
5.4.2 Spokojenost se zvoleným oborem	64
5.4.3 Spokojenost s formou integrace na škole	65
5.4.4 Hodnocení úrovně získaných kompetencí	66
5.4.5 Hodnocení situace žáků se zdravotním postižením v průběhu docházky na střední škole	68
5.4.6 Spokojenost žáků se zdravotním postižením se vzdělávací nabídkou	69
6. POŽADAVKY ZAMĚSTNAVATELŮ V ZEMĚDĚLSKÉ SFÉŘE VE VZTAHU K ABSOLVENTŮM ŠKOL	71
6.1 KOMPETENCE KLÍČOVÉ PRO ZAMĚSTNAVATELE	71
6.1.1 Kompetence, na které by se měla škola více zaměřit	75
6.1.2 Kompetence, jejichž význam poroste	76
6.2 JAKÉ PRACOVNÍKY ZAMĚSTNAVATELÉ PŘIJÍMAJÍ?	77
6.3 SKUTEČNOSTI ROZHODUJÍCÍ PŘI PŘIJÍMÁNÍ NOVÝCH PRACOVNÍKŮ, ZEJMÉNA ABSOLVENTŮ	78
6.4 NEDOSTATKOVÉ PROFESÍ (OBORY VZDĚLÁNÍ) Z POHLEDU POTŘEB ZAMĚSTNAVATELŮ	80
7. ZÁVĚR	81
PŘÍLOHA	84

1. Úvod

Národní ústav odborného vzdělávání se již dlouhou dobu věnuje přechodu absolventů zejména středních odborných škol do praxe. Dlouholeté a systematické poznatky a znalosti nejen z oblasti odborného školství, ale také českého trhu práce, jeho potřeb a „zákonitostí“, činí z této instituce cenný zdroj informací. Cílem je poskytovat informace o stavu středního a vyššího odborného školství, jeho vývoji s ohledem na vývoj pracovního trhu a jeho potřeb (a tím upozorňovat na případné „kolize“ mezi těmito dvěma systémy), a přispět tak ke snadnějšímu přechodu absolventů na trh práce. Právě „kolize“ mezi oběma systémy (školským a trhem práce) může vést k disproporcím mezi počtem absolventů, kteří se ocitli na pracovním trhu a potřebami samotného trhu práce. Důsledkem je potom neúměrná nezaměstnanost absolventů některých oborových skupin, nebo naopak naprostý nedostatek absolventů některých oborů.

Jedním z dalších informačních zdrojů přispívajících k pochopení problematiky absolventů odborných škol a jejich zapojení se na trhu práce je i studie Uplatnění absolventů škol na trhu práce – 2009. Vznikla v rámci národního projektu Kariérové poradenství v podmínkách kurikulární reformy (VIP Kariéra II – KP), jehož hlavním cílem je vytvoření integrovaného systému kariérového poradenství a zlepšení koordinace informačně poradenských služeb.

Důležitým zdrojem informací jsou kromě webových stránek Národního ústavu odborného vzdělávání (www.nuov.cz) stránky informačního systému o uplatnění absolventů škol na trhu práce (www.infoabsolvent.cz). Tyto stránky mohou být prvním krokem pro žáky při volbě studijního oboru. Zdrojem informací jsou také pro pedagogické a poradenské pracovníky, pracovníky úřadů práce, zaměstnavatele a další. Jsou zde obsaženy také výsledky šetření a analýzy, ze kterých vychází tato studie.

Předkládaná studie obsahuje výsledky z hlavních šetření a analýz za rok 2009. Je složena ze sedmi částí, a to včetně úvodní a závěrečné kapitoly.

Kapitola **Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání** analyzuje, jaké strategie v současné „informační společnosti“ s rozšiřujícím se vlivem internetu absolventi středních a vyšších odborných škol využívají při vstupu na trh práce, včetně otázky, jakou roli hrají neformální kontakty při hledání prvního zaměstnání absolventů. Součástí šetření je i zjištění, zda absolventi různých typů škol využívají odlišné strategie hledání zaměstnání a zda se liší ve využívání sociálních sítí. Dalším zkoumaným okruhem je analýza postojů absolventů středních a vyšších škol k zaměstnání a jejich hodnotová orientace, která ovlivňuje výběr pracovního uplatnění na trhu práce. Ve srovnání s jinými studiemi na toto téma jsou předmětem šetření pouze absolventi středních škol s maturitou a vyšších odborných škol. Jde tedy o určitou sondu do postojů mladých lidí v období jejich vstupu na trh práce. Zároveň jde o generaci narozenou kolem roku 1985 a později, tedy generaci, jejíž odborná příprava probíhá

hala po roce 1989 a u které již nelze předpokládat ovlivnění socialistickými postoji k práci.

V kapitole **Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009** je věnována pozornost struktuře nezaměstnaných „čerstvých“ absolventů středních a vyšších odborných škol. Podrobně je zde rozpracována část věnující se nezaměstnanosti z pohledu úrovně dosaženého vzdělání. Pozornost je věnována také struktuře nezaměstnaných absolventů z hlediska profesní skladby, což má zase úzkou souvislost s aktuálními potřebami trhu práce. Součástí této kapitoly je rovněž regionální diferenciací nezaměstnanosti absolventů v České republice, její srovnání s celkovou mírou nezaměstnanosti. Podrobně je analyzován vztah mezi mírou nezaměstnanosti absolventů v jednotlivých krajích a úrovní vzdělání.

Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce je kapitola, která vychází z šetření Národního ústavu odborného vzdělávání zaměřeného na toto téma, které je zejména nyní, v období ekonomické krize, velmi aktuální. Pracovníci úřadů práce se denně dostávají do styku s uchazeči o zaměstnání, jsou rovněž v úzkém kontaktu se zaměstnavateli. Znájí tedy tuto problematiku jak z pohledu případných nedostatečných kompetencí a jiných znalostí absolventů, tak z pohledu aktuálních i dlouhodobějších potřeb zaměstnavatelů.

Kapitola **Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem** je založena na výsledcích šetření prováděného mezi žáky se zdravotním postižením v závěru jejich docházky na středních školách. Je zaměřena na podrobné zmapování problémů a omezení, se kterými se žáci vzhledem ke svému zdravotnímu postižení při výběru vhodného středního vzdělání setkali. Cílem je také zjistit spokojenost žáků se zvolenou vzdělávací dráhou po ukončení střední školy. Kapitola mapuje rozdíly v hodnocení nabídky studia podle druhu zdravotního postižení a formy integrace, zjišťuje míru využívání poradenských služeb ze strany této skupiny žáků a zkoumá spokojenost s těmito službami i spokojenost budoucích zdravotně postižených absolventů se zvolenou školou, oborem a průběhem studia.

Požadavky zaměstnavatelů v zemědělské sféře ve vztahu k absolventům škol je kapitolou, jejímž obsahem je uplatnitelnost absolventů na trhu práce z pohledu samotných zaměstnavatelů. Tento výzkum analyzuje zemědělskou sféru a logicky tak navazuje na předchozí šetření, která NÚOV provedl již dříve mezi zaměstnavateli sekundární, terciární i kvartérní sféry. Zjišťovány jsou nejenom názory zaměstnavatelů na znalosti, dovednosti a schopnosti absolventů škol a jejich připravenost pro vstup na trh práce, ale také skutečnosti rozhodující pro zaměstnavatele při přijímání nových pracovníků. Identifikovány jsou žádané, resp. nedostatečné profese a obory vzdělání. V neposlední řadě se zkoumá i to, co zaměstnavatelé očekávají od vzdělávacího systému.

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Pro absolventy je odchod ze školy a první uplatnění se na trhu práce zásadním životním okamžikem. Úspěšné zahájení pracovní dráhy je přitom ovlivněno mnoha aspekty – aktuální situací na trhu práce, získanými znalostmi a dovednostmi, perspektivou absolvovaného oboru, zájmem zaměstnavatelů a dalšími. Určitou roli mohou v úspěšném přechodu na trh práce sehrát i strategie použité při hledání zaměstnání, například využití sociálních sítí a jejich efektivita.

Dalším aspektem, který ovlivňuje výběr zaměstnání ze strany absolventa, je jeho hodnotová orientace, očekávání vzhledem k zaměstnání a preference. Jinými slovy otázka, které aspekty pracovního uplatnění, na jejichž základě si zaměstnání vybírá, považuje absolvent za nejpodstatnější.

Tato kapitola navazuje na dlouhodobé longitudinální šetření absolventů středních škol a jejich vstupu na trh práce realizované v Národním ústavu odborného vzdělávání v letech 2003 až 2009 a zaměřuje se na dílčí doplňující otázky související s tímto tématem. Vychází z údajů zjištěných v rámci longitudinálního šetření absolventů oborů středního a vyššího vzdělání, které probíhalo v několika etapách. V I. etapě tohoto šetření byli osloveni žáci a studenti středních a vyšších škol v závěru jejich studia a byla získána databáze kontaktů. V navazující II. etapě pak byli na základě vytvořené databáze postupně dotazováni absolventi středních a vyšších škol znovu, a to vždy s odstupem tří let od ukončení daného typu studia.

Data pro uvedenou analýzu byla převzata z dotazníkového šetření realizovaného v rámci uvedené II. etapy šetření, a to konkrétně ze šetření absolventů s výučním listem (realizovaného v roce 2003), oborů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou (SOŠ – r. 2007) a šetření absolventů VOŠ (2009). Jako základní výzkumná technika byl použit dotazník, jehož součástí byly i otázky zaměřené na způsob získání zaměstnání a jeho hodnocení a dále otázky týkající se hodnotové orientace ve vztahu k pracovnímu uplatnění.¹ Použitá baterie otázek i způsob sběru dat byly v podstatě shodné pro všechny druhy škol, což umožnilo jejich vzájemné srovnání. Výběrové soubory získané v jednotlivých šetřeních zahrnovaly 538 vyučených, 750 maturantů oborů SOŠ a 739 absolventů VOŠ, což činí celkem 2027 respondentů.²

¹) Při tvorbě výběrových souborů byla zohledněna reprezentativnost z několika hledisek – z pohledu oborového zastoupení byly vybrány jednak obory s vysokým počtem žáků, jednak obory, které mají odlišnou míru nezaměstnanosti. Druhým kritériem byl výběr škol a okresů tak, aby pokrýval většinu území ČR a aby opět byly zastoupeny jak okresy s nízkou, tak i vysokou mírou nezaměstnanosti. První dotazník dostali všichni žáci ve vybraných třídách a školách před ukončením studia, zadání provedli pracovníci NÚOV, příp. externí pracovníci. Ve druhé etapě průzkumu, realizované s odstupem 3 let od ukončení studia, byly na základě databáze adres osloveni všichni respondenti z I. etapy. Pouze v případě absolventů oborů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem byla realizována jen poštovní anketa po 3 letech od ukončení studia.

²) Počet absolventů, kteří v době šetření byli zaměstnáni, činil 1497 respondentů.

2.1 Formální a neformální způsoby získání zaměstnání

Získání prvního zaměstnání závisí na řadě faktorů, jako jsou například aktivita absolventa, znalosti a dovednosti, poptávka po absolventech v tomto oboru, úroveň vzdělání i schopnosti se dobře prezentovat. Určitou roli může hrát i dostupnost informací o volných pracovních místech a využití různých strategií při hledání zaměstnání. Strategie vedoucí k získání zaměstnání přitom mohou být založeny jak na formálních, tak i neformálních způsobech hledání zaměstnání.

V tomto šetření se zaměřujeme na výsledek tohoto úsilí, to znamená, že zjišťujeme, jaké způsoby hledání zaměstnání byly úspěšné a vedly skutečně k získání zaměstnání. Mezi neformální kanály, tedy sítě osobních kontaktů, jsme zahrnuli především členy úzké rodiny, kamarády a spolužáky. Do této kategorie byly zařazeny i kontakty získané na škole a během praxe. Vycházíme přitom z předpokladu, že prvotním cílem absolvování odborné praxe v podniku není zprostředkování zaměstnání a získání zaměstnání tímto způsobem závisí na individuální aktivitě absolventa, případně potenciálního zaměstnavatele. Podobně mezi neformální způsoby zahrnujeme i to, že absolvent přímo osloví firmu, což je rovněž výrazem osobní iniciativy absolventa.

Při posuzování těchto strategií je třeba si uvědomit, že zvolená strategie při hledání zaměstnání může vyplývat nejen z preferencí absolventa a jeho možností, například známostí rodičů nebo kontaktů získaných v průběhu odborné praxe na škole, ale je ovlivněna i druhou stranou, tedy přístupem zaměstnavatelů a způsobem, jakým vyhledávají pracovníky pro obsazení různých typů pracovních pozic. Tuto skutečnost potvrzují zjištění z kvantitativní analýzy inzerce realizované v NÚOV, z nichž vyplývá, že charakter nabídky zaměstnání závisí na typu média, ve kterém je inzerát uveden. Například celostátní deníky se častěji zaměřují na hledání vysoce kvalifikovaných pozic, v regionálních denících převažuje poptávka po středně kvalifikovaných pracovnících a v inzertních novinách jsou relativně často inzerována obslužná povolání. Nabídka na internetu je pak charakteristická poměrně vysokým zastoupením kvalifikovaných profesí a klientelu personálních agentur často tvoří zahraniční ekonomické subjekty.³

V následujícím textu se zaměříme na otázku, zda se liší strategie, které vedly k získání zaměstnání z hlediska sledovaných typů škol a podle pohlaví.

Realizované způsoby získání zaměstnání podle typu školy

Výsledky šetření ukazují poměrně výrazné rozdíly ve strategiích, které vedly k získání zaměstnání u absolventů různých typů škol.

³) Šťastnová, P., Kalousková, P., Úlovcová, H., Vojtěch, J.: Potřeby zaměstnavatelů z pohledu analýzy inzertní nabídky zaměstnání a názorů pracovníků personálních agentur, Praha: NÚOV, 2005.

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Z tabulky 2.1, která uvádí zastoupení vybraných strategií získání zaměstnání v rozdělení podle typu školy, je zřejmé, že v kategorii absolventů středních i vyšších odborných škol významnou roli při hledání zaměstnání sehrávají neformální cesty. Téměř třetinu pracovních míst absolventi oborů středního vzdělání s výučním listem (dále absolventi SOU) a absolventi **oborů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou (dále absolventi SOŠ) nacházejí především s pomocí nejbližších příbuzných. Využití neformálních vazeb se ale výrazně liší u absolventů středních škol na jedné straně a absolventů vyšších odborných škol na straně druhé.** Zatímco z vyučených v rámci sledovaného vzorku získalo zaměstnání s pomocí rodičů kolem 28,9 % absolventů a u maturantů byl tento podíl 31,1 %, absolventi vyšších odborných škol spoléhají na pomoc rodičů a sociální sítě vytvořené původní rodinou podstatně méně – příbuzní jim pomohli získat zaměstnání jen asi v 10,8 % případů. Naopak podstatným kanálem, který absolventům VOŠ usnadňuje najít zaměstnání, je vlastní vytvořená sociální síť kamarádů a přátel, s jejíž pomocí získalo zaměstnání 16,1 % absolventů VOŠ.

Tyto výsledky potvrzují, že při hledání prvního zaměstnání se středoškoláci nejčastěji obracejí na užší kruh své rodiny, naproti tomu absolventi s vyšším vzděláním – v případě zmíněného výzkumu se jednalo o vysokoškoláky – více využívají okruh svých známých. Můžeme předpokládat, že toto zjištění je ovlivněno vyšším věkem absolventů VOŠ a větší pracovní aktivitou přátel, kteří již dříve vstoupili na trh práce a disponují informacemi a kontakty, které mohou zprostředkovat.

Podobně odlišná je frekvence **přímého oslovení firem**, které rovněž řadíme k neformálním způsobům hledání zaměstnání. Zatímco pro vyučené je přímé oslovení firmy významným způsobem získání zaměstnání (26,8 % vyučených), z maturan-

tů takto získalo zaměstnání jen asi 17,7 % a z absolventů VOŠ jen kolem 10 %. Otázkou je, zda za tímto rozdílem stojí jiné strategie absolventů nebo spíše odlišný charakter práce, kdy například vyučení se mohou obracet na velké výrobní podniky v místě bydliště, u kterých předpokládají možnost uplatnění, zatímco místa v kancelářích jsou více rozptýlená a vyžadují použití odlišné strategie.

K neformálním kanálům můžeme dále přiřadit i **využití kontaktů získaných na škole nebo na praxi**. Ve srovnání s předchozími uvedenými způsoby je tento způsob naopak podstatně častější u absolventů VOŠ (18 %) než u vyučených (8,5 %). Nejnížší je pak u absolventů odborných škol s maturitou (4,2 %).

K formálním kanálům patří především využití **služeb úřadů práce**. V rámci sledovaného vzorku nepatřil tento způsob získání zaměstnání k příliš častým, přitom častěji se obraceli na úřad práce vyučení a maturanti (z nich takto získalo zaměstnání 8 % až 9 % absolventů středních škol) než absolventi VOŠ (5,4 %).

Inzeráty v novinách využilo kolem 6 %-9 % dotázaných bez velkých odlišností mezi sledovanými skupinami. Naopak výrazné rozdíly se ukázaly především ve využívání **internetu**, který jako formální způsob vedl podstatně častěji k získání zaměstnání u absolventů vyšších odborných škol (23,8 %) než u maturantů (15,7 %). Vyučení ve sledovaném období internet pro získání zaměstnání prakticky nevyužívali. Tato situace může souviset s nižší nabídkou vhodných míst nabízených tímto způsobem, kdy z šetření zaměstnavatelů a inzertní nabídky realizovaného v NÚOV vyplývá, že nabídka míst na internetu je užší než v jiných médiích a je směřována více k obsazení odborných pozic.⁶ Určitou roli může hrát i nižší dostupnost internetu pro tyto skupiny v době realizace šetření⁷. V této souvislosti můžeme předpokládat, že v dů-

Tabulka 2.14: Způsoby získání prvního zaměstnání u absolventů SOU, SOŠ a VOŠ⁵

		Způsob získání zaměstnání										
	Typ školy	rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	práce byla nabídnuta	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	SOU	122	113	39	29	0	36	23	60	0	0	422
	SOŠ	125	71	32	29	63	17	18	47	0	0	402
	VOŠ	72	70	36	60	158	120	14	0	107	28	665
	celk.	319	254	107	118	221	173	55	107	107	28	1489
%	SOU	28,9	26,8	9,2	6,9	0,0	8,5	5,5	14,2	0,0	0,0	100,0
	SOŠ	31,1	17,7	8,0	7,2	15,7	4,2	4,5	11,7	0,0	0,0	100,0
	VOŠ	10,8	10,5	5,4	9,0	23,8	18,0	2,1	0,0	16,1	4,2	100,0
	celk.	21,4	17,1	7,2	7,9	14,8	11,6	3,7	7,2	7,2	1,9	100,0
Adj. rez.	SOU	+++	+++	o	o	–	–	+	+++	–	–	
	SOŠ	+++	o	o	o	o	–	o	+++	–	–	
	VOŠ	–	–	–	o	+++	+++	–	–	+++	+++	

⁴⁾ V tabulkách je znázorněna statistická významnost na základě adjustovaných reziduí transformovaných na znaménkové schéma, které vychází z rozdílu mezi očekávanými četnostmi a skutečně získanými četnostmi. Počet znamének vyznačuje signifikantně vyšší nebo nižší četnost (na 5%, 1% nebo 0,1% hladině významnosti).

⁵⁾ Jedná se o nevážený vzorek.

⁶⁾ Šťastnová, P., Kalousková, P., Úlovcová, H., Vojtěch, J.: Potřeby zaměstnavatelů z pohledu analýzy inzertní nabídky zaměstnání a názorů pracovníků personálních agentur, Praha: NÚOV, 2005.

⁷⁾ Důvodem může být i postupné rozšiřování internetu na školy a do domácností. Šetření u vyučených bylo realizováno v I. vlně výzkumu absolventů již v roce 2004, zatímco šetření absolventů SOŠ a VOŠ proběhlo později.

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Tabulka 2.2: Způsoby získání prvního zaměstnání podle pohlaví

		Způsob získání zaměstnání										
		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	práce byla nabídnuta	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	muž	151	122	28	32	73	58	23	47	43	10	587
	žena	165	132	78	85	145	115	29	60	63	18	890
	celkem	316	254	106	117	218	173	52	107	106	28	1477
%	muž	25,7	20,8	4,8	5,5	12,4	9,9	3,9	8,0	7,3	1,7	100,0
	žena	18,5	14,8	8,8	9,6	16,3	12,9	3,3	6,7	7,1	2,0	100,0
	celkem	21,4	17,2	7,2	7,9	14,8	11,7	3,5	7,2	7,2	1,9	100,0
Adj. rez.	muž	+++	++	–	–	–	o	o	o	o	o	
	žena	–	–	++	++	+	o	o	o	o	o	

sledku postupného zavádění internetu do škol a rozšiřování jeho dostupnosti v domácnostech může dojít k širšímu využití internetu i ve skupině vyučených.

Posledním sledovaným formálním způsobem získání zaměstnání je **využití služeb personálních agentur**, které v rámci vzorku zprostředkovaly zaměstnání pouze menší skupině absolventů VOŠ. U absolventů středních škol se tento způsob získání zaměstnání prakticky neobjevil.

Na závěr můžeme konstatovat, že absolventi získávají zaměstnání častěji neformálními způsoby, to znamená pomocí rodiny, známých a kamarádů, případně na základě vlastních kontaktů, vytvořených během praxe nebo v souvislosti s přímým oslovením firem, než způsoby formálními, tedy prostřednictvím inzerátů, internetu, personálních agentur a úřadů práce. Neformální cesty získání zaměstnání tak zůstávají dominantní a nejvíce využívanou cestou, což potvrzuje význam sociálních sítí pro získání uplatnění na trhu práce.

Zároveň z našeho průzkumu vyplývá, že se zvyšující úrovní dosaženého vzdělání narůstá podíl absolventů, kteří nacházejí zaměstnání prostřednictvím formálních kanálů. Zatímco formálními kanály získalo své první zaměstnání jenom 18 % absolventů SOU, více jich bylo u absolventů SOŠ (31 %) a absolventů VOŠ (42 %). Tento posun je dán především vyšším využíváním internetu maturanty

a absolventy VOŠ a naopak méně častým oslovováním firem nebo využíváním nabídek zaměstnání.

Porovnáme-li podrobněji využívání sociálních sítí v rámci kategorie neformálních způsobů hledání zaměstnání, pak vyučení a maturanti častěji spoléhali na vlastní rodinu, tedy na užší vztahy, případně oslovovali přímo firmy. Naopak absolventi VOŠ spoléhali podstatně méně na vlastní rodinu, ale více využívali vlastní vytvořené sítě, tedy kamarády a kontakty ze školy a z praxe.

Způsoby získání zaměstnání podle pohlaví

Podíváme-li se, jaké způsoby vedly k získání zaměstnání u mužů a žen v rámci sledovaného vzorku, pak z tabulky 2.2 vyplývá, že mužům častěji pomáhala rodina, případně se přímo obraceli na firmu, naopak ženy častěji získaly zaměstnání na úřadu práce nebo na základě inzerátu v novinách.

2.2 Specifika strategií hledání zaměstnání

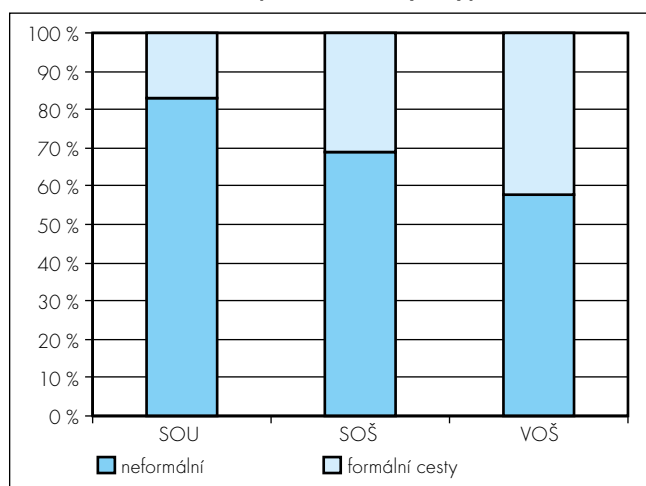
Každá z cest vedoucí k získání zaměstnání, kterou uplatnili naši respondenti, má svá specifika. V následujícím textu se zaměříme na otázku, zda využití určité strategie při hledání zaměstnání má vliv na skutečnost, zda absolvent získal zaměstnání přímo ve svém oboru, případně zaměstnání, které je z pohledu různých aspektů, jako jsou finanční ohodnocení, pracovní podmínky a jiné, výhodnější.

Podstatnou otázkou je z této souvislosti je, zda využití sociálních sítí při hledání zaměstnání působí spíše ve směru „protektce“, tedy tak, že usnadňuje získání výhodnějšího zaměstnání, nebo naopak jako „záchranná síť“ při potížích absolventa se získáním pracovního uplatnění vlastními silami.

Strategie získání zaměstnání a uplatnění v oboru

Shrňme si, do jaké míry absolventi pracují ve vystudovaném oboru. V rámci sledovaného vzorku se uplatnili ve vystudovaném oboru nejčastěji respondenti z řad vyučených absolventů, méně často absolventi VOŠ a nejméně absolventi SOŠ. Přímou ve svém oboru pracovalo 54,9 % vyučených, v příbuzném oboru 11 % vyučených a do jiného oboru odešlo 28,7 % z nich. Respondenti z řad absolventů SOŠ uvedli, že jenom 37 % z nich má zaměstnání ve vystudovaném oboru, 21 % pracuje v příbuzném oboru a až 42 % ve zcela jiném oboru. Absolventi VOŠ jsou z hlediska uplatnění ve vystudovaném oboru na tom poněkud lépe než absolventi SOŠ, ale nedosahují úrovně absolventů SOU. Přímou v oboru se realizovalo

Obrázek 2.1: Zastoupení formálních a neformálních způsobů získání zaměstnání podle sledovaných typů škol (v %)

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Tabulka 2.3: Práce v oboru po ukončení školy podle sledovaných typů vzdělání (v %)

Práce v oboru po ukončení školy		
SOU	pracoval ve vystudovaném oboru	59,4
	pracoval v příbuzném oboru	11,9
	pracoval ve zcela jiném oboru	28,7
	celkem	100,0
SOŠ	pracoval ve vystudovaném oboru	36,8
	pracoval v příbuzném oboru	21,3
	pracoval ve zcela jiném oboru	41,9
	celkem	100,0
VOŠ	pracoval ve vystudovaném oboru	44,8
	pracoval v příbuzném oboru	23,1
	pracoval ve zcela jiném oboru	32,0
	celkem	100,0

44,8 % a poměrně vysoký podíl pracuje v příbuzném oboru (23 %). Třetina pracuje ve zcela jiném oboru. Relativně vysoký podíl absolventů tedy v oboru, který vystudovali, nepracuje.

Podívejme se nyní, zda je uplatnění v oboru nebo mimo obor nějakým způsobem provázáno se způsobem hledání, resp. získání zaměstnání. Jinými slovy zaměříme se na otázku, jaké cesty vedly k získání zaměstnání v oboru, a naopak které způsoby získání zaměstnání využívali častěji ti absolventi, kteří odešli za prací do jiného oboru.

Logicky lze předpokládat, že nejúspěšnější cesta k získání zaměstnání v oboru by měla vést prostřednictvím kontaktů ze školy a praxe během studia. Vyjádření absolventů tento předpoklad potvrdilo. **Až 70 % absolventů, kteří přijali nabídku práce na základě kontaktů získaných během studia ve škole a v průběhu praxe, se uplatnilo ve vystudovaném oboru a dalších 17 % v příbuzném oboru.**

Relativně často zůstali ve svém oboru i absolventi, kteří se vrhli do sféry podnikání, z nich polovina začala podnikat ve vystudovaném oboru a další čtvrtina v příbuzném oboru. Rovněž přibližně polovina z těch, kteří získali zaměstnání prostřednictvím úřadu práce, pracuje ve vystudovaném oboru.

Ostatní cesty vedly k získání zaměstnání v oboru méně často. Pomoc rodičů nebo informace od kamarádů naopak relativně často vyústila v získání práce v jiném nebo příbuzném oboru. Z absolventů, kterým s výběrem pracovního místa

pomohli rodiče, získalo 48 % práci ve zcela jiném oboru a kolem 20 % v příbuzném oboru. Podobně jen přibližně třetina (37 %) absolventů, která našla zaměstnání na základě informací nebo doporučení kamarádů, začala pracovat ve svém oboru. **V zásadě tedy pomoc rodičů, příbuzných nebo kamarádů vedla méně často k získání zaměstnání ve vystudovaném oboru.**

Na závěr této části je možné shrnout, že nejúspěšnější cestou pro získání zaměstnání v oboru se jeví cesta přes kontakty získané ze školy a během praxe. Naopak nejnižší míru uplatnění ve vystudovaném oboru měli ti, kterým pracovní nabídku zprostředkovali příbuzní.

Podstatnou otázkou pak je, zda absolventi, kterým rodina pomohla zprostředkovat zaměstnání a z nichž mnozí odešli do jiného oboru, tak učinili z důvodů obtíží při hledání zaměstnání nebo proto, že díky pomoci rodičů získali výhodnější místo v jiném oboru.

Způsoby získání zaměstnání a nezaměstnanost

Jednou z možností, jak zjistit, zda má využití rodiny a ostatních sociálních sítí při hledání zaměstnání spíše roli záchrany nebo protekce, je zjistit, jestli přechod do zaměstnání s pomocí této strategie byl plynulý a snadný.

Výsledky šetření ale ukazují, že při přechodu na trh práce měli zkušenost s nezaměstnaností často právě ti absolventi, kteří nakonec získali zaměstnání pomocí rodiny. Konkrétně kolem 63 % absolventů, kterým zprostředkovala zaměstnání rodina, získalo zaměstnání až po zkušenosti s nezaměstnaností. Roli rodiny jako spíše záchranné sociální sítě potvrzuje i zjištění, že absolventům, kteří uvedli, že zaměstnání získali spíše obtížně, pomáhala přibližně ve 34 % případech rodina.

Záchranu poskytoval absolventům také úřad práce, kdy přibližně 87 % z celkového počtu absolventů, kterým zprostředkoval zaměstnání úřad práce, bylo nezaměstnaných a vysoké procento z nich rovněž uvedlo, že získali zaměstnání obtížně.

Naopak plynulý přechod do zaměstnání se nejčastěji podařil těm absolventům, kteří využili kontaktů ze školy nebo praxe, informace od kamarádů, případně začali podnikat. Jako velmi snadné hodnotili získání zaměstnání rovněž absolventi, kteří využili pracovní nabídky.

Tabulka 2.4: Způsoby získání zaměstnání ve vztahu k uplatnění ve vystudovaném oboru

		Způsob získání zaměstnání										celkem
		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	práce byla nabídnuta	informace od kamarádů	agentura	
Abs.	pracuje ve svém oboru	75	92	42	41	77	104	21	49	33	9	543
	pracuje v příbuzném oboru	49	35	19	16	39	25	11	8	23	6	231
	pracuje v jiném oboru	114	68	24	35	66	19	9	18	33	9	395
	celkem	238	195	85	92	182	148	41	75	89	24	1169
% Sl.	pracuje ve svém oboru	31,5	47,2	49,4	44,6	42,3	70,3	51,2	65,3	37,1	37,5	46,4
	pracuje v příbuzném oboru	20,6	17,9	22,4	17,4	21,4	16,9	26,8	10,7	25,8	25,0	19,8
	pracuje v jiném oboru	47,9	34,9	28,2	38,0	36,3	12,8	22,0	24,0	37,1	37,5	33,8
	celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Adj. rez.	pracuje ve svém oboru	–	o	o	o	o	+++	o	+++	o	o	
	pracuje v příbuzném oboru	o	o	o	o	o	o	o	–	o	o	
	pracuje v jiném oboru	+++	o	o	o	o	–	o	o	o	o	

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Z výsledků tedy vyplývá, že pro plynulý a snadný přechod do zaměstnání je výhodné využít kontaktů ze školy, praxe, případně od kamarádů. Pomoc rodiny ale relativně často nastupuje až v případě problémů se získáním zaměstnání a nezaměstnaností absolventa.

2.3 Hodnocení spokojenosti v zaměstnání

Poměrně zajímavou otázkou je, zda použití formálních nebo naopak neformálních cest k získání zaměstnání vede k obsazení výhodnějšího pracovního místa, tedy takového, se kterým jsou absolventi v průměru spokojenější.

Podívejme se nejprve na celkovou spokojenost a jednotlivé dílčí aspekty spokojenosti z hlediska subjektivního pohledu absolventů. Celková spokojenost absolventů sledovaných typů škol se pohybovala v rozmezí 80 % až 90 % spokojených. Určité rozdíly pak najdeme při sledování dílčích aspektů spokojenosti. Zatímco spokojenost se zajímavostí práce, jistotou pracovního místa, perspektivností firmy a pracovními podmínkami je poměrně vysoká – kolem 82 % až 85 %, spokojenost s platovými podmínkami a s využitím kvalifikace se pohybuje na nižší úrovni – jen kolem 70 % spokojených.

Tabulka 2.7: Spokojenost s jednotlivými aspekty zaměstnání (v %)

Dílčí aspekty spokojenosti se zaměstnáním	% absolventů, kteří uvedli, že jsou velice spokojeni a spíše spokojeni
Zajímavost práce	85%
Jistota zaměstnání	83%
Perspektiva firmy	83%
Pracovní podmínky	82%
Výše platu nebo mzdy	69%
Využití kvalifikace	69%

Způsob získání zaměstnání a celková spokojenost se zaměstnáním

Vedou formální, nebo naopak neformální způsoby získání zaměstnání k dosažení pracovní pozice, se kterou jsou absolventi spokojenější? Dalo by se předpokládat, že neformální způsoby založené na využití sociálních sítí povedou k získání zaměstnání s vyšší mírou spokojenosti. Absolventi, kteří nastupují na místa doporučená nebo zprostředkovaná nejbližšími příbuznými a známými, mohou získat řadu informací o pracovním místě, konkrétních podmínkách a chodu organizace nebo firmy, včetně neformálních informací ze

Tabulka 2.5: Strategie získání zaměstnání a nezaměstnanost při přechodu na trh práce (v %)

		Způsob získání zaměstnání										
		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	práce byla nabídnuta	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	nebyl nezaměstnaný	111	101	14	41	99	107	35	52	64	14	638
	byl nezaměstnaný	192	145	92	67	110	50	16	52	37	13	774
	celkem	303	246	106	108	209	157	51	104	101	27	1412
% sl.	nebyl nezaměstnaný	36,6	41,1	13,2	38,0	47,4	68,2	68,6	50,0	63,4	51,9	45,2
	byl nezaměstnaný	63,4	58,9	86,8	62,0	52,6	31,8	31,4	50,0	36,6	48,1	54,8
	celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
% řad.	nebyl nezaměstnaný	17,4	15,8	2,2	6,4	15,5	16,8	5,5	8,2	10,0	2,2	100,0
	byl nezaměstnaný	24,8	18,7	11,9	8,7	14,2	6,5	2,1	6,7	4,8	1,7	100,0
	celkem	21,5	17,4	7,5	7,6	14,8	11,1	3,6	7,4	7,2	1,9	100,0
Adj. rez.	nebyl nezaměstnaný	—	o	—	o	o	+++	+++	o	+++	o	
	byl nezaměstnaný	+++	o	+++	o	o	—	—	o	—	o	

Tabulka 2.6: Způsoby získání zaměstnání a hodnocení obtížnosti získání pracovního uplatnění (v %)

		Způsob získání zaměstnání										
		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	práce byla nabídnuta	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	Snadno	158	149	48	61	125	147	36	83	72	20	899
	Spíše snadno	113	82	39	42	79	21	12	16	26	8	438
	Spíše obtížně	48	20	20	14	16	5	3	6	9	0	141
	Celkem	319	251	107	117	220	173	51	105	107	28	1478
% Sl.	Snadno	49,5	59,4	44,9	52,1	56,8	85,0	70,6	79,0	67,3	71,4	60,8
	Spíše snadno	35,4	32,7	36,4	35,9	35,9	12,1	23,5	15,2	24,3	28,6	29,6
	Spíše obtížně	15,0	8,0	18,7	12,0	7,3	2,9	5,9	5,7	8,4	0,0	9,5
	Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
% řad	Snadno	17,6	16,6	5,3	6,8	13,9	16,4	4,0	9,2	8,0	2,2	100,0
	Spíše snadno	25,8	18,7	8,9	9,6	18,0	4,8	2,7	3,7	5,9	1,8	100,0
	Spíše obtížně	34,0	14,2	14,2	9,9	11,3	3,5	2,1	4,3	6,4	0,0	100,0
	Celkem	21,6	17,0	7,2	7,9	14,9	11,7	3,5	7,1	7,2	1,9	100,0
Adj. rez.	Snadno	–	o	–	–	o	+++	o	+++	o	o	
	Spíše snadno	+	o	o	o	+	–	o	–	o	o	
	Spíše obtížně	+++	o	+++	o	o	–	o	o	o	o	

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

„zákulisí“, které jim formální cesta poskytnout nemůže. Na druhé straně tato cesta k získání pracovního uplatnění závisí jak na rozsahu sociální sítě, kterou jedinec a jeho rodina disponuje, tak i na její „kvalitě“ ve smyslu schopnosti zprostředkovat vhodné kontakty a odpovídající pracovní místo. Jinými slovy na tom, zda je dostatečně rozvětvená, případně zda z hlediska vertikální společenské struktury zahrnuje „vlivné osoby“. Můžeme předpokládat, že určitou roli může sehrát i skutečnost, zda rodiče, příbuzní a známí mají vybudované kontakty ve stejném oboru, ve kterém ukončil vzdělání absolvent, nebo zda se pohybují ve zcela odlišných profesích.

Výhodu ucelené představy o budoucím zaměstnání by teoreticky měli mít i absolventi, kteří přijmou nabídku zaměstnání ve firmě, v níž absolvovali praxi, nebo brigádu a ve které se osobně seznámili s pracovním prostředím, způsobem práce, případně s kolektivem.

Naopak předností využití formálních cest hledání zaměstnání, jako jsou nabídky míst v inzertech nebo na internetu, je, že jsou široce přístupné a poskytují širší spektrum nabídky a nejsou závislé na omezeném okruhu rodiny a známých.

Podíváme-li se na výsledky šetření, je zřejmé, že v celkové spokojenosti absolventů se zaměstnáním podle způsobu získání zaměstnání nejsou zásadní rozdíly. Relativně nejspokojenější byli v práci ti absolventi, kteří začali podnikat nebo se přičlenili do rodinné firmy (téměř 92 % spokojených), jejich podíl je ale velmi malý. Šetření potvrdilo i předpoklad, že spokojenější absolventi jsou ti, kteří využili svých kontaktů ve škole a získaných během praxe (91 % spokojených). Na podobné úrovni je i spokojenost absolventů, kteří našli pracovní uplatnění na základě informací od kamarádů (89 %).⁸ Na druhé straně spokojenost absolventů, kteří získali zaměstnání formálními způsoby na základě inzerátu nebo internetu, je rovněž vysoká.

Naopak z celého spektra způsobů hledání zaměstnání byli relativně nejméně spokojeni ti, kdo se nechali zaměstnat prostřednictvím úřadu práce nebo získali zaměstnání s pomocí rodičů.

Z výsledků je zřejmé, že znalost prostředí a kontakty

mohou být dobrým vodítkem pro získání zaměstnání, rozdíly v celkové spokojenosti z hlediska využití formálních a neformálních kanálů ale nejsou výrazné. Pomoc rodičů nevedla obecně k získání zaměstnání, ve kterém by absolventi byli spokojenější, ale spíše naopak, což opět ukazuje, že tato pomoc nastupuje spíše v situaci problémů se získáním zaměstnání.

Hodnocení spokojenosti se mzdovými podmínkami v zaměstnání

Při hodnocení spokojenosti s platovými podmínkami je přínosné si uvědomit, že jsou podstatným kritériem při výběru zaměstnání ekonomicky aktivních lidí a důležitým aspektem celkové spokojenosti. Zároveň patří k těm aspektům, se kterými jsou absolventi spokojeni nejméně. Celkově se svým finančním ohodnocením vyjádřily spokojenost jen asi dvě třetiny absolventů. Přitom relativně spokojenější byli absolventi VOŠ než absolventi SOŠ a SOU. Tato situace odpovídá průměrným mzdám, které se s rostoucí úrovní vzdělání zvyšují.

V této souvislosti je zajímavé zjistit, zda využití sociálních sítí, ať už na základě kontaktů rodičů nebo vlastních, vede k získání lépe placeného zaměstnání spíše než získání zaměstnání formálními cestami. Ze zjištěných výsledků vyplývá, že rozdíly ve spokojenosti s výší platu podle způsobu získání zaměstnání nejsou statisticky významné. Relativně spokojenější jsou s finančním ohodnocením absolventi, kteří získali zaměstnání díky informacím od kamarádů (80 %), dále ti, kdo si našli zaměstnání v rodinné firmě nebo začali podnikat (78 %), a také ti, kteří získali práci na základě kontaktů nasbíraných ve škole a v průběhu praxe (75 %). Absolventi, kteří získali práci díky tomu, že jim byla nabídnuta, i ti, kteří využili pomoci příbuzných a známých, vykazují o něco nižší spokojenost se mzdovými podmínkami (70 %). Nejméně jsou s výší mzdy spokojeni ti, kterým bylo zaměstnání zprostředkováno úřadem práce (59 %).

Z výsledků tedy vyplývá, že z hlediska platu získali relativně výhodnější zaměstnání ti, kteří využili vlastní sociální sítě kamarádů a přátel nebo začali podnikat. Na druhé straně

Tabulka 2.8: Hodnocení celkové spokojenosti absolventů středního vzdělání v zaměstnání podle způsobu získání zaměstnání

		Způsob získání zaměstnání										
		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	nabídka práce	informace od kamarádů	agentura	celk.
Abs.	Velmi spokojen	63	54	16	38	48	49	19	17	16	7	327
	Spíše spokojen	154	138	55	54	139	100	24	59	73	16	812
	Spíše nespokojen	53	39	17	18	23	10	1	17	8	5	191
	Velmi nespokojen	9	9	5	5	1	4	3	4	3	0	43
	Celkem	279	240	93	115	211	163	47	97	100	28	1373
% Sl.	Velmi spokojen	22,6	22,5	17,2	33,0	22,7	30,1	40,4	17,5	16,0	25,0	23,8
	Spíše spokojen	55,2	57,5	59,1	47,0	65,9	61,3	51,1	60,8	73,0	57,1	59,1
	Mezisoučet	77,8	80,0	76,3	80,0	88,6	91,4	91,5	78,3	89,0	82,1	82,9
	Spíše nespokojen	19,0	16,3	18,3	15,7	10,9	6,1	2,1	17,5	8,0	17,9	13,9
	Velmi nespokojen	3,2	3,8	5,4	4,3	0,5	2,5	6,4	4,1	3,0	0,0	3,1
	Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Adj. rez.	Velmi spokojen	o	o	o	+	o	+	++	o	o	o	
	Spíše spokojen	o	o	o	-	+	o	o	o	++	o	
	Spíše nespokojen	++	o	o	o	o	-	-	o	o	o	
	Velmi nespokojen	o	o	o	o	-	o	o	o	o	o	

⁸⁾ Tato kategorie je ale v zásadě tvořena jen absolventy vyšších odborných škol.

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Tabulka 2.9: Hodnocení spokojenosti s platem absolventů středního a vyššího vzdělání ve vztahu ke způsobu získání zaměstnání

		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	nabídka práce	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	Velmi spokojen	52	36	10	22	30	31	13	13	10	7	224
	Spíše spokojen	140	135	44	67	112	90	22	51	70	12	743
	Spíše nespokojen	62	47	28	18	54	35	6	23	16	8	297
	Velmi nespokojen	22	15	10	6	15	5	4	7	4	1	89
	Celkem	276	233	92	113	211	161	45	94	100	28	1353
% Sl.	Velmi spokojen	18,8	15,5	10,9	19,5	14,2	19,3	28,9	13,8	10,0	25,0	16,6
	Spíše spokojen	50,7	57,9	47,8	59,3	53,1	55,9	48,9	54,3	70,0	42,9	54,9
	Mezisoučet	69,5	73,4	58,7	78,8	67,3	75,2	77,8	68,1	80,0	67,9	71,5
	Spíše nespokojen	22,5	20,2	30,4	15,9	25,6	21,7	13,3	24,5	16,0	28,6	22,0
	Velmi nespokojen	8,0	6,4	10,9	5,3	7,1	3,1	8,9	7,4	4,0	3,6	6,6
	Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Adj. rez.	Velmi spokojen	o	o	o	o	o	o	+	o	o	o	
	Spíše spokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	++	o	
	Spíše nespokojen	o	o	+	o	o	o	o	o	o	o	
	Velmi nespokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	

pomoc rodičů často k získání lépe placeného místa nevedla. **Tato zjištění ukazují, že dělicí čára mezi získáním lépe nebo hůře ohodnoceného zaměstnání nevede v rozlišení mezi formálními a neformálními způsoby hledání zaměstnání. Získání informací z vlastních vytvořených sítí a aktivita při vytváření kontaktů ve škole a na praxi mohou být pro absolventy výhodné, na druhé straně spokojenost s platovým ohodnocením těch, kteří získali zaměstnání na inzerát nebo přes internet, je obdobná, nebo dokonce vyšší než u těch, kteří získali zaměstnání s pomocí rodiny.**

Hodnocení spokojenosti s využitím kvalifikace

Podobně jako hodnocení platových podmínek, relativně nízká je i spokojenost absolventů s využitím kvalifikace v zaměstnání. Uplatnění schopností a znalostí je přitom významným prvkem, kterému pracovníci přikládají značnou důležitost. Podstatný je tento aspekt i vzhledem k tomu, že nízká spokojenost s využitím kvalifikace může ukazovat na obtíže při shánění pracovního uplatnění ve vystudovaném oboru a nutnost odejít do příbuzného nebo jiného oboru, případně

se spokojit s nižší pozicí, než by odpovídala dosaženému stupni vzdělání.

Celkově lze říci, že v rámci sledovaného vzorku jsou s využitím kvalifikace nejvíce spokojeni absolventi VOŠ (73 %), spokojenost vyučených je nižší – 65 %, nejnižší je pak u absolventů odborných škol zakončených maturitou (62 %).

Porovnáme-li spokojenost s využitím kvalifikace podle jednotlivých cest vedoucích k získání zaměstnání, ukazují se zde větší rozdíly.

Z hlediska způsobů získání zaměstnání je pochopitelné, že nalezení zaměstnání díky kontaktům v průběhu praxe vede k vyšší možnosti využití získané kvalifikace a tito absolventi jsou z hlediska uvedeného aspektu pracovního uplatnění nejnejspokojenější (82 %). Zajímavá je vysoká spokojenost s využitím kvalifikace u absolventů, kteří získali zaměstnání na základě informací kamarádů (79 %). Získanou kvalifikaci dobře uplatní i většina absolventů, kteří zahájí podnikatelskou činnost (75 %). Kolem 70 % spokojených s využitím kvalifikace potom najdeme ve skupině absolventů, kteří získali pracovní uplatnění na základě inzerátů, nabídky práce, osobní návštěvy ve firmě i úřadu práce.

Tabulka 2.10: Hodnocení spokojenosti s využitím kvalifikace absolventů středního vzdělání ve vztahu ke způsobu získání zaměstnání

		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	nabídka práce	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	Velmi spokojen	55	68	15	35	61	56	18	33	16	5	362
	Spíše spokojen	97	92	46	42	82	74	16	31	63	11	554
	Spíše nespokojen	72	40	19	21	47	20	6	21	16	9	271
	Velmi nespokojen	46	30	11	13	20	9	5	8	5	3	150
	Celkem	270	230	91	111	210	159	45	93	100	28	1337
% Sl.	Velmi spokojen	20,4	29,6	16,5	31,5	29,0	35,2	40,0	35,5	16,0	17,9	27,1
	Spíše spokojen	35,9	40,0	50,5	37,8	39,0	46,5	35,6	33,3	63,0	39,3	41,4
	Mezisoučet	56,3	69,6	67,0	69,3	68,0	81,7	75,6	68,8	79,0	57,2	68,5
	Spíše nespokojen	26,7	17,4	20,9	18,9	22,4	12,6	13,3	22,6	16,0	32,1	20,3
	Velmi nespokojen	17,0	13,0	12,1	11,7	9,5	5,7	11,1	8,6	5,0	10,7	11,2
	Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Adj. rez.	Velmi spokojen	-	o	-	o	o	+	+	o	-	o	
	Spíše spokojen	-	o	o	o	o	o	o	o	+++	o	
	Spíše nespokojen	++	o	o	o	o	-	o	o	o	o	
	Velmi nespokojen	+++	o	o	o	o	-	o	o	-	o	

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Naopak k nízké spokojenosti s využitím kvalifikace vede cesta založená na zprostředkování zaměstnání nejbližšími příbuznými. V této kategorii je s využitím kvalifikace spokojeno jen kolem 56 % dotázaných. To potvrzuje předchozí zjištění o tom, že s pomocí rodičů získávají absolventi častěji zaměstnání mimo vystudovaný obor, i předpoklad, že pomoc rodičů je v některých případech zřejmě spíše „nouzovým řešením“.

Hodnocení spokojenosti s jistotou zaměstnání

Jistota, že nepřijde o zaměstnání, je pro zaměstnance velice důležitým aspektem celkového hodnocení spokojenosti. Vzhledem k tomu, že šetření bylo realizováno v době ekonomického růstu, vyjádřili dotazovaní s jistotou svého současného zaměstnání značnou spokojenost – pozitivně se vyjádřilo 82 % absolventů. S vyšší úrovní dosaženého vzdělání přitom mírně rostla i jistota zachování pracovního místa. Zatímco u vyučených bylo spokojeno s jistotou svého místa asi 75,9 % absolventů, u maturantů na SOŠ činil tento

podíl 84,7 % a z absolventů VOŠ takto odpovědělo 86,2 % dotázaných.

Podíváme-li se, zda spokojenost a pocit jistoty v zaměstnání souvisí se způsobem získání zaměstnání, ukazuje se, že rozdíly jsou statisticky nevýznamné. Relativně nejistější jsou si svým místem absolventi, kteří získali zaměstnání na základě kontaktů od kamarádů (91 %) a přes internet (88,6 %). Tyto způsoby získání zaměstnání se přitom týkají především absolventů, kteří získali vzdělání na VOŠ. Poměrně jisti si byli i ti, kteří začali podnikat nebo pracovat v rodinné firmě (84,4 %). I tuto poměrně vysokou spokojenost s jistotou pracovního místa u podnikatelů je třeba vztáhnout k celkově příznivé ekonomické situaci v době dotazování.

Naopak relativně nejnížší jistotu v zaměstnání pociťovali absolventi, kterým zprostředkoval pracovní místo úřad práce (76,1 %), a v rámci této kategorie pak především vyučení (66,7 %). Tento pocit může být ovlivněn i předchozími problémy se získáním zaměstnání nebo negativními zkušenostmi s nezaměstnaností.

Tabulka 2.11: Hodnocení spokojenosti s jistotou zaměstnání absolventů středního vzdělání ve vztahu ke způsobu získání zaměstnání

		Způsob získání zaměstnání										
		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	nabídka práce	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	Velmi spokojen	110	90	36	45	92	66	28	43	49	17	576
	Spíše spokojen	112	102	34	48	94	61	10	35	42	6	544
	Spíše nespokojen	35	28	14	14	19	24	6	9	8	3	160
	Velmi nespokojen	17	12	8	7	5	8	1	7	1	2	68
	Celkem	274	232	92	114	210	159	45	94	100	28	1348
% Sl.	Velmi spokojen	40,1	38,8	39,1	39,5	43,8	41,5	62,2	45,7	49,0	60,7	42,7
	Spíše spokojen	40,9	44,0	37,0	42,1	44,8	38,4	22,2	37,2	42,0	21,4	40,4
	Mezisoučet	81,0	82,8	76,1	81,6	88,6	79,9	84,4	82,9	91,0	82,1	83,1
	Spíše nespokojen	12,8	12,1	15,2	12,3	9,0	15,1	13,3	9,6	8,0	10,7	11,9
	Velmi nespokojen	6,2	5,2	8,7	6,1	2,4	5,0	2,2	7,4	1,0	7,1	5,0
	Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Adj. rez.	Velmi spokojen	o	o	o	o	o	o	++	o	o	o	
	Spíše spokojen	o	o	o	o	o	o	-	o	o	-	
	Spíše nespokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	
	Velmi nespokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	

Tabulka 2.12: Hodnocení spokojenosti se zajímavostí práce absolventů středního vzdělání ve vztahu ke způsobu získání zaměstnání

		Způsob získání zaměstnání										
		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	nabídka práce	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	Velmi spokojen	91	102	30	44	80	84	24	36	32	7	530
	Spíše spokojen	134	92	46	52	102	62	20	44	59	13	624
	Spíše nespokojen	41	32	11	16	24	11	2	14	6	8	165
	Velmi nespokojen	10	8	5	1	5	4	1	0	4	0	38
	Celkem	276	234	92	113	211	161	47	94	101	28	1357
% Sl.	Velmi spokojen	33,0	43,6	32,6	38,9	37,9	52,2	51,1	38,3	31,7	25,0	39,1
	Spíše spokojen	48,6	39,3	50,0	46,0	48,3	38,5	42,6	46,8	58,4	46,4	46,0
	Mezisoučet	81,6	82,9	82,6	84,9	86,2	90,7	93,7	85,1	90,1	71,4	85,1
	Spíše nespokojen	14,9	13,7	12,0	14,2	11,4	6,8	4,3	14,9	5,9	28,6	12,2
	Velmi nespokojen	3,6	3,4	5,4	0,9	2,4	2,5	2,1	0,0	4,0	0,0	2,8
	Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Adj. rez.	Velmi spokojen	-	o	o	o	o	+++	o	o	o	o	
	Spíše spokojen	o	-	o	o	o	-	o	o	++	o	
	Spíše nespokojen	o	o	o	o	o	-	o	o	-	++	
	Velmi nespokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Hodnocení spokojenosti se zajímavostí práce

Většina absolventů považuje svoji práci za zajímavou, spokojenost s tímto aspektem zaměstnání vyjádřilo 85 % dotázaných, což je ve srovnání s ostatními sledovanými atributy nejvíce. Porovnáme-li vyučené, maturanty a absolventy VOŠ, pak z tohoto pohledu nejsou mezi vyučenými a maturanty rozdíly – v obou kategoriích činí podíl spokojených mírně přes 80 %. U absolventů VOŠ je podíl těch, kteří hodnotí vykonávanou práci jako zajímavou, vyšší – kolem 89 %.

Z hlediska kanálů, které vedly k získání pracovního uplatnění, vyjadřují vyšší spokojenost ve srovnání s jinými strategiemi především absolventi, kteří získali zaměstnání na základě kontaktů ze školy (91 %), a také ti, kteří získali zaměstnání díky kontaktům svých kamarádů (nad 90 % je spokojeno). Na rozdíl od aspektů uvedených v předešlém textu, podíl absolventů, kteří považují svoji práci za zajímavou, je relativně vysoký i u absolventů, kteří získali pracovní místo pomocí rodičů (82 % velmi + spíše spokojených).

Hodnocení spokojenosti s perspektivou firmy

Hodnocení spokojenosti s perspektivou firmy úzce souvisí s hodnocením jistoty zaměstnání. Pokud firma není perspektivní a na trhu má problémy, jistotu zachování pracovního místa mohou mít její zaměstnanci jen stěží. Šetření probíhalo v době ekonomického růstu a poměrně optimistických očekávání před nástupem finanční krize, což zřejmě ovlivnilo příznivý názor většiny absolventů (83 %), že jejich zaměstnavatel – firma je perspektivní.

Jak ukazuje rychlý nástup finanční krize, perspektiva firmy je obtížně předvídatelná a uvedené pozitivní hodnocení je v této souvislosti potřeba vnímat jako subjektivní vyjádření, které odráželo aktuální situaci.

Při rozdělení respondentů z hlediska úrovně dosaženého vzdělání výsledky ukázaly stejnou úroveň spokojenosti u vyučených i maturantů – necelých 80 % spokojených, absolventi VOŠ jsou o něco spokojenější – kolem 85 %.

Pokud jde o spokojenost s perspektivou firmy podle způsobu získání zaměstnání, nebyly zjištěny výrazné rozdíly. Nejlépe hodnotili perspektivu firmy absolventi, kteří získali zaměstnání díky kamarádům (93 %), přitom do této skupiny patří v zásadě jen absolventi VOŠ. O něco hůře posuzovali perspektivu zaměstnání absolventi, kteří při hledání zaměstnání využili kontaktů ze školy a praxe (84 %), a dále ti, kteří získali zaměstnání prostřednictvím inzerátu v novinách (84 %) nebo internetu (82,8 %). Nižší podíl velmi spokojených je v kategorii absolventů, kterým zaměstnání pomohli sehnat rodiče nebo kteří se obrátili na úřad práce, na druhé straně podíl spíše spokojených je i zde poměrně vysoký.

Hodnocení spokojenosti s pracovními podmínkami

Spokojenost s pracovními podmínkami je relativně vysoká a i u tohoto aspektu hodnocení zaměstnání platí, že se zvyšující se úroveň dosaženého vzdělání podíl spokojených absolventů mírně roste. Z vyučených je spokojeno necelých 76 %, u maturantů je podíl spokojených kolem 80 % a u absolventů VOŠ dosahuje asi 86 %.

Vzhledem k tomu, že pracovní podmínky představují poměrně širokou kategorii, která zahrnuje nejen pracovní prostředí (vybavenost pracovního prostředí a zázemí, hluk, čistotu) a pracovní dobu (směny, přesčasy), ale například i přístup vedení k zaměstnancům, je spokojenost s tímto aspektem poměrně podstatná a případný pocit nespokojenosti je častým důvodem pro změnu zaměstnání a někdy i profese⁹⁾.

Rozdíly ve spokojenosti s tímto aspektem zaměstnání v souvislosti se způsobem získání zaměstnání nejsou výrazné. Největší míru spokojenosti s pracovními podmínkami vyjádřili právě ti absolventi, kteří začali podnikat, a dále ti, kteří se uplatnili díky kontaktům ze školy nebo praxe absolvované během studia. Nejméně spokojeni jsou s pracovními podmínkami absolventi, kteří přijali nabídku zaměstnání z úřadu práce. I v tomto případě jsou ale rozdíly poměrně nevýrazné.

Tabulka 2.13: Hodnocení spokojenosti s perspektivou firmy absolventů středního vzdělání ve vztahu ke způsobu získání zaměstnání

		Způsob získání zaměstnání										
		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	nabídka práce	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	Velmi spokojen	93	81	26	52	89	67	20	31	52	14	525
	Spíše spokojen	130	105	46	42	84	68	15	42	41	8	581
	Spíše nespokojen	37	33	18	12	30	18	6	13	7	6	180
	Velmi nespokojen	13	12	1	6	6	6	2	6	0	0	52
	Celkem	273	231	91	112	209	159	43	92	100	28	1338
% Sl.	Velmi spokojen	34,1	35,1	28,6	46,4	42,6	42,1	46,5	33,7	52,0	50,0	39,2
	Spíše spokojen	47,6	45,5	50,5	37,5	40,2	42,8	34,9	45,7	41,0	28,6	43,4
	Mezisoučet	81,7	80,6	79,1	83,9	82,8	84,9	81,4	79,4	93,0	78,6	82,6
	Spíše nespokojen	13,6	14,3	19,8	10,7	14,4	11,3	14,0	14,1	7,0	21,4	13,5
	Velmi nespokojen	4,8	5,2	1,1	5,4	2,9	3,8	4,7	6,5	0,0	0,0	3,9
	Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Adj. rez.	Velmi spokojen	-	o	-	o	o	o	o	o	++	o	
	Spíše spokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	
	Spíše nespokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	-	o	
	Velmi nespokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	-	o	

⁹⁾ Trhlíková, J., Vojtěch, J., Úlovcová, H.: Připravenost absolventů středních odborných škol na uplatnění v praxi. Srovnání situace absolventů středního odborného vzdělávání s výučním listem, s maturitou i odborným výcvikem a s maturitou bez ukončení studia. Praha: NÚOV, 2008.

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Tabulka 2.14: Hodnocení spokojenosti s pracovními podmínkami ve vztahu ke způsobu získání zaměstnání

		Způsob získání zaměstnání										
		rodina	zeptal se ve firmě	úřad práce	inzerát v novinách	internet	kontakty ze školy	začal podnikat, rodinná firma	nabídka práce	informace od kamarádů	agentura	celkem
Abs.	Velmi spokojen	97	80	29	46	84	74	26	27	41	11	515
	Spíše spokojen	122	106	41	45	88	65	16	50	48	13	594
	Spíše nespokojen	43	39	18	19	33	20	3	13	8	3	199
	Velmi nespokojen	12	10	4	3	6	2	2	4	3	1	47
	Celkem	274	235	92	113	211	161	47	94	100	28	1355
% Sl.	Velmi spokojen	35,4	34,0	31,5	40,7	39,8	46,0	55,3	28,7	41,0	39,3	38,0
	Spíše spokojen	44,5	45,1	44,6	39,8	41,7	40,4	34,0	53,2	48,0	46,4	43,8
	Mezisoučet	79,9	79,1	76,1	80,5	81,5	86,4	89,3	81,9	89,0	85,7	81,8
	Spíše nespokojen	15,7	16,6	19,6	16,8	15,6	12,4	6,4	13,8	8,0	10,7	14,7
	Velmi nespokojen	4,4	4,3	4,3	2,7	2,8	1,2	4,3	4,3	3,0	3,6	3,5
	Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Adj. rez.	Velmi spokojen	o	o	o	o	o	+	+	o	o	o	
	Spíše spokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	
	Spíše nespokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	-	o	
	Velmi nespokojen	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	

2.4 Postoje absolventů středních a vyšších odborných škol k pracovnímu uplatnění

Uplatnění na trhu práce a vykonávané zaměstnání je důležitým aspektem vytváření sociální identity, úzce souvisí s životním stylem, postojů i sociálním postavením. Výzkumy, které se otázkou postojů k práci zabývají, si zpravidla kladou otázku, zda tyto postoje jsou spíše instrumentální povahy, tedy zda práce představuje především zdroj obživy, případně moci nebo zda se tyto postoje blíží spíše k druhému krajnímu pólu, kdy je práce vnímána především jako způsob seberealizace.

V této kapitole se budeme zabývat otázkou, jaké postoje zaujímají k práci absolventi vstupující v současné době na trh práce, tedy mladí lidé, jejichž přístup k práci a kariéře již v zásadě není ovlivněn zkušeností se socialistickým zřízením. Rovněž se zaměříme na otázky, zda se v rámci sledovaného vzorku liší postoje žen a mužů a absolventi vybraných kategorií vzdělání.

Vzhledem k tomu, že uvedené analýzy mají pouze doplňující charakter a jsou založeny na již dříve získaných datech, nezahrnuje analýza celou populaci absolventů, ale pouze absolventy maturitních škol s odborným zaměřením a absolventy vyšších odborných škol. V tomto smyslu představuje spíše sondu do postojů vybrané kategorie absolventů.

Hodnocení důležitosti vybraných aspektů zaměstnání – srovnání postojů absolventů SOŠ a VOŠ

Podívejme se nejprve, jaký význam absolventi středních odborných škol s maturitou a vyšších odborných škol přisuzují jednotlivým aspektům svého zaměstnání tak, jak je uveden v následující tabulce. V této tabulce jsou zahrnuty průměrné hodnoty získané na základě přisouzení důležitosti sledovanému aspektu práce, a to na škále od 1 do 5, kde hodnota „jedna“ představuje nejvyšší důležitost, zatímco hodnota „pět“ udává odpověď „zcela nedůležité“.

Z tabulky je zřejmé, že ve vztahu k práci přikládají absolventi SOŠ i VOŠ největší důležitost **jistotě zaměstnání** a **zajímavé práci**, přitom průměrné skóre se pohybuje kolem

1,5 a rozdíly mezi oběma skupinami jsou z hlediska důležitosti uvedených aspektů nízké.

Na třetím až čtvrtém místě, ovšem s větším odstupem na pomyslném žebříčku následuje **možnost zkombinovat práci a rodinu a vysoký příjem** s průměrným skóre kolem 1,8.

Možnost kariérního postupu a možnost vzdělávání a školení zaujímají další pozice, jejich pořadí se ale ve sledovaných skupinách poněkud liší. Zatímco absolventi SOŠ o něco výše hodnotí **možnost kariérního postupu** ve firmě nebo v organizaci, absolventi VOŠ více preferují **možnost vzdělávání a školení**. Poměrně podstatnou hodnotou pro obě skupiny je pak dostatek volného času.

Z dosud uvedeného je zřejmé, že na prvních místech pomyslného žebříčku vybraných hodnot se objevují především individuální hodnoty, a to jak ty, které vyjadřují instrumentální postoj k práci (vysoký příjem, kariéra), tak ty, které představují seberealizační aspekt (zajímavá práce), případně se vztahují ke kvalitě života (možnost kombinovat práci a rodinu a dostatek volného času). Naopak na nižších příčkách žebříčku důležitosti najdeme aspekty práce, které mají určitý společenský přesah, jako jsou **prestiž vykonávané profese a možnost dělat něco užitečného pro společnost** (s hodnotami kolem 2,3).

Zajímavé je, že ačkoli absolventi uvádějí jako podstatné **zajímavou práci**, jiný aspekt, který by s ním mohl logicky souviset – **možnost pracovat samostatně** (2,2–2,4), hodnotí jako podstatně méně důležitý. Podobná situace je u kariérního postupu, který je hodnocen jako důležitý, ale **možnost řídit podřízené** je v uvedeném žebříčku až na posledním místě (s hodnotou kolem 3,3–3,4). Tato skutečnost může být dána tím, že absolventi jsou na počátku pracovní dráhy a necítí se být dostatečně připraveni na samostatnou práci nebo řídicí funkci, nicméně možnost dalšího postupu předpokládají.

Z hlediska srovnání maturantů a absolventů VOŠ najdeme významné rozdíly především u vyššího zájmu absolventů VOŠ o možnost dalšího vzdělávání a školení, možnost pracovat samostatně a možnosti dělat něco užitečného pro společnost.

2. Strategie získávání zaměstnání absolventů škol a jejich spokojenost v zaměstnání

Tabulka 2.15: Průměrné ohodnocení důležitosti vybraných aspektů zaměstnání – v rozdělení na absolventy SOŠ a VOŠ¹⁰

Typ absolvované školy	SOŠ	VOŠ	Rozdíly průměrné skóre
Jistota zaměstnání	1,45	1,49	-0,04
Zajímavá práce	1,50	1,49	0,01
Možnost zkombinovat práci a rodinu	1,85	1,74	0,11
Vysoký příjem	1,85	1,93	-0,08
Možnost kariérního postupu	1,86	2,11	-0,25
Možnost vzdělávání, školení	1,93	1,79	0,14
Dostatek volného času	1,95	2,01	-0,06
Prestiž vykonávané profese	2,34	2,31	0,03
Možnost dělat něco užitečného pro společnost	2,36	2,17	0,19
Nemuset daleko dojíždět	2,36	2,32	0,04
Možnost pracovat samostatně	2,48	2,21	0,27
Možnost řídit podřízené	3,29	3,42	-0,13

Naopak maturanti o něco více preferují možnost kariérního postupu ve firmě.

Hodnocení důležitosti vybraných aspektů zaměstnání podle pohlaví

Podíváme-li se na další tabulku znázorňující hodnoty v rozdělení mezi muži a ženami, ukazují se zde z hlediska srovnání postojů absolventů určité rozdíly.

Pro absolventky vstupující na trh práce je o něco podstatnější jistota pracovního místa. Jako výrazně důležitější je pak hodnocena i možnost zkombinovat práci a rodinu a nemuset daleko dojíždět. Vzhledem k tomu, že blízkost zaměstnání představuje úsporu času, kterou lze věnovat rodině, případně dětem, lze předpokládat, že tyto aspekty spolu souvisí.

Ačkoli hodnocení předchozích aspektů ukazuje, že ženy si více uvědomují potřebu souladu práce a rodiny, není tato preference spojena s nižší důležitostí, kterou by ženy přikládaly těm aspektům práce, které jsou spojeny s finančním oceněním a prestiží zaměstnání. Jak aspekt **vysokého příjmu**, tak i **prestiž vykonávané profese** je z pohledu absolventů

Tabulka 2.16: Průměrné hodnocení důležitosti vybraných aspektů zaměstnání – v rozdělení podle pohlaví absolventů¹¹

Pohlaví	MUŽ	ŽENA	Rozdíly průměrné skóre
Jistota zaměstnání	1,57	1,41	0,16
Zajímavá práce	1,46	1,51	-0,06
Možnost zkombinovat práci a rodinu	2,02	1,66	0,36
Vysoký příjem	1,82	1,94	-0,11
Možnost kariérního postupu	1,90	2,04	-0,14
Možnost vzdělávání, školení	1,94	1,80	0,14
Dostatek volného času	1,92	2,02	-0,10
Prestiž vykonávané profese	2,36	2,30	0,06
Možnost dělat něco užitečného pro společnost	2,50	2,12	0,38
Nemuset daleko dojíždět	2,49	2,25	0,24
Možnost pracovat samostatně	2,46	2,28	0,19
Možnost řídit podřízené	3,27	3,41	-0,14

¹⁰⁾ Silně vyznačené rozdíly jsou statisticky významné.

¹¹⁾ Silně vyznačené rozdíly jsou statisticky významné.

i absolventek hodnocena shodně. Seberealizační aspekty související se zaměstnáním, jako **možnost vzdělávání a školení** a možnost pracovat samostatně a „**možnost dělat něco užitečného pro společnost**“ jsou dokonce absolventkami hodnoceny jako významnější.

Prakticky jediný aspekt, který je hodnocen muži-absolventy jako mírně významnější, je možnost kariérního postupu.

Redukce baterie otázek pomocí faktorové analýzy

Vzhledem k tomu, že v uvedeném pořadí se střídají hodnoty instrumentální s hodnotami, které lze charakterizovat jako seberealizační, a posouzení všech 12 sledovaných otázek zároveň není příliš přehledné, použili jsme k redukci baterie otázek faktorovou analýzu. Tato metoda vychází z obecného předpokladu, že názor na konkrétní aspekty je ovlivněn skrytými obecnějšími hodnotovými postoji.

Faktorová analýza odhalila v získaných datech tři faktory, přičemž rotované řešení jednotlivých otázek a jejich příslušných zátěží ve vzniklých faktorech je znázorněno v tabulce (viz níže). První faktor je syčen zejména položkami vysoký příjem, možnost řídit podřízené, možnost kariérního postupu a prestiž vykonávané profese. V souladu s tím byl označen jako „**zaměření na příjem a kariérní postup**“ a v zásadě představuje instrumentální složku práce. Druhý faktor je pojmenován „**zaměření na rodinu a volný čas**“. Zahrnuje možnost zkombinovat práci a rodinu, dostatek volného času, nemuset daleko dojíždět a jistotu zaměstnání. Tento faktor ukazuje zájem o rovnováhu mezi osobním a pracovním životem a jistotu. Třetí faktor je syčen především položkami možnost dělat něco užitečného, možnost vzdělávání a zajímavá práce, a proto byl nazván „**zaměření na zajímavou a užitečnou práci**“, který souhrnně zastupuje seberealizační aspekt.

Analýza zde tedy kromě instrumentální složky práce a složky seberealizační, které jsou zpravidla uváděny jako základní, odhalila i další složku, kdy jako významná hodnota vztahující se k pracovnímu uplatnění absolventů vstupujících na trh práce vystupuje možnost kombinovat práci s osobním životem.

Tabulka 2.17: Rotované řešení faktorové analýzy¹² (N=1448)

	Component		
	1	2	3
Vysoký příjem	0,678	0,279	-0,272
Zajímavá práce	0,075	-0,009	0,630
Možnost řídit podřízené	0,705	-0,109	0,141
Možnost kariérního postupu	0,774	-0,018	0,252
Možnost vzdělávání, školení	0,321	0,017	0,655
Prestiž vykonávané profese	0,540	0,114	0,437
Možnost dělat něco užitečného pro společnost	-0,005	0,213	0,714
Možnost zkombinovat práci a rodinu	-0,050	0,624	0,348
Dostatek volného času	0,059	0,728	0,035
Jistota zaměstnání	0,137	0,623	0,190
Nemuset daleko dojíždět	-0,050	0,656	-0,166

¹²⁾ Poznámka: Data jsou pro model faktorové analýzy vhodná (hodnota KMO=0,728, signifikace Bartlettova testu 0,000). Vzhledem k nízké hodnotě komunalit byla ze souboru sledovaných aspektů vyňata položka „pracovat samostatně“. Použita byla metoda hlavních komponent, metoda rotace: Varimax. Ve sloupcích jsou uvedeny faktorové zátěže.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Kromě odhalení obecných strategií a orientací je cílem faktorové analýzy zjistit, do jaké míry jsou určité hodnoty vlastní sledovaným skupinám, zda mezi nimi existují z hlediska vymezených faktorů výrazné rozdíly. Metoda faktorové analýzy tak každému dotazovanému přiřazuje tzv. faktorový skór, čili vypočtenou hodnotu odpovědi v daném faktoru. Rozdíly mezi průměrnými faktorovými skóry absolventů SOŠ a VOŠ naznačují mírně větší orientaci absolventů VOŠ na zaměření

na zajímavou a užitečnou práci v rámci 3. sledovaného faktoru, rozdíly ale nejsou statisticky významné; v 1. a 2. faktoru nebyly větší rozdíly zaznamenány. Statisticky významné rozdíly nebyly zjištěny ani ve vztahu k pohlaví.

Závěrem této kapitoly lze říci, že **neformální cesty získání zaměstnání zůstávají dominantní a nejvíce využívanou cestou i v době rozvoje internetu, což potvrzuje význam sociálních sítí pro vstup absolventů na trh práce.**

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

NÚOV každoročně zpracovává studii Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol, která vychází z dubnových údajů o počtech nezaměstnaných a zobrazuje situaci čerstvých absolventů škol na trhu práce podrobně v rozčlenění dle úrovně vzdělání a skupin oborů, ve kterých se vzdělávali. Kapitola popisuje situaci v nezaměstnanosti absolventů škol v prvním roce po úspěšném ukončení studia, čili zkráceně – čerstvých absolventů.

Od podzimu 2008 se v české ekonomice projevuje celosvětová hospodářská krize, která měla dopad i na domácí trh práce. Počet pracovních míst v ekonomice se v důsledku recese výrazně snížil a rostla celková nezaměstnanost. To se projevilo i v nezaměstnanosti absolventů a počty nezaměstnaných absolventů škol k 30. dubnu 2009 byly u většiny skupin oborů vzdělání vyšší než v dubnu předchozího roku.

Od června 2009 začala na trh práce proudit nová vlna absolventů, hledajících uplatnění. Vzhledem k trvající recesi považoval NÚOV za důležité připravit mimořádnou zprávu o vývoji počtů nezaměstnaných čerstvých absolventů škol k září 2009.

Sledování meziročních změn počtů nezaměstnaných absolventů jednotlivých skupin oborů vzdělání v rámci určité kategorie má ovšem smysl pouze v případě většího počtu absolventů. V případě nízkých počtů nezaměstnaných ve sledované skupině jsou vypočtené procentuální výkyvy velmi silně ovlivněny úbytkem i pouhého jediného nezaměstnaného, dále jsou ovlivněny i rozdílným počtem absolventů ve sledovaných rocích. Proto je v této kapitole pozornost věnována pouze početnějším skupinám nezaměstnaných absolventů (alespoň v řádu několika desítek).

3.1 Vývoj počtu nezaměstnaných absolventů škol podle kategorií vzdělání

Počty nezaměstnaných absolventů středního vzdělávání jsou zde sledovány jak v členění podle stupňů vzdělání: střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání s maturitní zkouškou, tak v hlubším členění. Pro střední vzdělání s výučním

listem v oborech s písmeny E a H v kódu, pro střední vzdělání s maturitní zkouškou je členění údajů podle toho, zda je součástí vzdělání odborný výcvik (pak se jedná o obory, které mají v kódu L0), nebo jde o odbornou přípravu profesního charakteru bez odborného výcviku (v kódu takových oborů je písmeno M), nebo o obory nástavbového studia po vyučení (v jejich kódu je L5) a samostatně jsou uváděny gymnaziální obory (skupina 79, v kódu písmeno K).

V souhrnu bylo v září 2009 evidováno na úřadech práce 8 179 absolventů středního vzdělání s výučním listem (v oborech kategorie E a H), což je o 43 % více než ve stejném období předchozího roku.

V maturitních oborech bylo v září 2009 evidováno celkem 10 949 absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou, což je o 27 % více než v předchozím roce. Z hodnot uvedených v tabulce sice vyplývá, že v souhrnu je meziroční nárůst počtu nezaměstnaných absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou nižší než u absolventů s výučním listem,

Tabulka 3.1: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů v členění podle stupně a kategorie vzdělání

Katg. vzděl.	Kategorie vzdělání	duben 08	září 08	duben 09	září 09	duben meziroč. změna	září meziroč. změna
E+H	Střední vzdělání s výučním listem (E+H)	2487	5704	4512	8179	81 %	43 %
L0	Střední vzdělání s maturitní zkouškou (L0)	523	1220	776	1842	48 %	51 %
L5	Střední vzdělání s maturitní zkouškou (L5)	652	1832	965	2468	48 %	35 %
M	Střední vzdělání s maturitní zkouškou (M)	2575	5098	3555	6110	38 %	20 %
K	Obecné vzdělávání - gymnaziální (K)	615	449	586	529	-5 %	18 %
K,L,M	Střední vzdělání s maturitní zkouškou	4365	8599	5882	10949	35 %	27 %
N	Vyšší odborné vzdělání (N)	316	814	408	949	29 %	17 %

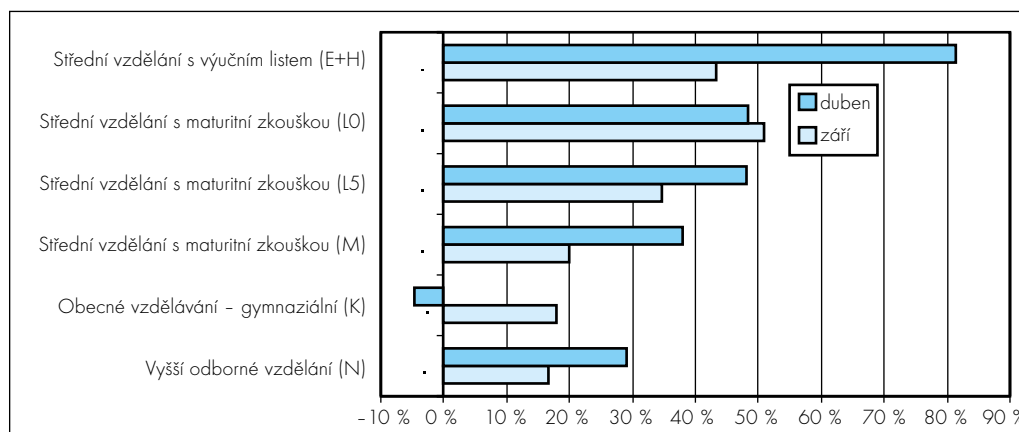
nicméně v rozdělení podle kategorií vzdělání je vidět, že počet nezaměstnaných absolventů maturitních oborů s odborným výcvikem (kat. L0) vzrostl v důsledku krize o něco více než u absolventů s výučním listem.

V září 2009 bylo evidováno 949 nezaměstnaných čerstvých absolventů VOŠ, což bylo o 17 % více než ve stejném období roku 2008.

Je zřejmé, že i v pohledu meziročních nárůstů zůstává zachováno pravidlo, že absolventi s vyšší úrovní vzdělání jsou zpravidla nezaměstnanosti postiženi v menší míře díky širším možnostem pracovního uplatnění nebo pokračování ve studiu.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Obrázek 3.1: Meziroční nárůsty počtů nezaměstnaných podle kategorií vzdělání

Z grafu je zřejmé, že meziroční nárůst v dubnových hodnotách počtu nezaměstnaných absolventů je ve většině případů výrazně vyšší, než byl nárůst v zářijových termínech. Prudký příchod krize a výrazné propouštění se zřejmě dotklo i absolventů, kteří si po ukončení školy v roce 2008 našli zaměstnání, ale následně byli již v prvním roce zaměstnání propuštěni, a jsou tedy zahrnuti v počtech nezaměstnaných mezi čerstvé absolventy.

Počty nezaměstnaných absolventů škol, kteří dosáhli středního vzdělání s výučním listem

V porovnání se zářím 2008 se výrazně zhoršila situace absolventů vyučených v oborech skupiny **23 Strojírenství a strojírenská výroba**, kde se počet nezaměstnaných absolventů v roce 2009 oproti předchozímu roku téměř zdvojnásobil. Nebylo by však korektní tvrdit, že absolventi strojírenských oborů jsou jednou ze skupin nejhůře zasaženou nezaměstnaností, protože dubnová hodnota míry jejich nezaměstnanosti byla s 11,5 % stále ještě pod průměrem za kategorii díky tomu, že po pracovních s kvalifikací ve strojírenství byla v nedávném období ekonomického růstu obzvlášť vysoká poptávka.

Zhruba o polovinu narostl oproti září 2008 počet nezaměstnaných absolventů skupin **29 Potravinářství a potravinářská chemie**, **36 Stavebnictví, geodézie a kartografie** a **33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů**, které ročně produkují více než 1800 absolventů a jejichž míra nezaměstnanosti byla v dubnu 2009 nadprůměrná. O polovinu vzrostl také počet nezaměstnaných s čerstvým výučním listem v oboru skupiny **26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika**, produkující zhruba 3000 zpravidla snadno uplatnitelných absolventů (míra nezaměstnanosti v dubnu 2009 byla 9,0 %, což je hluboko pod mírou nezaměstnanosti v ostatních skupinách této kategorie).

O viditelném zlepšení situace nelze bohužel hovořit u žádné ze skupin absolventů středního vzdělání s výučním listem, protože k meziročnímu úbytku nezaměstnaných (při dubnovém a zářijovém zjišťování) došlo pouze ve skupinách, které mají pravidelně velmi nízké počty absolventů, a tedy i nezaměstnaných (např. 32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů, s pěti nezaměstnanými absolventy v září 2009).

Za zmínku stojí, že u početně velmi silných skupin absolventů **65 Gastronomie, hotelnictví a turismus**, **69 Osobní a provozní služby** a **66 Obchod**, jejichž míra nezaměstnanosti v dubnu 2009 mírně převyšovala průměr za danou kategorii vzdělání, bylo v září evidováno „jen“ o 20 až 30 % nezaměstnaných více než vloni.

Velmi nízký nárůst počtu nezaměstnaných nastal u skupiny **31 Textilní výroba a oděvnictví** (produkující zhruba 500 absolventů ročně), která je v posledních letech postižena vysokou mírou nezaměstnanosti (v dubnu 2009 přesáhla 21 %).

Z tabulky i následujícího grafu je zřejmé, že hlavní meziroční nárůst se odehrál již na konci roku 2008 a počátku 2009, což se projevuje ve výrazně vyšších dubnových meziročních nárůstech.

Tabulka 3.2: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů středního vzdělání s výučním listem dle skupin oborů vzdělání

Skup. oborů	Název skupiny oborů	duben 08	září 08	duben 09	září 09	duben meziroč. změna	září meziroč. změna
23	Strojírenství a strojírenská výroba	280	878	766	1645	174 %	87 %
29	Potravinářství a potravinářská chemie	141	314	285	486	102 %	55 %
26	Elektrotechnika, telekomunikační a VT	115	329	271	505	136 %	53 %
36	Stavebnictví, geodézie a kartografie	217	493	411	732	89 %	48 %
33	Zpracování dřeva a výroba hud. nástrojů	131	366	302	531	131 %	45 %
41	Zemědělství a lesnictví	211	465	406	656	92 %	41 %
65	Gastronomie, hotelnictví a turismus	646	1544	1053	1972	63 %	28 %
69	Osobní a provozní služby	263	574	390	725	48 %	26 %
66	Obchod	254	478	379	577	49 %	21 %
31	Textilní výroba a oděvnictví	77	119	116	130	51 %	9 %
E+H	Střední vzdělání s výučním listem (E+H)	2487	5704	4512	8179	81 %	43 %

Pozn.: Uvedeny skupiny oborů s počty nezaměstnaných absolventů převyšujících 100 v září 2009.

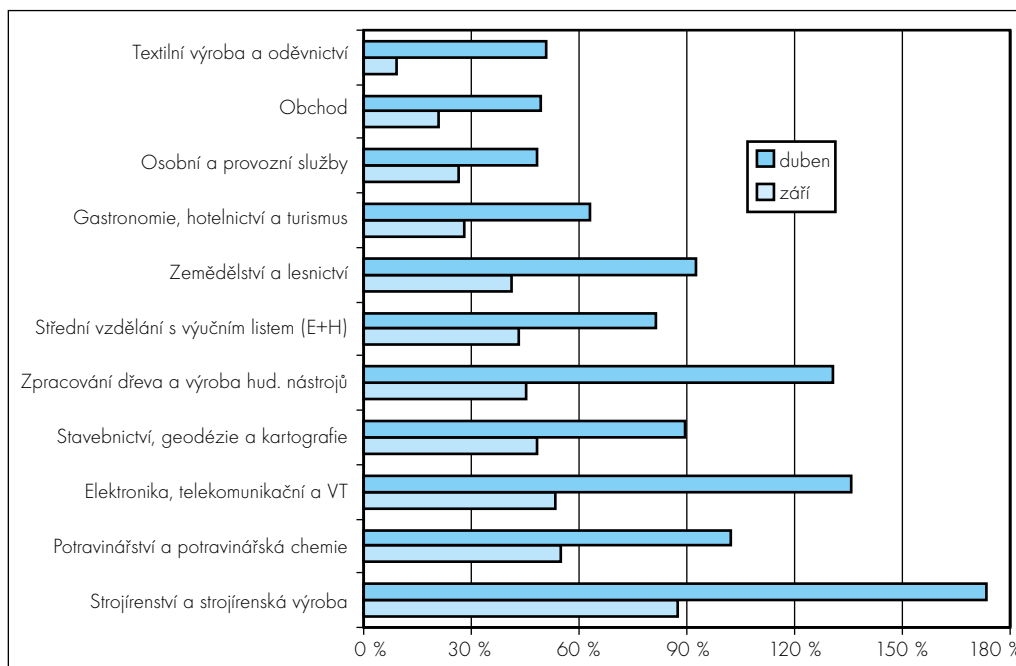
Počty nezaměstnaných absolventů škol, kteří dosáhli středního vzdělání s maturitní zkouškou ve vzdělávacích programech, jejichž součástí je odborný výcvik (L0)

K 30. září úřady práce evidovaly 1 842 nezaměstnaných čerstvých absolventů této kategorie vzdělání.

V této kategorii nejvíce (o 133 %) narostl počet evidovaných nezaměstnaných absolventů **strojírenských oborů skupiny 23** a o 100 % (čili na dvojnásobek hodnoty ze

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Obrázek 3.2: Meziroční nárůsty počtů nezaměstnaných absolventů středního vzdělání s výučním listem dle skupin oborů vzdělání

Tabulka 3.3: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem dle skupin oborů vzdělání

Skup. oborů	Název skupiny oborů	duben 08	září 08	duben 09	září 09	duben meziroč. změna	září meziroč. změna
23	Strojírenství a strojírenská výroba	56	132	115	308	105 %	133 %
65	Gastronomie, hotelnictví a turismus	43	73	54	146	26 %	100 %
66	Obchod	109	240	162	322	49 %	34 %
69	Osobní a provozní služby	103	217	122	277	18 %	28 %
26	Elektronika, telekomunikační a VT	120	349	190	400	58 %	15 %
L0	Střední vzdělání s maturitní zkouškou (L0)	523	1220	776	1842	48 %	51 %

Pozn.: Uvedeny skupiny oborů s počty nezaměstnaných absolventů převyšujících 100 v září 2009.

září 2008) se zvýšil u skupiny **65 Gastronomie, hotelnictví a turismus**. Absolventi gastronomických oborů patří mezi skupiny více postižené nezaměstnaností, jejich míra nezaměstnanosti byla v dubnu 2009 (i 2008) v kategorii L0 nadprůměrná. (V roce 2008 měla 418 absolventů, jejich skupina je tedy relativně malá a o to významnější je vysoký počet nezaměstnaných, který byl evidován letos v září.) Naproti tomu vzhledem k počtu absolventů strojírenských oborů této kategorie nelze počet 308 zářijových nezaměstnaných považovat za dramaticky vysoký.

V dalších skupinách absolventů, z nichž zůstalo v září 2009 více než 100 nezaměstnaných, byl vypočtený meziroč-

ní nárůst menší, nejvýše o 34 %. Ve skupině **26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika** se počet nezaměstnaných absolventů zvýšil jen o 15 % (čili o 51 osob více než v září roku 2008), což v porovnání s ostatními skupinami svědčí o přetrvávajícím zájmu ze strany zaměstnavatelů o tyto kvalifikace (v dubnu 2009 byla míra nezaměstnanosti pro tuto skupinu 8,7 %, což je pod průměrem za kategorií L0).

Při porovnání počtů nezaměstnaných absolventů skupiny **39 Speciální a interdisciplinární obory** ze září 2009 a 2008 vychází

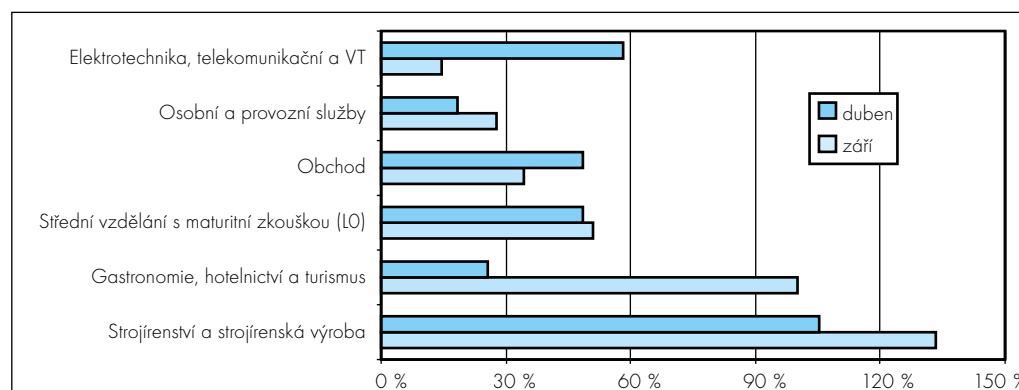
velmi prudký nárůst jejich počtu (až na 113, což odpovídá 4,5násobku hodnoty roku 2008). Je to však dáno tím, že absolventů v roce 2009 bylo zhruba třikrát více než v roce 2008.

Počty nezaměstnaných absolventů škol, kteří dosáhli odborného středního vzdělání s maturitní zkouškou (M)

K 30. září 2009 úřady práce evidovaly 6 110 nezaměstnaných čerstvých absolventů této kategorie vzdělání. Celkově však počty evidovaných nezaměstnaných čerstvých absolventů oborů této kategorie vzrostly jen relativně málo, o 20 %.

Nejvýrazněji vzrostly jejich počty ve skupinách oborů

Obrázek 3.3: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem dle skupin oborů vzdělání

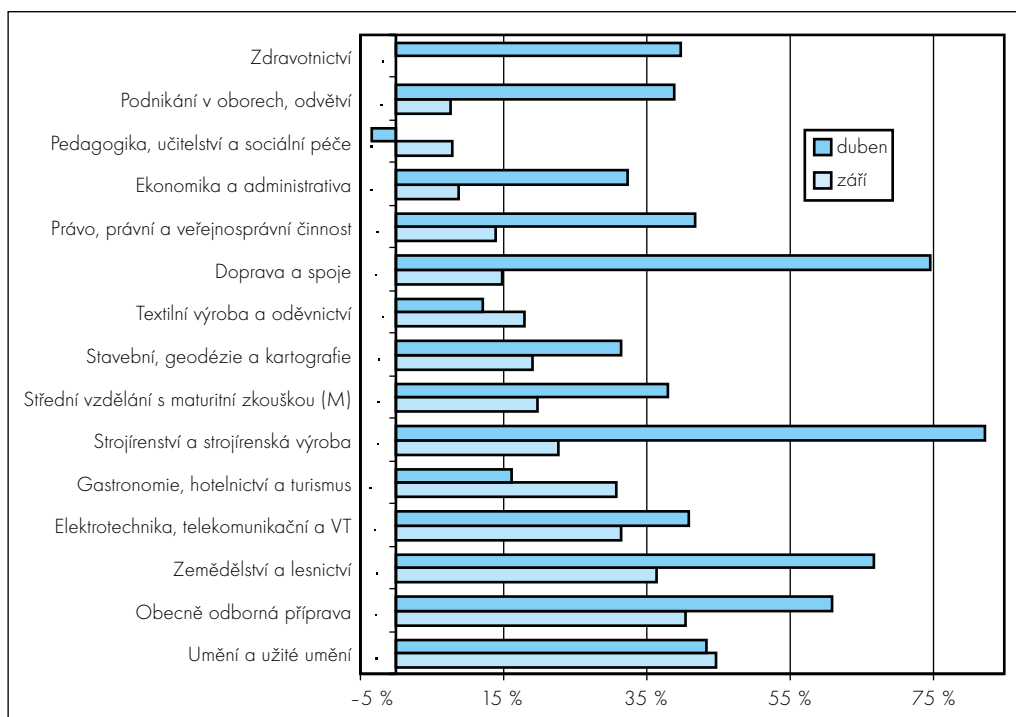
82 Umění a užité umění a 78 Obecně odborná příprava,

kde v září bylo evidováno o 40–45 % nezaměstnaných absolventů těchto skupin více než vloni. Ve druhém případě však jde o obory lyceí, kde byl velký také meziroční přírůstek absolventů (o 40 %). Výrazný nárůst počtů nezaměstnaných absolventů byl i u hojně zastoupených skupin oborů, a to **41 Zemědělství a lesnictví, 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus, které** letos evidovaly o třetinu nezaměstnaných absolventů víc než v září 2008 roku. Absolventi zemědělských oborů mají situaci ztíženou navíc i vysokou mírou nezaměstnanosti, která v dubnu 2009 přesáhla 12% hladinu. Postavení těchto absolventů lze tedy označit v rámci kategorie M za ztížené.

Relativně málo (meziročně o 15 %) stoupl počet evidovaných nezaměstnaných absolventů jinak velmi početné skupiny **68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost** (vloni přes 1800 absolventů).

Počet evidovaných nezaměstnaných absolventů oborů skupiny **31 Textilní výroba a oděvnictví** stoupl o 18 %, v září jich úřady práce evidovaly 105, což je vzhledem k velikosti skupiny (vloni 585 absolventů) velmi mnoho. Poměrně výrazněji se zhoršila situace pro novou vlnu absolventů téměř stejně početné

Obrázek 3.4: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou (bez odborného výcviku) dle skupin oborů vzdělání

skupiny **28 Technická chemie a chemie silikátů**, jejíž počet nezaměstnaných čerstvých absolventů meziročně stoupl o 53 %, nicméně stále nepřesahuje stovku (je jich zatím pouze 46).

Skupina **63 Ekonomika a administrativa**, která produkuje téměř 10 000 absolventů ročně, patří mezi skupiny s velmi nízkým nárůstem počtu nezaměstnaných oproti dubnu 2008 (o pouhých 9 %). V dubnu 2009 vykazovala míru nezaměstnanosti lehce pod hranici průměru za kategorii M, a lze proto usuzovat, že schopnost trhu práce absorbovat novou vlnu absolventů této skupiny nebude v prostředí ekonomické krize o mnoho horší, než byla u vln předchozích. Obdobně jsou na tom absolventi skupiny 75 Pedagogika, učitelství a sociální péče.

Počet nezaměstnaných čerstvých absolventů **zdravotnických oborů skupiny 53** byl vloni v září shodný jako v roce 2008. Vzhledem k tomu, že míra nezaměstnanosti absolventů těchto oborů je i vzhledem k jejich vysokému počtu (vloni 3877) jednou z nejnižších vůbec, zdá se, že z hlediska uplatnitelnosti se ekonomická krize těchto absolventů nedotkla.

Počty nezaměstnaných absolventů škol, kteří dosáhli středního vzdělání s maturitní zkouškou nástavbovým studiem (L5)

Nezaměstnaných absolventů nástavbového studia po vyučení bylo v září 2009 celkem 2 468, což je o 35 % více než předchozí rok.

Tabulka 3.4: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou (bez odborného výcviku) dle skupin oborů vzdělání

Skup. oborů	Název skupiny oborů	duben 08	září 08	duben 09	září 09	duben meziroč. změna	září meziroč. změna
82	Umění a užité umění	76	134	109	194	43 %	45 %
78	Obecně odborná příprava	115	193	185	271	61 %	40 %
41	Zemědělství a lesnictví	157	313	262	427	67 %	36 %
26	Elektrotechnika, telekomunikační a VT	222	346	313	455	41 %	32 %
65	Gastronomie, hotelnictví a turismus	228	433	265	566	16 %	31 %
23	Strojírenství a strojírenská výroba	164	401	299	492	82 %	23 %
36	Stavebnictví, geodézie a kartografie	146	232	192	276	32 %	19 %
31	Textilní výroba a oděvnictví	50	89	56	105	12 %	18 %
37	Doprava a spoje	59	169	103	194	75 %	15 %
68	Právo, právní a veřejnosprávní činnost	117	295	166	336	42 %	14 %
63	Ekonomika a administrativa	571	1185	756	1288	32 %	9 %
75	Pedagogika, učitelství a sociální péče	143	306	138	330	-3 %	8 %
64	Podnikání v oborech, odvětví	224	443	311	477	39 %	8 %
53	Zdravotnictví	93	274	130	273	40 %	0 %
M	Střední vzdělání s maturitní zkouškou (M)	2575	5098	3555	6110	38 %	20 %

Pozn.: Uvedeny skupiny oborů s počty nezaměstnaných absolventů převyšujících 100 v září 2009.

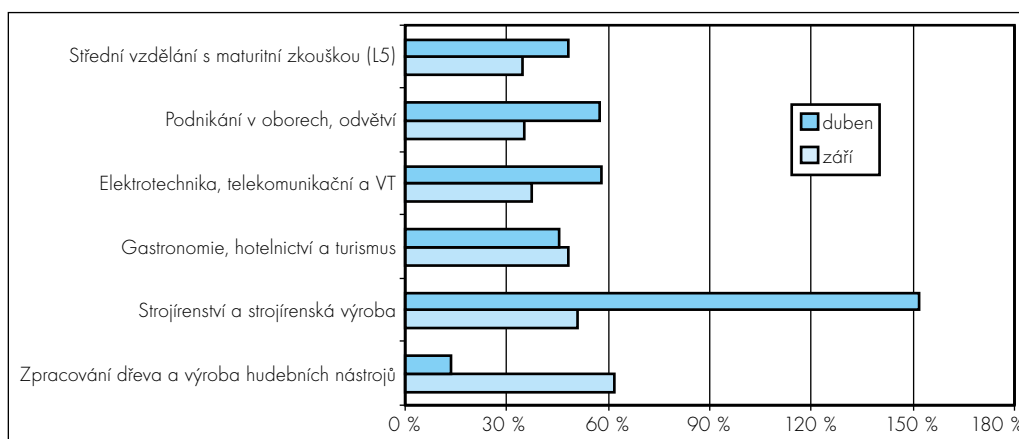
3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Tabulka 3.5: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů nástavbového studia dle skupin oborů vzdělání

Skup. oborů	Název skupiny oborů	duben 08	září 08	duben 09	září 09	duben meziroč. změna	září meziroč. změna
33	Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	29	68	33	110	14 %	62 %
23	Strojírenství a strojírenská výroba	25	110	63	166	152 %	51 %
65	Gastronomie, hotelnictví a turismus	35	139	51	206	46 %	48 %
26	Elektrotechnika, telekomunikační a VT	43	147	68	202	58 %	37 %
64	Podnikání v oborech, odvětví	371	1053	584	1422	57 %	35 %
L5	Střední vzdělání s maturitní zkouškou (L5)	652	1832	965	2468	48 %	35 %

Pozn.: Uvedeny skupiny oborů s počty nezaměstnaných absolventů převyšujících 100 v září 2009.

Obrázek 3.5: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů nástavbového studia dle skupin oborů vzdělání

Největší zastoupení mezi nimi má skupina **64 Podnikání v oborech, odvětví**, která produkuje více než polovinu absolventů kategorie nástaveb. Letos v září vykazovala tato skupina téměř o 370 nezaměstnaných (čili 35 %) více než vloni.

Dalšími skupinami, ve kterých je evidována více než stovka nezaměstnaných, jsou **33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů**, **23 Strojírenství a strojírenská výroba**, **65 Gastronomie, hotelnictví a turismus** a **26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika**. U všech těchto skupin byl zaznamenán výrazný nárůst počtu nezaměstnaných oproti září 2008, v rozmezí od 37 do 62 %. Jedná se o skupiny absolventů, jejichž míra nezaměstnanosti byla v dubnu mírně pod průměrem za kategorii L5. Počty absolventů těchto skupin oborů patří mezi vyšší (až na výjimku – skupinu 33 se třemi stovkami absolventů), většinou přes 500.

Za zmínku stojí meziroční 12% pokles počtu nezaměstnaných absolventů u skupin **63 Ekonomika a administrativa** a **66 Obchod**. Jedná se o skupiny oborů produkující okolo 300 absolventů ročně, počty nezaměstnaných jsou v řádu desítek (82 pro Ekonomiku a administrativu a 66 pro Obchod).

Počty nezaměstnaných absolventů škol, kteří dosáhli středního vzdělání s maturitní zkouškou v gymnaziálním vzdělávání (K)

Počet nezaměstnaných gymnazistů byl v dubnu 2009 dokonce o něco nižší než předchozí rok, v září však narostl

a převýšil zářijovou hodnotu z roku 2008 o 18 %. Gymnazisté jsou při hledání zaměstnání znevýhodněni nedostatečnou profilací a minimem praktických zkušeností, nicméně vzhledem k celkovému počtu absolventů těchto oborů (zhruba 24 tisíc) je počet 529 nezaměstnaných v září 2009 zatím stále velice nízký, protože většina využívá možnosti pokračovat ve vzdělávání na terciární úrovni.

Počty nezaměstnaných absolventů škol, kteří dosáhli vyššího odborného vzdělání (N)

V září 2009 bylo evidováno 949 nezaměstnaných čerstvých absolventů VOŠ, což bylo o 17 % více než ve stejném období roku 2008.

Výrazně největší počty absolventů VOŠ produkuje skupiny **63 Ekonomika a administrativa** a **53**

Tabulka 3.6: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů gymnaziálního studia

Skup. oborů	Název skupiny oborů	duben 08	září 08	duben 09	září 09	duben meziroč. změna	září meziroč. změna
79	Obecné vzdělávání – gymnaziální (K)	615	449	586	529	-5 %	18 %

Zdravotnictví. Počty nezaměstnaných absolventů se vzhledem k září 2008 meziročně naštěstí příliš nezvýšily, především pro absolventy zdravotnických oborů je šance na uplatnění obdobná jako vloni.

Výrazně se zvýšily počty nezaměstnaných absolventů skupin **23 Strojírenství a strojírenská výroba** (a to o 80 %), **26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika** (o 55 %), přičemž vzhledem k tomu, že již dubnová míra nezaměstnanosti absolventů z roku 2008 přesahovala průměr za kategorii N, je nová vlna absolventů v poměrně obtížném postavení. Další skupinou, jejíž počet nezaměstnaných absolventů se meziročně výrazněji zvýšil, je **65 Gastronomie, hotelnictví a turismus** (o 39 %).

Mírný pokles počtu nezaměstnaných zaznamenala skupina **64 Podnikání v oborech, odvětví**, která představuje zhruba 370 absolventů ročně, z nichž 39 bylo v září 2009 evidováno jako uchazeči o zaměstnání. Jedná se o skupinu, která měla v dubnu 2009 velmi nízkou míru nezaměstnanosti, pouhých 3,8 %.

Výrazný pokles počtu nezaměstnaných zaznamenala skupina **41 Zemědělství a lesnictví**, která ještě v dubnu 2009 vykazovala velmi vysokou míru nezaměstnanosti (z jejichž

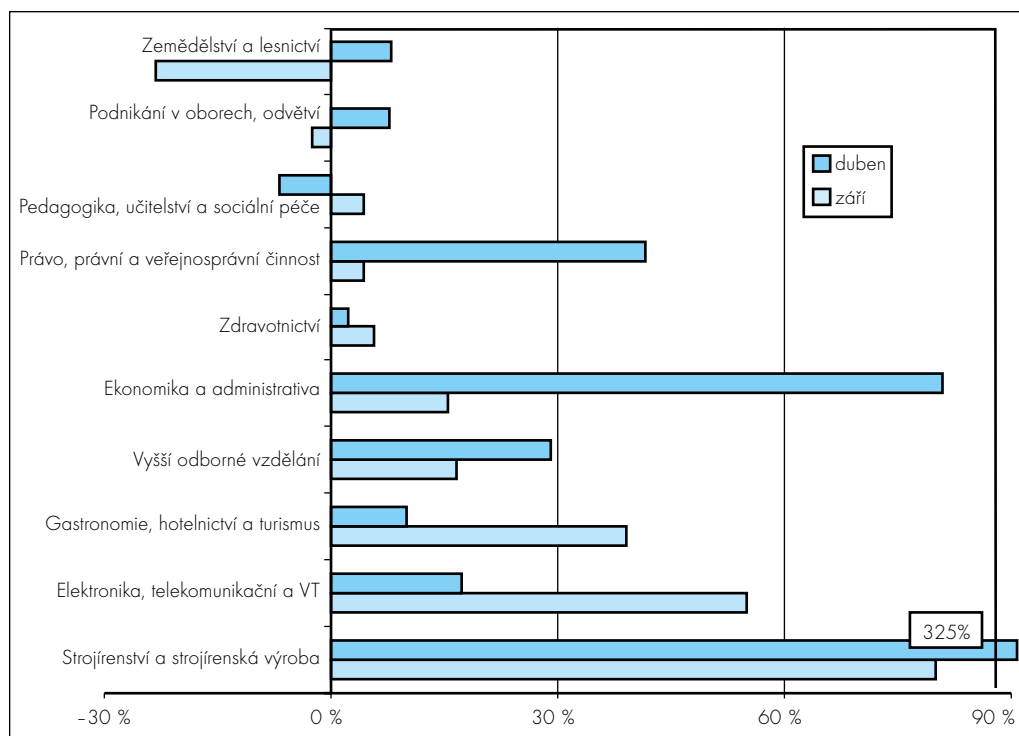
3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Tabulka 3.7: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů vyššího odborného studia dle skupin oborů vzdělání

Skup. oborů	Název skupiny oborů	duben 08	září 08	duben 09	září 09	duben meziroč. změna	září meziroč. změna
23	Strojírenství a strojírenská výroba	4	20	17	36	325 %	80 %
26	Elektrotechnika, telekomunikační a VT	29	51	34	79	17 %	55 %
65	Gastronomie, hotelnictví a turismus	20	59	22	82	10 %	39 %
63	Ekonomika a administrativa	68	180	123	208	81 %	16 %
53	Zdravotnictví	42	71	43	75	2 %	6 %
68	Právo, právní a veřejnosprávní činnost	24	91	34	95	42 %	4 %
75	Pedagogika, učitelství a sociální péče	29	117	27	122	-7 %	4 %
64	Podnikání v oborech, odvětví	13	40	14	39	8 %	-3 %
41	Zemědělství a lesnictví	25	43	27	33	8 %	-23 %
N	Vyšší odborné vzdělání	316	814	408	949	29 %	17 %

Pozn.: Uvedeny skupiny oborů s počty nezaměstnaných absolventů převyšujících 30 v září 2009.

Obrázek 3.6: Počty a meziroční nárůsty nezaměstnaných absolventů vyššího odborného studia dle skupin oborů vzdělání

185 absolventů zůstalo v dubnu 14,6 % bez zaměstnání). V obou případech však budou nižší i počty absolventů, což tento úspěch poněkud snižuje.

3.2 Nezaměstnanost čerstvých absolventů škol podle stupně vzdělání

Podle platného školského zákona¹³ rozlišujeme absolventy škol na absolventy se základním, středním, vyšším a vysokoškolským vzděláním. Střední vzdělání se podle školského zákona člení pouze na tři stupně: „střední vzdělání“, kam spadají absolventi oborů dříve používaných kategorií vzdělávání (KKOV) D a J, „střední vzdělání s výučním listem“, kam se řadí absolventi kategorií E a H, a „střední vzdělání s maturitní zkouškou“, kam

se řadí absolventi původních kategorií K, L a M. Protože členění absolventů podle nového školského zákona je z pohledu analýz postavení absolventů na trhu práce příliš obecné, používáme pro naše účely poněkud podrobnější členění, odpovídající dále uvedeným kategoriím vzdělání:

1. Absolventi středního vzdělání s výučním listem – jde o absolventy učebních oborů, kteří se připravovali ve 3letých (přes 90 %) nebo 2letých učebních oborech, po jejich absolvování získali výuční list; jsou připraveni pro uplatnění v dělnických profesích a pro převážně manuální a obslužné činnosti v oblasti služeb. V dalším textu a tabulkách pro tyto absolventy používáme označení „absolventi středního vzdělání s výučním listem (kategorie vzdělání E, H)“. Vzhledem k výrazným rozdílům v hodnotách míry nezaměstnanosti kategorií E a H jsou uváděny i jejich samostatné analýzy, kde jsou absolventi jednotlivých kategorií označeni jako „absolventi nižšího středního vzdělání s výučním listem (kategorie vzdělání E)“ a „absolventi středního vzdělání s výučním listem (kategorie vzdělání H)“.¹⁴

2. Absolventi středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem – jde o absolventy, kteří se připravovali

ve vzdělávacích programech odpovídajících dřívějším čtyřletým studijním oborům SOU, absolvováním získali maturitní vysvědčení, součástí jejich vzdělávání byl i odborný výcvik, takže jsou vlastně i vyučeni, i když výuční list nedostávají; jsou připraveni pro náročné dělnické práce nebo činnosti v oblasti služeb, mají předpoklady pro výkon nižších řídicích funkcí. Spolu s absolventy středního vzdělání s maturitní zkouškou, kteří se vyučili ve tříletém učebním oboru a po vyučení vystupovali v nástavbovém studiu pro absolventy učebních oborů, je začleňujeme do jedné skupiny. Pro tu je alternativně používáno označení „absolventi středního (odborného) vzdělání s MZ a odborným výcvikem (kategorie vzdělání LO); nástavbového vzdělání (kategorie vzdělání L5)“, přičemž kde je to

¹³⁾ Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), účinný od 1. ledna 2005.

¹⁴⁾ V předchozích publikacích byli tito absolventi označováni jako „vyučení“.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

považováno za účelné, jsou uvedeni absolventi kategorie L0 a nástavbě L5 odděleně.¹⁵

3. Absolventi středního vzdělání bez maturitní zkoušky i výučního listu (kategorie vzdělání J) – jde o absolventy nematuritních oborů neposkytujících vyučení, kteří se připravovali ve dvouletých a tříletých studijních oborech, po absolvování získali vysvědčení o závěrečné zkoušce a střední odborné vzdělání. Podíl této přípravy je velmi malý, v dalším textu a tabulkách se jimi vzhledem k jejich malému počtu nezabýváme.¹⁶

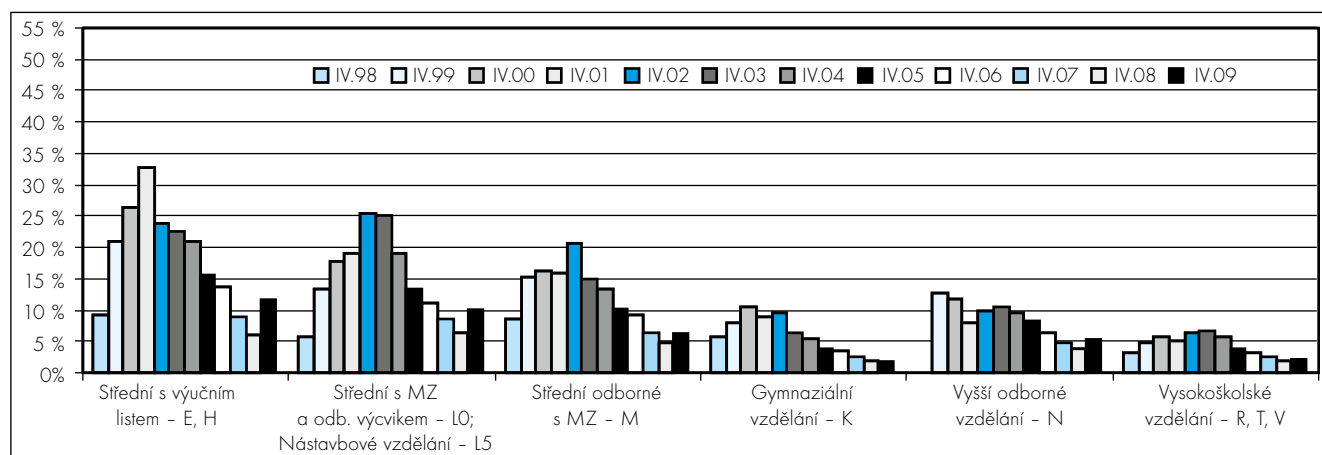
4. Absolventi středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou, kteří se připravovali ve 4letých studijních oborech středních odborných škol (SOŠ) a po absolvování získali maturitní vysvědčení. Jde o úplné střední odborné vzdělání ukončené maturitou, jehož součástí není odborný výcvik. V dalším textu a v tabulkách pro ně používáme označení „absolventi

středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie vzdělání M)“, případně hovoříme o „absolventech maturitních oborů SOŠ“.¹⁷

5. Absolventi středního vzdělání s maturitní zkouškou, získanou v oborech gymnázií, kteří se připravovali ve čtyřletých i víceletých oborech gymnázií. Alternativní označení absolventů v publikaci je „absolventi gymnázií nebo absolventi gymnaziálního vzdělání (kategorie vzdělání K)“.¹⁸

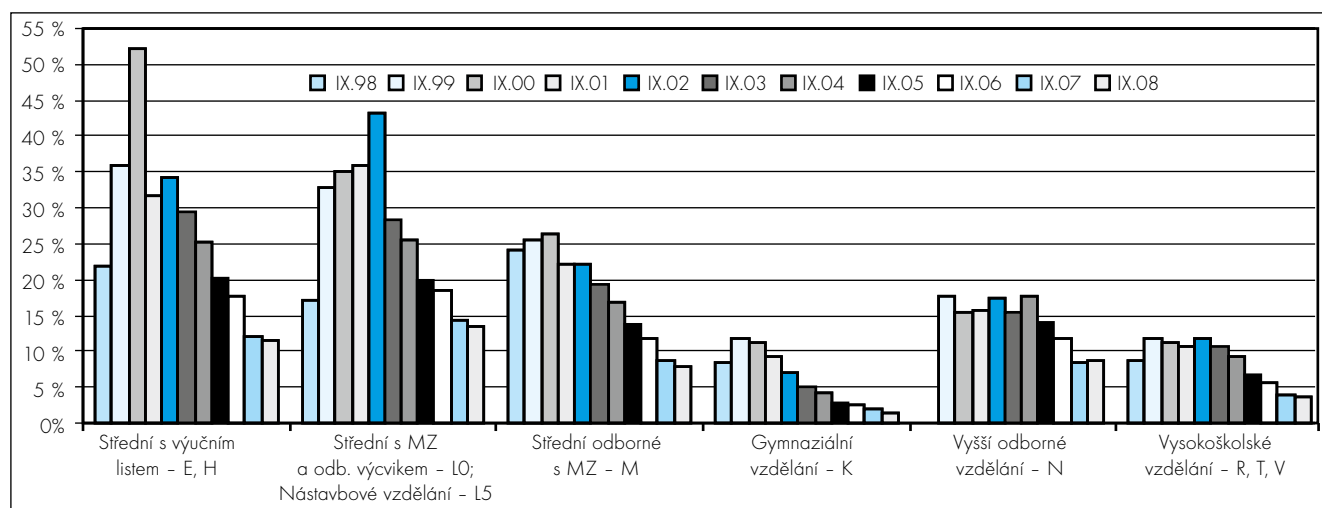
Srovnáme-li vyhlídky absolventů na uplatnění na trhu práce podle úrovně vzdělání, je jak v dlouholetém pohledu, tak i podle zkušeností z naprosté většiny evropských zemí zřejmé, že existuje přímá závislost mezi úrovní vzdělání a možností získání zaměstnání, naopak nepřímá závislost se ukazuje mezi úrovní vzdělání a mírou nezaměstnanosti. Tento vztah je zřejmý i z obr. 3.7 a 3.8, kde jsou uvedeny hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů v dubnových a zářijových hod-

Obrázek 3.7: Vztah míry nezaměstnanosti a úrovně dosaženého vzdělání (duben 1998–2008)

Pozn.: Jedná se o míru nezaměstnanosti absolventů, kteří ukončili studium v posledních dvou letech.

Obrázek 3.8: Vztah míry nezaměstnanosti a úrovně dosaženého vzdělání (září 1998–2007)

Pozn.: Jedná se o míru nezaměstnanosti absolventů, kteří ukončili studium v posledních dvou letech.

¹⁵ V předchozích publikacích byli tito absolventi označováni jako „vyučení s MZ“ (kategorie vzdělání L).

¹⁶ V předchozích publikacích byli tito absolventi označováni jako „SO“.

¹⁷ V předchozích publikacích byli tito absolventi označováni jako „SOŠ s MZ“.

¹⁸ V předchozích publikacích byli tito absolventi označováni jako „Gymnázium“.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Tabulka 3.8: Vývoj nezaměstnanosti mladistvých (září 2005–duben 2008)

Kategorie vzdělání	IX.05	IV.06	IX.06	IV.07	IX.07	IV.08	IX.08	IV.09
Mladiství bez vzdělání – A,B	404	344	310	253	256	245	293	248
Mladiství se základním vzděláním – C	4 386	5 473	4 314	5 570	4 198	5 139	4 008	5 581
Mladiství celkem	4 790	5 817	4 624	5 823	4 454	5 384	4 301	5 829

Pozn.: Jde o počty nezaměstnaných mladistvých, kteří ukončili školní docházku v posledních dvou letech.

notách. Postavení absolventů gymnázií je v tomto srovnání atypické, vzhledem k tomu, že téměř všichni přecházejí do terciárního vzdělávání.

V dubnu tohoto roku dosahovala míra nezaměstnanosti všech evidovaných absolventů středního vzdělání s výučním listem 11,8 %, u absolventů středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem 10,1 %, u absolventů středního odborného vzdělání s maturitou dosahovala 6,4 %, u absolventů gymnázií 1,9 %, u absolventů vyšších odborných škol (včetně konzervatoří) 5,3 % a u absolventů vysokoškolského vzdělání 2,2 %.

Z grafického znázornění je zřejmé, že asi od roku 2001 do roku 2008 docházelo ve všech kategoriích vzdělání k poklesu hodnot míry nezaměstnanosti, avšak v roce 2009 došlo k výraznému meziročnímu zvýšení míry nezaměstnanosti u všech kategorií vzdělání.

Přehled o nezaměstnanosti absolventů škol doplňuje následující tabulka, kde jsou uvedeny

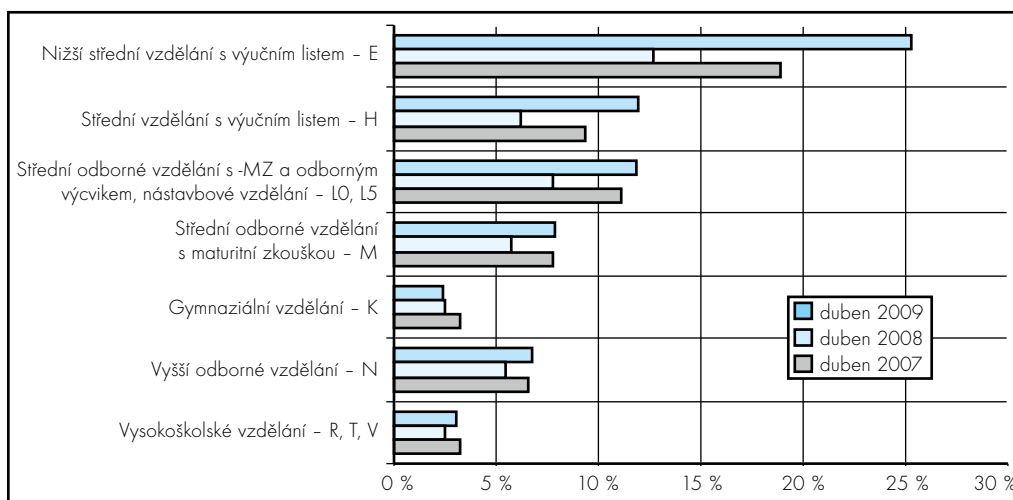
počty nezaměstnaných mladistvých, tj. mladých lidí ve věku od 15 do 18 let.

Zatímco obrázek 3.7 a 3.8 vychází z hodnot míry nezaměstnanosti absolventů, následující obr. 3.9 znázorňuje podíly počtů nezaměstnaných absolventů, čili současné složení nezaměst-

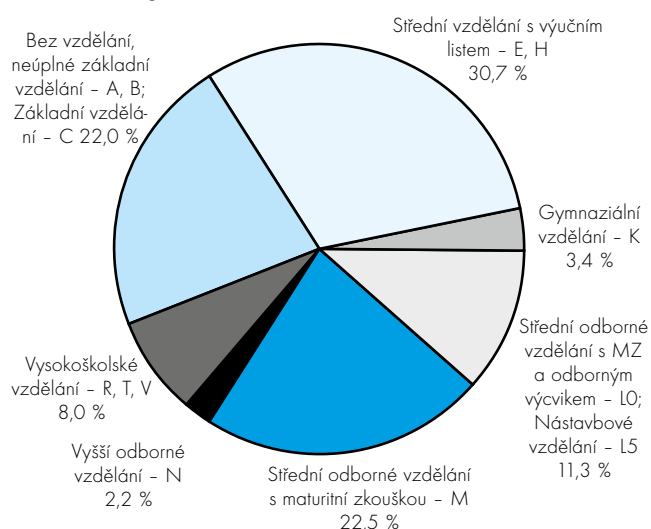
naných absolventů na trhu práce.

Z celkového počtu nezaměstnaných absolventů včetně mladistvých v dubnu 2009 tvořili 30,7 % absolventi středního vzdělání s výučním listem, 22,5 % absolventi středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a 22,0 % mladiství (bez vzdělání nebo se základním vzděláním). Dále následovali absolventi středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem – 11,3 %, absolventi vysokých škol – 8,0 %, absolventi gymnázií – 3,4 % a absolventi vyššího odborného vzdělání

Obrázek 3.10: Míra nezaměstnanosti absolventů v ČR podle kategorií vzdělání (duben 2007, 2008 a 2009)

Obrázek 3.9: Podíly počtů nezaměstnaných absolventů podle kategorie dosaženého vzdělání v dubnu 2009

Pozn.: Obrázek vychází z celkových počtů všech evidovaných nezaměstnaných absolventů, čili do dvou let od ukončení studia.

– 2,2 %. Z těchto údajů však nelze odvozovat, že např. absolventi vyššího odborného vzdělání nacházejí uplatnění na trhu práce snadněji než kterákoli jiná kategorie absolventů.

Nezaměstnanost čerstvých absolventů škol

V následující části jsou veškeré uvedené počty a míry nezaměstnaných absolventů vztaheny k 30. dubnu 2009, a to proto, že právě dubnové hodnoty nejlépe shrnují, jak se absolventům, kteří ukončili studium v průběhu roku 2008, podařilo nalézt na trhu práce uplatnění. Našli uplatnění jako samostatní podnikatelé nebo jako zaměstnanci v domácích i zahraničních firmách a veřejných institucích, a to ještě před přílivem další vlny nových maturantů a vyučených z května a června roku 2009.

Míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů¹⁹⁾ stoupla oproti dubnu 2008 ve všech kategoriích vzdělání, kromě absolventů gymnázií. Nejvyšší je v kategoriích absolventů s nižší úrovní

¹⁹⁾ Za čerstvé nezaměstnané absolventy se považují ti uchazeči o zaměstnání, kteří úspěšně ukončili studium nejdéle před 12 měsíci. V případě hodnot z dubna 2009, z nichž vychází tato analýza, se jedná o absolventy, kteří ukončili studium po 1. květnu 2008 (včetně).

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Tabulka 3.9: Nárůst míry nezaměstnanosti čerstvých absolventů v dubnu 2009 oproti hodnotě z dubna 2008 podle kategorií vzdělání

Kategorie vzdělání	Počet absolventů (2008)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2009)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2009)	Srovnání s dubnem 2008
Střední odborné s výučním listem – E, H	33547	4512	13,4%	6,5 p.b.
Nižší střední odborné vzdělání – E	3714	939	25,3%	12,5 p.b.
Střední odborné s výučním listem – H	29833	3573	12,0%	5,8 p.b.
Střední odborné s maturitou a praktickým výcvikem – L	14736	1741	11,8%	4,0 p.b.
Střední odborné s maturitou a praktickým výcvikem – LO	7367	776	10,5%	3,0 p.b.
Nástavbové maturitní studium po vyučení – L5	7369	965	13,1%	5,1 p.b.
Střední odborné s maturitou – M	45298	3554	7,8%	2,2 p.b.
Gymnaziální vzdělání – K	24284	587	2,4%	-0,1 p.b.
Vyšší odborné vzdělání – N	5774	392	6,8%	1,3 p.b.
Vysokoškolské vzdělání – R, T, V	50661	1547	3,1%	0,5 p.b.

vzdělání a také u absolventů nástavbového studia po vyučení (to je dáno především tím, že studenti nástavbového studia mají vyšší očekávání o svém pracovním uplatnění a platovém ohodnocení po získání maturitní úrovně vzdělání).

Výrazně stoupla míra nezaměstnanosti vyučených v kategorii H, přestože se počet absolventů opět meziročně snížil. V roce 2008 byla nezaměstnanost vyučených, především v technických oborech, na rekordně nízké úrovni. Dokonce se přibližovala míře nezaměstnanosti čerstvých absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie vzdělání M) a byla i nižší než u kategorie L, zahrnující absolventy středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem a absolventy nástavbového studia.

Míra nezaměstnanosti absolventů nižšího středního vzdělání s výučním listem kategorie E je tradičně nejvyšší a za stávajících ekonomických podmínek je jejich uplatňování na trhu práce ještě obtížnější než v minulých letech.

Mírný pokles míry nezaměstnanosti absolventů gymnaziálního vzdělávání kategorie K není směrodatný, protože většina absolventů gymnázií pokračuje v terciárním vzdělávání.

Míra nezaměstnanosti absolventů vysokých, vyšších odborných škol a maturitních oborů kategorie M dosahuje přibližně úrovně z roku 2007, přičemž počty absolventů VOŠ byly v roce 2008 nižší, vysokoškoláků bylo více a absolventů maturitních oborů kategorie M přibližně stejně jako v roce 2006.

Dopad ekonomické recese na nezaměstnanost absolventů škol byl zmírněn rozšířením možností pokračování ve studiu a velkým zájmem absolventů pokračovat na vysokých a vyšších odborných školách nebo v nástavbovém studiu po vyučení.

3.2.1 Nezaměstnanost absolventů středního vzdělání s výučním listem (kategorie vzdělání E, H)

Skupinu absolventů středního vzdělání s výučním listem tvoří na trhu práce absolventi běžných učebních oborů kategorie H a absolventi učebních oborů kategorie E.

Obory **kategorie E** připravují pro méně náročná dělnická povolání, délka studia je většinou tři roky (pak je součástí kódu oboru E/O), výjimečně dva (kód oboru obsahuje E/5). Jde o obory vzdělání vhodné pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, míra nezaměstnanosti těchto absolventů je vyso-

ká, v dubnu 2009 činila 25,3 %. Celkový počet absolventů této skupiny oborů v roce 2008 byl 3 714.

Většina absolventů středního vzdělání s výučním listem prošla vzděláváním v oborech **kategorie H** (v roce 2008 to bylo 29 833 absolventů). Jde o klasické vyučení v učebních oborech středních odborných učilišť, doba přípravy je obvykle tři roky (H/O), výjimečně dva roky (H/5). Míra nezaměstnanosti v dubnu 2008 byla pro čerstvé absolventy obo-

rů kategorie H 12,0 %. Absolventi tříletých oborů mohou pokračovat v nástavbovém studiu k získání maturitní úrovně.

Je tedy patrné, že absolventi středního vzdělání s výučním listem kategorie H mají výrazně nižší míru nezaměstnanosti než absolventi nižšího středního vzdělání s výučním listem v kategorii E. Počet absolventů vyučených v kategorii H však mnohonásobně převyšuje počet absolventů v kategorii E. Vliv vyšší nezaměstnanosti absolventů kategorie E na **míru nezaměstnanosti všech absolventů středního vzdělání s výučním listem** kategorie (E+H) tedy není výrazný, tyto hodnoty **se příliš neliší od míry nezaměstnanosti absolventů kategorie H**.

Od roku 2000 do roku 2003 můžeme pozorovat pozvolný nárůst počtu absolventů středního vzdělání s výučním listem kategorie E+H (rok 2000 – 42 270 absolventů, rok 2001 – 43 870, rok 2002 – 44 483, rok 2003 – 45 048). **Od roku 2003 dochází k postupnému poklesu počtu těchto absolventů** (rok 2004 – 42 421 absolventů, rok 2005 – 40 752, rok 2006 – 38 559, rok 2007 – 35 802). V roce 2008 počet absolventů kategorie E+H dosahoval 33 547 absolventů (z toho téměř 89 % tvořili absolventi kategorie H). V roce 2009 lze očekávat jejich další snížení (počet učňů v posledním ročníku studia byl ve školním roce 2008/2009 opět nižší oproti předchozímu školnímu roku).

Nejvíce absolventů středního vzdělání s výučním listem (kategorie E+H) ukončilo v roce 2008 studium ve skupinách oborů 65 Gastronomie, hotelnictví, turismus (21,9 %), 23 Strojírenství a strojírenská výroba (19,9 %), 26 Elektrotechnika, telekomunikace a výpočetní technika (9,0 %), 69 Osobní a provozní služby (8,4 %), 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie (8,3 %), 66 Obchod (7,9 %), 41 Zemědělství a lesnictví (7,8 %), 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů (6,6 %) a 29 Potravinářství a potravinářská chemie (5,4 %). Z výše uvedených skupin oborů vzdělání vycházelo 95 % absolventů středního vzdělání s výučním listem kategorie E+H.

Ve všech skupinách absolventů s jedinou výjimkou – zdravotnických oborů (s nevelkým počtem absolventů) – **se míra nezaměstnanosti oproti dubnu 2008 zvýšila** a přesahuje hodnotu osmi procent.

Z obrázku je zřejmé, že v kategorii čerstvých absolventů se středním vzděláním s výučním listem **nalézají uplatnění nejnáze** absolventi zdravotnických oborů, čili skupiny 53

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

a technických oborů skupin 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, 23 Strojírenství a strojírenská výroba a 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu, fotografie.

Nepříliš dobré postavení na trhu práce mají čerství absolventi oborů náležejících do skupin 31 Textilní výroba a oděvnictví, 28 Technická chemie a chemie silikátů, 29 Potravinářství a potravinářská chemie a 41 Zemědělství a lesnictví.

V průměru se míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů středního vzdělání s výučním listem meziročně zvýšila téměř na dvojnásobek, v dubnu 2009 dosahovala 13,4 %.

Nezaměstnanost absolventů středního vzdělání s výučním listem (kategorie vzdělání H)

V rámci kategorie H vychází největší podíl absolventů ze skupin oborů 23 Strojírenství a strojírenská výroba (21,4 %), 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus (20,9 %) a 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (10,0 %).

Míra nezaměstnanosti absolventů středního vzdělání s výučním listem kategorie H měřená v prvním roce po absolvování v období ekonomického růstu plynule klesala, a to z hodnoty 21,1 % v dubnu 2004 na 16,1 % v dubnu 2005, 14,1 % v dubnu 2006, v dubnu 2007 činila 9,3 % a v dubnu 2008 dosahovala pouhých 6,2 %. Obrat v ekonomickém vývoji se projevil výrazným zvýšením míry nezaměstnanosti čerstvých absolventů kategorie H až na dvojnásobek, čili 12,0 %.

Nejvyšší hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů kategorie H v dubnu 2009 jsou charakteristické zejména pro skupiny oborů vzdělání 31 Textilní výroba a oděvnictví (413 absolventů, z toho 74 nezaměstnaných) a 29 Potravinářství a potravinářská chemie, s velkým počtem absolventů (1 526 absolventů, z toho 222 nezaměstnaných). Textilní průmysl čelí v posledních letech silné konkurenci tvořené levným textilem z dovozu, míra nezaměstnanosti absolventů textilních oborů byla nadprůměrná i v předchozích letech.

Vysoká míra nezaměstnanosti je i ve skupině 28 Technická chemie a chemie silikátů, kam v kategorii H patří sklářská a keramická řemesla. Míra nezaměstnanosti těchto absolventů byla vysoce nadprůměrná i v minulých letech, letos však bude zřejmě ještě závažnější, vzhledem k aktuálnímu vývoji sklářského průmyslu. Několik významných skláren se potýká se závažnými problémy a lze proto očekávat, že se to výrazně promítne do míry nezaměstnanosti absolventů z roku 2009.

Další skupinou s vysokou mírou nezaměstnanosti a zároveň velkým počtem absolventů je 66 Obchod, kde jsou připravováni především prodáváci a skladníci. Zde bylo v dubnu 2009 evidováno z 2 476 absolventů 336 nezaměstnaných. Důvodem pro vysokou míru nezaměstnanosti jsou v tomto oboru pravděpodobně spíše nízké mzdy než nedostatek pracovních míst.

Nejvyšší míra nezaměstnanosti v rámci

kategorie H vychází pro skupinu 32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů. Ta má však velmi nízký počet absolventů (22, z toho jen 4 nezaměstnaní), čili vypočtená míra nezaměstnanosti nemá vypovídací hodnotu. Podobně to platí pro skupinu 21 Hornictví, hutnictví a slévárenství, jejíž míra nezaměstnanosti je třetí nejvyšší (64 absolventů, z toho 10 nezaměstnaných).

Skupiny s vysokým počtem absolventů, 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů, 69 Osobní a provozní služby, 41 Zemědělství a lesnictví a 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie, mají dubnovou míru nezaměstnanosti čerstvých absolventů jen **lehce nadprůměrnou**.

Nejnižší hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů kategorie H v dubnu 2009 dosahují a relativně snadnější uplatnění na trhu práce naleznou absolventi skupin oborů vzdělání 53 Zdravotnictví, 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (8,7 %) a 23 Strojírenství a strojírenská výroba (11,1 %). Skupiny 26 a 23 patří mezi tři skupiny s nejvyšším počtem absolventů a v posledních letech si udržují nejnižší hodnoty míry nezaměstnanosti v rámci kategorie. Ve skupině 53 Zdravotnictví byli v dubnu 2009 ze 109 absolventů jen 3 nezaměstnaní. Míra nezaměstnanosti absolventů této skupiny oborů byla v minulých letech zhruba na úrovni průměru s tím, že tendence meziročních změn je klesající.

Nízká míra nezaměstnanosti absolventů skupiny 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu, fotografie (10,4 %, z 298 absolventů bylo 31 nezaměstnaných).

Druhou nejnižší míru nezaměstnanosti lze nalézt u skupiny 37 Doprava a spoje, která má však velmi nízký počet absolventů.

Lehce pod průměrem je míra nezaměstnanosti absolventů skupiny 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus, kde jsou připravováni především kuchaři a číšníci. V uplynulých dvou letech byla jejich míra nezaměstnanosti nadprůměrná a ti to absolventi patřili spíše mezi problematičtější skupinu.

Tabulka 3.10: Přehled o nezaměstnanosti absolventů: střední vzdělání s výučním listem, duben 2009, skupiny oborů kategorie H

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2008)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2009)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2009)	Srovnání s dubnem 2008
21 Hornictví, hutnictví a slévárenství	64	10	15,6%	10,2 p.b.
23 Strojírenství a strojírenská výroba	6392	708	11,1%	6,9 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	2975	260	8,7%	5,2 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	189	26	13,8%	3,3 p.b.
29 Potravinářství a potravinářská chemie	1526	222	14,5%	8,3 p.b.
31 Textilní výroba a oděvnictví	413	74	17,9%	8,9 p.b.
32 Kožed. a obuv. výroba a zprac. plastů	22	4	18,2%	11,0 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	1973	258	13,1%	7,9 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	298	31	10,4%	2,9 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	2199	271	12,3%	6,8 p.b.
37 Doprava a spoje	60	6	10,0%	2,2 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	2049	259	12,6%	6,0 p.b.
53 Zdravotnictví	109	3	2,8%	-3,2 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	6236	742	11,9%	4,6 p.b.
66 Obchod	2476	336	13,6%	5,4 p.b.
69 Osobní a provozní služby	2522	324	12,8%	3,6 p.b.
82 Umění a užité umění	330	37	11,2%	5,4 p.b.
Celkem H	29833	3573	12,0%	5,8 p.b.

p.b. - procentní bod

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Podrobnější údaje o situaci a vývoji nezaměstnanosti absolventů středního vzdělání s výučním listem (kategorie H) poskytují přehled v následující tabulce.

Míra nezaměstnanosti absolventů u většiny skupin oborů kategorie H oproti dubnu 2008 vzrostla u všech skupin oborů, s jedinou výjimkou – skupiny 53 Zdravotnictví (v průměru na dvojnásobek, tj. o 5,8 procentního bodu).

Největší absolutní nárůst míry nezaměstnanosti oproti stavu v dubnu 2008 proběhl ve skupinách 32 Kožedělná a obuvnická výroba a zpracování plastů a 21 Hornictví, hutnictví a slévárenství, což jsou skupiny s nízkým počtem absolventů. Třetí největší absolutní zvýšení nastalo ve skupině 31 Textilní výroba a oděvnictví.

Pro ilustraci závažnosti meziročního nárůstu míry nezaměstnanosti jsou v grafu uvedeny i hodnoty za rok 2007. Až na výjimky bylo zvýšení míry nezaměstnanosti natolik prudké, že přerostlo i původně vysoké hodnoty z roku 2007.

Nezaměstnanost absolventů nižšího středního vzdělání s výučním listem (kategorie vzdělání E)

V rámci kategorie E vychází největší podíl absolventů ze skupin oborů 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus (29,5 %), 41 Zemědělství a lesnictví (15,4 %) a 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie (15,3 %).

Míra nezaměstnanosti absolventů nižšího středního vzdělání s výučním listem kategorie E měřená v prvním roce po absolvování se oproti dubnu 2008 zvýšila na dvojnásobek, čili 25,3 %. Je to kategorie s každoročně nejvyšší nezaměstnaností.

Nejvyšší hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů kategorie E byly v dubnu 2009 zjištěny ve skupinách oborů vzdělání 28 Technická chemie a chemie silikátů, 31 Textilní výroba a oděvnictví, 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu, fotografie. Jedná se však o skupiny s poměrně nízkým počtem absolventů, čili vypočtená míra nezaměstnanosti je velmi citlivá na výkyv v počtu nezaměstnaných a úbytek jednoho nezaměstnaného se velmi výrazně odrazí ve výsledném snížení míry nezaměstnanosti.

Tabulka 3.11: Přehled o nezaměstnanosti absolventů: nižší střední vzdělání s výučním listem, duben 2009, skupiny oborů kategorie E

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2008)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2009)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2009)	Srovnání s dubnem 2008
23 Strojírenství a strojírenská výroba	287	58	20,2%	11,6 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	43	11	25,6%	18,8 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	19	7	36,8%	13,8 p.b.
29 Potravinářství a potravinářská chemie	292	63	21,6%	8,3 p.b.
31 Textilní výroba a oděvnictví	127	42	33,1%	18,4 p.b.
32 Kožed. a obuv. výroba a zprac. plastů	5	1	20,0%	-
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	226	44	19,5%	14,2 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	21	6	28,6%	10,9 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	569	140	24,6%	13,7 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	571	147	25,7%	12,7 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	1096	311	28,4%	14,0 p.b.
66 Obchod	171	43	25,1%	1,0 p.b.
69 Osobní a provozní služby	287	66	23,0%	9,6 p.b.
Celkem E	3714	939	25,3%	12,5 p.b.

Z početnějších skupin absolventů jsou v této kategorii ob- tížně uplatnitelní absolventi oborů skupiny 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus, 41 Zemědělství a lesnictví. Jejich míry nezaměstnanosti jsou nadprůměrné.

Lze-li hovořit o míře nezaměstnanosti kolem 19,5 % jako o nízké, pak se v rámci kategorie E nejsnáze uplatňují na trhu práce absolventi skupiny 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů.

Podrobnější údaje o situaci a vývoji nezaměstnanosti absolventů nižšího středního vzdělání s výučním listem (kategorie E) poskytují přehled v následující tabulce.

Míra nezaměstnanosti absolventů u všech skupin oborů kategorie E oproti dubnu 2008 vzrostla (v průměru téměř čtyřnásobně, tj. o 14,2 procentního bodu). V porovnání s dubnem 2008 nastal největší absolutní nárůst míry nezaměstnanosti ve skupinách 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, 31 Textilní výroba a oděvnictví, 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů a 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus. U všech těchto skupin došlo ke zvýšení o více než 14 procentních bodů.

Největší relativní meziroční zvýšení nastalo kromě výše uvedených skupin ještě také ve skupinách 23 Strojírenství a strojírenská výroba a 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie.

3.2.2 Nezaměstnanost absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem (kategorie vzdělání LO)

V této kategorii vzdělání jsou zařazeni absolventi studijních oborů středních odborných učilišť (SOU), které poskytují střední vzdělání s maturitní zkouškou, v jehož průběhu žáci projdou také praktickým výcvikem, v rozsahu obdobném jako ve tříletých učebních oborech – absolvent je tedy fakticky vyučen, připraven pro uplatnění v dělnickém povolání. Délka vzdělávání v denní formě je čtyři roky, v kódu těchto oborů je uvedeno LO.

Největší počty absolventů této kategorie vzdělání v roce 2008 jsou soustředěny ve skupinách 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (29,5 %), 23 Strojírenství a strojírenská výroba (18,6 %), 66 Obchod (18,1 %), 69 Osobní a provozní služby (11 %), 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus (5,7 %) a 82 Umění a užité umění (4,3 %). Tyto skupiny vyprodukovaly v roce 2008 87,2 % všech absolventů kategorie LO.

Míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem – LO v dubnu 2009 dosáhla 10,5 %, oproti dubnu 2008 se zvýšila o 3,0 procentního bodu.

Nejvyšší byla ve skupinách 69 Osobní a provozní služby (15,1 %), 31 Textilní výroba a oděvnictví, 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus, 82 Umění a užité umění a 66 Obchod, kde přesahovala 12 %.

Nejnižší byla ve skupinách s nízkým počtem absolventů (v řádu desítek) a dále

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Tabulka 3.12: Přehled o nezaměstnanosti čerstvých absolventů: střední odborné vzdělání s maturitou a odborným výcvikem, duben 2009, skupiny oborů kategorie L0

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2008)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2009)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2009)	Srovnání s dubnem 2008
21 Hornictví, hutnictví a slévárnictví	45	2	4,4%	4,4 p.b.
23 Strojírenství a strojírenská výroba	1371	115	8,4%	4,0 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	2175	190	8,7%	3,2 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	80	6	7,5%	5,0 p.b.
31 Textilní výroba a oděvnictví	160	23	14,4%	2,1 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	65	7	10,8%	10,8 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	191	20	10,5%	1,5 p.b.
37 Doprava a spoje	117	12	10,3%	4,1 p.b.
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory	182	18	9,9%	c
41 Zemědělství a lesnictví	51	4	7,8%	-7,0 p.b.
63 Ekonomika a administrativa	28	1	3,6%	0,2 p.b.
64 Podnikání v oborech, v odvětvích	21	0	0,0%	0,0 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	418	54	12,9%	2,0 p.b.
66 Obchod	1337	162	12,1%	3,2 p.b.
69 Osobní a provozní služby	808	122	15,1%	1,6 p.b.
82 Umění a užité umění	318	40	12,6%	3,3 p.b.
Celkem L0	7367	776	10,5%	3,0 p.b.

Pozn.: c – skupina neměla v roce 2007 absolventy.

u dvou velmi silných skupin 23 Strojírenství a strojírenská výroba a 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočet. technika, kde nabývala hodnot 8,4 a 8,7 %.

S výjimkou skupiny 41 Zemědělství a lesnictví, která je vzhledem k nepříliš vysokému počtu absolventů citlivá na výkyvy v počtech nezaměstnaných, se ve všech ostatních skupinách **míra nezaměstnanosti meziročně zvyšila**. U skupin, které trpěly vysokou nezaměstnaností již v dubnu 2008, bylo zvýšení menší; skupiny, které měly nízkou míru nezaměstnanosti již v dubnu 2008, si své pořadí více méně udržely i přesto, že absolutní nárůst byl výraznější, například u skupiny 23 Strojírenství a strojírenská výroba až o 4 procentní body a u skupiny 26 Elektrotechnika, telekomunikační technika o 3,2 p.b.

3.2.3 Nezaměstnanost absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie vzdělání M)

V této kategorii vzdělání jsou zařazeni absolventi, kteří se připravovali ve 4letých studijních oborech středních odborných škol (SOŠ) a po absolvování získali maturitní vysvědčení. Ze všech kategorií středoškolského vzdělání se nejvyšší počet absolventů připravuje právě v této kategorii vzdělání.

V letech 2001–2003 docházelo k mírnému poklesu počtu absolventů této kategorie vzdělání (rok 2001 – 45 537 absolventů, rok 2002 – 42 428 a rok 2003 – 41 987). **Od roku 2004 do roku 2007 počty absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou každoročně mírně stoupaly** (rok 2004 – 42 687 absolventů, rok 2005 – 44 581, rok 2006 – 45 872, rok 2007 – 46 511). V roce 2008 absolvovalo 45 298 studentů.

Nejvíce absolventů maturitních oborů SOŠ ukončilo v roce 2008 studium ve skupinách oborů 63 Ekonomika a administrativa (21,9 %), 26 Elektrotechnika, telekomunikace a vý-

početní technika (10,1 %), 53 Zdravotnictví (8,6 %), 78 Obecně odborná příprava (lycea – 6,7 %), 65 Gastronomie, hotelnictví, turismus (6,7 %), 23 Strojírenství a strojírenská výroba (6,7 %), 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie (6,1 %), 64 Podnikání v oborech, v odvětvích (6,0 %). V těchto skupinách se v roce 2008 připravovalo 74 % absolventů maturitních oborů kategorie M (s vyloučením gymnázií).

Míra nezaměstnanosti absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou v roce po absolvování vykazovala v letech ekonomického růstu setrvalý pokles (duben 2004 – 15,0 %, duben 2005 – 12,2 %, duben 2006 – 11,0 %, duben 2007 – 7,8 %, duben 2008 – 5,7 %). V hodnotě z dubna 2009 se již mírně projevil ekonomický pokles, který měl za následek zvýšení míry nezaměstnanosti o 2,2 procentního bodu na 7,8 %.

Nejvyšší hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů kategorie M v dubnu 2009 vykazují skupiny oborů 16 Ekologie a ochra-

na životního prostředí (13,5 %), 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů (13,1 %), 41 Zemědělství a lesnictví (12,2 %), 37 Doprava a spoje (11,8 %), 64 Podnikání v oborech, v odvětvích (11,4 %) a 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu, fotografie (10,1 %).

S mírou nezaměstnanosti necelých deset procent následovaly obory skupin 23 Strojírenství a strojírenská výroba a 31 Textilní výroba a oděvnictví.

Situace absolventů **nejpočetnějších skupin oborů** byla v dubnu 2009 relativně dobrá, tyto hodnoty se pohybovaly blízko průměru za danou kategorii vzdělání, u některých skupin byly dokonce podprůměrné. Míra nezaměstnanosti absolventů skupiny 63 Ekonomika a administrativa byla lehce pod průměrem, další silné skupiny 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, 78 Obecně odborná příprava a 53 Zdravotnictví měly míru nezaměstnanosti ještě nižší.

Ve skupině 69 Osobní a provozní služby nebyli v dubnu 2009 evidováni žádní **nezaměstnaní čerství absolventi**, ve skupině 66 Obchod to byli jen dva z 84 absolventů.

Nízká nezaměstnanost čerstvých absolventů byla zjištěna také u skupin 39 Speciální a interdisciplinární technické obory, 21 Hornictví, hutnictví a slévárnictví, 72 Publicistika, knihovnictví a informatika a 75 Pedagogika, učitelství a sociální péče.

Podrobnější údaje o situaci a vývoji nezaměstnanosti absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou (kategorie M) poskytuje přehled v následující tabulce.

V porovnání s dubnem 2008 došlo u všech skupin oborů (kromě dvou výjimek v případě skupin s velmi nízkým počtem absolventů 66 Obchod a 69 Osobní a provozní služby) **k nárůstu míry nezaměstnanosti** (v průměru o třetinu, tj. o 2,2 procentního bodu).

V porovnání s dubnem 2008 byl **nejvýraznější absolutní nárůst** míry nezaměstnanosti absolventů zaznamenán u skupin oborů kategorie M 37 Doprava a spoje, 23 Strojírenství

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

a strojírenská výroba (u těchto dvou skupin nastal i největší relativní nárůst, zhruba na dvojnásobek hodnoty z dubna 2008), dále u 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů a 41 Zemědělství a lesnictví. Velké relativní zvýšení nastalo i ve skupině s dříve nízkou nezaměstnaností 72 Publicistika, knihovnictví a informatika, asi na dvojnásobek.

Naopak **téměř nezměněná zůstala míra nezaměstnanosti** čerstvých absolventů skupin oborů 75 Pedagogika, učitelství a sociální péče (6,6 %), 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus (8,7 %), 31 Textilní výroba a oděvnictví (9,6 %) a 53 Zdravotnictví (3,4 %).

Nejpočetnější skupina absolventů středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou **63 Ekonomika a administrativa** představuje zároveň nejpočetnější skupinu nezaměstnaných absolventů maturitních oborů evidovaných na úřadech práce. To však ještě neznamená, že jejich situace je závažná. Dokladem toho je její zařazení mezi skupiny oborů s průměrnou mírou nezaměstnanosti (7,8 %), které se v posledních obdobích prozatím jeví jako stabilní. Úřady práce často vnímají absolventy obchodních akademií jako problematickou skupinu, důvodem těchto úvah je především to, že vycházejí z již zmiňovaného vysokého počtu nezaměstnaných. Velké procento jich většinou nachází práci poměrně snadno a pokud jsou ostatní evidováni jako uchazeči o zaměstnání, tak jsou následně poměrně snadno absorbováni trhem práce. Ohroženost nezaměstnaností je vždy nutno posuzovat na

základě jejího relativního vyjádření, například mírou nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti maturantů SOŠ skupiny 63 zatím nenaznačuje hrozící nebezpečí, protože nepřevyšuje průměrnou hodnotu za všechny skupiny oborů.

I přes výrazný vzestup počtu absolventů lyceí (rok 2004 – 1 054 absolventů, rok 2005 – 1 622, rok 2006 – 2 132, rok 2007 – 3 018, rok 2008 – 3 580, tedy více než na trojnásobek hodnoty z roku 2004) **se postavení této skupiny absolventů na trhu práce jeví jako velmi příznivé.** Jejich míra nezaměstnanosti patří mezi jednu z nejnižších a v porovnání s dubnem 2008 (i přes nárůst počtu absolventů) bylo její zvýšení pouze minimální. Těto skutečnosti značně napomáhá samotná koncepce lyceí, která se vedle odborné stránky zaměřuje na přípravu absolventů pro pokračování ve studiu na vyšší terciární úrovni vzdělávání.

3.2.4 Nezaměstnanost absolventů nástavbového studia (kategorie vzdělání L5)

V této kategorii jsou zahrnuti absolventi, kteří se připravovali v nástavbovém studiu pro absolventy tříletých učebních oborů, kde získávají po vyučení maturitní vzdělání. Návaznost mezi učebním oborem a oborem nástavbového studia, v němž lze pokračovat k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou, je určena nařízením vlády. Studium trvá v denní formě jeden až dva roky, v kódu oboru je uvedeno **L5**, absolventi mohou pokračovat ve vyšším odborném nebo vysokoškolském studiu.

Výrazně největší **počty absolventů** nástavbového studia produkuje skupina 64 Podnikání v oborech, odvětvích (55,8 %), se značným odstupem následují skupiny 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus (8,0 %), 26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (7,9 %), 23 Strojírenství a strojírenská výroba (6,9 %), 63 Ekonomika a administrativa (4,4 %) a 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů (4,3 %). Ostatní skupiny čítají méně než 300 absolventů.

Míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů v kategorii středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou, získaného **v nástavbovém vzdělávání – L5** v dubnu 2009 dosáhla 13,1 %, a byla tedy vyšší než míra nezaměstnanosti absolventů čtyřletých oborů středního odborného vzdělávání s maturitní zkouškou a praktickým výcvikem (L0).

Pomineme-li skupiny s nízkým počtem absolventů, kde i tři nezaměstnaní způsobují vysokou hodnotu míry nezaměstnanosti – 31 Textilní výroba a oděvnictví, 68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost a 28 Technická chemie a chemie silikátů, byli v rámci této kategorie vzdělání v dubnu 2009 **nejhůře uplatnitelní** absolventi skupin 34 Polygrafie, zpracování papíru, filmu, fotografie, 69 Osobní a provozní služby, s mírou neza-

Tabulka 3.13: Přehled o nezaměstnanosti absolventů: střední odborné vzdělání s maturitní zkouškou, duben 2009, skupiny oborů kategorie M

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2008)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2009)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2009)	Srovnání s dubnem 2008
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	572	77	13,5%	1,5 p.b.
21 Hornictví, hutnictví a slévárenství	96	6	6,3%	3,1 p.b.
23 Strojírenství a strojírenská výroba	3050	299	9,8%	5,0 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	4560	313	6,9%	2,3 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	506	41	8,1%	2,9 p.b.
29 Potravinářství a potravinářská chemie	394	30	7,6%	1,7 p.b.
31 Textilní výroba a oděvnictví	585	56	9,6%	0,7 p.b.
32 Kožed. a obuv. výroba a zprac. plastů	70	5	7,1%	2,3 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	321	42	13,1%	4,8 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	139	14	10,1%	2,7 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	2772	192	6,9%	2,0 p.b.
37 Doprava a spoje	875	103	11,8%	6,1 p.b.
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory	238	14	5,9%	1,7 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	2143	262	12,2%	4,8 p.b.
43 Veterinářství a veterinární prevence	276	25	9,1%	3,1 p.b.
53 Zdravotnictví	3877	130	3,4%	1,1 p.b.
63 Ekonomika a administrativa	9919	756	7,6%	2,0 p.b.
64 Podnikání v oborech, v odvětvích	2725	311	11,4%	3,3 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	3052	265	8,7%	0,7 p.b.
66 Obchod	84	2	2,4%	-3,1 p.b.
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	1823	166	9,1%	2,5 p.b.
69 Osobní a provozní služby	18	0	0,0%	-20,0 p.b.
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	207	13	6,3%	3,3 p.b.
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	2102	138	6,6%	0,3 p.b.
78 Obecně odborná příprava	3580	185	5,2%	1,5 p.b.
82 Umění a užité umění	1314	109	8,3%	2,6 p.b.
Celkem M	45298	3554	7,8%	2,2 p.b.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

městnanosti přes 18 %. Nadprůměrná byla míra nezaměstnanosti také ve skupinách 63 Ekonomika a administrativa a 64 Podnikání v oborech, v odvětvích.

Poměrně **snadno** nalézali **uplatnění** absolventi skupin 37 Doprava a spoje, 65 Gastronomie, hotelnictví a turismus, s mírou nezaměstnanosti 8,2 a 8,6 %.

Nejnižší míru nezaměstnanosti čerstvých absolventů vykazovaly skupiny 39 Speciální a interdisciplinární technické obory a 82 Umění a užité umění. Jsou to však skupiny s nevelkým počtem absolventů.

S výjimkou skupin 39 Speciální a interdisciplinární technické obory a 82 Umění a užité umění, se **míra nezaměstnanosti ve všech skupinách oborů nástavbového vzdělávání meziročně zvýšila**, a to v průměru o 5,1 procentního bodu. U skupin s více než 100 absolventy se nárůst pohyboval v rozmezí 3,2 až 8,1 procentních bodů.

Největší absolutní nárůst míry nezaměstnanosti čerstvých absolventů (v rámci skupin s nejméně 100 absolventy) byl pozorován ve skupině 23 Strojírenství a strojírenská výroba, kde se z původních 4,2 % vyšplhala míra nezaměstnanosti na 12,4 %. Čili zatímco absolventi strojírenských oborů kategorie L5 patřili v dubnu 2008 mezi nejsnáze uplatnitelné na trhu práce, v dubnu 2009 se jejich míra nezaměstnanosti držela jen necelý procentní bod pod průměrem.

Nejmenší absolutní zvýšení míry nezaměstnanosti (o 3,2 p. b.) nastalo u skupin 63 Ekonomika a administrativa a 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů.

Přesto však v rámci této **kategorie** platí, že snáze nalézají uplatnění absolventi technických oborů (strojírenství, elektrotechnika, zemědělství a stavebnictví) než oborů ekonomických 63 Ekonomika a administrativa a 64 Podnikání v oborech a odvětvích.

Tabulka 3.14: Přehled o nezaměstnanosti čerstvých absolventů: střední odborné vzdělání s maturitou – nástavbové vzdělání, duben 2009, skupiny oborů kategorie L5

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2008)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2009)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2009)	Srovnání s dubnem 2008
23 Strojírenství a strojírenská výroba	510	63	12,4%	8,1 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	581	68	11,7%	5,5 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	11	3	27,3%	10,6 p.b.
29 Potravinářství a potravinářská chemie	43	5	11,6%	4,9 p.b.
31 Textilní výroba a oděvnictví	9	4	44,4%	23,3 p.b.
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	317	33	10,4%	3,2 p.b.
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	43	8	18,6%	14,9 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	150	15	10,0%	4,4 p.b.
37 Doprava a spoje	134	11	8,2%	4,7 p.b.
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory	16	0	0,0%	-8,3 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	107	13	12,1%	5,2 p.b.
63 Ekonomika a administrativa	321	52	16,2%	3,2 p.b.
64 Podnikání v oborech, v odvětvích	4109	584	14,2%	5,0 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	593	51	8,6%	3,4 p.b.
66 Obchod	271	33	12,2%	5,2 p.b.
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	9	3	33,3%	0,0 p.b.
69 Osobní a provozní služby	98	18	18,4%	9,7 p.b.
82 Umění a užité umění	47	1	2,1%	-5,5 p.b.
Celkem L5	7369	965	13,1%	5,1 p.b.

3.2.5 Nezaměstnanost absolventů vyššího odborného vzdělání (kategorie vzdělání N)

V této kategorii vzdělání jsou zařazeni absolventi, kteří se připravovali ve tří až tříapůlletých studijních oborech vyšších odborných škol (VOŠ). Jde o historicky nejmladší kategorii vzdělání, ve které se vyšší počty absolventů začaly objevovat v roce 1998. Do této kategorie přísluší i relativně malý počet absolventů konzervatoří.

V letech 2004 a 2005 došlo k nárůstu počtu absolventů na 6 495 absolventů v roce 2004 a na 7 415 absolventů v roce 2005. V letech 2006 a 2007 se projevil vliv rozšíření vzdělávací nabídky bakalářského studia na vysokých školách, k němuž došlo v posledních letech (zejména s přispěním soukromých vysokých škol) a počty absolventů VOŠ se snížily (rok 2006 – 6 743 absolventů, rok 2007 – 5 720). V roce 2008 úspěšně ukončilo studium 5 774 absolventů.

Nejvíce absolventů vyšších odborných škol ukončilo v roce 2008 studium ve skupinách oborů 53 Zdravotnictví (20,1 %), 63 Ekonomika a administrativa (19,0 %), 75 Pedagogika, učitelství a sociální péče (14,2 %), 65 Gastronomie, hotelnictví, turismus (8,1 %), 68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost (6,6 %), 64 Podnikání v oborech, odvětvích (6,4 %) a 26 Elektrotechnika, telekomunikace a výpočetní technika (6,0 %).

Míra nezaměstnanosti absolventů vyššího odborného vzdělání v roce po absolvování v posledních několika letech klesala (duben 2004 – 13,6 %, duben 2005 – 10,6 %, duben 2006 – 9,1 %, duben 2007 – 6,6 %, duben 2008 – 5,5 %). V dubnu 2009 došlo k jejímu mírnému zvýšení o 1,3 procentního bodu, na 6,8 %.

Nejvyšší hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů kategorie N byly v dubnu 2009 zjištěny u skupin oborů vzdělání 28 Technická chemie a chemie silikátů (skupina měla pouze

12 absolventů, na nezaměstnanost měla pravděpodobně vliv i nepříznivá situace ve sklářském průmyslu u nás), 41 Zemědělství a lesnictví, 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů (skupina s pouhými 25 absolventy, každoročně je díky tomu vystavena velkým výkyvům v míře nezaměstnanosti) a skupina s velkým počtem absolventů 63 Ekonomika a administrativa, která sdílela čtvrtou příčku spolu se skupinou 23 Strojírenství a strojírenská výroba, následuje je skupina 16 Ekologie a ochrana životního prostředí.

Ve skupinách oborů 31 Textilní výroba a oděvnictví a 61 Filozofie, teologie nejsou k 30. dubnu 2009 vykázováni žádní nezaměstnaní.

Nejnižší míra nezaměstnanosti je ve skupině 72 Publicistika, knihovnictví a informatika.

Podrobnější údaje o situaci a vývoji nezaměstnanosti absolventů vyššího odborného vzdělání (kategorie N) poskytuje přehled v následující tabulce.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Tabulka 3.15: Přehled o nezaměstnanosti absolventů: vyšší odborné vzdělání, duben 2009, skupiny oborů kategorie N

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2008)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2009)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2009)	Srovnání s dubnem 2008
16 Ekologie a ochrana životního prostředí	36	4	11,1%	-0,8 p.b.
23 Strojírenství a strojírenská výroba	152	17	11,2%	8,9 p.b.
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	347	34	9,8%	2,5 p.b.
28 Technická chemie a chemie silikátů	12	6	50,0%	c
29 Potravinářství a potravinářská chemie	33	3	9,1%	-6,7 p.b.
31 Textilní výroba a oděvnictví	13	0	0,0%	c
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	25	3	12,0%	1,3 p.b.
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	140	6	4,3%	-1,1 p.b.
37 Doprava a spoje	20	1	5,0%	5,0 p.b.
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory	43	4	9,3%	2,9 p.b.
41 Zemědělství a lesnictví	185	27	14,6%	3,5 p.b.
53 Zdravotnictví	1163	43	3,7%	-2,9 p.b.
61 Filozofie, teologie	9	0	0,0%	-14,3 p.b.
63 Ekonomika a administrativa	1097	123	11,2%	5,0 p.b.
64 Podnikání v oborech, v odvětvích	372	14	3,8%	-2,1 p.b.
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	465	22	4,7%	0,8 p.b.
66 Obchod	44	3	6,8%	4,2 p.b.
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost	383	34	8,9%	3,6 p.b.
72 Publicistika, knihovnictví a informatika	119	3	2,5%	0,6 p.b.
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	821	27	3,3%	-0,6 p.b.
82 Umění a užité umění	295	17	5,8%	2,8 p.b.
Celkem N	5774	392	6,8%	1,3 p.b.

Pozn.: c - skupina neměla v roce 2007 absolventy.

V porovnání s dubnem 2008 došlo u nadpoloviční většiny skupin oborů k nárůstu míry nezaměstnanosti.

Největší absolutní nárůst míry nezaměstnanosti mezi dubnem 2008 a 2009 nastal u skupiny 23 Strojírenství a strojírenská výroba a 63 Ekonomika a administrativa, necháme-li stranou obory s příliš nízkým počtem absolventů.

Míra nezaměstnanosti výrazně poklesla u absolventů oborů skupiny 53 Zdravotnictví, 64 Podnikání v oborech, odvětvích a 36 Stavebnictví, geodézie a kartografie.

Nejvýraznější pokles míry nezaměstnanosti absolventů byl zaznamenán u skupiny oborů kategorie N s nejnižším počtem absolventů 61 Filozofie, teologie, což dává za pravdu tvrzení, že skupiny s nízkým počtem absolventů jsou více náchylné k výkyvům míry nezaměstnanosti.

3.2.6 Nezaměstnanost absolventů vysokoškolského vzdělání (kategorie vzdělání R, T, V)

V této kategorii vzdělání jsou uváděny údaje o absolventech, kteří se připravovali v prezenční (denní) formě v bakalářském, magisterském, navazujícím magisterském nebo doktorském studiu a mají občanství ČR. Protože tato publikace je zaměřena na analýzu uplatnění absolventů středoškolského vzdělání na trhu práce, jsou dále uvedené údaje o kategorii vysokoškolského vzdělání pouze doplňkem celkového obrazu situace absolventů na trhu práce.

Počet absolventů se každým rokem postupně zvyšuje (rok 2001 - 25 298 absolventů, rok 2002 - 26 273, rok 2003 - 26 440, rok 2004 - 29 022, rok 2005 - 31 121), ovšem teprve poslední roky odrážejí již dlouho zřetelný nárůst

přijímaných do vysokoškolského studia. V roce 2006 na vysokých školách v ČR úspěšně ukončilo studium celkem 38 462 absolventů, v roce 2007 již šlo o 45 109 absolventů, v roce 2008 dokonce 50 661 absolventů.

Z absolventů, kteří v roce 2007 úspěšně ukončili studium na VŠ, bylo 26 296 absolventů bakalářského studia (kategorie R), 23 947 absolventů magisterského a navazujícího magisterského studia (kategorie T) a 429 absolventů doktorského studia (kategorie V). V porovnání s předchozím školním rokem se zvýšily především počty absolventů bakalářského studia (o 3 771 absolventů, tj. o 16,7 %) a navazujícího magisterského studia (o 3 496 absolventů, tj. o 51,4 %). Počet absolventů pětiletého magisterského studia klesl (o 1 696 absolventů, tj. o 11,1 %), počet absolventů doktorského studia také mírně poklesl (o 17 absolventů, tj. téměř o 3,8 %).

Nejvíce absolventů vysokých škol ukončilo v roce 2008 studium ve skupinách studijních programů Technické vědy a nauky (28,6 %), Ekonomické vědy a nauky (23,3 %), Humanitní a společenské vědy a nauky (14,0 %), Pedagogika, učitelství a sociální péče (9,4 %) a Přírodní vědy a nauky (8,4 %). V těchto skupinách studijních programů bylo v roce 2008 připravováno téměř 84 % absolventů VŠ.

Míra nezaměstnanosti absolventů vysokoškolského vzdělání v roce po absolvování vykazovala trvale dlouhodobý pokles (duben 2004 - 7,7 %, duben 2005 - 5,5 %, duben 2006 - 4,8 %, duben 2007 - 3,3 %, duben 2008 - 2,5 %). V dubnu 2009 poprvé po letech meziročně stoupla, a to na 3,1 %.

Míra nezaměstnanosti absolventů vysokých škol je sama o sobě velice nízká. Rozlišení skupin studijních programů vzdělání na skupiny s vysokou, resp. s nízkou mírou nezaměstnanosti absolventů je jen formální, neboť rozdíly v hodnotách mezi těmito skupinami jsou velmi malé a míry nezaměstnanosti se pohybují v rozmezí necelých tří procentních bodů (od 1,1 do 4,0 %).

Vyšší hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů jsou v dubnu 2009 charakteristické pro skupinu studijních programů Ekonomické vědy a nauky a Vědy a nauky o kultuře a umění.

Nížší hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů v dubnu 2009 dosahují tradičně skupiny studijních programů: Právní vědy a nauky, Technické vědy a nauky a Přírodní vědy a nauky. Nejnižší míra nezaměstnanosti absolventů je tradičně charakteristická pro skupinu Zdravotnictví, lékařské a farmaceutické vědy a nauky.

Ve skupině Ekonomické vědy a nauky míra nezaměstnanosti v letech 2008 a 2007 klesala, v roce 2008 byla 2,6 % a nepatřila mezi vysoké. Zvýšení o 1,4 procentních bodů mezi dubnem 2008 a 2009 posunulo tuto skupinu na příčku s nejvyšší nezaměstnaností v rámci vysokoškolsky vzdělaných absolventů.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Tabulka 3.16: Přehled o nezaměstnanosti absolventů: vysokoškolské vzdělání, duben 2009, skupiny studijních programů kategorie R, T, V

Skupina oborů vzdělání	Počet absolventů (2008)	Počet nezaměstnaných absolventů (duben 2009)	Míra nezaměstnanosti absolventů v % (duben 2009)	Srovnání s dubnem 2008
Přírodní vědy a nauky	4278	110	2,6%	0,5 p.b.
Technické vědy a nauky	14498	368	2,5%	0,6 p.b.
Zemědělsko-lesnické a veter. vědy a nauky	2220	69	3,1%	0,3 p.b.
Zdravotnictví, lékař. a farmac. vědy a nauky	3122	35	1,1%	-0,7 p.b.
Humanitní a společenské vědy a nauky	7115	228	3,2%	0,0 p.b.
Ekonomické vědy a nauky	11793	474	4,0%	1,4 p.b.
Právní vědy a nauky	1637	36	2,2%	0,0 p.b.
Pedagogika, učitelství a soc. péče	4770	178	3,7%	0,3 p.b.
Vědy a nauky o kultuře a umění	1228	49	4,0%	-0,5 p.b.
Celkem R, T, V	50661	1547	3,1%	0,5 p.b.

Více o nezaměstnanosti absolventů studijních programů vysokých škol (kategorie R, T, V) poskytuje přehled v tabulce 3.16.

3.3 Struktura nezaměstnaných absolventů z hlediska profesní skladby

Po ukončení základní školy pokračuje v České republice převážná část populace ve středním vzdělávání. Odborným vzděláváním prochází téměř 80 % žáků. V roce 2008 vystudovalo téměř 39 % absolventů odborného vzdělávání v učebních oborech, 8,5 % v maturitních oborech s odborným výcvikem a 52,5 % v oborech středních odborných škol.

Řada zaměstnavatelů si v letech 2007 a 2008 stěžovala na nedostatek pracovníků určitých profesí. Jednalo se především o kvalifikované dělníky pro zpracovatelský průmysl, řemeslníky (především ve stavebnictví), ale i o vysoce kvali-

fikované odborníky pro technické profese. Mezi jinými chyběli například soustružníci, nástrojáři, zámečníci, svářeči, šičky, horníci, zedníci, klempíři, obkladači, řidiči kamionů atd. Podle názorů pracovníků úřadů práce je i v roce 2009 poptávka zaměstnavatelů po kvalifikovaných dělnících a řemeslnících silná a šanci na uplatnění v technických oborech mohou mít i absolventi.

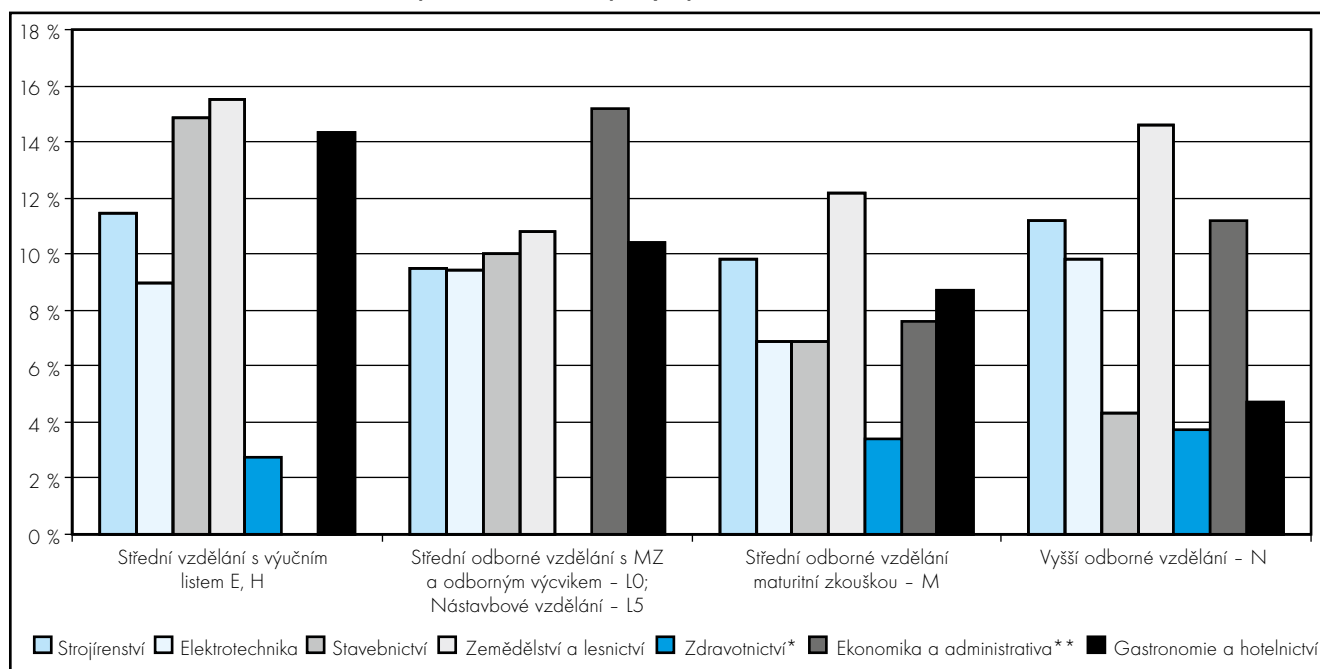
V současné době některá odvětví stagnují a dříve akutní poptávka po absolventech se stává minulostí, přesto existují odvětví, která svou produkci více méně udržují a nabízejí šanci i absolventům. Jedná se například o automobilový průmysl, který poptává kva-

lifikované pracovníky se znalostmi elektrotechniky, strojírenství a informatiky.

Zpracovatelský průmysl u nás dosáhl v roce 2008 nejvyššího podílu na celkové zaměstnanosti ze všech zemí EU. Došlo k tomu především díky přílivu zahraničních investic, které v posledních letech podporovaly tvorbu nových pracovních míst (především v oblasti montáže konečných výrobků z dovezených dílů) a ekonomický růst ČR. Česká republika tak byla v posledních letech označována montážní dílnou Evropy. Vzhledem k tomu, že je Česká ekonomika poměrně silně závislá na vývozu, především do sousedního Německa, lze očekávat, že dřívější silný hospodářský růst a nízká nezaměstnanost budou vystřídány zcela opačným vývojem a dopad světové hospodářské krize pocítí nezaměstnaní, a to především absolventi, velmi silně.

Vzájemné porovnání míry nezaměstnanosti čerstvých ab-

Obrázek 3.11: Hodnoty míry nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů hlavních skupin oborů (s počtem absolventů převyšujícím 5 000) v dubnu 2009

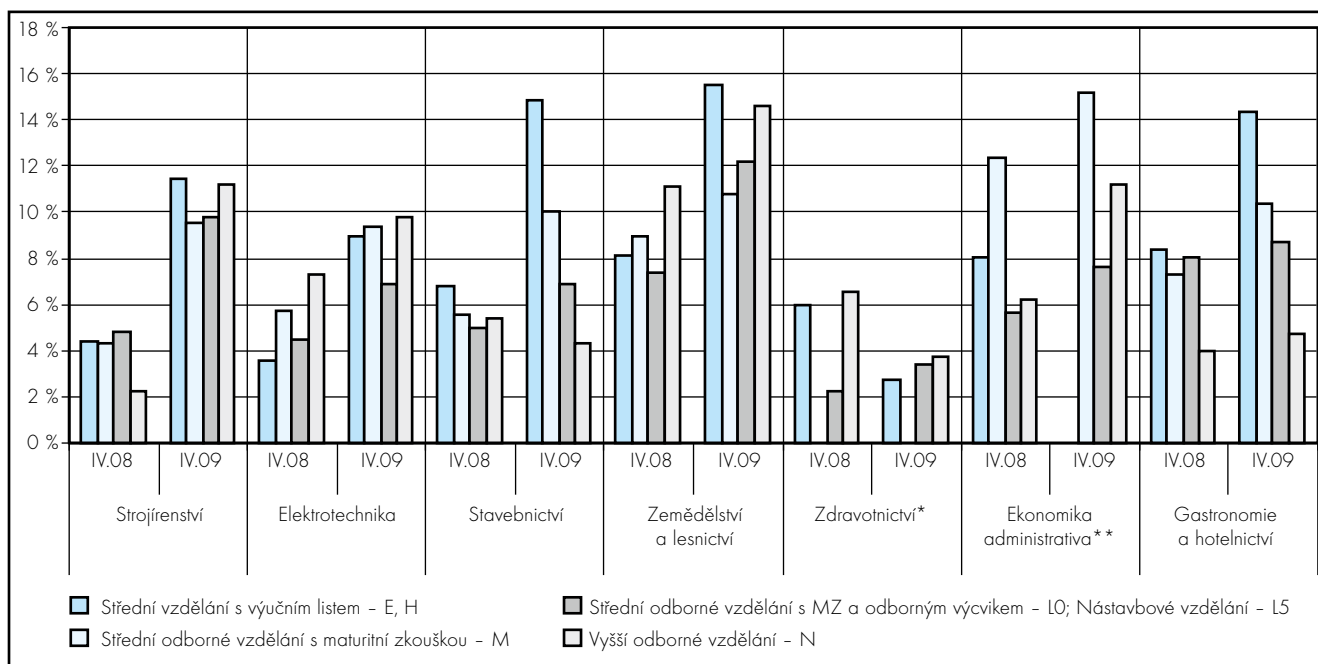

* Ve skupině oborů 53 Zdravotnictví nejsou žádné obory kategorie L, poskytující střední odborné vzdělání s MZ a odborným výcvikem.

** Ve skupině oborů 63 Ekonomika a administrativa nejsou žádné obory kategorie E a H, poskytující střední vzdělání s výučním listem.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Obrázek 3.12: Hodnoty míry nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů hlavních skupin oborů (s počtem absolventů převyšujícím 5 000) v dubnu 2008 a 2009

* Ve skupině oborů 53 Zdravotnictví nejsou žádné obory kategorie L, poskytující střední odborné vzdělání s MZ a odborným výcvikem.

** Ve skupině oborů 63 Ekonomika a administrativa nejsou žádné obory kategorie E a H, poskytující střední vzdělání s výučním listem.

solventů škol (tj. absolventů z roku 2008) v nejčetnějších skupinách oborů umožňuje obr. 3.11, kde jsou znázorněny míry nezaměstnanosti těchto sedmi skupin oborů.

V oborové struktuře připravovaných absolventů vykazují jedny z nejnižších hodnot míry nezaměstnanosti **zdravotnické obory**. Trvale nejnižší míry nezaměstnanosti zůstávají u absolventů středního odborného vzdělání s maturitou a u vysokoškoláků. Dubnové hodnoty z roku 2009 navíc výrazně meziročně poklesly u těchto absolventů v kategorii vyššího odborného vzdělání a vyučených (obor Ošetřovatel, s pouhými 109 absolventy). Nízké míry nezaměstnanosti již několik let poukazují na potřebu zvýšení počtu absolventů těchto oborů – zejména s přihlédnutím k demografickému vývoji populace u nás i v ostatních evropských zemích. Skutečný vývoj počtů absolventů maturitních zdravotnických oborů je však v posled-

ních letech opačný, počty absolventů klesají. Důvodem může být (vedle vysoké náročnosti studia, očekávání náročné práce s nepřilíživými výdělky a demografického poklesu v počtech žáků vstupujících v současnosti do středního vzdělávání) i nutnost získání terciární úrovně vzdělání pro výkon práce zdravotní sestry, pro kterou dříve postačovalo střední vzdělání v oboru s maturitní zkouškou.

Velmi dobré postavení na trhu práce mají rovněž absolventi **elektrotechnických oborů** středních škol. Nízké míry nezaměstnanosti jsou u obou skupin oborů vzdělání patrné ve všech kategoriích vzdělání – od absolventů středního vzdělání s výučním listem přes maturanty a absolventy vyššího odborného vzdělání až po vysokoškoláky. Výjimku tvoří pouze elektrotechnici z oborů vyšších odborných škol, kde je míra nezaměstnanosti mírně nadprůměrná.

Tabulka 3.17: Hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů vybraných hlavních skupin oborů vzdělání v dubnu 2009

Skupina oborů*	Střední vzdělání s výučním listem - E, H		Střední odborné vzdělání s MZ a odborným výcvikem - LO; Nastavbové vzdělání - L5		Střední odborné vzdělání s maturitní zkouškou - M		Vyšší odborné vzdělání - N	
	NZ	mNZ	NZ	mNZ	NZ	mNZ	NZ	mNZ
23 Strojírenství a strojírenská výroba	766	11,5%	178	9,5%	299	9,8%	17	11,2%
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	271	9,0%	258	9,4%	313	6,9%	34	9,8%
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	411	14,8%	15	10,0%	192	6,9%	6	4,3%
41 Zemědělství a lesnictví	406	15,5%	17	10,8%	262	12,2%	27	14,6%
53 Zdravotnictví	3	2,8%	-	-	130	3,4%	43	3,7%
63 Ekonomika a administrativa	-	-	53	15,2%	756	7,6%	123	11,2%
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	1053	14,4%	105	10,4%	265	8,7%	22	4,7%
Celkem	4512	13,4%	1741	11,8%	3554	7,8%	392	6,8%

Pozn.: NZ - počet absolventů škol v kraji, kteří jsou „čerstvě“ nezaměstnaní po celé ČR.

mNZ - míra nezaměstnanosti absolventů (hodnoty od 10 % jsou zvýrazněny).

Skupiny oborů s počtem absolventů převyšujícím 5 100.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

V rámci **strojírenských oborů** míra nezaměstnanosti sice s nástupem krize stoupla, ale stále patří mezi nižší. V kategoriích vyučených (E, H) a maturantů s odborným výcvikem (LO) a absolventů nástavbového studia po vyučení (L5) si absolventi strojírenských oborů udržují stále dobrou pozici, s poměrně nízkou mírou nezaměstnanosti v porovnání s ostatními silnými (početnými) skupinami absolventů. Předstihují je pouze absolventi příslušných kategorií elektrotechnických oborů a vyučení ve zdravotnických oborech (ošetřovatelé). Přihlédneme-li také k tomu, že se míra nezaměstnanosti absolventů strojírenských oborů v posledních letech ekonomického růstu radikálně snižovala, lze hodnotit postavení absolventů strojírenských oborů na trhu práce jako poměrně dobré. Je to dáno rozšířenou nabídkou pracovních míst a skutečností, že v současné době je dokončeno více zahraničních investic, které jednorázově vyžadují větší počet pracovníků. Rovněž se zde projevuje ubývajícím počet pracovníků s touto kvalifikací ve vyšších věkových kategoriích (jak vlivem odchodů do důchodu, tak změnou kvalifikace).

V letech 2007 a 2008 se velmi výrazně zlepšila situace v rámci **stavebních oborů**, kde se až do dubna 2006 stále objevovaly vyšší hodnoty míry nezaměstnanosti. Nejvýrazněji míra nezaměstnanosti od dubna 2006 do dubna 2008

poklesla u absolventů středního vzdělání s výučním listem a středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem (a to i v porovnání mezi skupinami oborů vzdělání v rámci těchto kategorií vzdělání). Odvětví stavebnictví je charakteristické zaměstnáváním levné pracovní síly ze zahraničí a zaměstnáváním pracovníků načerno, kde někteří z nich mohou být zároveň evidováni na úřadech práce jako nezaměstnaní. V posledních letech v souvislosti s ekonomickým růstem došlo k oživení odvětví, díky rozvoji výstavby a zvýšené poptávce po stavebních pracích, což mělo vliv i na pokles míry nezaměstnanosti absolventů stavebních oborů. Bohužel, s nástupem ekonomické recese došlo k výraznému útlumu tohoto odvětví (především snížením poptávky po výstavbě komerčních staveb) a nezaměstnanost především vyučených a absolventů nástavbového studia se prudce zvýšila, u vyučených je dokonce nadprůměrná. V současné situaci nelze očekávat příliš brzké znovuoživení tohoto odvětví, proto bude situace absolventů rovněž poměrně obtížná.

Ačkoliv situace v zemědělství se v posledních dvou letech vyvíjela příznivě, letos patří absolventi **zemědělských oborů** k nejproblematictější skupinám. Míra nezaměstnanosti absolventů zemědělských oborů ve všech porovnávaných kategoriích vzdělání překračuje desetiprocentní hranici a kro-

Tabulka 3.18: Hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů skupin oborů vzdělání v dubnu 2009

duben 2009	Střední vzdělání s výučním listem - E, H		Střední odborné vzdělání s MZ a odborným výcvikem - LO; Nástavbové vzdělání - L5		Střední odborné vzdělání s maturitní zkouškou - M		Vyšší odborné vzdělání - N	
	NZ	mNZ	NZ	mNZ	NZ	mNZ	NZ	mNZ
Celkem	4512	13,4%	1741	11,8%	3554	7,8%	392	6,8%
16 Ekologie a ochrana životního prostředí					77	13,5%	4	11,1%
21 Hornictví, hutnictví a slévárenství	10	15,6%	2	4,4%	6	6,3%		
23 Strojírenství a strojírenská výroba	766	11,5%	178	9,5%	299	9,8%	17	11,2%
26 Elektrotech., telekom. a výpočet. technika	271	9,0%	258	9,4%	313	6,9%	34	9,8%
28 Technická chemie a chemie silikátů	33	15,9%	9	9,9%	41	8,1%	6	50,0%
29 Potravinářství a potravinářská chemie	285	15,7%	5	11,6%	30	7,6%	3	9,1%
31 Textilní výroba a oděvnictví	116	21,5%	27	16,0%	56	9,6%	0	0,0%
32 Kožed. a obuv. výroba a zprac. plastů	5	18,5%			5	7,1%		
33 Zprac. dřeva a výroba hudeb. nástrojů	302	13,7%	40	10,5%	42	13,1%	3	12,0%
34 Polygrafie, zpr. papíru, filmu, fotografie	37	11,6%	28	12,0%	14	10,1%		
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	411	14,8%	15	10,0%	192	6,9%	6	4,3%
37 Doprava a spoje	6	10,0%	23	9,2%	103	11,8%	1	5,0%
39 Speciální a interdisciplinár. tech. obory			18	9,1%	14	5,9%	4	9,3%
41 Zemědělství a lesnictví	406	15,5%	17	10,8%	262	12,2%	27	14,6%
43 Veterinářství a veterinární prevence					25	9,1%		
53 Zdravotnictví	3	2,8%			130	3,4%	43	3,7%
61 Filozofie, teologie							0	0,0%
63 Ekonomika a administrativa			53	15,2%	756	7,6%	123	11,2%
64 Podnikání v oborech, v odvětvích			584	14,1%	311	11,4%	14	3,8%
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	1053	14,4%	105	10,4%	265	8,7%	22	4,7%
66 Obchod	379	14,3%	195	12,1%	2	2,4%	3	6,8%
68 Právo, právní a veřejnosprávní činnost			3	33,3%	166	9,1%	34	8,9%
69 Osobní a provozní služby	390	13,9%	140	15,5%	0	0,0%		
72 Publicistika, knihovnictví a informatika					13	6,3%	3	2,5%
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče					138	6,6%	27	3,3%
78 Obecně odborná příprava					185	5,2%		
82 Umění a užité umění	37	11,2%	41	11,2%	109	8,3%	17	5,8%

Pozn.: NZ - počet absolventů škol v kraji, kteří jsou „čerstvě“ nezaměstnaní po celé ČR.
mNZ - míra nezaměstnanosti absolventů (hodnoty od 10 % jsou zvýrazněny).

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

mě kategorie L je nezaměstnanost absolventů zemědělských oborů nejvyšší. V případě absolventů oborů VOŠ přetrvává jev z posledních let, tedy dvojnásobná míra nezaměstnanosti oproti celkové za všechny skupiny oborů kategorie N.

V minulých letech bylo upozorňováno na neopodstatněnou (z pohledu poptávky na trhu práce) nadprodukcii absolventů **ekonomických** maturitních studijních oborů **kategorie M**. Hodnoty míry nezaměstnanosti této kategorie vzdělání však již několik let neukazují, že by nezaměstnanost v těchto oborech byla vysoká, ačkoli je zde připravován vysoký počet absolventů. Novinkou v posledních třech letech je skutečnost, že se míra nezaměstnanosti absolventů této skupiny oborů v této kategorii vzdělání přesunula z nízkých podprůměrných hodnot k průměru. Míra nezaměstnanosti je velmi nízká i pro obor Peněžní manipulant, který je jediným oborem ve skupině 63 Ekonomika a administrativa v kategorii L0 středního vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem. (V rámci této kategorie je nezaměstnanost nejnižší právě u absolventů skupin 63 Ekonomika a administrativa a 64 Podnikání v oborech – Obchodně provozní pracovník.) Naopak (v porovnání maturitních oborů této skupiny) poměrně vysoká je míra nezaměstnanosti absolventů nástavbového studia ekonomického směru, v rámci kategorie L5 je hodnota lehce nadprůměrná. Absolventi ekonomického vyššího odborného vzdělání patří v posledních letech mezi skupinu s nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti téměř dvojnásobnou oproti průměru (vzhledem k dubnu 2008 se hodnota zvýšila o 5 procentních bodů).

U oborů skupiny **Gastronomie, hotelnictví a turismus** je míra nezaměstnanosti pro všechny kategorie středního vzdělání blízká průměru. Výrazný pokles nezaměstnanosti, k němuž došlo u této skupiny v roce 2008, byl hospodářským vývojem vykompenzován a míra nezaměstnanosti se u těchto oborů vyšplhala zpět na úroveň mezi roky 2007 a 2006. Nejvyšší je u **vyučených** absolventů, kde také oproti dubnu 2008 nejvýrazněji stoupla, a to až nad úroveň míry nezaměstnanosti z dubna 2007. Toto zvýšení kopíruje celkový trend způsobený ekonomickou krizí, kdy výrazně stoupla i průměrná míra nezaměstnanosti za všechny skupiny učebních oborů. Míra nezaměstnanosti absolventů maturitních oborů (kategorie L a M) se dostala přibližně na úroveň z dubna 2007. Míra nezaměstnanosti absolventů oborů **vyšších odborných škol** stoupla jen mírně, o 0,7 procentního bodu a je tedy stále výrazně nižší než v roce 2007.

V posledních několika letech se jako problematická jeví skupina oborů 31 **Textilní výroba a oděvnictví**, kde zejména absolventi učebních oborů hledají obtížně uplatnění na trhu práce, a to v důsledku omezení textilní výroby, která není schopná konkurovat dovozům levného textilu (především z Číny).

Vysoká míra nezaměstnanosti přetrvává u skupiny oborů vzdělání 69 **Osobní a provozní služby**, a to jak u vyučených, tak u absolventů maturitních oborů s odborným výcvikem a nástavbového studia. Největší počet nezaměstnaných absolventů pochází z učebních oborů, a to především z oboru 69-51-H/001 Kadeřník (225 nezaměstnaných čerstvých absolventů, míra nezaměstnanosti 10,0 %). Absolventi tohoto

oboru mají problémy s nalezením zaměstnání, protože zde není dostatečná nabídka pracovních míst a k získání živnostenského listu nemají dostatečnou praxi. V kategorii absolventů středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem jde především o absolventy studijního oboru SOU 69-41-L/004 Kosmetička (98 nezaměstnaných absolventů, míra nezaměstnanosti 12,1 %).

Zaměstnání si obtížně hledají absolventi oborů skupiny 16 **Ekologie a ochrana životního prostředí**. Tato skupina je zastoupena v kategoriích M a N, v obou kategoriích je míra nezaměstnanosti absolventů této skupiny oborů vysoce nad průměrem.

Obtížná situace nastává pro absolventy učebních oborů skupiny 28 **Technická chemie a chemie silikátů**, kde jsou vedle chemiků připravováni také skláři, keramici a výrobci šperků. Průměrná míra nezaměstnanosti vyučených v této kategorii oborů byla v roce 2008 nejvyšší v rámci kategorie učebních oborů a letos v dubnu přesáhla 15 %, přičemž situace v odvětví byla na jaře velmi nejistá. V současnosti řada skláren propouští zaměstnance a je jen otázkou, do jaké výše se vyšplhá v důsledku této situace míra nezaměstnanosti těchto absolventů po přílivu zhruba dvou set čerstvých vyučených z června roku 2009.

V dlouhodobějším horizontu lze očekávat změny ve struktuře zaměstnanosti. Vzhledem k tomu, že struktura zaměstnanosti v České republice se značně odlišuje od struktury běžné ve vyspělých evropských zemích – v porovnání s průměrem EU 15 je u nás stále poměrně dost velká část pracovních sil zaměstnána v průmyslu, lze v budoucnu očekávat proměnu struktury zaměstnanosti, její přizpůsobení struktuře obvyklé v EU, čili přesun pracovních sil z průmyslu do služeb, především soukromých, zaměřených na podniky. Spíše než přizpůsobování oborové struktury absolventů, bude hrát klíčovou roli reálná připravenost absolventů škol pro rychle se měnící požadavky trhu práce a orientace vzdělávacích institucí kromě počátečního i na celoživotní vzdělávání.

3.4 Nezaměstnanost čerstvých absolventů škol v jednotlivých krajích

Při zjišťování míry nezaměstnanosti absolventů škol a její interpretaci z hlediska krajů je třeba mít na paměti, že statistiky počtu nezaměstnaných vycházejí z evidenčních databází jednotlivých úřadů práce, kde jsou evidováni uchazeči o zaměstnání s trvalým bydlištěm v příslušném okrese a kraji (který se může lišit od kraje, v němž vystudovali), zatímco počty absolventů škol v jednotlivých krajích jsou udávány podle sídla školy. V případě, že bychom pro výpočet míry nezaměstnanosti použili tyto počty bez předchozích úprav, mohlo by dojít k disproporcím (podhodnocení nebo naopak nadhodnocení míry nezaměstnanosti v případě absolventů, kteří se zaregistrovali na úřadě práce v jiném kraji, než kde vystudovali) a vypočtená míra nezaměstnanosti by ztrácela vypovídací hodnotu.²⁰

Aby nemohlo dojít k výše zmíněnému zkreslení, jsou v této publikaci při stanovování míry nezaměstnanosti absolventů

²⁰⁾ Zkreslení by byla nejvýraznější u oborové struktury absolventů, především pak u terciárního vzdělávání.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

v krajích **počty absolventů i nezaměstnaných absolventů vztahovány ke školám v kraji, ve kterém studovali.**²¹⁾

Údaje o mírách nezaměstnanosti v krajském měřítku uváděné v této publikaci poskytují informace o tom, **jak se uplatňují absolventi škol jednotlivých krajů** (z hlediska vzdělanosti a oborové struktury) na trhu práce v celé České republice.

Míra nezaměstnanosti absolventů škol v kraji je definována jako **podíl počtu nezaměstnaných absolventů škol v kraji** (bez ohledu na to, v kterém kraji ČR jsou evidováni na ÚP) **k počtu absolventů, kteří se připravovali na školách v daném kraji.** Před výpočty této míry nezaměstnanosti jsou absolventi – uchazeči o zaměstnání strukturováni podle sídla školy, kterou vystudovali. Informace o tom, v jakém kraji jsou evidováni, v tomto případě ustupuje do pozadí.

Pro nezaměstnanost absolventů jsou charakteristické výrazné regionální rozdíly. Mezi faktory, které ji velmi významně ovlivňují a které je možné v současné době monitorovat, patří i celková míra registrované nezaměstnanosti ekonomicky aktivního obyvatelstva (EAO).²²⁾ Většinou platí, že absolventi v krajích s nižší celkovou mírou nezaměstnanosti ekonomicky aktivního obyvatelstva (EAO) se uplatňují na trhu práce lépe než absolventi v krajích s vyšší nezaměstnaností. To je ostatně patrné i z následujícího obrázku, kde je v krajském členění zachycena ve vzestupném pořadí míra nezaměstnanosti absolventů středních a vyšších odborných škol za duben 2009. Doplnkově je zde v krajském členění rovněž uvedena celková míra nezaměstnanosti EAO za duben 2009.

Z obrázku vyplývá, že výrazně nejméně jsou nezaměstnaností postiženi absolventi škol **Hl. m. Prahy**, která zároveň vykazuje nejnižší celkovou míru nezaměstnanosti EAO v ČR. V dubnu 2009 byla míra nezaměstnanosti absolventů pražských škol výrazně nižší než míra nezaměstnanosti všech ekonomicky aktivních obyvatel Prahy a jejího okolí (pouhých 1,8 %).

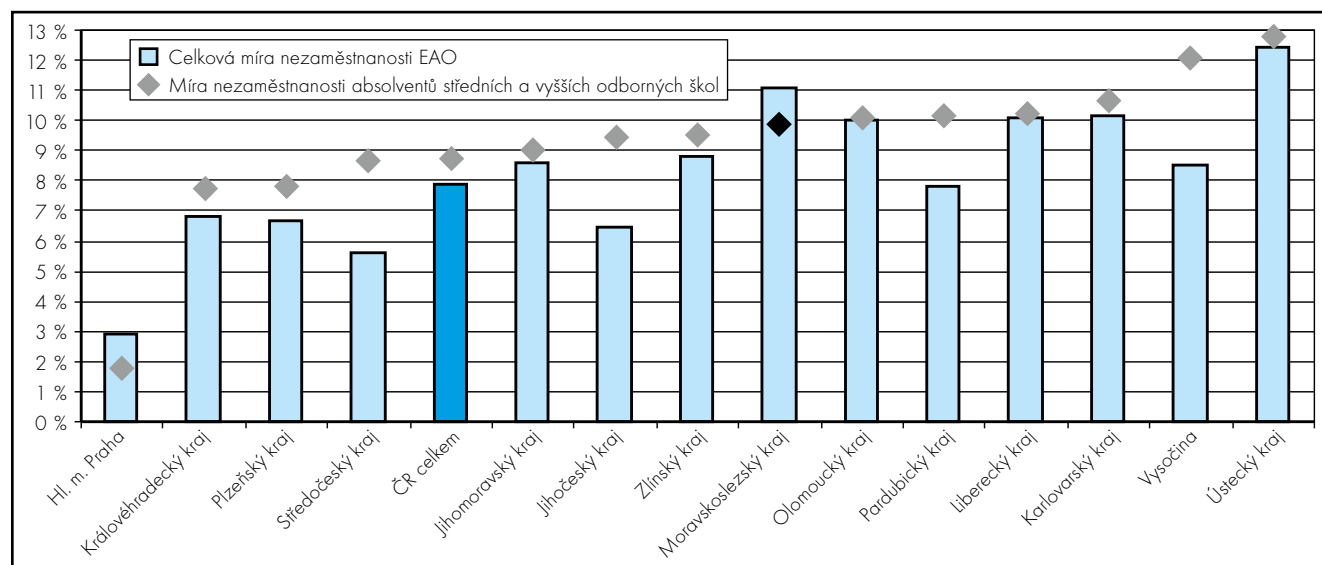
Absolventů pražských škol jako by se krize v dubnu 2009 ještě nedotkla. Míry nezaměstnanosti absolventů jednotlivých kategorií vzdělání v Praze oproti dubnu 2008 poklesly, a to na dvě třetiny nebo až na polovinu hodnoty roku 2008. Ve všech ostatních krajích míra nezaměstnanosti absolventů jednotlivých kategorií středního odborného vzdělání (tedy s výjimkou gymnaziálního) a vyššího odborného vzdělání meziročně stoupla, i když někde jen mírně.

Se zřetelným odstupem následují s druhou a třetí nejnižší hodnotou míry nezaměstnanosti absolventů škol, tj. necelých 8 %, kraje **Královéhradecký** a **Plzeňský**, které jsou zároveň kraji se čtvrtou a pátou nejnižší hodnotou nezaměstnanosti EAO.

Vysokou nezaměstnaností jsou naopak postiženi absolventi škol Ústeckého kraje a **Vysočiny**, a to ve všech kategoriích středoškolského vzdělání.

Odhlédneme-li od extrémně nízkých hodnot za Hlavní město Praha a vysokých na Vysočině a tradičně v Ústeckém kraji, pohybuje se většina krajských hodnot míry nezaměstnanosti v rozmezí od necelých osmi po 10,6 %, přičemž u vyučených se pohybuje blízko 13,8 % (s výkyvem v Pardubickém kraji, 17,4 %), u maturantů (kategorie M) kolem 8,3 %. Naopak značné regionální rozdíly jsou v míře nezaměstnanosti maturantů s odborným výcvikem (kategorie L).

Obrázek 3.13: Míra nezaměstnanosti absolventů středních a vyšších odborných škol a celková míra nezaměstnanosti EAO v jednotlivých krajích v dubnu 2009

²¹⁾ V údajích o nezaměstnaných absolventech škol, kterou zveřejňuje Ministerstvo práce a sociálních věcí na svém internetovém portálu, jsou souhrnné počty absolventů primárně členěny podle místní příslušnosti k jednotlivým úřadům práce a **doplněny o identifikaci škol, kde absolventi vystudovali.**

²²⁾ Podle současné metodiky MPSV při výpočtu celkové míry registrované nezaměstnanosti vychází z počtu „disponibilního (dosažitelného)“ nezaměstnaného ekonomicky aktivního obyvatelstva evidovaného na úřadech práce.

3. Nezaměstnanost absolventů středních a vyšších odborných škol v roce 2009

Míra nezaměstnanosti absolventů škol **Moravskoslezského kraje**, který je tradičně krajem s jednou z nejvyšších hodnot míry nezaměstnanosti ekonomicky aktivních obyvatel, byla v dubnu 2009 překvapivě nižší než celková, a dokonce osmá nejnižší v krajském srovnání. Oproti dubnu roku 2008 se zde míra nezaměstnanosti absolventů zvýšila jen o 1,6 procentního bodu, zatímco celková stoupla o 2,8 procentního bodu a překročila tak magickou hranici 10 % (na 11,1 %).

V Olomouckém, Jihomoravském, Karlovarském a Zlínském kraji převyšuje míra nezaměstnanosti absolventů tamních škol míru nezaměstnanosti EAO jen mírně, v Moravskoslezském je dokonce nižší, obě hodnoty jsou však poměrně vysoké. Naopak větší rozdíly mezi mírou nezaměstnanosti absolventů škol a EAO byly v dubnu 2009 patrné ve Středočeském, Jihočeském a Pardubickém kraji a na Vysočině, jejichž míra nezaměstnanosti EAO patří spíše mezi nižší.

Porovnáme-li například Středočeský kraj s Královéhradeckým nebo Jihočeským, vidíme, že pravidlo o přímém vztahu míry nezaměstnanosti EAO a absolventů neplatí vždy. Ve Středočeském kraji je celková míra nezaměstnanosti EAO sice nižší, ale zároveň se ukazuje, že absolventi škol tohoto kraje trpí nezaměstnaností relativně více než absolventi škol zmíněných sousedních krajů.

Míra nezaměstnanosti absolventů je silně ovlivněna úrovní vzdělání. Obecně se ukazuje, že čím vyššího vzdělání mladý člověk dosahuje, tím lépe se uplatňuje na trhu práce. Začneme-li nezaměstnanost absolventů analyzovat podrobněji, např. z krajského pohledu, ne vždy tomu tak je.

Prvním faktem, který oslabuje vztah míry nezaměstnanosti absolventů a úrovně dosaženého vzdělání, je míra nezaměstnanosti absolventů **vyššího odborného vzdělání**²³, která v dubnu 2009 ve všech krajích, kromě Karlovarského kraje, ať už více či méně, převyšovala míru nezaměstnanosti absolventů gymnázií.

Problémem začíná být v některých krajích uplatnění absolventů **vyšších odborných škol, konkrétně oborů skupiny Ekonomika a administrativa**. Desetiprocentní hranice míry nezaměstnanosti byla v dubnu 2009 překročena v osmi krajích, nejvyšší je v Olomouckém (42,1 %), Libereckém (25,7 %) a Zlínském kraji (20,2 %). Náznaky tohoto trendu byly patrné již v dubnu 2008 a v současnosti, v době ekonomické krize, je hledání uplatnění v administrativě pro absolventy ještě obtížnější.

Vztah míry nezaměstnanosti absolventů a úrovně dosaženého vzdělání je dále narušen mírou nezaměstnanosti absolventů **středního odborného vzdělání s maturitou a odborným výcvikem** (kategorie L0/L5), která u většiny krajů (kromě Zlínského, Olomouckého a Středočeského kraje) převyšuje míru nezaměstnanosti absolventů středního vzdělání s výučním listem (kategorie E, H). Porušení jinak platné závislosti se na krajské úrovni objevuje teprve v posledních třech letech.

Ve všech krajích v dubnu 2009 platilo, že míra nezaměst-

nanosti absolventů **středního odborného vzdělání s maturitou (kategorie M)** nepřevyšuje míru nezaměstnanosti absolventů **kategorií E+H a L0/L5**.

Míra nezaměstnanosti absolventů čtyřletých oborů středního vzdělání s maturitní zkouškou a praktickým výcvikem (**kategorie L0**) ve všech krajích převyšuje míru nezaměstnanosti absolventů středního odborného vzdělávání s maturitní zkouškou (**kategorie M**), a to nejvíce v Pardubickém kraji (téměř o 8 procentních bodů), Olomouckém, Ústeckém a Zlínském kraji, a naopak nejvíce se jí přibližuje v Jihočeském (rozdíl pouze 0,7 procentního bodu), Královéhradeckém, Moravskoslezském a Plzeňském kraji a v Praze.

Míra nezaměstnanosti vyučených v oborech **kategorie H** je ve všech krajích vyšší než míra nezaměstnanosti maturantů **kategorie M**, nejméně se liší v Karlovarském kraji a v Praze, největší rozdíl v šanci na uplatnění na trhu práce je pro tyto skupiny v Pardubickém a Ústeckém kraji. Zatímco v dubnu 2008 byly rozdíly v míře nezaměstnanosti vyučených **kategorie H** a maturantů **kategorie M** pozoruhodně nízké, především v celorepublikovém průměru (**kategorie M** – 5,7 % a **kategorie H** – 6,2 %), v hodnotách za duben 2009 (**kategorie M** – 7,8 % a **kategorie H** – 12,0 %) se opět objevuje odstup čtyř procentních bodů.

V Pardubickém kraji je postavení absolventů maturitních oborů **kategorie M** orientovaných spíše na teoretickou výuku výrazně lepší než vyučených (**kategorie H**) a maturantů, kteří mají za sebou praktický výcvik (**kategorie L0**). Podobná situace nastává také ve Zlínském, Ústeckém, Olomouckém a Libereckém kraji.

Naopak velký rozdíl v postavení vyučených (**kategorie H**) a absolventů maturitních oborů s praktickým výcvikem (**kategorie L0**) je v Karlovarském kraji – ve prospěch maturantů a ve prospěch vyučených v Královéhradeckém, Moravskoslezském a Jihomoravském kraji.

Zajímavostí roku 2008 byla situace absolventů škol Jihočeského kraje, kde byli ve skupině absolventů středního odborného vzdělávání podle hodnot míry nezaměstnanosti v nejlepší postavení absolventi učebních oborů, následovaní absolventy maturitních oborů s odborným výcvikem. V roce 2009 však v Jihočeském kraji opět platí vztah: vyšší úroveň vzdělání – snazší uplatnitelnost na trhu práce.

Příčiny toho, proč je u některých krajů **narušen vztah hodnoty míry nezaměstnanosti absolventů a úrovně vzdělání**, je třeba hledat také v oborové struktuře dané **kategorie** vzdělání. To, že v některých krajích je míra nezaměstnanosti absolventů určité **kategorie** vzdělání v porovnání s ostatními kategoriemi vyšší, nelze zobecňovat na všechny absolventy příslušné **kategorie** v daném kraji. Je třeba se podívat, o jaké absolventy, resp. jejich oborové zaměření jde. V roce 2009 je v několika krajích (v rozporu s výše zmíněným vztahem) vyšší například míra nezaměstnanosti absolventů vyšších odborných škol ve srovnání s mírou nezaměstnanosti maturantů **kategorie M**. Nejzřetelněji je to patrné na již zmíněném příkladu Libereckého kraje. Tvzení, že absolventi vyšších odborných škol Libereckého kraje jsou hůře uplatnitelní než tamní maturanti, by bylo příliš zobecňující. Při bližším zkoumání oborové struktury nezaměstnaných absolventů vidíme, že

²³) Absolventi vyššího odborného vzdělání jsou při přechodu na trh práce vystaveni silné konkurenci v podobě absolventů bakalářských oborů vysokých škol, jejichž počty rok od roku narůstají, mimo jiné i vlivem vzniku řady nových soukromých vysokých škol.

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Tabulka 3.19: Přehled o nezaměstnanosti absolventů škol v krajích podle úrovně dosaženého vzdělání – duben 2009

duben 2009	Střední vzdělání s výučním listem – E, H		Střední odborné vzdělání s MZ a odborným výcvikem – LO; Nástavbové vzdělání – LS		Střední odborné vzdělání s maturitní zkouškou – M		Gymnaziální vzdělání – K		Vyšší odborné vzdělání – N	
	NZ	mNZ	NZ	mNZ	NZ	mNZ	NZ	mNZ	NZ	mNZ
Hl. m. Praha	71	2,6%	41	2,5%	124	1,9%	28	0,7%	17	1,3%
Středočeský kraj	354	11,5%	152	11,9%	337	8,8%	61	2,9%	29	6,6%
Jihočeský kraj	296	13,1%	109	11,6%	268	9,5%	53	3,4%	48	7,9%
Plzeňský kraj	223	12,2%	67	8,3%	153	6,7%	26	2,6%	14	5,7%
Karlovarský kraj	146	14,3%	33	11,4%	131	11,2%	15	2,8%	3	3,9%
Ústecký kraj	529	19,5%	160	17,0%	361	11,1%	41	3,0%	13	4,0%
Liberecký kraj	216	13,9%	60	13,6%	139	8,3%	21	2,9%	31	20,0%
Královéhradecký kraj	261	12,7%	71	11,3%	159	6,5%	26	1,7%	19	6,4%
Pardubický kraj	291	17,4%	87	15,9%	158	6,9%	44	3,7%	33	9,7%
Vysočina	298	16,0%	124	15,5%	285	11,7%	47	4,0%	37	12,1%
Jihomoravský kraj	542	14,1%	258	11,1%	420	8,4%	72	2,4%	45	6,6%
Olomoucký kraj	337	14,7%	158	15,7%	238	8,6%	39	2,3%	43	16,2%
Zlínský kraj	283	13,6%	186	14,6%	231	7,8%	31	2,1%	33	12,7%
Moravskoslezský kraj	665	14,7%	235	12,8%	550	9,2%	83	2,8%	27	6,5%
ČR celkem	4512	13,4%	1741	11,8%	3554	7,8%	587	2,4%	392	6,8%

Pozn.: NZ – počet absolventů škol v kraji, kteří jsou „čerstvě“ nezaměstnaní po celé ČR.
mNZ (v %) – míra nezaměstnanosti absolventů škol v kraji.

vysoká nezaměstnanost se týká pouze některých oborových skupin absolventů libereckých VOŠ.

V tabulce 3.19 je zachycena nezaměstnanost absolventů škol v krajích podle úrovně dosaženého vzdělání za duben 2009.

Další rozpracování problematiky nezaměstnanosti absolventů v jednotlivých krajích je uvedeno na www.nuov.cz, v sekci „Vzdělávání a trh práce“ pod odkazem „Vzdělávání a trh práce v krajích“.

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Ekonomická krize je současné téma, které se promítá do života jednotlivců, firem i zemí. Většina odborníků se zajímá o příčiny jejího vzniku a dohaduje se nad prognózami budoucího průběhu hospodářské recese. Předkládaná kapitola se pokusí na základě analýzy výsledků šetření názorů pracovníků úřadů práce odhadnout, jaké jsou a budou možnosti uplatnění absolventů škol na trhu práce v období hospodářské krize.

Trh práce představuje komplexní a propojený celek odrážející působení řady faktorů. Na jedné straně stojí ekonomické vlivy jako růst (pokles) hospodářství, a s ním související změny v poptávce po pracovní síle, na druhé straně hrají důležitou roli také sociálně-demografické vlivy související s vývojem věkové i vzdělanostní struktury ekonomicky aktivního obyvatelstva, a tudíž s nabídkou pracovní síly.

Šetření, zaměřující se na ucelenou situaci absolventů škol na trhu práce z pohledu pracovníků úřadů práce, představuje důležitý prvek při zjišťování uplatnitelnosti absolventů škol. Evidence nezaměstnaných absolventů škol, kterou provádí úřady práce v případě absolventů škol do 2 let po ukončení učení nebo studia, je velmi kvalitní a podrobná. I když na základě novely zákona (zákon 328/2008 Sb.) již absolventi nejsou začleňováni mezi rizikové skupiny uchazečů, jimž je

třeba věnovat zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání, je nadále vedena jejich přesná evidence a pracovníci úřadů práce jim poskytují významnou pomoc.

Pracovníci úřadů práce jsou významným zdrojem informací o potřebách a problémech trhu práce, neboť vedle uchazečů o zaměstnání také komunikují a jednají se zaměstnavateli, kteří do svých firem a podniků potřebují nové pracovníky s odpovídající kvalifikací, zkušenostmi nebo schopnostmi. Zaměstnavatelé musí rovněž pracovníkům úřadů práce oznamovat a projednávat s nimi omezení či rušení výroby a propouštění zaměstnanců.

Předmětem tohoto výzkumu jsou subjektivní názory pracovníků úřadů práce na problémy, ale i možnosti uplatnění absolventů škol na trhu práce v období ekonomické krize a hodnocení faktorů ovlivňujících přechod absolventů ze školy do praxe. Snahou šetření je doplnit celkem podrobná statistická data o počtech nezaměstnaných absolventů o další informace kvalitativního charakteru získané od zainteresovaných odborníků.

Cíle výzkumu:

- Stručně popsat vliv ekonomické krize na nezaměstnanost a na nabídku a poptávku na trhu práce.

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

- Zjistit příčiny nezaměstnanosti u oborů s vysokým zastoupením absolventů v evidenci úřadů práce.
- Odhadnout šance absolventů na uplatnění v případě nejčastěji nabízených volných pracovních míst nabízených přes úřady práce.
- Zjistit nároky a požadavky zaměstnavatelů na znalosti, schopnosti a dovednosti absolventů škol.
- Analyzovat faktory působící na uplatnění absolventů škol na trhu práce.

Předkládaná analýza čerpá také z údajů zjišťovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí, ale převážná část výzkumu se opírá hlavně o dotazníkové šetření provedené na úřadech práce v České republice v bývalých okresních městech. Ze 77 oslovených úřadů práce se šetření zúčastnilo 69 respondentů.

4.1 Nabídka a poptávka na trhu práce v průběhu ekonomické krize

Zaměstnání nejvíce poznamenaná ekonomickou krizí

Některá odvětví, a tudíž i zaměstnání jsou ekonomickou krizí postižena mnohem rozsáhleji než jiná. Analýza profesí, jejichž zaměstnanci byli ve větší míře propouštěni, by měla přiblížit strukturální difference nezaměstnanosti a nastínit problémy v rámci jednotlivých skupin profesí. Výsledky tohoto zjištění mohou poodhalit spektra trhu práce, kde budou mít absolventi škol z důvodu ekonomické krize velké problémy při uplatnění.

V dotazníkovém šetření byli pracovníci úřadů práce tázáni, v kterých profesích se v jejich regionu nejvíce negativně projevila současná hospodářská recese. Detail zjišťování přitom představovala klasifikace zaměstnání KZAM, a to na úrovni podskupin, případně skupin zaměstnání. Přehled nejčastěji uváděných skupin a podskupin profesí obsahuje tabulka 4.1. Přehled je doplněn údaji o počtech nezaměstnaných v daných profesích.

Pracovníci úřadů práce v případě povolání postižených ekonomickou krizí nejčastěji uvedli zaměstnání spadající do hlavní třídy **7 Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři** a **8 Obsluha strojů a zařízení**. V těchto kategoriích vzrostl meziročně celkový počet nezaměstnaných

osob evidovaných na úřadech práce, a to o 84 % a 86 %. Detailnější pohled na souhrnné výsledky odhalí, že počet nezaměstnaných narostl nejvíce v případě řemeslníků a kvalifikovaných zaměstnanců pracujících v kovoprůmyslu (nástrojář, zámečníci, svářeči), ve stavebnictví (zedníci) nebo v elektrotechnice. V některých regionech pracovníci úřadů práce také upozornili na propouštění sklářů, brusičů, leštičů a švadlen. Mezi pracovníky obsluhujícími stroje a zařízení byli nejvíce propouštěni montážní dělníci a řidiči motorových vozidel.

Největší podíl uchazečů o zaměstnání tvoří **pomocní a nekvalifikovaní pracovníci**. Jejich počet v evidenci uchazečů o zaměstnání meziročně vzrostl ve srovnání s ostatními profesemi pouze o 25 %, početně se však jedná o 25 tisíc propuštěných osob. Polovina těchto nově nezaměstnaných osob pracovala jako **pomocní a nekvalifikovaní montážní a manipulační dělníci**. Také prodavači v obchodech, kuchaři, číšníci a servírky byli podle názorů pracovníků úřadů práce propouštěni ve větším rozsahu než pracovníci jiných zaměstnání.

Nezaměstnanost absolventů škol

Nezaměstnaní absolventi a mladí lidé do 25 let již nejsou spojováni s dílčími skupinami segmentu trhu práce, které by byly postiženy výrazně vyšší nezaměstnaností a které by potřebovaly zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání (jako např. osoby starší 50 let, osoby bez kvalifikace apod.). Vlivem ekonomické krize se situace absolventů na pracovním trhu však opět mění, hlavně v období přechodu čerstvých absolventů ze škol na trh práce. Konkurence na trhu práce se se vzrůstající nezaměstnaností zvyšuje a nedostatečné pracovní zkušenosti a praxe absolventů pro ně na pracovním trhu znamenají jistý handicap.

Z těchto důvodů je potřebné i nadále podrobně zjišťovat a zaznamenávat údaje o nezaměstnanosti absolventů. Na jejich základě se školám a odborné veřejnosti dostane zpětná vazba k hodnocení úrovně a kvality vzdělávání, a to prostřednictvím uplatnitelnosti absolventů na trhu práce.

Jak je vidět na obrázku 4.1, počet absolventů evidovaných na úřadech práce se pohybuje v ročních sezónních vlnách. Minima dosahuje počet nezaměstnaných absolventů v červnu.

Naopak během letních školních prázdnin, a hlavně v září, se na úřadech práce evidují čerství absolventi škol, kteří nepokračují v dalším vzdělávání, a počet nezaměstnaných absolventů dosáhne ročního maxima. Od začátku podzimu se absolventům postupně daří najít si uplatnění na trhu práce a úspěšně se zapojit do pracovního života.

Po očištění vývoje počtu nezaměstnaných od jeho periodicky se opakujících trendů je patrné, že po delším období snižování počtu nezaměstnaných z řad absolventů se od listopa-

Tabulka 4.1: Profese, v kterých bylo během ekonomické krize propuštěno nejvíce zaměstnanců

Hlavní třída zaměstnání	Podíl odpovědí	Počet nezaměstnaných			Meziroční změna
		30. 4. 2008	31. 12. 2008	30. 4. 2009	
7 Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři (kromě obsluhy strojů a zařízení)	87%	39733	48435	73017	84%
8 Obsluha strojů a zařízení	81%	23369	29042	43574	86%
9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	75%	101254	104104	126396	25%
5 Provozní pracovníci ve službách a obchodě	65%	47734	49486	63177	32%
4 Nižší administrativní pracovníci (úředníci)	43%	29014	32351	40753	40%
3 Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech	26%	28187	31742	41740	48%
6 Kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a v příbuzných oborech (kromě obsluhy strojů a zařízení)	6%	4315	5787	5525	28%
2 Vědečtí a odborní duševní pracovníci	4%	13803	15977	18552	34%
1 Zákonnodárci, vedoucí a řidiči pracovníci	1%	3256	3918	5092	56%

Pozn.: Podíl odpovědí znamená podíl pracovníků úřadů práce, kteří k otázce „Jmenujte PROFESE, v kterých BYLO od začátku roku PROPUŠTĚNO ve Vašem regionu NEJVÍCE ZAMĚSTNANCŮ“ vyplnili alespoň jednu profesi z dané hlavní třídy zaměstnání podle KZAM.

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Tabulka 4.2: Skupiny a podskupiny zaměstnání (3. a 4. úroveň KZAM), které pracovníci úřadů práce nejčastěji jmenovali jako profese, kde bylo od začátku roku propuštěno nejvíce pracovníků (řazeno podle frekvence odpovědí v příslušné skupině zaměstnání).

Kód skupiny	Kód podskupiny	Název KZAM	Počet nezaměstnaných k 30. 4. 2009	Počet nezaměstnaných k 30. 4. 2008	Meziroční přírůstek nezaměstnaných (%)
722		Kováři, nástrojář, zámečnický a pracovníci v příbuzných oborech	15 292	6 317	142%
	7222	Nástrojář, kovodelář, kovodelník, zámečnický	11 618	5 150	126%
	7223	Seřizovač a obsluha obráběcích strojů (kromě obsluhy automatických a poloautomatických obráběcích strojů – skupina 821)	2 783	833	234%
932		Pomocní a nequalifikovaní dělníci v průmyslu (ve výrobě)	44 027	29 208	51%
	9321	Pomocní a nequalifikovaní montážní a manipulační dělníci (jednoduché ruční úkony)	37 230	23 513	58%
521		Prodáváci v obchodech a předváděči zboží	30 451	23 191	31%
	5211	Prodáváci v obchodech	30 435	23 179	31%
512		Provozní pracovníci stravování a pracovníci v příbuzných oborech	21 023	15 311	37%
	5122	Kuchaři	11 485	8 446	36%
	5123	Číšníci, servírky	8 091	5 855	38%
828		Montážní dělníci /práce na montážních linkách/	8 465	4 494	88%
	8281	Montážní dělníci montující mechanická zařízení (stroje, vozidla apod.)	7 770	4 113	89%
832		Řidiči motorových vozidel	14 119	8 244	71%
	8324	Řidiči nákladních automobilů a tahačů	4 791	2 124	126%
712		Stavební dělníci hlavní stavební výroby a pracovníci v příbuzných oborech	15 399	9 199	67%
	7122	Zedníci, kameníci, omítkaři	9 600	5 786	66%
413		Úředníci ve skladech, v dopravě a v přepravě	8 510	4 055	110%
	4131	Úředníci ve skladech (vč. vážních)	7 782	3 650	113%
913		Pomocníci, uklízeči a prádlaři	18 791	16 753	12%
	9132	Pomocníci a uklízeči v kancelářích, hotelích, nemocnicích a jiných zařízeních (vč. úklidu letadel, autobusů, vlaků apod.)	18 027	16 091	12%
411		Kancelářští a manipulační pracovníci, sekretářky, písařky	20 595	15 626	32%
	4115	Sekretářky, sekretáři	19 599	14 761	33%
724		Mechanici, seřizovači, opraváři elektrických a elektronických zařízení a přístrojů	5 289	2 961	79%
	7241	Elektromechanici, opraváři a seřizovači různých typů elektrických zařízení, přístrojů, motorů, generátorů, napájecích a spínacích stanic, elektrických částí výtahů apod. zařízení (vč. kontroly a testování elektrických výrobků)	3 403	1 699	100%
732		Hrnčíři, skláři a pracovníci v příbuzných oborech /ruční výroba/	2 572	988	160%
	7322	Dělníci při výrobě skla, skláři vč. brusičů a leštičů (vč. odlévačů skleněných čítek)	1 244	499	149%
721		Formíři, svářeči, výrobci a opraváři výrobků z plechů, potápěčské čety a pracovníci v příbuzných oborech	3 654	1 254	191%
311		Technici ve fyzikálních, technických a příbuzných oborech	10 387	5 734	81%
343		Odborní administrativní pracovníci	8 623	6 506	33%
743		Kvalifikovaní výrobci textilií, oděvů a výrobků z kůže, koženin a kvalifikovaní dělníci v příbuzných oborech	6 643	4 578	45%
	7436	Švadleny, vyšivači a pracovníci v příbuzných oborech (kromě obsluhy strojů ve výrobě)	3 023	1 898	59%
	9339	Pomocní a nequalifikovaní pracovníci v dopravě, ve skladech, v telekomunikacích a na poštách apod. jinde neuvedení	8 068	6 120	32%

du 2008, tj. od propuknutí ekonomické krize, začal jejich počet zvyšovat a výrazně se odlišovat od situace předchozích let. **Na konci května 2009 úřady práce evidovaly 17 775 absolventů, tj. o 57 % více než ve stejném období v roce 2008.**

Vlivem růstu celkového počtu uchazečů o zaměstnání podíl absolventů mezi nezaměstnanými klesá a pohybuje se stejně jako v jiných letech se sezónními výkyvy v rozmezí 3 až 8 % (v květnu 2009 3,9 %). Je však mylné domnívat se, že se situace absolventů příliš neliší od situace jiných nezaměstnaných na trhu práce. S možným oživením výroby a zvýšením počtu volných pracovních míst budou absolventi vtaženi do silné konkurence mezi zkušenými uchazeči s praxí a budou mít větší problémy se prosadit. Navíc v několika následujících měsících se na úřady práce přihlásí také absolventi škol a **pracovní trh již nebyl schopen vlivem útlumu hospodářství absorbovat čerstvé absolventy stejným tempem jako v předchozích letech.**

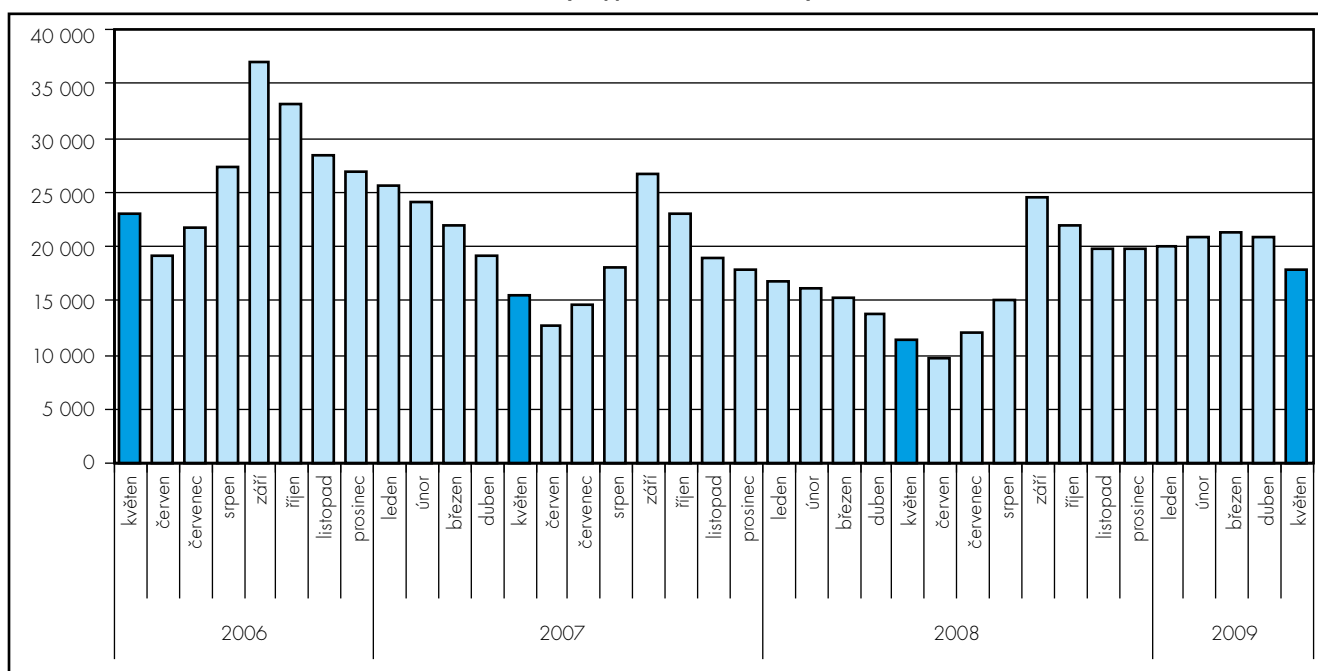
Obecné důvody nezaměstnanosti absolventů

Uplatnění absolventů závisí především na celkové ekonomické, politické i sociálně-demografické situaci v zemi, na celkové nezaměstnanosti, na školském systému a vzdělávací nabídce, ale také na možnostech a aktivitách v daných regionech. Tato kapitola se však zaměřuje na konkrétní příčiny velkého počtu nezaměstnaných absolventů některých oborů vzdělání evidovaných na úřadech práce.

Podle názorů pracovníků úřadů práce je obecně nejčastější příčinou nezaměstnanosti absolventů jejich **nedostatečná odborná praxe**. Tuto variantu označilo při vyplňování téměř 33 % respondentů. K dalším významným příčinám vyššího podílu nezaměstnaných absolventů patří **vysoké počty absolventů určitých oborů** a dlouhodobě **malý zájem** ze strany zaměstnavatelů **o absolventy určitých oborů**. Ve 23 % odpovědí se jako příčina vysokého počtu nezaměstnaných absolventů určitých oborů objevila varianta, že **roz-**

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Obrázek 4.1: Měsíční vývoj počtu nezaměstnaných absolventů škol

Zdroj: MPSV.

hodující zaměstnavatelé jsou z důvodu ekonomické krize v útlumu, omezují výrobu, nepřijímají, popřípadě propouštějí pracovníky.

Jako důvody nezaměstnanosti absolventů nelze opomenout také podle zaměstnavatelů **neodpovídající znalosti, dovednosti a schopnosti absolventů**, ale také **nezájem absolventů o nabízenou práci**, například kvůli špatným pracovním podmínkám, vyšším finančním nárokům či neochotě pracovat v oboru.

Část respondentů se přiklonila k možnosti „jiná příčina“. Nejvíce se v této kategorii vyskytly jako důvody dopravní nedostupnost, nutnost práce na živnostenský list, velká fluktuace osob ve firmách nebo nepřijetí na VŠ apod.

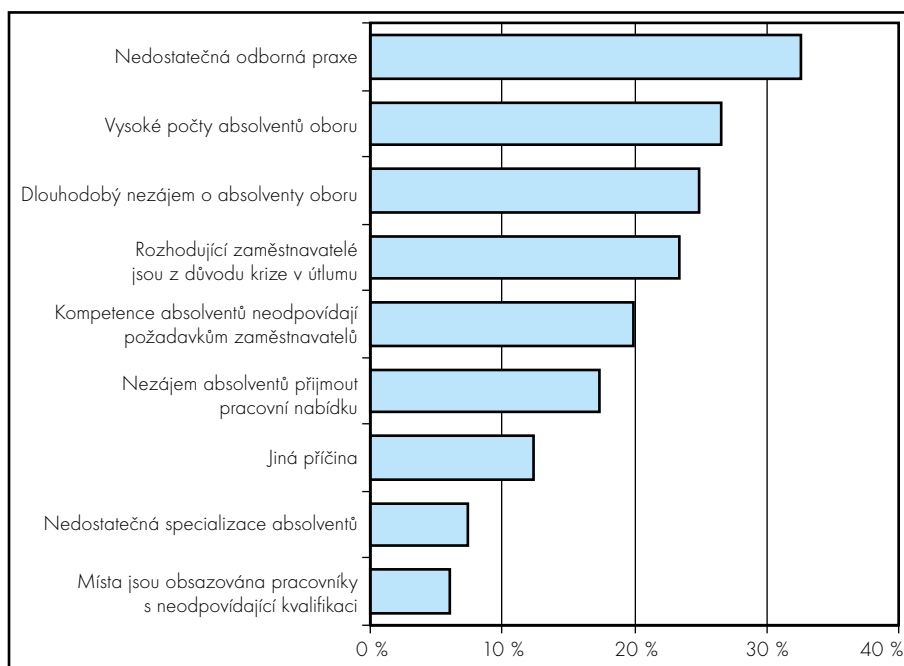
Absolventi nejpočetněji zastoupeni v evidenci úřadů práce

Jednotlivé příčiny nezaměstnanosti absolventů je vhodnější vztahovat ke konkrétním oborům vzdělání, neboť charakter a zaměření oboru výrazně diferencují možnosti uplatnění absolventů na trhu práce. Úřady práce a MPSV dlouhodobě z evidence uchazečů o zaměstnání sledují počty nezaměstnaných absolventů a jejich rozložení podle vzdělání až na úrovni jednotlivých oborů vzdělání.

V evidenci úřadů práce bylo k 30. dubnu 2009 nahlášeno 20 887 nezaměstnaných absolventů, přičemž 39 % z nich v posledních 2 letech ukončilo střední vzdělání s výučním listem (E a H) a 29 % střední odborné vzdělání s maturitní zkouškou (M). Přibližně 60 % z těchto absolventů však již za sebou má nějakou kratší či delší pracovní zkušenost.

Před samotnou analýzou a interpretací výsledků šetření je nutné poznamenat, že velký počet nezaměstnaných absolventů daných oborů ještě neznamená nejhorší uplatnění

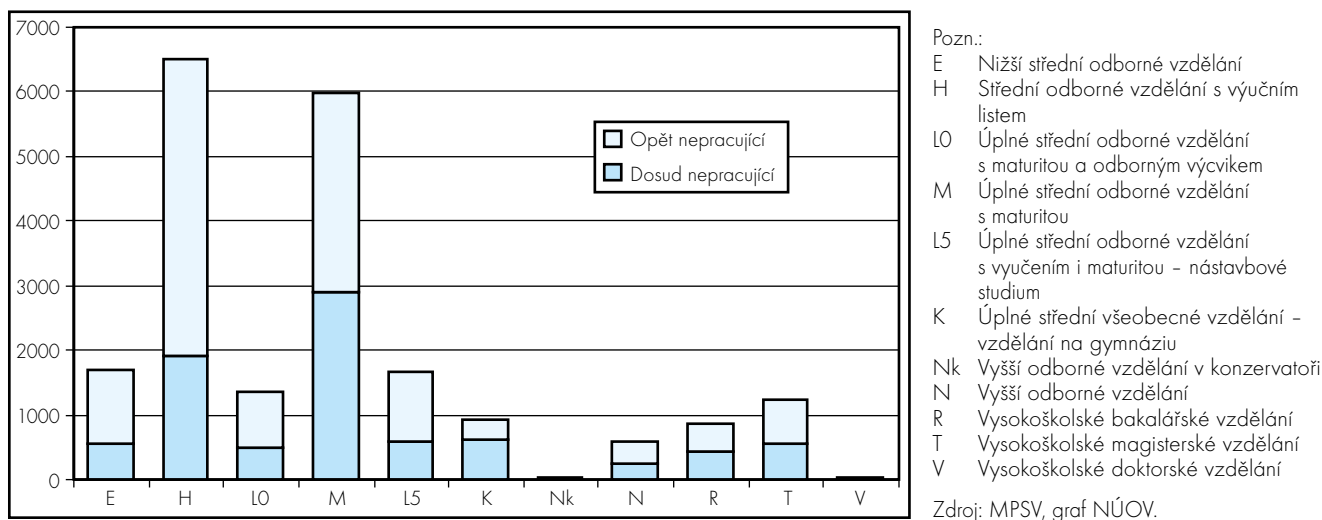
Obrázek 4.2: Příčiny nezaměstnanosti absolventů

Pozn.: Respondenti měli možnost uvést více příčin.

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Obrázek 4.3: Počet nezaměstnaných absolventů škol podle kategorie vzdělání; duben 2009

absolventů těchto oborů na trhu práce. Některé obory absolvuje velké procento žáků či studentů a i při velké úspěšnosti absolventů při hledání zaměstnání (nízké míře nezaměstnanosti) se jich registruje na úřadech práce větší počet.

Hlavním cílem šetření bylo **zjistit příčiny problému uplatnění absolventů oborů, kteří jsou evidováni na úřadech práce nejvíce**. Analýza odpovědí byla provedena na úrovni kmenových oborů a její výsledky jsou shrnuty v tabulce 4.3. Tabulka sestupně obsahuje kmenové obory, které pracovníci úřadů práce nejvíce uváděli v dotazníkovém šetření. Vedle oborů byly doplněny počty nezaměstnaných absolventů k 30. 4. 2009 z dat MPSV a nejčastější příčiny špatného umisťování absolventů těchto kmenových oborů, které jsou řazeny podle frekvence výskytu odpovědí.

Kromě vysokoškolského kmenového oboru **Ekonomika a management** se v odpovědích pracovníků úřadů práce vyskytovaly převážně jen obory středoškolské. Nejvyšší počet nezaměstnaných absolventů tvoří absolventi **maturitních ekonomicky zaměřených oborů** z kmenových skupin **Ekonomika a podnikání, Organizace a management** v odvětví a nástavbového oboru **Podnikání** v oborech. Tyto obory však studuje **velký počet studentů**, což také způsobuje vyšší zastoupení jejich absolventů v evidenci nezaměstnaných. Kromě vyšší konkurence mezi těmito absolventy při přechodu na trh práce (v případě, že absolventi nepokračují ve studiu), se jako problém při jejich uplatnitelnosti projevuje **nedostatečná odborná praxe**. O absolventy **nástavbových oborů** navíc **není** ze strany zaměstnavatelů **dlouhodobě zájem**.

V dubnu 2009 bylo v evidenci úřadů práce 912 **absolventů gymnaziálních oborů**. Vzhledem k tomu, že na gymnáziích studuje přibližně 25 tisíc studentů v každém ročníku, není míra jejich nezaměstnanosti vysoká. Jde hlavně o absolventy, kteří neuspěli při přijímacích zkouškách na VOŠ a VŠ, nebo v průběhu 2 let studium předčasně ukončili. Pokud si následně hledají pracovní uplatnění, mohou mít tyto absolventi ztížené uplatnění z důvodu **nedostatečné specializace** a odborného zaměření.

Také absolventi gastronomických učebních oborů **kuchař, číšník a servírka** jsou častěji než jiní absolventi registrováni na úřadech práce. Jako příčiny jsou uváděny nedostatečná odborná praxe, nezájem pracovat v oboru a vysoké počty absolventů. Někteří respondenti poukazovali na velkou fluktuaci osob zaměstnaných jako kuchař nebo číšník/servírka, nebo na práci „načerno“. Příčina **nezájem pracovat v oboru** byla přiřazována také v případě učňovských kmenových oborů **Elektrikář, elektrotechnické práce** a **Prodáváč, obchodník, obchodní provoz**.

Vlivem útlumu odvětví **v období ekonomické krize** se podle pracovníků úřadů práce zhoršila uplatnitelnost absolventů maturitních kmenových oborů **Strojírenství, Elektrotechnika** a učebních oborů **Zámečnická práce** a **vysokoškolských ekonomických oborů**.

Příčina **dlouhodobého nezájmu o absolventy** daných oborů byla často přiřazena v případě vysokého počtu nezaměstnaných absolventů nástavbových oborů **Podnikání** v oboru, maturitních oborů **Provoz obchodu, Osobní služby, Obecné zemědělství** a učňovských oborů **Opravář zemědělských strojů a Kadeřník**. Kadeřnice a kadeřníci mají problémy s uplatněním na trhu práce také proto, že většina zaměstnavatelů nabízí v oboru práci pouze na živnostenský list – formou „pronájmu křesla“.

4.2 Šance absolventů škol na uplatnění podle pracovníků úřadů práce

Šance absolventů uplatnit se na trhu práce jsou determinovány nabídkou pracovních míst a konkurencí mezi nezaměstnanými uchazeči o zaměstnání. V tomto směru **se vyhlídky absolventů v období ekonomické krize nejeví příliš příznivě**. Ačkoli úřady práce neevidují všechna volná pracovní místa, neboť zaměstnavatelé mohou volit jiné způsoby hledání zaměstnanců, např. přes pracovní agentury, inzeráty v tisku a na internetu, přes zaměstnance atd., lze z údajů úřadů práce vysledovat hlavní trendy poptávky po pracovní síle.

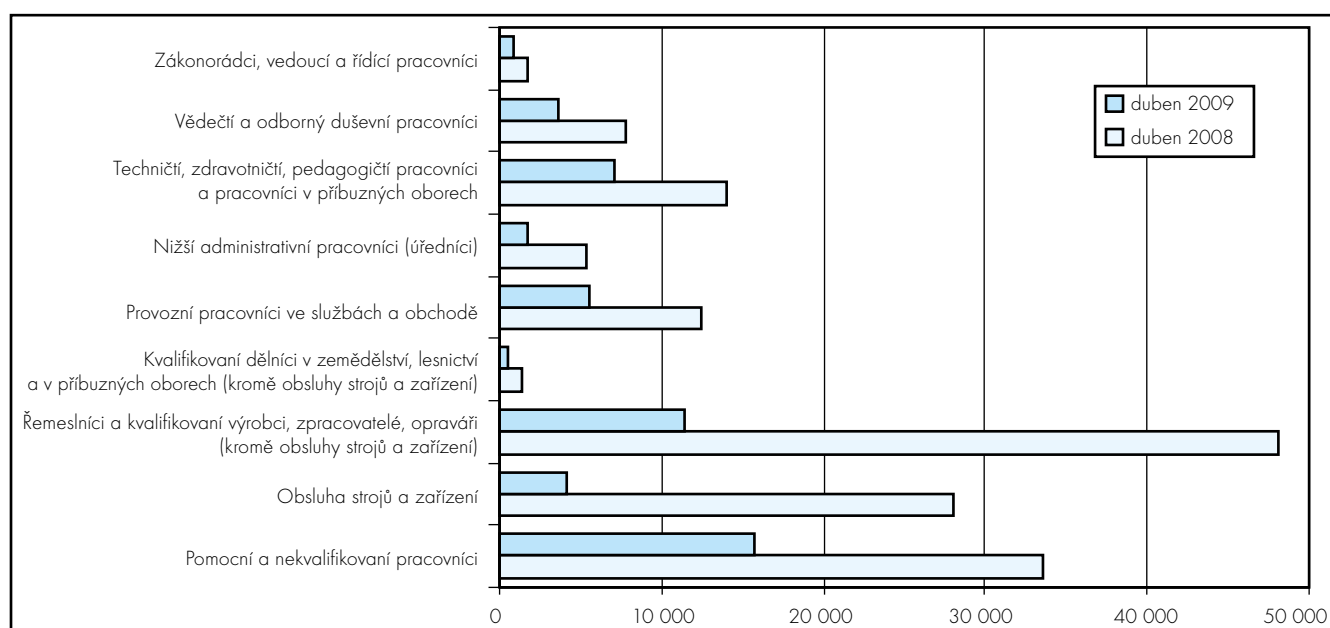
Podle evidence úřadů práce výrazně ubylo během hos-

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Tabulka 4.3: Kmenové obory vzdělání s nejvyššími počty nezaměstnaných absolventů škol podle pracovníků ÚP a nejčastější příčiny špatného umísťování těchto absolventů; duben 2009

Kód a název kmenového oboru	Počet nezaměstnaných absolventů	Nejčastější příčiny špatného umísťování absolventů
6341M Ekonomika a podnikání	1289	Vysoké počty absolventů tohoto oboru; odborná praxe absolventů není pro zaměstnavatele dostatečná
6441L Podnikání v oborech	943	Na trhu práce dlouhodobě (již před krizí) není zaměstnavatel, který by měl o absolventy tohoto oboru zájem; vysoké počty absolventů tohoto oboru
6551H Kuchař-číšník, práce ve společném stravování	697	Nedostatečná odborná praxe; nezáměr absolventů přijmout pracovní nabídku; práce načerno; fluktuace osob
7941K Gymnázium	912	Specializace absolventů není pro zaměstnavatele dostatečná
2368H Automechanik, technické práce v autoservisu	549	Nedostatečná odborná praxe
6542M Hotelnictví a turismus	477	Široké spektrum příčin
6552H Kuchař, kuchařské práce	435	Nedostatečná odborná praxe; vysoké počty absolventů tohoto oboru; fluktuace osob
6651H Prodáváč, obchodník, obchodní provoz	489	Nezáměr absolventů přijmout pracovní nabídku
6951H Kadeřník	485	Na trhu práce dlouhodobě (již před krizí) není zaměstnavatel, který by měl o absolventy tohoto oboru zájem; vysoké počty absolventů tohoto oboru; požadavek živnostenského listu
2341M Strojírenství	337	Rozhodující zaměstnavatelé jsou z důvodu krize v útlumu
3356H Truhlář, truhlářské práce	441	Široké spektrum příčin; znalosti, dovednosti a schopnosti absolventů neodpovídají požadavkům zaměstnavatelů v regionu
6552E Kuchař, kuchařské práce	453	Nedostatečná odborná praxe
6442M Organizace a management v odvětví	424	Nedostatečná odborná praxe
6641L Provoz obchodu	338	Na trhu práce dlouhodobě (již před krizí) není zaměstnavatel, který by měl o absolventy tohoto oboru zájem; vysoké počty absolventů tohoto oboru
4141M Obecné zemědělství	274	Na trhu práce dlouhodobě (již před krizí) není zaměstnavatel, který by měl o absolventy tohoto oboru zájem
6208R Ekonomika a management	256	Vysoké počty absolventů tohoto oboru; nedostatečná odborná praxe; rozhodující zaměstnavatelé jsou z důvodu krize v útlumu
6208T	193	
2643L Elektronika	271	Rozhodující zaměstnavatelé jsou z důvodu krize v útlumu; nedostatečná odborná praxe
2954H Cukrář, cukrovinkář, cukrářské práce	303	Znalosti, dovednosti a schopnosti absolventů neodpovídají požadavkům zaměstnavatelů v regionu
6553H Číšník, servírka	238	Nezáměr absolventů přijmout pracovní nabídku; nedostatečná odborná praxe; místa jsou obsazována pracovníky s neodpovídající kvalifikací
2351H Zámečnické, zámečnické práce a údržba	214	Rozhodující zaměstnavatelé jsou z důvodu krize v útlumu; znalosti, dovednosti a schopnosti absolventů neodpovídají požadavkům zaměstnavatelů v regionu
2651H Elektrikář, elektrotechnické práce	249	Nedostatečná odborná praxe; nezáměr absolventů přijmout pracovní nabídku
4155H Opravář zemědělských strojů, opravářské práce	195	Na trhu práce dlouhodobě (již před krizí) není zaměstnavatel, který by měl o absolventy tohoto oboru zájem
6941L Osobní služby	229	Na trhu práce dlouhodobě (již před krizí) není zaměstnavatel, který by měl o absolventy tohoto oboru zájem

Obrázek 4.4: Počet volných pracovních míst nabízených úřady práce podle hlavních tříd zaměstnání (1. úroveň KZAM)

Zdroj: MPSV; graf NÚOV.

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Tabulka 4.4: Zaměstnání nejčastěji zastoupená v nabídce volných pracovních míst a šance absolventů na uplatnění v nich

Kód,	název zaměstnání podle KZAM	Šance absolventů na uplatnění		Počet uchazečů o zaměstnání	Volná pracovní místa	Počet uchazečů na 1 VPM
		průměr	nejčastější odpověď			
5122	Kuchaři	3,0	dobré, spíše špatné	11 485	1 341	8,6
7122	Zedníci, kameníci, omítkáři	2,7	dobré, spíše špatné	9 600	2 823	3,4
5123	Číšníci, servírky	2,4	poměrně dobré	8 091	1 009	8,0
9...	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	2,8	různorodé odpovědi	126396	15675	8,1
2221	Lékaři, ordináři (kromě zubních lékařů)	1,9	velmi dobré	106	729	0,1
3415	Obchodní cestující, profesionální poradci v obchodě, obchodní zástupci	2,8	dobré	4 720	938	5,0
3231	Ošetrovatelé, všeobecné zdravotní sestry	1,9	poměrně dobré	1 324	859	1,5
5211	Prodáváči v obchodech	2,7	dobré, spíše špatné	30 435	1 215	25,0
7136	Instalatéři, potrubáři, stavební zámečníci, klempíři	3,3	spíše špatné	2 783	563	4,9
7212	Svářeči, řezači plamenem a páječi	3,6	spíše špatné	2 334	958	2,4
8324	Řidiči nákladních automobilů a tahačů	4,3	velmi špatné	4 791	609	7,9
7222	Nástrojář, kovomodeláři, kovodělníci, zámečníci	3,2	dobré	11 618	575	20,2
7124	Tesaři a truhláři	2,8	dobré	3 061	575	5,3

podáříské recese volných pracovních míst. V dubnu 2009 poptávali zaměstnavatelé prostřednictvím úřadů práce 50,5 tisíc zaměstnanců, což v porovnání se stejným obdobím roku 2008 představuje 67% pokles. K **největšímu propadu počtu volných pracovních míst** došlo u zaměstnání, radících se ke kategorii **obsluha strojů a zařízení** (o 85 %) a u řemeslníků a kvalifikovaných výrobců, zpracovatelů a opravářů (o 76 %).

Obtížnou situaci na trhu práce mají také uchazeči hledající pracovní uplatnění jako **úředníci**, neboť v jejich případě na jedno volné pracovní místo připadá 22,8 uchazečů.

Šance absolventů na uplatnění na trhu práce

V rámci šetření byli pracovníci úřadů práce tázáni na profese, které jsou nejčastěji zastoupené v nabídce volných pracovních míst evidovaných na úřadech práce, a na šance absolventů získat tato zaměstnání ve srovnání se staršími a zkušenějšími uchazeči s praxí. Hodnocení šancí absolventů na uplatnění proběhlo výběrem ze stupňové škály 1–5 (1 velmi dobré, 2 poměrně dobré, 3 dobré, 4 spíše špatné, 5 velmi špatné). Výsledky šetření jsou uvedeny v tabulce 4.4, která obsahuje nabízená zaměstnání, seřazená podle frekvence výskytu v odpovědích respondentů.

Největší nabídku volných pracovních míst registrují úřady práce na pozicích pomocných a **nekvalifikovaných pracovníků**. Jedná se však o zaměstnání dělníků, ve kterých absolventi uplatnění nehledají a nechtějí v nich pracovat. Často poptávaní jsou také zaměstnanci pro práci v **gastronomii** (kuchař, servírka, číšník) a **stavebnictví** (zedníci, kameníci, omítkáři, instalatéři, klempíři apod.) Silné zastoupení v nabídce volných pracovních míst zastávají také **zdravotnické profese**, **prodáváči**, **svářeči**, řidiči nákladních automobilů, **tesaři a truhláři** a **nástrojář a zámečníci**.

Ze zmíněných zaměstnání mají podle pracovníků úřadů

práce **největší šance na uplatnění** na trhu práce **uchazeči o práci ve zdravotnictví** (lékaři a ordináři, ošetrovatelé a všeobecné zdravotní sestry), jimž respondenti nejčastěji přiřazovali velmi dobré a poměrně dobré šance na uplatnění v oboru. Podle statistik MPSV pro tato zaměstnání připadá na jedno volné pracovní místo méně než 2 uchazeči.

Poměrně dobré uplatnění absolventů uváděli respondenti také u zaměstnání číšník, servírka. Naopak spíše špatné a velmi špatné předpoklady získat práci mají podle šetření absolventi, kteří se chtějí uplatnit jako řidiči nákladních automobilů, svářeči, instalatéři a klempíři. Situace však může být v jednotlivých regionech odlišná.

Příčiny špatného uplatnění absolventů na trhu práce

Absolventi jsou na trhu práce znevýhodněni především nedostatkem praxe či nezkušeností a neznalostí pracovního prostředí. Na druhé straně mohou zaměstnavatelům nabídnout pracovníka, který je flexibilní a schopný dále se učit.

V rámci otázky o šancích absolventů na uplatnění měli respondenti udat příčinu, pokud uvedli možnost spíše špatné a velmi špatné šance. Ze souhrnného pohledu se pracovníkům úřadu práce jako nejčastější důvod špatného uplatnění absolventů na pracovním trhu jeví **nedostatečná odborná praxe**. Žáci a studenti většiny odborných oborů podstupují praktickou přípravu, ale ne vždy v prostředí a s vybavením, které by odpovídalo reálné situaci v podnicích, firmách a dalších institucích. Tuto příčinu nejčastěji respondenti spojovali

Tabulka 4.5: Příčiny špatného uplatnění absolventů v některých profesích

Příčina špatného uplatnění absolventů	Podíl odpovědí	Povolání, u nichž byla příčina uvedena častěji
Nedostatečná odborná praxe	44%	Kuchaři, zedníci, kameníci, omítkáři, instalatéři, potrubáři, stavební zámečníci, klempíři, řidiči nákladních automobilů a tahačů
Nedostatečné znalosti, schopnosti a dovednosti	32%	Kuchaři, číšníci, servírky, zedníci, kameníci, omítkáři
Nedostatečná specializace	11%	Obchodní cestující, profesionální poradci v obchodě, obchodní zástupci
Silná konkurence mezi nezaměstnanými z důvodů propouštění v průběhu ekonomické krize	13%	Kuchaři, prodáváči v obchodech
Neochota pracovat v této profesi	32%	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, kuchaři, číšníci, servírky
Nezájem o dívky z důvodu možného nástupu na mateřskou dovolenou	0%	
Jiné	7%	Různé

Pozn.: Respondenti měli možnost uvést více příčin.

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

s horším uplatněním absolventů v povolání kuchař, řidič nákladního automobilu a ve stavebnictví.

Další výrazné příčiny omezující možnosti uplatnění pro absolventy jsou jejich **nedostatečné znalosti, schopnosti a dovednosti a neochota pracovat v profesi**. Obě příčiny souvisí s horším uplatňováním absolventů gastronomických oborů Kuchař, Číšník/servírka a Gastronomie.

Nedostatečná specializace omezuje možnosti absolventů získat práci jako obchodní cestující a profesionální poradce v obchodě. Absolventi oborů skupiny Obchod zase čelí velké konkurenci na pracovním trhu.

Mezi jiné příčiny byly uváděny různé odpovědi – jednalo se však převážně o podmíněnosti získat další oprávnění k výkonu povolání (profesní průkaz u řidičů nákladních automobilů, atestace u absolventů lékařských fakult, chybějící registrace u zdravotnického personálu, živnostenský list apod.)

Nabídka pracovních míst v zahraničí

V průběhu pěti let, od doby vstupu České republiky do EU, se postupně vyvíjel také zahraniční trh práce a jeho možnosti. Rozšiřoval se počet zemí umožňujících práci také pro české pracovníky, stejně jako rozsah nabízených zaměstnání. Na evropské i národní úrovni se legislativně upravovaly a stále doplňují podmínky pro snadnější pohyb pracovníků v rámci volného evropského pracovního trhu (např. uznávání pracovních kvalifikací – EUROPASS; provoz evropského informačního portálu EURES, který obsahuje podrobné informace o možnostech práce v zahraničí a poradenské služby). Zprostředkování práce v zahraničí se věnuje také řada pracovních agentur či poradenská střediska EURES, která jsou přičleněna k úřadům práce.

V souvislosti s ekonomickou krizí, která postihla v různé míře celou Evropu, jsme se zeptali pracovníků úřadů práce, zda ze svého pohledu pociťují nějaké změny týkající se možnosti absolventů škol pracovat v zahraničí. Nejčastěji se v dotaznících objevovala varianta **spíše nepociťují** změny v možnostech absolventů pracovat v zahraničí (71 %), naopak přibližně 13 % respondentů se přiklonilo k odpovědi „spíše ano“ nebo „ano“.

V případě **profesí**, v kterých **pro absolventy možnosti práce v zahraničí výrazně neklesly**, uváděli pracovníci úřadů práce zaměstnání **ve zdravotnictví** (všechny), **v gastronomii** a cestovním ruchu (kuchař, číšník, servírka), práci jako **pečovatelé** v domácnosti i v institucích, **stavební dělníci, odborníci v oblasti výpočetní techniky a sezónní práce v zemědělství**.

Zcela opačný trend, a to **výrazný pokles nabídek zaměstnání v zahraničí** celkově i pro absolventy, přičlenili

pracovníci úřadů práce u profesí: řidič motorových vozidel, **povolání ve strojírenství** (svářeči, kovodělníci, zámečníci), **pomocný montážní dělník, nekvalifikovaný pracovník** (hlavně ve skladech) a **nižší administrativní profese**.

Názory na uplatnění absolventů 2009 na trhu práce

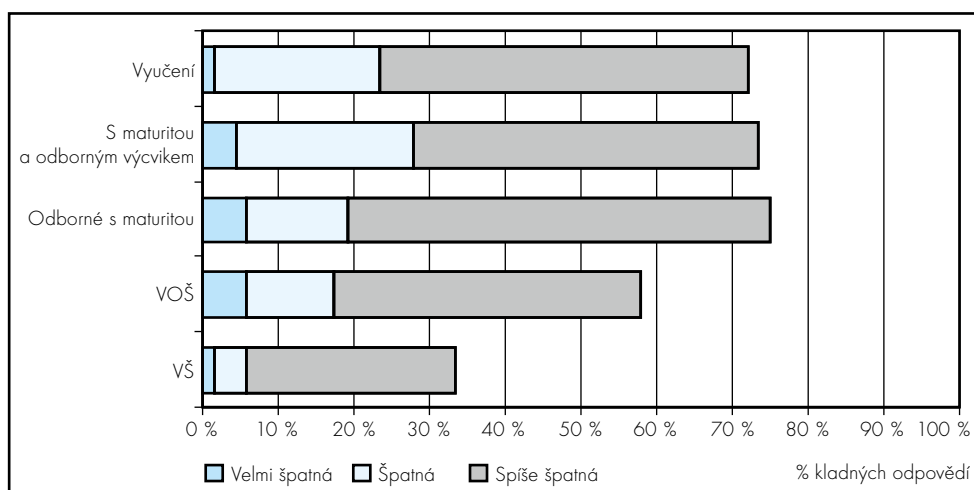
Se snižováním celkové nezaměstnanosti i nezaměstnanosti absolventů v posledních letech se pomalu vytrácel problém uplatnitelnosti absolventů škol. Poptávka po pracovní síle byla tak vysoká, že zaměstnavatelé přijímali i méně kvalifikované uchazeče, cizince nebo uchazeče s odlišným zaměřením. To znamená, že si absolventi mnohdy mohli vybírat hned z několika nabídek práce.

S propuknutím ekonomické krize a s růstem počtu nezaměstnaných se však situace na pracovním trhu změnila. O desítky procent ubylo nabízených volných pracovních míst, naopak přibývá počet uchazečů o zaměstnání z různých odvětví a různého vzdělání. Tyto protichůdné procesy výrazně zvyšují konkurenci mezi uchazeči o zaměstnání.

Během prázdnin a v září vstoupili na trh práce letos čerství absolventi, kteří nepokračují ve vzdělání v nástavbových oborech, na vyšších odborných či vysokých školách atd. Zeptali jsme se tedy pracovníků úřadů práce, jak by celkově ohodnotili situaci těchto uchazečů-absolventů při jejich uplatnění se na trhu práce, v rozlišení podle úrovně vzdělání.

Podle šestistupňové škály užité v dotazníku lze **nejmenší problémy s uplatněním** na trhu práce očekávat u **absolventů vysokých škol**, v jejichž případě se více než 65 % respondentů přiklonilo k hodnocení spíše dobrá, dobrá a velmi dobrá. Se snižující se úrovní vzdělání se hodnocení uplatnitelnosti absolventů zhoršuje.

Obrázek 4.5: Názory na uplatnění absolventů škol na trhu práce v druhé polovině roku 2009

Tabulka 4.6: Názory na uplatnění absolventů škol na trhu práce v druhé polovině roku 2009

Vzdělání	Velmi špatná	Špatná	Spíše špatná	Spíše dobrá	Dobrá	Velmi dobrá
Vyučení	1%	22%	49%	24%	4%	0%
S maturitou a odborným výcvikem	4%	24%	46%	22%	4%	0%
Odborné s maturitou	6%	13%	56%	21%	4%	0%
VOŠ	6%	12%	41%	25%	14%	3%
VŠ	1%	4%	28%	32%	30%	4%

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

U absolventů **vyšších odborných škol** lze podle pracovníků úřadů práce předpokládat **spíše špatné** možnosti uplatnění (41 % odpovědí), i když téměř srovnatelně 40 % respondentů se přiklonilo také ke kategoriím **spíše dobrá a dobrá**, což může být dáno regionálními disproporcemi a odlišnostmi způsobenými zaměřením studia.

V případě ostatních kategorií vzdělání lze očekávat podle více než 70 % respondentů spíše špatnou, špatnou nebo velmi špatnou situaci při přechodu ze školy na trh práce. U absolventů **odborných oborů s maturitou** se více než polovina respondentů (56 %) přiklonila k variantě **spíše špatné** uplatnění. U vyučených absolventů a absolventů oborů s maturitní zkouškou a s odborným výcvikem se častěji než u absolventů odborných maturitních oborů vyskytovala odpověď špatné uplatnění.

Absolventi 2009 – s problémy při uplatnění

Předchozí výsledky byly vztaženy k úrovni vzdělání jako celku. Ale v rámci podrobnějšího členění například již podle skupiny oborů existují mnohem větší rozdíly v uplatnitelnosti absolventů škol. Jelikož situace na trhu práce byla dost proměnlivá a nepředvídatelná, nebylo možné predikovat situaci absolventů příliš detailně. Respondenti byli proto osloveni, zda by podle svých zkušeností a znalostí regionálního trhu práce uvedli skupiny oborů v kombinaci s úrovní vzdělání, jejichž absolventi budou mít během podzimu problémy s uplatněním, a naopak u kterých problémy spíše neočekávají.

Nejčastěji jmenovaná skupina oborů, jejichž **absolventi budou mít** letos pravděpodobně **velké problémy** s uplatněním na trhu práce, je skupina **63 Ekonomika a administrativa**. Tato odpověď se vyskytovala v 57 % dotazníků, převážně v kombinaci s maturitními obory (nejčastěji obor Ekonomika a podnikání), méně také u oborů VOŠ. Někteří respondenti tuto situaci vztahovali spíše k ekonomickému útlumu, jiní zase k dlouhodobému nezájmu o tyto absolventy ze strany zaměstnavatelů. Je však nutno poznamenat, že míra nezaměstnanosti v těchto oborech není v porovnání s jinými maturitními obory vyšší, ale velký počet absolventů těchto oborů způsobuje vyšší zastoupení těchto uchazečů mezi nezaměstnanými.

Tabulka 4.7: Nejčastěji uváděné skupiny oborů a kategorie vzdělání, u jejichž absolventů bylo možné očekávat velké problémy s uplatněním na trhu práce

Skupina oborů vzdělání	Výskyt odpovědí	Vzdělání absolventů
63 Ekonomika a administrativa	57%	s maturitou, VOŠ a VŠ
23 Strojírenství a strojírenská výroba	49%	vyučení, s maturitou
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	49%	vyučení, s maturitou
64 Podnikání v oborech, odvětví	30%	s maturitou
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	23%	vyučení, s maturitou
41 Zemědělství a lesnictví	20%	vyučení, s maturitou, VOŠ a VŠ
66 Obchod	20%	vyučení
31 Textilní výroba a oděvnictví	17%	vyučení
69 Osobní a provozní služby	17%	vyučení
79 Obecná příprava	13%	s maturitou
28 Technická chemie a chemie silikátů	7%	vyučení

Podle pracovníků úřadů práce by horší uplatnění na trhu práce měli letos očekávat také absolventi **oborů** poskytujících výuční list skupin **23 Strojírenství a strojírenská výroba** a **65 Gastronomie, hotelnictví a turismus**. Problémy absolventů strojírenských oborů spojovali respondenti výhradně s útlumem výroby a s ekonomickou krizí, přičemž pravděpodobně nelze podle odpovědí očekávat brzké oživení tohoto odvětví. Naopak o absolventy výučních i maturitních oborů kuchař a číšník není podle odpovědí dlouhodobě zájem, je jich velké množství a mnozí nemají zájem o práci v oboru.

Z důvodů dlouhodobého nezájmu o absolventy lze předpokládat problémy s uplatněním také u absolventů nástavbových oborů **64 Podnikání v oborech**²⁴ (uvedlo 30 % respondentů), u vyučených skupiny **66 Obchod** (20 %) a u absolventů všech úrovní vzdělání náležejících do skupiny **41 Zemědělství a lesnictví** (20 % respondentů).

Ekonomická krize a útlum odvětví zhorší možnosti uplatnění také absolventům skupiny **26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika** a **31 Textilní výroba a oděvnictví**.

V menším rozsahu byli v souvislosti s problémy při uplatnění uvedeni vyučení absolventi skupiny **69 Osobní a provozní služby** a **28 Technická chemie a chemie silikátů** a gymnazisté. Asi v sedmi procentech případů respondenti uvedli, že problémy s uplatněním na trhu práce v souvislosti se současnou ekonomickou situací budou mít plošně absolventi **většiny oborů vzdělání**.

Tabulka 4.8: Příčiny problémů uplatnění absolventů 2009 na trhu práce

Příčina	Podíl odpovědí	Skupiny oborů
Hlavní potencionální zaměstnavatelé jsou z důvodu ekonomické krize v útlumu a nelze očekávat jejich brzké oživení	31%	Strojírenství a strojírenská výroba, Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika, Ekonomika a administrativa, Textilní výroba a oděvnictví
Lze předpokládat ekonomické oživení potencionálních zaměstnavatelů, avšak z odvětví bylo hodně zaměstnanců propouštěno a absolventi budou mít při vstupu na trh práce velkou konkurenci	16%	Strojírenství a strojírenská výroba, Ekonomika a administrativa
O absolventy těchto oborů vzdělání není ze strany zaměstnavatelů dlouhodobě zájem	36%	Gastronomie, hotelnictví a turismus, Ekonomika a administrativa, Podnikání v oborech (odvětví), Zemědělství a lesnictví, Obchod
Jiné	19%	Ekonomika a administrativa, Gastronomie, hotelnictví a turismus
V regionu je velké soustředění škol s výukou tohoto oboru a jsou zde vysoké počty absolventů tohoto oboru	7%	Ekonomika a administrativa, Gastronomie, hotelnictví a turismus
Studenti mají nedostatečnou odbornou kvalifikaci, nebo nemají praxi	7%	Ekonomika a administrativa
Nezájem absolventů o práci v oboru	4%	Gastronomie, hotelnictví a turismus

Pozn.: Respondenti uváděli někdy více než jednu příčinu.

²⁴) Zde je podobná situace jako u maturitního oboru Ekonomika a administrativa – z uvedeného oboru vychází 60 % absolventů nástavby, lze však konstatovat, že míra nezaměstnanosti jeho absolventů je vysoká.

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Celkově respondenti nejčastěji uváděli skupiny oborů, jejichž absolventi mají dlouhodobě vysoké relativní zastoupení mezi uchazeči o zaměstnání (odpověď „o absolventy těchto oborů vzdělání není ze strany zaměstnavatelů dlouhodobě zájem“) a skupiny oborů postižené ekonomickou krizí a útlumem zaměstnavatelů, u kterých zatím nelze očekávat brzké oživení.

Absolventi 2009 – bez problémů při uplatnění

Na trhu práce samozřejmě existují odvětví, kterých se ekonomická krize příliš nedotkla nebo v kterých dlouhodobě chybí kvalifikovaná pracovní síla. Z těchto faktorů lze usoudit a předpovídat, kteří absolventi by neměli mít letos (a asi ani v příštích letech) příliš velké problémy s uplatněním na trhu práce, za předpokladu, že si budou hledat práci.

Z výsledků šetření vyplývá, že obavy z uplatnění na trhu práce nemusí mít absolventi skupiny **53 Zdravotnictví** a spolu s nimi také absolventi lékařských fakult vysokých škol (skupiny **51 Lékařské vědy**). Lékaři a kvalifikovaný zdravotnický personál dlouhodobě patří k zaměstnáním s nedostatečným zaplněním volných pracovních míst. Poptávka po těchto zaměstnancích ze strany nemocnic, zdravotnických zařízení, ze strany krajů i obcí nepolevuje a vzhledem k charakteru odvětví lze tvrdit, že se snižovat nebude.

Téměř polovina respondentů v dotazníku uvedla, že problémy s uplatněním by letos neměli mít ani absolventi **stavebních oborů**, obzvláště s **výučním listem**, neboť na pracovním trhu je dlouhodobě nedostatek kvalifikovaných pracovníků vyučených v těchto oborech vzdělání.

Tabulka 4.9: Nejčastěji uváděné skupiny oborů a kategorie vzdělání, u jejichž absolventů bylo možné očekávat celkem dobré uplatnění na trhu práce

Skupina oborů vzdělání	Výskyt odpovědí	Vzdělání absolventů
53 Zdravotnictví	58%	s maturitou, VOŠ a VŠ
36 Stavebnictví, geodézie a kartografie	46%	vyučení, s maturitou
23 Strojírenství a strojírenská výroba	28%	vyučení, s maturitou
51 Lékařské vědy	26%	VŠ
65 Gastronomie, hotelnictví a turismus	23%	vyučení
26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika	20%	vyučení, s maturitou, VOŠ a VŠ
75 Pedagogika, učitelství a sociální péče	17%	VŠ
33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů	9%	vyučení

Dlouhodobý nedostatek kvalifikované pracovní síly uváděli respondenti častěji také u skupin oborů **23 Strojírenství a strojírenská výroba** a **26 Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika**. Je zajímavé, že tyto skupiny oborů byly uvedeny také jako skupiny, jejichž absolventi by měli mít problémy s uplatněním. Tato diference je z části způsobená **regionálními rozdíly**, částečně vlivem **různého dopadu ekonomické krize v rámci odvětví** a z části jistou **mírou nejistoty v odhadu budoucího vývoje**. Strojírenské i elektrotechnické odvětví postihla ekonomická krize výrazně a absolventi letos skutečně budou mít problémy se uplatnit, na druhé straně nikdo

nedokáže spolehlivě odhadnout, kdy dojde k oživení výroby a k možné návaznosti na vysokou poptávku po kvalifikované pracovní síle potřebné v daných odvětvích.

Tabulka 4.10: Důvody bezproblémového uplatnění absolventů 2009 na trhu práce

Příčina	Podíl odpovědí	Skupiny oborů
Hlavních potencionálních zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají tyto absolventy, se ekonomická krize výrazněji nedotkla	34%	Zdravotnictví, Gastronomie, hotelnictví a turismus, Lékařské vědy, Pedagogika, učitelství a sociální péče
Absolventi jsou pro zaměstnavatele atraktivní z důvodu nižších nároků na mzdy	17%	Gastronomie, hotelnictví a turismus, Stavebnictví, geodézie a kartografie
Na pracovním trhu je dlouhodobě nedostatek kvalifikovaných pracovníků vyučených / vystudovaných v těchto oborech vzdělání	62%	Zdravotnictví, Stavebnictví, geodézie a kartografie, Strojírenství a strojírenská výroba, Lékařské vědy, Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika
Jiné	3%	

Pozn. Respondenti mohli uvést více příčin.

Podobná disproporce charakteristická tím, že někteří respondenti označili skupinu oborů jako skupinu s problémy i jako skupinu bez problémů při uplatnění absolventů na trhu práce, vyvstala v případě oborů **65 Gastronomie, hotelnictví a turismus**. V tomto případě je však vysvětlení odlišné. Absolventi těchto oborů by podle pracovníků úřadů práce neměli mít problém s uplatněním na pracovním trhu proto, že stravovacích a ubytovacích služeb se krize zatím výrazněji nedotkla a zaměstnávání absolventů je pro zaměstnavatele levnější. Na druhé straně však někteří respondenti označili tuto skupinu jako problémovou z hlediska uplatnění absolventů, neboť absolventů těchto oborů je podle nich mnoho a absolventi nemají zájem v oboru pracovat. Jedná se hlavně o zaměstnání kuchař a číšník, kde podle výsledků šetření dochází k velké fluktuaci zaměstnanců.

Při hledání zaměstnání by neměli mít problémy ani vysokoškolsky vzdělaní pedagogové a sociální pracovníci či absolventi vyučení v některém oboru skupiny 33 Zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů.

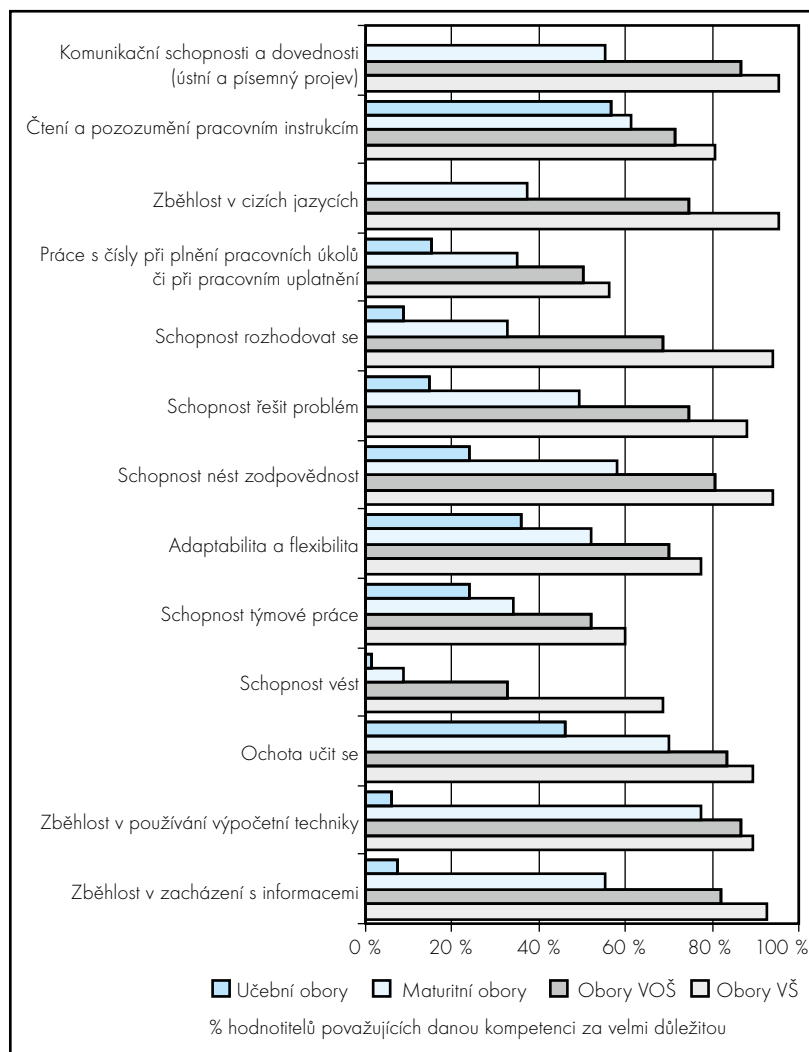
4.3 Kompetence ovlivňující uplatnění absolventů škol

Trh práce, v kterém nabídku pracovní síly tvoří absolventi, je specifický hned několika charakteristikami – například nedostatkem praxe uchazečů, neosvojenými pracovními návyky, omezenými zkušenostmi absolventů apod. Absolventi jako uchazeči o zaměstnání vstupují do zcela nového prostředí – na pracovní trh, kde se snaží najít uplatnění pro své znalosti, dovednosti a schopnosti (zkráceně kompetence) osvojené v průběhu vzdělávání.

Rozsah a kvalitu těchto kompetencí u absolventa ovlivňuje převážně škola, částečně však také jejich sociální a rodinné prostředí. Z těchto důvodů je nezbytné vědět, jakou míru znalostí, dovedností a schopností zaměstnavatelé od svých budoucích zaměstnanců očekávají. Zjištěné informace by totiž měly školám poskytnout zpětnou vazbu, aby kompetence získávané učením a studiem v jejich instituci co nejvíce odpovídaly požadavkům trhu práce. Také budoucí absolventi by měli

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Obrázek 4.6: Hodnocení důležitosti kompetencí absolventů podle úrovně vzdělání

být dostatečně informováni, jaké požadavky budou kladeny na jejich kompetence při vstupu na trh práce.

Úřady práce představují zprostředkovatele mezi uchazeči o zaměstnání a potencionálními zaměstnavateli, mají tedy bohaté zkušenosti s požadavky a nároky zaměstnavatelů na své budoucí zaměstnance. V rámci šetření byli tedy pracovníci úřadů práce tázáni, jak důležité jsou podle jejich názoru jednotlivé kompetence pro úspěšné uplatnění absolventů škol na pracovním trhu, a to odlišně pro různé úrovně vzdělání.

Z odpovědí úřadů práce plyne jednoznačná závislost mezi vyšší úrovní vzdělání absolventů a jejich nutností osvojit si jednotlivé znalosti, schopnosti a dovednosti pro dobré uplatnění. Zatímco možnost „velmi důležité“ označili pracovníci úřadů práce u učebních oborů v 18 % možných odpovědí, u maturitních oborů tato varianta tvořila 48 % odpovědí. Největší podíl kompetencí označených jako „velmi důležité“ bylo vyplněno u absolventů vyšších odborných škol (70 %) a vysokých škol (83 %). Tato závislost samozřejmě souvisí převážně s předpokládaným charakterem vykonávané práce.

Jako celkově nejdůležitější kompetence požadované ze strany zaměstnavatelů označili pracovníci úřadů práce **ochotu učit se** a čtení a porozumění pracovním

instrukcím. Na druhém pólu této pomyslné škály naopak stojí **schopnost věst**, která je důležitá převážně jen pro vysokoškolsky vzdělané uchazeče o zaměstnání, popřípadě pro absolventy VOŠ.

Největší rozdíly v hodnocení důležitosti jednotlivých znalostí, schopností a dovedností lze nalézt mezi absolventy učebních oborů a ostatních úrovní vzdělání. Pokud porovnáme rozdíly v rámci odpovědi „velmi důležité“ kompetence (viz obrázek 4.6) pro uplatnění absolventů, největší difference mezi učebními obory a ostatními obory se prokázala u **zběhllosti v používání výpočetní techniky**.

Absolventi učebních a vysokoškolských oborů se nejvíce odlišují důležitostí ústního a písemného projevu a **zběhllosti v cizích jazycích**. V případě rozdílnosti velmi důležitých kompetencí mezi absolventy maturitních oborů a vysokých škol nelze opomenout **schopnost rozhodovat se, schopnost věst a zběhllost v cizích jazycích**. Tyto kompetence korespondují s odpovědnými řídicími profesemi, do kterých jsou přijímáni právě spíše vysokoškolsky vzdělaní uchazeči.

Naopak malé rozdíly v hodnocení důležitosti kompetence ve vztahu k úrovni vzdělání vykazují **porozumění pracovním instrukcím, schopnost týmové práce, práce s čísly, adaptabilita a flexibilita a ochota učit se**. Tyto kompetence jsou široce využitelné, a tudíž významné v mnoha různých zaměstnáních i na odlišných pracovních pozicích.

Vedle předem vypsanych schopností, znalostí a dovedností mohli pracovníci úřadů práce uvést v dotazníku také jiné kompetence, podle nich důležité pro uplatnění absolventů škol na trhu práce. Zde uváděli například loajalitu k firmě, schopnost organizace práce, samostatnost, spolehlivost, schopnost odolávat stresům a sebekontrolu.

Kompetence důležité pro absolventy učebních oborů

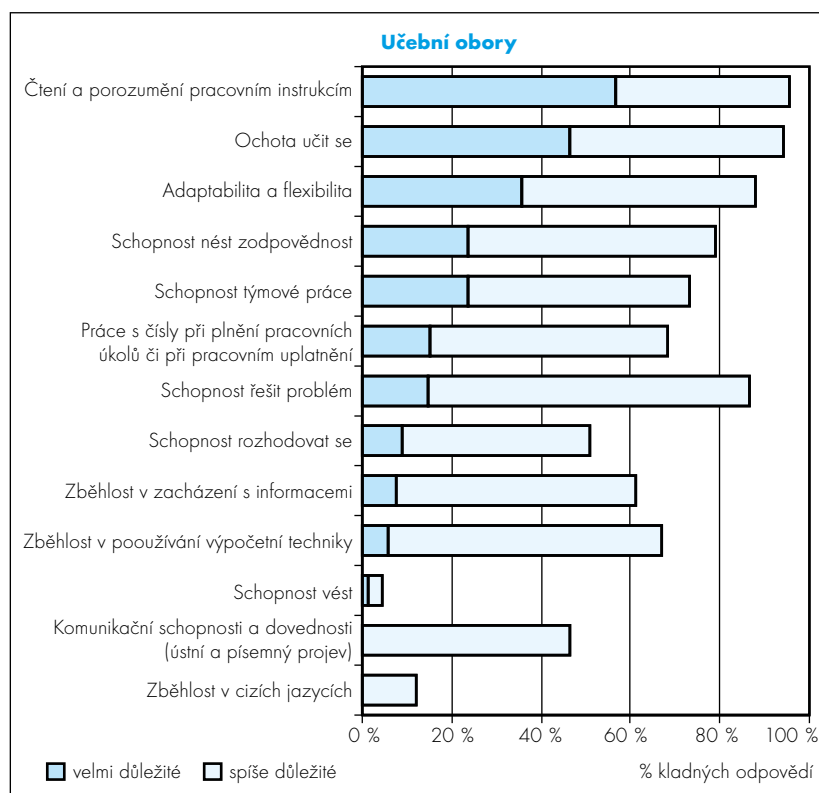
Absolventi s výučním listem patří mezi uchazeče o zaměstnání, u kterých zaměstnavatelé nepředpokládají široké znalosti, a nevyžadují tedy osvojení různorodých dovedností a schopností. Přesto i u těchto uchazečů se očekávají jisté kompetence důležité pro výkon povolání.

Při hodnocení důležitosti kompetencí absolventů učebních oborů se celkově nejčastěji vyskytovala v dotaznících odpověď „**spíše důležité**“. Požadavky zaměstnavatelů na jednotlivé kompetence absolventů se však výrazně liší.

Za nejdůležitější kompetenci je považováno čtení a porozumění pracovním instrukcím, které do kategorie **velmi důležitých** schopností, znalostí a dovedností zařadilo **57 %** respondentů. Provoz a práce ve firmách a podnicích se mnohdy výrazně liší od praktických dílen, řada technologií a zařízení se inovuje a zlepšuje, proto se od absolventů

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Obrázek 4.7: Důležitost kompetencí absolventů učebních oborů pro jejich úspěšné uplatnění

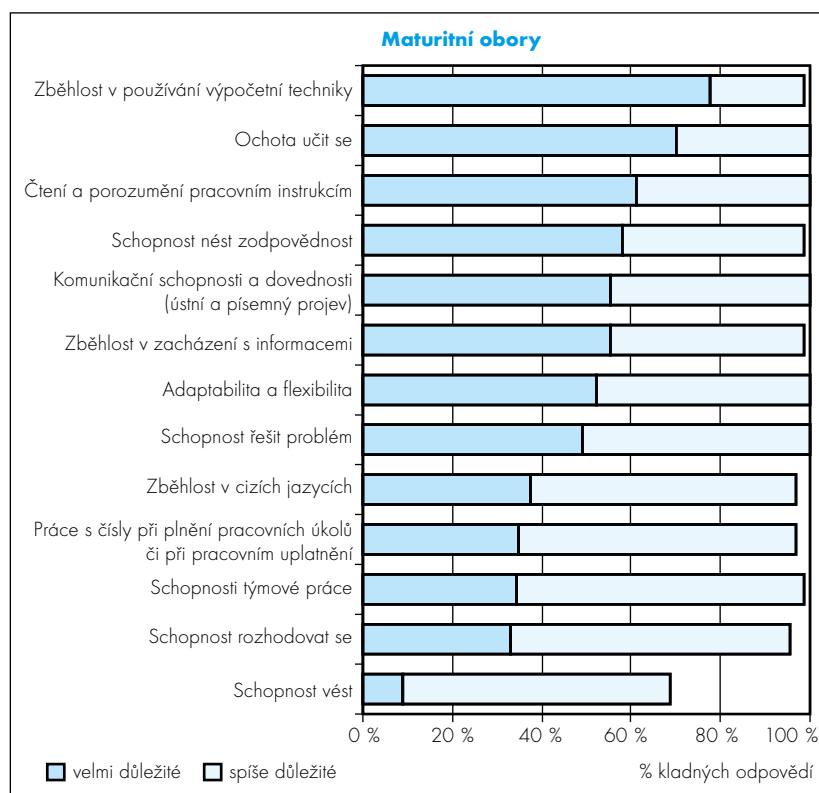

očekává také **ochota učit se a adaptabilita a flexibilita**. Jedná se o další nezbytné kompetence absolventa učebních oborů, který se chce dobře uplatnit na trhu práce. Podle vyplněných dotazníků byla ochota učit se označena ve 48 % případů jako důležitá a ve 46 % jako velmi důležitá. Adaptabilitu a flexibilitu považuje za velmi důležitou více než třetina respondentů. Důležité jsou také charakteristiky absolventa, jako **schopnost nést odpovědnost, schopnost týmové práce a schopnost řešit problém**.

Na druhé straně zaměstnavatelé nepotávají na vedoucí pozice pracovníky z řad vyučených absolventů, proto **schopnost vést** uvedlo jako nedůležitou 37 % a spíše nedůležitou 58 % pracovníků úřadů práce. Také nároky týkající se **zběhllosti v cizích jazycích** jsou u vyučených uchazečů o práci velmi nízké. 88 % respondentů tuto kompetenci hodnotilo jako spíše nedůležitou nebo nedůležitou. Mezi méně důležité kompetence lze zařadit také ústní a písemný projev.

Je však nutno poznamenat, stejně jako upozorňovali pracovníci úřadů práce v dotaznících, že důležitost kompetencí záleží z velké části na konkrétním oboru vzdělání a následně na charakteru povolání.

Obrázek 4.8: Důležitost kompetencí absolventů maturitních oborů pro jejich úspěšné uplatnění

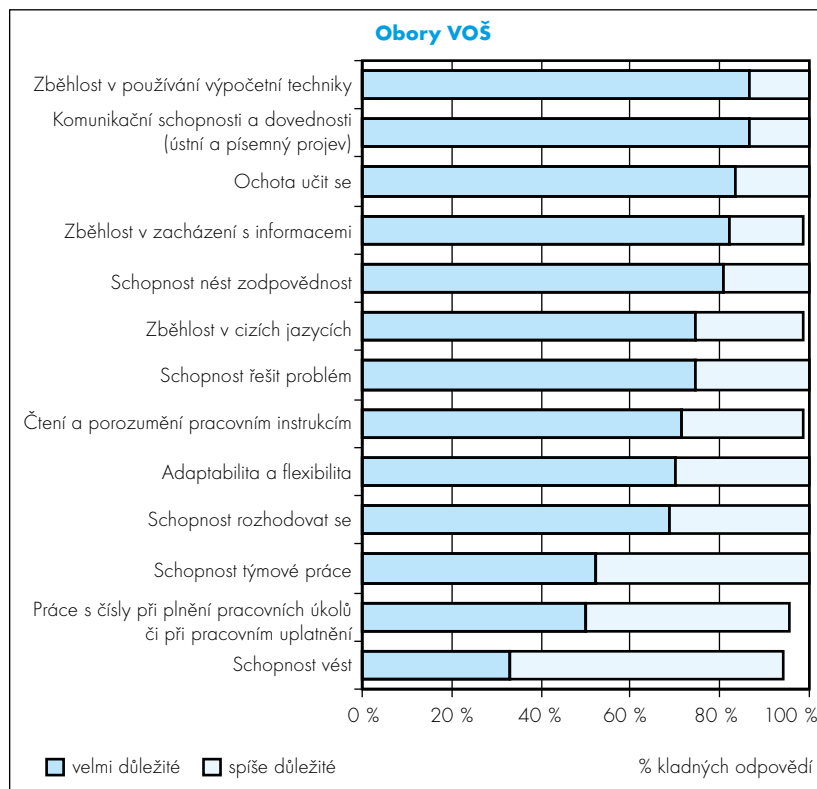
Kompetence důležité pro absolventy maturitních oborů

Od absolventů středoškolských oborů s maturitní zkouškou se samozřejmě očekává osvojení hlubších znalostí i dalších kompetencí potřebných pro výkon povolání. Z výsledků dotazníkového šetření plyne, že všechny zjišťované kompetence patří pro uchazeče-absolventy s touto úrovní vzdělání mezi důležité. Pouze **schopnost vést** není pro dobré profesní uplatnění absolventů oborů s maturitní zkouškou velmi důležitá, naopak 30 % respondentů ji označilo jako spíše nedůležitou kompetenci. Přesto ve srovnání s vyučenými absolventy je tato kompetence pro dobré profesní uplatnění absolventů s maturitní zkouškou podstatně důležitější.

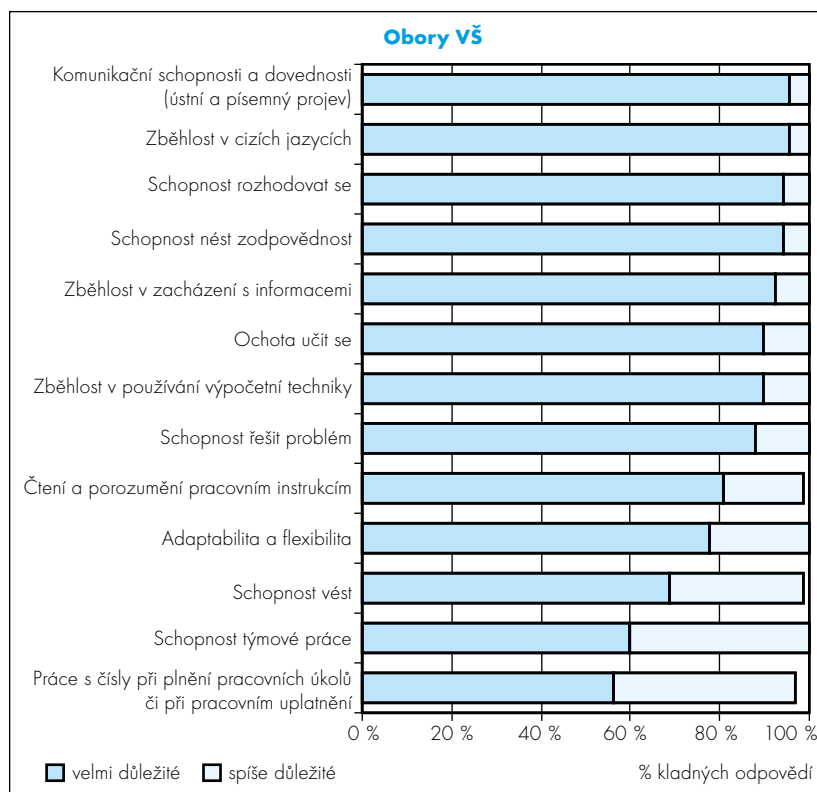
Přes 70 % respondentů považuje za velmi důležité, aby absolventi maturitních oborů dovedli **používat výpočetní techniku** a byli **ochotni se dále učit** a vzdělávat. Mezi více důležité kompetence u této kategorie vzdělání patří též čtení a porozumění pracovním instrukcím, **schopnost nést zodpovědnost, komunikační dovednosti a schopnosti a zběhllost v zacházení s informacemi**. Tyto kompetence označilo za velmi důležité 55 % pracovníků úřadů práce.

4. Současná uplatnitelnost absolventů škol z pohledu pracovníků úřadů práce

Obrázek 4.9: Důležitost kompetencí absolventů studijních oborů VOŠ pro jejich úspěšné uplatnění

Obrázek 4.10: Důležitost kompetencí absolventů studijních oborů VŠ pro jejich úspěšné uplatnění

Kompetence důležité pro absolventy vyšších odborných škol

Z odpovědí pracovníků úřadů práce vyplynulo, že na absolventy vyšších odborných škol (VOŠ) jsou v porovnání s maturanty kladeny ze strany zaměstnavatelů větší nároky. Což samozřejmě předurčuje již samotná vzdělávací soustava, neboť studenti VOŠ by své znalosti, schopnosti a dovednosti získané při maturitním studiu (a to jak všeobecné, tak praktické kompetence) měli ještě více rozvíjet a prohlubovat.

V případě jednotlivých kompetencí se u absolventů VOŠ považuje za nejdůležitější dovednost v **používání výpočetní techniky** a výborný ústní a písemný projev, které uvedlo v kategorii velmi důležité 87 % respondentů. Jako často žádané a vysoce potřebné pro uplatnění absolventů VOŠ byly uvedeny také **ochota učit se, zběhllost v zacházení s informacemi** a **schopnost nést zodpovědnost**.

Relativně nejméně respondentů zařadilo do kategorie velmi důležité pro uplatnění absolventů VOŠ na trhu práce **schopnost vést** (konkrétně 33 %). Také schopnost **pracovat s čísly při plnění pracovních úkolů** a **schopnost týmové práce** považuje za velmi důležité kompetence pro tuto úroveň vzdělání jen každý druhý pracovník úřadů práce. Přesto ve srovnání s nižšími vzdělanostními skupinami jsou i tyto kompetence pro absolventy VOŠ potřebnější.

Kompetence důležité pro absolventy vysokých škol

Na absolventy s vysokoškolským diplomem jsou v porovnání s ostatními kategoriemi vzdělání kladeny ze strany zaměstnavatelů největší nároky na jejich znalosti, schopnosti a dovednosti. Přesto lze vyzdvihnout několik kompetencí více a méně důležitých.

Do první skupiny se podle výsledků dotazníkového šetření řadí **komunikační schopnosti a dovednosti** a **zběhllost v cizích jazycích**. Také schopnosti **rozhodovat se, nést zodpovědnost** a **zběhllost v zacházení s informacemi** jsou u těchto absolventů hodnoceny – v kontextu s dobrým uplatněním na trhu práce – vysokou důležitostí.

Pokud by měly být zmíněny také kompetence relativně méně důležité (i když důležité jsou všechny), tak je třeba jmenovat **schopnost pracovat s čísly** a **schopnost týmové práce**, zatímco v nižších úrovních vzdělání respondenti označili škálou velmi důležité relativně nejméně vždy schopnost vést.

Výsledky dotazníkového šetření potvrdily

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

důležitost klíčových kompetencí pro dobré uplatnění absolventů škol na pracovním trhu i difference v hodnocení důležitosti kompetencí u různých vzdělanostních úrovních. Výuka ve všech

typech škol by tedy měla být nastavena a směřována tak, aby si jejich žáci či studenti osvojili nebo dále rozvíjeli kompetence, jež po nich budou při vstupu na trh práce vyžadovány.

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

Profesní uplatnění je v dnešní společnosti důležitým prvkem vytváření sociálního statusu i seberealizace. Právě nedostatečný stupeň vzdělání je často překážkou při hledání pracovního uplatnění na trhu práce a zvýšeným rizikem nezaměstnanosti. Pro zdravotně postižené má získání pracovního místa ve srovnání s běžnou populací i určitý specifický význam, kdy možnost pracovat a získávat finanční prostředky s sebou přináší pozitivní efekty nejen v rovině ekonomické, kdy je důležitým předpokladem ekonomické soběstačnosti a nezávislosti na sociální podpoře státu, ale i v rovině sociální a psychologické. Umožňuje jim totiž vytvářet potřebné sociální vazby a kontakty, přináší pocit užitečnosti pro společnost a je významným zdrojem sebevědomí.

Základní předpoklad pro úspěšnou individuální pracovní kariéru představuje v obecné rovině vzdělání. Pro žáky se zdravotním postižením má ovšem účast na vzdělávání i získání vhodné kvalifikace další širší rozměr. Vzdělávání může být v těchto případech nástrojem nejen pro osvojení odborných i klíčových kompetencí, ale i celé řady sociálních dovedností, jejichž získání je pro žáky se zdravotním postižením mnohdy obtížnější. V tomto smyslu může vzdělávání žáků se zdravotním postižením pomoci překonat potenciální riziko větší izolovanosti těchto žáků a naopak podpořit jejich integraci a širší začlenění do běžné komunity vrstevníků. Účast žáků se zdravotním postižením ve vzdělávání může sehrát významnou roli v rozvoji jejich samostatnosti, nezávislosti a následně i sebevědomí, a to nejen ve vztahu ke vzdělávání a později i pracovnímu uplatnění, ale i při zvládání celé řady jiných životních úkolů.

Volba vhodného středního vzdělání a rozhodnutí o budoucím profesním směřování jsou u žáků se zdravotním postižením ve srovnání s žáky běžné populace často komplikovanější. Musí totiž vycházet nejen ze současné situace žáka a jeho možností zvládnout studium, ale i z prognózy zdravotního stavu a schopnosti zdravotně hendikepovaného budoucí profesí skutečně vykonávat.

Uvedené problémy ukazují potřebu individuální poradenské péče pro žáky se zdravotním postižením při výběru střední školy a oboru, tak aby tento výběr respektoval jejich omezení, ale zároveň v co nejširší míře využíval jejich možnosti. Hlavním posláním školství je proto umožnit speciálními výchovnými a vzdělávacími prostředky a metodami práce žákům se zdravotním postižením dosáhnout co možná nejvyšší stupeň znalostí a dovedností s ohledem na jejich osobní potenciál. V současnosti existuje legislativní podpora vzdělávání žáků v běžných školách a snaha umožnit jim vzdělávat se v běžném prostředí.

Velmi pozitivním faktem je i nová filozofie přístupu ke vzdělání zdravotně postižených žáků a nárůst počtu škol umožňujících jejich vzdělávání, ať již státních, soukromých či

církevních, které rozšiřují možnosti získat kvalifikaci v oborech umožňujících reálné uplatnění.

5.1 Situace žáků se zdravotním postižením v ČR

Výchova a vzdělávání zdravotně postižených byly v České republice tradičně na vysoké úrovni. Do roku 1990 probíhaly ale z velké části ve speciálních školách a v podmínkách určité izolace od okolí. Často byla tato péče centralizována do velkých ústavů a internátních škol, což vedlo k situaci, kdy se v ústavech ocitaly i děti, kterým by individuální přístup umožnil absolvovat některý běžný typ školy a více se tak integrovat do společnosti.

Od roku 1990 můžeme sledovat změny jak z hlediska obecného vnímání role a situace lidí se zdravotním postižením, tak i v konkrétní rovině odlišného přístupu k žákům se zdravotním postižením, zejména ve smyslu většího důrazu na integraci žáků se zdravotním postižením do běžných škol. Kromě větší míry individuální integrace došlo k pozitivnímu vývoji i u speciálních škol a rozšíření možností profesní přípravy i v nových státních, soukromých i církevních školách.

V zásadě můžeme od roku 1990 vysledovat dvě zdánlivě protikladné tendence:

- rozšiřování sítě speciálních škol a jejich počtu,
- postupující integraci dětí s postižením do běžných (základních a středních) škol.

Posun v chápání postižení znamenal rovněž posun v oblasti koncepce a přístupu ke vzdělávání dětí a mládeže se zdravotním postižením. Podle současné právní úpravy se žákem se **speciálními vzdělávacími potřebami** rozumí žák se zrakovým, sluchovým, tělesným nebo mentálním postižením, s vadami řeči, s více vadami, s lékařskou diagnózou porucha autistického spektra, se specifickými poruchami učení nebo chování. Dále dítě nebo žák zdravotně postižený z důvodu dlouhodobé nebo chronické nemoci, u kterého byly speciální vzdělávací potřeby zjištěny na základě speciálně pedagogického a psychologického vyšetření a jejich rozsah a závažnost opravňuje žáka k zařazení do režimu speciálního vzdělávání a čerpání navýšených finančních prostředků.²⁵

Žákům, u kterých byly zjištěny na základě speciálně pedagogického, popř. psychologického vyšetření speciální vzdělávací potřeby, se poskytuje speciální vzdělávání, které může být zajištěno několika způsoby, případně jejich kombinací:

- **Formou individuální integrace**, kterou se zpravidla rozumí vzdělávání žáka v běžné třídě v běžné škole.

²⁵⁾ Směrnice Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k integraci dětí a žáků se specifickými vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení č.j. 13 710/2001-24 ze dne 6. 6. 2002.

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

- **Formou skupinové integrace**, kdy je žák vzděláván ve třídě nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo speciální škole pro žáky s jiným druhem postižení.
- **Ve škole samostatně zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (speciální škola).**

Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání provádí ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení a souhlasu zákonného zástupce žáka (příp. zletilého žáka).

Jak bylo naznačeno v úvodním textu, dochází v posledních letech ke změně v přístupu vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Vychází se z požadavku, aby výchovně vzdělávací proces u žáků se speciálními potřebami pokud možno neprobíhal odděleně ve speciálních školách (zejména internátního typu). Pokud je postižený schopen absolvovat docházku spolu se zdravými dětmi, představuje umístění dítěte ve speciální škole určitou izolaci od zdravé populace. Preferovanou formou vzdělávání je proto v případě, že to odpovídá jak potřebám žáka, tak i možnostem a podmínkám školy, individuální integrace v běžné škole.

Jako výhody integrace jsou uváděny pozitivní efekty a přínos jak ve vztahu k žákům se zdravotním postižením, tak i k běžné populaci. Například:²⁶

- nedochází k oddělení mládeže se zdravotním postižením od jejich zdravých vrstevníků,
- zdraví lidé se seznámí s problémy i potenciálem lidí s postižením,
- lidé s postižením získají sebedůvěru, dokáží lépe zhodnotit vlastní dovednosti, schopnosti a zábrany.
- vyšší efektivita vzhledem k nákladům.

Na druhé straně je zřejmé, že je třeba udržet určitou síť speciálních škol různého typu jako alternativu pokrytí potřeb těch dětí se zdravotním postižením, kterým tento způsob vzdělávání vyhovuje víc než škola běžného typu, a pro rozvoj jejich potenciálu a schopností je vzdělávání na speciální škole potřebné. Při řešení otázky výběru vzdělávací instituce a volby mezi speciální a běžnou školou je tedy třeba vždy vycházet z konkrétní individuální situace dítěte.

Jaká je současná situace středního školství ve vztahu k integraci žáků se zdravotním postižením z pohledu statistických údajů?

Z hlediska celkové populace skupiny dětí ve věku 3–18 let je podíl dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, které navštěvují speciální školy nebo jsou jako žáci se zdravotním

postižením integrovány do běžných škol v průběhu let, v podstatě konstantní a činí cca 3 %. K přesunům dochází zejména v míře a formě integrace. Podívejme se, jaká je současná situace z hlediska zařazení a míry integrace žáků s postižením, tak jak je ukazují následující tabulky vycházející z oficiálních údajů.

Z tabulky 5.1 vyplývá, že z celkového počtu přibližně 18,7 tis. žáků se speciálními potřebami se nejvíce žáků – 7,5 tisíce (40 %) vzdělávalo ve speciálních školách, asi 6 tis. (32 %) ve speciálních třídách běžných škol (škol pro žáky bez SVP). Relativně nejmenší část žáků – 5,1 tis. (28 %) byla ve

Tabulka 5.1: Vzdělávání ve středních školách, denní forma vzdělávání – podle formy integrace (podle stavu k 30. 9. 2008)

Způsob integrace	Ve speciálních třídách	% žáků ve speciálních třídách z celkového počtu žáků se zdravotním postižením	Individuálně integrovaní	% žáků integrovaných individuálně z celkového počtu žáků se zdravotním postižením	Celkem
Žáci s postižením ve školách pro žáky bez SVP	6014	32%	5158	28%	11172
Žáci s postižením ve školách pro žáky se SVP	7526	40%	0	-	7526
Celkem	13540	72%	5158	28%	18698

Pramen: Databáze ÚIV

Tabulka 5.2: Vzdělávání ve středních školách, denní forma vzdělávání – podle formy integrace a zdravotního postižení (podle stavu k 30. 9. 2008)

Druh zdravotního postižení	Počet žáků	% žáků podle formy postižení	Počet žáků ve spec. třídách	Počet individuálně integrovaných žáků	Míra integrace v %
Mentální	10 708	57,3%	10 619	89	0,8%
Sluchové	523	2,8%	387	136	26,0%
Zrakové	301	1,6%	223	78	25,9%
Vady řeči	38	0,2%	17	21	55,3%
Tělesné	770	4,1%	432	338	43,9%
S více vadami	828	4,4%	747	81	9,8%
Vývojové poruchy učení	5 439	29,1%	1 058	4 381	80,5%
Porucha autistického spektra	91	0,5%	57	34	59,6%
Celkem	18 698	100,0%	13 540	5 158	27,6%

Pramen: Databáze ÚIV²⁷

školním roce 2008/09 individuálně integrována na školách běžného typu.

Z tabulky 5.2, která ukazuje zastoupení žáků jak podle jednotlivých typů postižení, tak i podle míry integrace, je zřejmé, že dominantní skupinu tvoří žáci s mentálním postižením (57,3 %) a dále s vývojovými poruchami učení (29,1 %). Ostatní druhy zdravotního postižení jsou zastoupeny v podstatně nižší míře. Žáci se zrakovým postižením tvoří 1,6 %, se sluchovým 2,8 % a s tělesným postižením 4,1 %. Nejméně častým postižením jsou vady řeči, kterými trpí jen 0,2 % žáků, a porucha autistického spektra (0,5 %).

Možnosti integrace žáků do běžné školy závisí jak na možnostech přizpůsobení školního prostředí, bezbariérových vstupech, dostupnosti kompenzačních pomůcek a dalších, tak i na míře a charakteru postižení. Celkově bylo k 30. 9. 2008 na středních školách individuálně integrováno 5 158 žáků, což činí asi 27,6 %. Nejčastěji byli integrováni žáci se specifickými poruchami učení (80 %), s vadami řeči (55 %), dále i žáci

²⁶⁾ Červenková, A., Kotlíková, J. (2001).

²⁷⁾ Údaje byly získány z databáze ÚIV (Tab. D.1.1.8, D.1.1.9, D.1.1.8.1, D.1.1.8.2).

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

s tělesným postižením (44 %). Podstatně nižší je míra integrace žáků postižených více vadami (9,8 %). Velmi nízký je podíl integrovaných žáků s mentálním postižením (0,8 %). Tato skupina tvoří naopak zcela převažující druh zdravotního postižení ve školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

5.2 Využití služeb poradenství při volbě studia a jejich hodnocení

Speciální poradenství můžeme definovat jako komplex poradenských služeb, které jsou určeny specifickým skupinám jedinců, kteří jsou zdravotně či sociálně znevýhodněni a jejichž postižení má dlouhodobý charakter²⁸. Problémy a úkoly, se kterými se žáci běžně setkávají, k nimž patří i volba vzdělávací dráhy, jsou v případě těchto žáků umocněny omezením, které vyplývá z jejich konkrétního zdravotního postižení. Úkolem poradenské činnosti zaměřené na žáky se zdravotním postižením je proto přispívat k optimalizaci jednotlivých fází i celého procesu výchovy a vzdělávání ve škole a v rodině a ke zmírnění, eliminování nebo kompenzaci problémů, které postiženým brání ve studiu, realizaci i začlenění do společnosti.

Poradenství má interdisciplinární charakter a zahrnuje působení celé řady institucí, které se ve vztahu k řešení problémů žáků se zdravotním postižením vzájemně doplňují. Jejich součástí je školní poradenství, tedy působení výchovných poradců a psychologů přímo na školách, dále činnost pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center a středisek výchovné péče.

Vzhledem k tomu, že součástí realizovaného šetření byly i otázky zaměřené na hodnocení pomoci poradenských institucí žákům se zdravotním postižením, uvádíme v následujícím textu stručný přehled poradenských institucí, jejich zaměření a okruhu činností.

Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

Činnost těchto institucí je zaměřena především na komplexní psychologickou, speciálně pedagogickou a sociální diagnostiku, jejímž cílem je především zjištění příčin poruch učení, chování a dalších problémů při výchově a vzdělávání. Poradny dále zajišťují aktivity v oblasti poradenství, zjišťování individuálních předpokladů v souvislosti s profesní orientací žáků. Nedílnou součástí jejich činnosti je zpracovávání podkladů pro rozhodnutí orgánů státní správy, zařazování žáků do škol a školských zařízení, doporučení k integraci a další.

Speciálně pedagogická centra (SPC)

Speciálně pedagogická centra (SPC) jsou zřizována od roku 1990 a jejich úkolem je zabezpečení speciálně pedagogické a psychologické

ké komplexní péče dětem, žákům a studentům s postižením od raného věku až do doby ukončení školní docházky a v případě potřeby i pro postižené jedince vyšších věkových kategorií. Vznik SPC byl podmíněn nutností vytvořit zařízení, která by poskytovala komplexní poradenské služby zdravotně postiženým dětem, jejich rodičům a učitelům i školám, v nichž jsou vzdělávány. Stěžejní činností SPC je zaměření na komplexní diagnostiku, spolupracují se specializovanými lékařskými pracovišti, realizují doporučení k integraci i vyšetření profesní orientace.

Speciální pedagogická centra působí rovněž jako metodická a poradenská místa a nezanedbatelnou součástí jejich činnosti je zpracování podkladů k rozhodnutí příslušných orgánů o zařazení dětí a žáků se zdravotním postižením do škol a školských zařízení.

Střediska výchovné péče

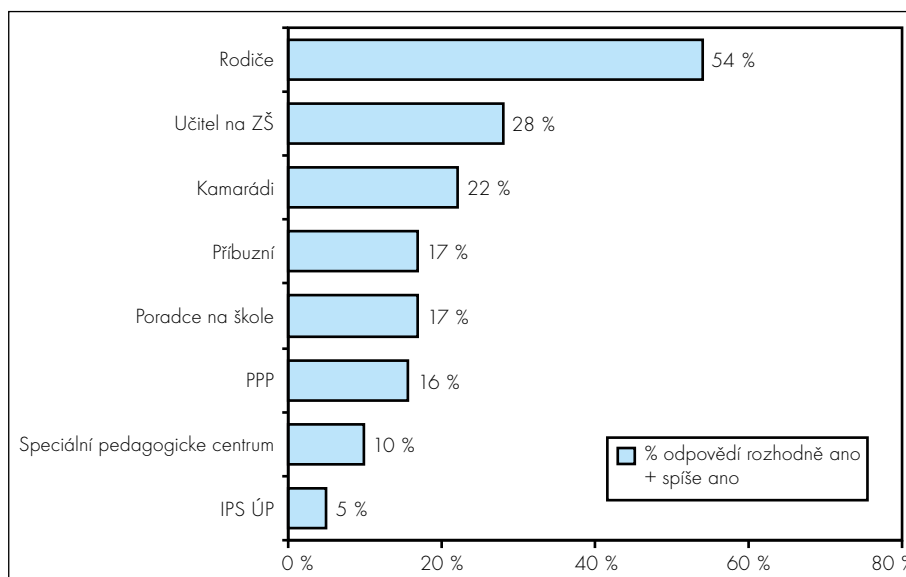
Zaměřují se na krizové situace, prevenci závažnějších poruch chování, kriminality a selhání rodičovské péče.

Informační a poradenská střediska ÚP (IPS ÚP)

Mimo rezort školství jsou součástí poradenského systému **informační a poradenská střediska**, která jsou zřizována při úřadech práce jako součást realizace opatření problematiky zaměstnanosti mladistvých a absolventů škol. Zaměřují se především na informování klientů o aktuální situaci na trhu práce a uplatnitelnosti jednotlivých profesí.

Z výsledků analýz vyplývá, že do procesu rozhodování o volbě budoucího profesního směřování vstupuje zpravidla více subjektů zároveň. Nejčastěji se na volbě školy podíleli rodiče, jejichž rady využila více než polovina dotázaných. Zajímavé je, že vysoký vliv na volbu střední školy měli i kamarádi (22 %) a příbuzní (17 %). Ukazuje se tak, že i v případě vzdělávací volby žáků se zdravotním postižením, podobně jako u žáků běžné populace, hraje významnou roli rodina a širší sociální okolí.

Obrázek 5.1: Subjekty ovlivňující volbu střední školy – v % odpovědi rozhodně ano + spíše ano, možnost výběru více odpovědí současně

²⁸⁾ Novosad, L. (2001).

Na druhou stranu významná část žáků se zdravotním postižením využila i profesionální poradenskou pomoc a podporu při rozhodování. **Největší dopad pro výslednou volbu středního vzdělávání mělo z hlediska jednotlivých složek poradenského systému doporučení učitelů na základních školách, jejichž rada ovlivnila 28 % žáků se zdravotním postižením ze sledovaného souboru, a dále poradci na školách (17 %).**

Pedagogicko-psychologická poradna v rámci sledovaného souboru ovlivnila volbu střední školy přibližně u 16 % žáků se zdravotním postižením a speciálně pedagogické centrum asi 10 %.

Teoreticky můžeme předpokládat, že žáci s větší mírou postižení budou služeb specializovaných poradenských institucí využívat častěji a méně se spoléhat na radu rodičů a sociálního okolí. Podrobnější analýzy skutečně potvrdily, že žáci, kteří vlastní některý z průkazů ZTP, uváděli statisticky významně častěji vliv speciálního pedagogického centra na své rozhodnutí. Zatímco u žáků bez průkazu ZTP ovlivnila SPC vzdělanostní volbu pouze asi 6 % z nich, u žáků s průkazem TP to bylo přibližně 24 % žáků, s průkazem ZTP 27 % a ZTP/P téměř 30 %. Výraznější vliv na volbu středního vzdělání měli v případě žáků s průkazem zdravotně postiženého i poradci na školách a učitelé na základní škole. Na druhou stranu se nepotvrdilo, že by žáci s těžším postižením, kteří vlastní některý z uvedených průkazů, využívali rady rodičů, kamarádů nebo příbuzných méně často. Naopak na své sociální okolí se v této souvislosti obraceli stejně, případně i častěji než žáci bez průkazu zdravotně postiženého. Ukazuje se tak, že v případě výskytu závažnějších zdravotních postižení a omezení hledají žáci pomoc nejen u profesionálních institucí, které se touto problematikou zabývají a jsou schopny jim poskytnout potřebné informace a profesionální přístup, ale ve stejné, případně i zvýšené míře vyhledávají informace i ve svém sociálním okolí.

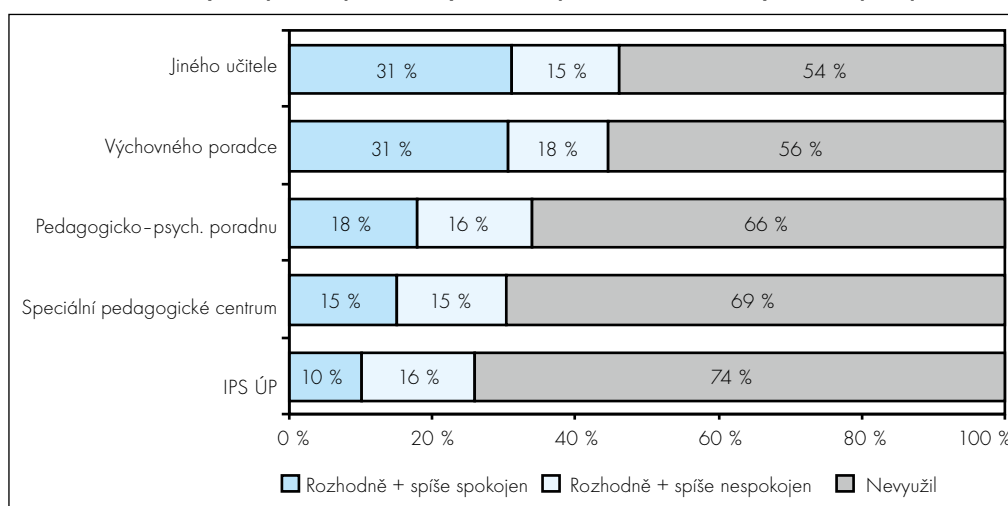
Závěrem této části můžeme konstatovat, že žáci se zdravotním postižením jsou podobně jako žáci běžné populace nejvíce ovlivněni subjekty, které jsou jim nejbližší a jsou nejsnáze dostupné, tedy v první řadě rodiči a širším sociálním okolím, tvořeným příbuznými a kamarády. Z hlediska poradenského systému je nejvíce ovlivňují pracovníci školského poradenského systému, tedy učitelé a výchovní poradci na školách (v rámci sledovaného vzorku ovlivnili profesní rozhodnutí asi u 45 % žáků se zdravotním postižením). Přibližně 30 % žáků vzalo při svém rozhodování v úvahu i doporučení některého z dal-

ších poradenských subjektů, jako jsou PPP, SPC nebo IPS ÚP, přitom názor těchto institucí ovlivnil častěji rozhodnutí žáků s těžšími formami zdravotního postižení.²⁹

Poskytnutí poradenské pomoci při výběru střední školy a oborového zaměření patří ke klíčovým úkolům poradenského systému. Přestože z předchozího textu vyplývá, že rozhodnutí žáků o volbě střední školy je významně ovlivňováno i rodinou, představují profesionální poradenské instituce významný zdroj informací. Měly by do procesu vzdělanostní volby přinášet objektivní nadhled a umožnit adekvátní posouzení zdravotních možností žáka i případných pracovních příležitostí ve vztahu ke zvolenému oboru i regionu.

Podívejme se v následujícím textu podrobněji, do jaké míry se žáci se zdravotním postižením na tyto instituce obraceli a jak byli s kvalitou těchto služeb a jejich dostupností spokojeni.

Obrázek 5.2: Využití pomoci poradenských služeb při volbě střední školy a míra spokojenosti

Z grafu, který sleduje míru využití poradenských služeb (na rozdíl od předchozího případu bez ohledu na to, zda uvedené instituce výslednou vzdělanostní volbu žáka nakonec ovlivnily), vyplývá, že žáci se nejčastěji obraceli se žádostí o informace na **poradenské subjekty, které jsou jim nejbližší a jsou nejsnáze dosažitelné**. Jde o **učitele a výchovné poradce na školách, které oslovila téměř polovina žáků se zdravotním postižením (46 %)**. Pozitivním zjištěním je, že **žáci byli s jejich pomocí relativně spokojeni** a z celkového podílu asi 46 % žáků, kteří se obrátili s žádostí o informace nebo radu na učitele, případně poradce na škole, vyjádřilo spokojenost s poskytnutou službou kolem 30 %, pouze asi 15 % bylo nespokojeno. V zásadě tedy byly spokojeny přibližně dvě třetiny z těch žáků, kteří pomocí školního poradenství využili.

Zastoupení žáků, případně jejich rodičů, kteří se obrátili na pedagogicko-psychologické poradny nebo speciální pedagogická centra, bylo o něco nižší – v obou případech se pohybovalo kolem 30 %. Zároveň zde byl vyšší podíl klientů, kteří se o této službě vyjádřili negativně; ko-

²⁹⁾ V rámci šetření byla zjištěna vazba mezi častějším využitím těchto služeb žáky s průkazy TP, ZTP, ZTP/P.

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

lem 15 % všech dotázaných, což tvoří přibližně polovinu z těch, kteří tuto službu využili.³⁰

Nejméně často se v rámci sledovaného souboru žáci obraceli na úřady práce a podíl nespokojených zde byl zároveň relativně nejvyšší. Na IPS ÚP se v rámci sledovaného vzorku obrátilo 26 % dotázaných, přitom procento nespokojených (16 %) bylo dokonce vyšší než procento těch, kteří byli s těmito službami spokojeni (10 %).

Vzhledem k tomu, že jednotlivé instituce se v rámci poradenského systému určitým způsobem specializují, zajímalo nás, do jaké míry se liší míra využívání těchto služeb klienty s odlišným druhem zdravotního postižení. Z tabulky 5.3 je zřejmé, že v souladu se zaměřením a profilem těchto institucí se žáci s tělesným postižením výrazně častěji obraceli na speciální pedagogická centra. Dále se na speciální centra obracel poměrně vysoký podíl žáků se sluchovým postižením a žáků postižených více vadami (kolem 40 %). Tato skutečnost souvisí zřejmě s potřebou využít odborně zaměřené poradenské péče orientované

přímo na daný druh zdravotního postižení. Žáci se specifickými poruchami učení naopak relativně častěji využívali pomoci pedagogicko-psychologické poradny.

Zajímavým zjištěním je, že rozdíly v míře využívání pomoci výchovného poradce nebo učitele nejsou z pohledu rozdělení podle zdravotního postižení statisticky významné. Zdá se tedy, že školní poradenství tvoří první linii a na tyto poradenské pracovníky se obrací většina žáků,

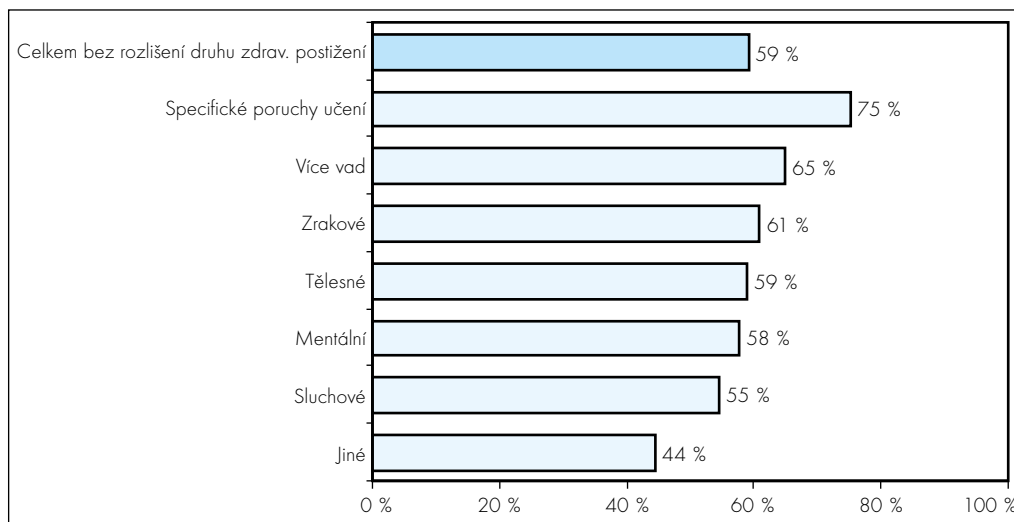
kterí nějakou pomoc potřebují. Žáci, kteří mají závažnější problémy, pak oslovují i speciální poradenské instituce. Toto zjištění ukazuje na poměrně značné nároky na kvalifikaci pracovníků působících v rámci školního poradenského systému.

Odpovídá poradenská pomoc potřebám žáků se zdravotním postižením?

Významným vyjádřením spokojenosti je celkové hodnocení, zda poradenské služby odpovídají potřebám zdravotně postižených žáků.

V souhrnném pohledu hodnotilo poradenské služby pozitivně kolem 60 % dotázaných žáků. Názor se ale poněkud liší podle **druhu zdravotního postižení žáků**. Nejspokojenější jsou z tohoto hlediska žáci se specifickými poruchami učení (75 %), žáci s tělesným (59 %), smyslovým a mentálním postižením jsou s poskytovanými poradenskými službami spokojeni méně.

Obrázek 5.3: Odpověď na otázku: Odpovídají poradenské služby potřebám žáků se zdravotním postižením? – podle druhu zdravotního postižení; % kladných odpovědí

Tabulka 5.3: Žáci, kteří uvedli, že využili poradenské pomoci uvedených poradenských subjektů – v %, rozdělení podle druhu zdravotního postižení³¹

% žáků s daným postižením, kteří využili poradenské pomoci jednotlivých institucí	Sluchové	Zrakové	Tělesné	Mentální	Více vad	Jiné	Specifické poruchy učení	Celkem - bez rozlišení
Pomoc výchovného poradce	55,1	47,7	48,4	44,8	47,6	48,1	45,5	44,6
Pomoc jiného učitele	54,4	43,2	40,7	46,8	55,6	41,3	42,8	45,5
IPS ÚP	22,7	24,4	24,4	24,7	34,9	33,3	27,8	26,0
PPP	35,3	31,8	37,6	32,3	37,0	34,2	46,7	34,6
SPC	42,0	31,0	51,6	28,2	43,2	25,7	21,9	30,9

³⁰⁾ Častěji se na speciální pedagogická centra v rámci sledovaného souboru obraceli žáci s tělesným postižením, s více vadami a žáci se sluchovým postižením. Žáci z těchto kategorií vyjadřovali se službami relativně častěji výraznější spokojenost (odpověď rozhodně ano).

³¹⁾ Častěji se na speciální pedagogická centra v rámci sledovaného souboru obraceli žáci s tělesným postižením, s více vadami a žáci se sluchovým postižením. Žáci z těchto kategorií vyjadřovali se službami relativně častěji výraznější spokojenost (odpověď rozhodně ano).

Z hlediska formy integrace žáků nebyly zjištěny výraznější rozdíly v hodnocení dostupnosti poradenských služeb mezi žáky integrovanými individuálně a žáky speciálních škol.

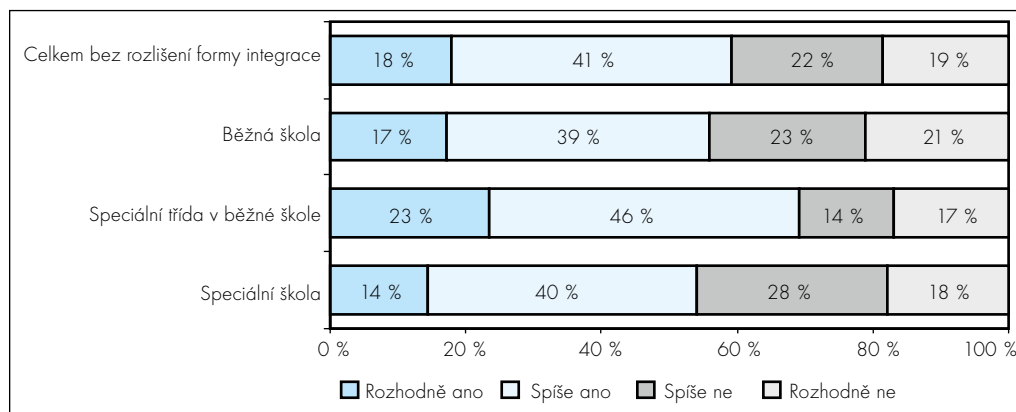
Z pohledu úrovně středního vzdělání hodnotili poradenské služby lépe absolventi středních odborných škol s maturitou i bez maturity. Naopak u učebních oborů (E, H) i oborů poskytujících střední vzdělání s maturitní zkouškou i odborným výcvikem (učební obory s MZ) byl podíl absolventů, kteří se domnívají, že poradenská pomoc při výběru střední školy odpovídá potřebám zdravotně postižených, nižší.

Důvody nespokojenosti s poradenskými službami

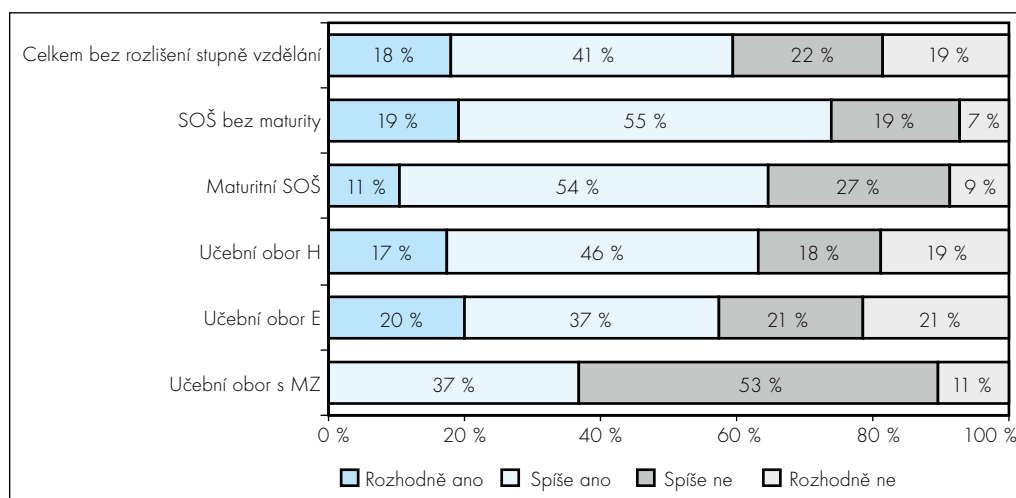
Jako doplňující informace byly pomocí otevřených otázek zjišťovány konkrétní příčiny nespokojenosti žáků s uvedenými službami. Uváděné připomínky ke kvalitě poradenských služeb se v zásadě soustřeďovaly do tří okruhů problémů, ke kterým pro ilustraci uvádíme i některá konkrétní vyjádření respondentů:

- Špatná dostupnost **poradenských služeb**
 - Nikdo mi neporadil. Nic jiného mi nezbylo. Speciálně pedagogické centrum tady ani není.

Obrázek 5.4: Odpověď na otázku: Odpovídají poradenské služby potřebám žáků se zdravotním postižením? – podle formy integrace

Obrázek 5.5: Odpověď na otázku: Odpovídají poradenské služby potřebám žáků se zdravotním postižením? – podle úrovně středního vzdělání

- **Nedostatečná pomoc nebo nevhodný přístup poradenských pracovníků**

- Výchovný poradce na škole byl arogantní.
- Poradce ve škole mi vůbec neporadil, jen mi dal knížku a nic víc neřekl.
- Poradce vůbec o škole, na níž jsem se poté přihlásila a která mi vyhovuje, nevěděl. Musela jsem si informace zajistit sama.
- Nezájem učitelů o můj zájem.

- **Nespokojenost s výslednou volbou, směřování dítěte na obor nebo školu proti jeho zájmu**

- Nejdou mi technické předměty, jako jsou ICT, matematika atd. Jsem člověk zaměřený spíše na humanitní předměty, které mě baví.
- Nejsem tak postižená, abych byla na téhle škole, jsem tu jen kvůli známám a absenci na zahradní škole. Kdyby to šlo vrátit zpět, učila bych se tak, abych se dostala na lepší školu.
- Byl jsem nespokojen, že se mě snažili učitelé tlačit do něčeho, co jsem nechtěl.

Závěrem této části můžeme konstatovat, že i v případě těchto žáků podobně jako u žáků z intaktní populace ovlivňují jejich rozhodnutí významným způsobem rodiče.

Z hlediska poradenských institucí žáci nejčastěji využívají služby, které jsou jim nejbližší, to znamená školní poradenské služby. Tato skutečnost ukazuje na vysoké nároky kladené na školní poradenské pracovníky a jejich profesionální úroveň. Podíl žáků, kteří využívají služeb pedagogicko-psychologických poraden, SPC a IPS ÚP, je nižší, přitom na SPC se v souladu s jejich specializací obrací především žáci s těžšími formami postižení.

Nepříznivým zjištěním je horší dostupnost některých poradenských služeb i skutečnost, že pouze 60 % dotázaných hodnotí poradenské služby jako

odpovídající potřebám žáků se zdravotním postižením. Velmi závažné je pak zjištění, že poměrně vysoký podíl žáků, kteří využili služeb některé z poradenských institucí, vyjádřil s těmito službami nespokojenost. A to jak z hlediska kvantitativního – poradenskou pomoc hodnotila nepříznivě přibližně polovina klientů pedagogicko-psychologických poraden, speciálních pedagogických center a IPS ÚP, tak i z pohledu jednotlivých vyjádření, která upozorňují na neinformovanost nebo neprofesionální přístup některých pracovníků.

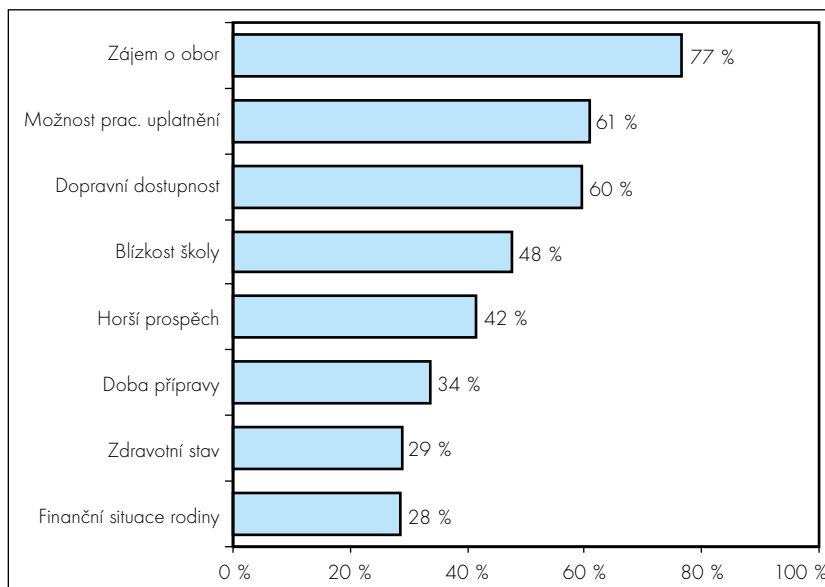
Můžeme konstatovat, že výsledky provedeného průzkumu ukázaly nejen potřebu zpřístupnit informace rodičovské veřejnosti, která se i u žáků se zdravotním postižením významně podílí na kariérové volbě, ale i zvýšení informovanosti, kvality a profesionálního přístupu ke klientům, včetně širší dostupnosti těchto služeb.

5.3 Faktory ovlivňující volbu střední školy

Volba střední školy je poměrně náročným úkolem s významným dopadem pro pracovní uplatnění, případně další vzdělávací dráhu. V úvodu jsme konstatovali, že pro žáky se zdravotním postižením může být rozhodování o volbě střední

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

Obrázek 5.6: Důvody ovlivňující volbu střední školy – v % odpovědí, možnost výběru více odpovědí současně

školy o to složitější, že zdravotní stav s sebou často přináší určitá omezení, která mohou výběr profesního zaměření výrazně komplikovat. Podívejme se, jak velkou váhu měl zdravotní stav v rozhodování žáků a jaké další faktory brali žáci v procesu svého rozhodování v úvahu.

Nejprve se zaměříme na faktory, které ovlivnily volbu střední školy u žáků se zdravotním postižením z širšího hlediska, tak jak je vnímali sami žáci se zdravotním postižením v rámci sledovaného souboru. Jak ukazuje následující obrázek, největší roli při výběru středního vzdělání hrál zájem o obor (77 %) a na druhém místě byla možnost budoucího pracovního uplatnění (61 %).

Významný vliv měla i dopravní dostupnost (60 %) a blízkost školy (48 %). Vzhledem k tomu, že vysoký podíl ve sledované skupině žáků se zdravotním postižením tvoří žáci s mentálním postižením a specifickými poruchami učení, je poměrně často uváděným důvodem omezujícím volbu střední školy horší prospěch (42 %). Zdravotní stav byl faktorem, který muselo v celkovém pohledu vzít v úvahu téměř 30 % dotázaných ze sledovaného vzorku.

Pořadí ovlivňujících faktorů v zásadě odpovídá pořadí, které uvádí žáci běžné populace. Na druhou stranu skutečnost, že zdravotní stav ovlivnil rozhodnutí necelé třetiny z nich, podobně jako míra omezení způsobená horším prospěchem, je od běžné populace významně odlišuje.

Míra, v jaké tyto faktory reálně působí při výběru střední školy, může být podstatně ovlivněna druhem a závažností zdravotního postižení. Podrobnější analýzy ukázaly, že zdravotní postižení patřilo z hlediska volby středního vzdělání k významným omezujícím faktorům ve všech sledovaných kategoriích. **Nejvýraznější omezení představovalo pro tělesně postižené žáky, z nichž 67 % uvedlo, že jejich rozhodování o volbě středního vzdělání ovlivnil zdravotní stav, a rovněž u žáků s více vadami (57 %).**

O něco nižší, přesto ale velmi významný dopad, měl zdravotní stav na žáky se zrakovým (51 %) a sluchovým (46 %) postižením. Odlišná situace byla zjištěna v rámci sledovaného souboru u žáků s mentálním postižením, kteří jako hlavní problém uváděli špatný školní prospěch (49 %)³². V souvislosti s volbou jednoduššího vzdělání si žáci s tímto postižením volili častěji kratší formy vzdělání a doba přípravy pro ně byla významnějším důvodem pro volbu středního vzdělání než v jiných kategoriích.

Dopravní dostupnost (50 %-60 %) i blízkost školy (40 %-57 %) brali žáci se zdravotním postižením v úvahu při volbě středního vzdělání relativně často, ale statisticky významné rozdíly v souvislosti s druhem zdravotního postižení u těchto faktorů nebyly zjištěny.

Tabulka 5.4: Důvody ovlivňující volbu střední školy – v % odpovědí, možnost výběru více odpovědí současně – podle druhu zdravotního postižení³³

Důvody volby SŠ	Druh zdravotního postižení						
	Sluchové	Zrakové	Tělesné	Mentální	Více vad	Jiné	Celkem – bez rozlišení
Zájem o obor	84,3	75,3	69,4	75,4	76,5	88,2	82,3
Možnost pracovního uplatnění	62,5	53,8	53,8	62,7	55,6	64	74,8
Dopravní dostupnost	62,3	56,3	59,3	61,6	63,4	56,6	65,0
Blízkost školy	42,0	43,9	47,2	46,3	57,5	45,3	51,0
Horší prospěch	17,6	37,5	25,8	49,3	45,0	36,0	41,3
Kratší příprava	26,9	29,1	26,3	36,3	42,3	29,3	35,9
Zdravotní stav	45,5	51,2	65,8	18,0	57,1	24,3	18,3
Finanční situace	36,5	26,9	23,9	30,7	30,5	26,0	22,2

5.3.1 Omezení související se zdravotním postižením žáků při výběru střední školy

Zdravotní stav představuje, jak bylo ukázáno v předchozím textu, významný limitující faktor při výběru středního vzdělání. Toto omezení může být buď jednoznačně podmíněné samotným zdravotním stavem, kdy způsob nebo míra postižení žáka může vykonávání určité profese nebo oboru zcela vylučovat, případně relativní, kdy zdravotní postižení z hlediska volby vzdělávací dráhy představuje komplikaci, jejíž překonání závisí na možnostech kompenzace tohoto postižení, například dostupnosti speciálních pomůcek, bezbariérovém přístupu,

³²⁾ Zdravotní stav uváděli ti žáci méně často, což je zřejmě způsobeno skutečností, že nižší mentální výkon nevnímají jako zdravotní postižení.

³³⁾ Statisticky významné hodnoty jsou v tabulce označeny tučně (statisticky významně nižší zastoupení je znázorněno černě, naopak statisticky významně vyšší je uvedeno červeně).

poskytnutí osobního asistenta a dalších. Svoji roli v tomto směru mohou sehrát i změny v trendu v přístupu k žákům se zdravotním postižením, například větší ochota škol k integraci těchto žáků. V následující části textu se nejprve podrobněji soustředíme na omezení, které souvisí přímo se zdravotním stavem žáků, a v další části se pak budeme věnovat i širším omezením, která souvisí nejen se zdravotním stavem, ale i dalšími okolnostmi.

Zdravotně podmíněné omezení při volbě školy a oboru

Volba oborového zaměření i školy je v běžném životě často vzájemně provázána. V rámci tohoto šetření byly ale z důvodu možnosti podrobněji identifikovat i případné specifické bariéry respondentům položeny otázky vztahující se k omezení při výběru oboru a školy samostatně.

Ve vztahu k volbě školy odpovědělo přibližně 28 % dotázaných v rámci sledovaného souboru, že je zdravotní stav³⁴ při volbě střední školy omezoval (z toho 12,5 % rozhodně omezoval a 15,7 % spíše omezoval), naopak asi 72 % neomezoval (20 % spíše neomezoval a 52 % rozhodně neomezoval).

Podobná byla odpověď i ve vztahu k výběru konkrétního oboru, kdy opět přibližně 29 % uvedlo, že je zdravotní stav při výběru oboru omezoval (11,8 % rozhodně ano, 16,9 % spíše ano), naopak 71 % rozhodně nebo spíše neomezoval.

Podrobnější pohled na míru omezení při výběru školy a oboru poskytuje následující členění podle druhu zdravotního postižení a formy integrace.

Zdravotně podmíněné omezení při volbě školy a oboru – podle druhu zdravotního postižení

Podívejme se nejprve, do jaké míry žáci pocítovali zdravotně podmíněné omezení při volbě oboru a školy ve vztahu k druhu zdravotního postižení.

Tabulka 5.5: Odpověď na otázku:

Do jaké míry vás zdravotní stav omezoval při výběru školy? – podle druhu zdravotního postižení

Druh zdravotního postižení	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Celkem
v %					
Sluchové	17,5	23,8	30,2	28,6	100
Zrakové	16,5	20,0	15,3	48,2	100
Tělesné	28,7	25,4	27,9	18,0	100
Mentální	9,5	15,3	20,8	54,4	100
Více vad	27,4	31,0	14,3	27,4	100
Jiné	9,3	13,3	17,3	60,0	100
Specifické poruchy učení	7,8	7,8	21,6	62,7	100
znaménkové schéma					
Sluchové	o	o	+	–	
Zrakové	o	o	o	o	
Tělesné	+++	++	+	–	
Mentální	-	o	o	o	
Více vad	+++	+++	o	–	
Jiné	o	o	o	o	
Specifické poruchy učení	o	-	o	++	

³⁴⁾ Vzhledem k nižší ochotě respondentů odpovídat na otázky spojené přímo se zdravotním postižením a na základě doporučení odborníků, kteří s těmito žáky pracují, byl v dotazníku použit obecnější pojem „zdravotní stav“.

Nepříznivý dopad zdravotního stavu při výběru střední školy uváděli nejčastěji žáci s tělesným postižením, z nichž odpověď, že zdravotní stav je při volbě školy omezoval, uvedlo 54 % (29 % rozhodně ano a 25 % spíše ano). Podobně obtížnou situaci najdeme u žáků s více vadami, kde podíl těch, kteří uvedli, že je jejich zdravotní stav při výběru školy rozhodně omezoval, byl ve srovnání s předchozí kategorií mírně nižší (27 %). Souhrnně se ale s tímto problémem muselo vypořádat dokonce 58 % žáků s tímto postižením. Naopak žáci se specifickými poruchami učení větší omezení při volbě školy většinou nepocítovali.

Zdravotně podmíněná omezení při výběru oboru uváděli podobně jako v případě problémů s výběrem vhodné střední školy nejčastěji opět žáci s tělesným postižením (66 %) a žáci s více vadami (50 %). Výběr oborového zaměření byl komplikovanějším úkolem i pro žáky se smyslovým postižením, zejména sluchovým (téměř pro 50 %) a zrakovým (asi 34 %). Podobně jako u volby školy nejmenší omezení při výběru oboru pocítovali žáci s poruchami učení.

Tabulka 5.6: Odpověď na otázku:

Do jaké míry vás zdravotní stav omezoval při výběru oboru? – podle druhu zdravotního postižení

Druh zdravotního postižení	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Celkem
v %					
Sluchové	19,7	28,8	22,7	28,8	100
Zrakové	19,0	15,2	16,5	49,4	100
Tělesné	31,9	33,6	18,5	16,0	100
Mentální	6,7	17,6	21,6	54,1	100
Více vad	26,9	23,1	16,7	33,3	100
Jiné	6,9	15,3	23,6	54,2	100
Specifické poruchy učení	7,9	6,6	20,5	64,9	100
znaménkové schéma					
Sluchové	+	++	o	–	
Zrakové	+	o	o	o	
Tělesné	+++	+++	o	–	
Mentální	–	o	o	o	
Více vad	+++	o	o	–	
Jiné	o	o	o	o	
Specifické poruchy učení	o	–	o	+++	

Zdravotně podmíněné omezení při volbě školy a oboru – podle formy integrace

Podívalme-li se na míru zdravotního omezení žáků podle toho, zda žáci vstupovali do speciální školy nebo byli skupinově nebo individuálně integrováni, pak z výsledků uvedených v tabulce 5.7 je zřejmé, že největší omezení pocítovali s ohledem na omezení související se zdravotním postižením žáci, kteří vstupovali do speciální školy (40 %) oproti 18 % žáků integrovaných v běžných školách. Toto zjištění ukazuje významnější zdravotní limity žáků, kteří se vzdělávají ve speciálních školách.

Shrňme-li na závěr tato zjištění, můžeme konstatovat, že volba vhodného oboru je pro žáky se zdravotním postižením obtížná, přitom největší omezení související se zdravotním postižením při volbě vhodného studijního oboru uvádějí žáci s tělesným postižením a žáci s postiže-

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

Tabulka 5.7: Omezení související se zdravotním postižením při výběru oboru a školy – podle formy integrace

Forma integrace	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Celkem
Omezení související se zdravotním postižením při výběru školy					
Speciální škola	17,3%	22,7%	19,7%	40,4%	100,0%
Speciální třída v běžné škole	10,1%	14,2%	19,9%	55,9%	100,0%
Běžná škola	8,2%	7,7%	20,2%	63,9%	100,0%
Celkem	12,5%	15,7%	19,9%	51,9%	100,0%
Omezení související se zdravotním postižením při výběru oboru					
Speciální škola	16,6%	23,1%	18,9%	41,4%	100,0%
Speciální třída v běžné škole	7,8%	17,2%	21,6%	53,4%	100,0%
Běžná škola	8,5%	8,3%	18,5%	64,7%	100,0%
Celkem	11,7%	17,0%	19,5%	51,8%	100,0%

ním více vadami. Výraznější obtíže při výběru vhodného oborového zaměření pocítovali i žáci se sluchovým a zrakovým postižením. Z hlediska formy integrace se s větším omezením ze zdravotních důvodů museli vypořádat žáci, kteří vstupovali do speciálních škol.

Další problémy a překážky při volbě střední školy

Jak bylo uvedeno v předchozím textu, volba střední školy byla u významného procenta limitována zdravotním stavem, v případě žáků s mentálním postižením pak špatným prospěchem. Na druhé straně míra tohoto omezení částečně závisí i na podmínkách, které mohou přístup ke vzdělávání usnadnit, počínaje dostatečně širokou nabídkou oborů, ochotě škol přijímat žáky s postižením, budovat bezbariérové přístupy a podobně. Z tohoto hlediska jsme se v rámci šetření zaměřili i na identifikaci širších překážek a bariér, které žákům volbu střední školy do určité míry mohly komplikovat a ztěžovat. Sledovány byly jak čistě vnější bariéry, tak i ty, které vznikají kombinací vnějších omezení a samotného zdravotního postižení.

Podíváme-li se krátce nejprve na zjištění za celý sledovaný soubor, pak nejčastěji uváděným problémem při rozhodování o volbě středního vzdělání bylo obtížné hledání oboru, o který by žáci měli zájem (35 %). Nezanedbatelný byl i podíl žáků, kteří měli problém s výběrem oborového zaměření, které by vzhledem ke zdravotnímu postižení mohli studovat (16 %) nebo tuto profesi vykonávat (18 %). U části žáků se tak kombinují problémy související se zdravotním omezením s nižší nabídkou oborů vhodných pro tyto žáky.

Podstatnou překážku představoval pro žáky se zdravotním postižením výběr takového oboru, po kterém by byla na trhu práce ze strany zaměstnavatelů poptávka (24 %). Tento problém je velmi podstatný s ohledem na relativně obtížné uplatnění zdravotně postižených na trhu práce.

Z hlediska překážek, které ukazují obtížnější přístup žáků se zdravotním postižením ke vzdělávání, byla zmiňována horší dopravní dostupnost škol (23 %) a další obtíže související s nedostatečností kompenzačních mechanismů, jako jsou chy-

bějící bezbariérový přístup (7 %), nezájem školy přijmout žáka s postižením (5 %), špatná dostupnost speciálních pomůcek (5 %) nebo problémy se získáním osobního asistenta (5 %).

V další části textu se těmito omezujícími podmínkami budeme zabývat v podrobnějším členění jednak podle druhu zdravotního postižení a jednak ve vztahu k formě integrace.

Další problémy a překážky při volbě střední školy – podle druhu zdravotního postižení

Obtíže, se kterými se žáci při výběru střední školy potýkali, se, jak je patrné z tabulky, výrazně liší podle charakteru zdravotního postižení. Výrazné rozdíly opět najdeme zejména mezi tělesně a smyslově postiženými žáky na straně jedné a žáky s poruchami učení na straně druhé. Podívejme se na tato omezení z pohledu jednotlivých typů zdravotního postižení podrobněji.

– Získání osobního asistenta

Potřeba asistentské pomoci se vztahuje jen na určitou část žáků se zdravotním postižením. Z celého vzorku tak jen asi jedno procento využívá pomoci osobního asistenta a 4 % asistenta pedagoga, naopak 90 % dotázaných v rámci celého sledovaného souboru konstatovalo, že pomoc osobního asistenta ani asistenta pedagoga nepotřebují. Negativní skutečností je, že přibližně 5 % uvedlo, že se jim nepodařilo službu asistenta získat.

Tabulka 5.8: Odpověď na otázku: Uveďte, zda jste se při volbě střední školy setkal s následujícími problémy (v % kladných odpovědí, možnost výběru více odpovědí současně)³⁵

	Druh zdravotního postižení							
	Celkem bez rozlišení postižení	Sluchové	Zrakové	Tělesné	Mentální	Více vad	Jiné	SPU
Získání osobního asistenta	5%	13%	8%	11%	3%	8%	4%	2%
Dostupnost speciálních pomůcek	5%	6%	11%	6%	5%	9%	5%	4%
Nezájem školy přijmout žáka s postižením	5%	9%	11%	13%	3%	8%	8%	2%
Chybějící bezbariérový přístup	7%	10%	6%	17%	6%	7%	5%	4%
Bylo obtížné najít obor, který bych vzhledem k postižení mohl studovat	16%	26%	29%	34%	13%	33%	5%	3%
Bylo obtížné najít obor, ve kterém bych mohl pracovat	18%	40%	30%	45%	10%	42%	18%	3%
Špatná dopravní dostupnost	23%	24%	20%	24%	26%	27%	19%	18%
Bylo obtížné najít obor, o který by zaměstnavatelé měli zájem	24%	35%	29%	32%	22%	41%	25%	15%
Bylo obtížné najít obor, který by mě bavil	35%	39%	37%	45%	36%	33%	29%	25%

Z hlediska druhu zdravotního postižení představovalo získání osobního asistenta největší překážku u žáků se sluchovým postižením (13 %), dále s tělesným postižením (11 %), ale i pro žáky postižené více vadami (8 %) a žáky se zrakovým postižením (8 %).

³⁵⁾ V tabulce jsou zdůrazněny výrazně vyšší hodnoty v jednotlivých řádcích.

– Dostupnost speciálních pomůcek

Problém s dostupností speciálních pomůcek uváděli nejčastěji žáci s postižením zraku (11 %).

– Nezáměr školy přijmout žáka se zdravotním postižením

Významnou překážkou může být nezáměr školy přijmout žáka s postižením, který může vycházet z nevhodných podmínek školy, případně i odlišných představ žáka a jeho rodičů o jeho vzdělávacích možnostech, které mohou být v rozporu s názorem poradenských institucí nebo školy. Vzhledem k tomu, že o zařazení žáka se zdravotním postižením do školy a vzdělávacího programu rozhoduje ředitel školy, zajímalo nás, zda se žáci setkávali s odmítnutím ze strany školy.

Odmítnutí školy představovalo určité omezení především pro žáky s tělesným postižením, z nichž se 13 % při hledání vhodné střední školy setkala s tímto problémem. Dalšími skupinami, které častěji uváděly odmítnutí ze strany školy, byli žáci se zrakovým (11 %) a sluchovým (9 %) postižením. Z výsledků tedy vyplývá, že podíl žáků, kteří se potýkají s odmítnutím ze strany školy, není zejména u žáků s tělesným nebo smyslovým postižením zanedbatelný.

– Chybějící bezbariérový přístup

Chybějící bezbariérový přístup jako problém při hledání vhodné střední školy uváděli vzhledem k charakteru postižení nejčastěji žáci s tělesným postižením, vyjádřilo se tak asi 17 % z nich.

– Bylo obtížné najít obor, který bych vzhledem k postižení mohl studovat

Toto omezení uváděli nejčastěji žáci s tělesným postižením (34 %) a žáci postižení více vadami (32 %). Značné omezení pocítovali v tomto směru i žáci se smyslovým, konkrétně sluchovým a zrakovým postižením (26 %, resp. 29 %).

– Bylo obtížné najít obor, ve kterém bych mohl pracovat

Najít takové oborové zaměření směřující k profesi, kterou by žák s postižením mohl v budoucnu vykonávat, bylo nejtěžší opět pro žáky s tělesným postižením. Vybrat obor, který by umožnil pozdější pracovní uplatnění, bylo pro ně často obtížnější než najít vhodný obor studia (45 %). Tuto překážku uváděli ve větší míře i žáci s více vadami (42 %) a sluchové postižení (40 %).

– Špatná dopravní dostupnost

Dopravní dostupnost byla relativně významným faktorem, omezila celkově volbu asi 23 % dotázaných absolventů. Kromě žáků s poruchami učení, kteří tento problém uváděli méně často, nebyly u ostatních kategorií zjištěny statisticky významné rozdíly z hlediska výskytu tohoto problému.

– Bylo obtížné najít obor, o který by zaměstnavatelé měli zájem

Tento problém byl ve všech kategoriích poměrně významný, nejčastěji ho uváděli žáci s více vadami, se sluchovým a tělesným postižením.

– Bylo obtížné najít obor, který by mě bavil

Nalezení vhodného oboru, o který by měl žák se zdra-

votním postižením zájem, bylo obtížné pro více než třetinu dotázaných, nejvíce přitom pro žáky s tělesným postižením (45 %).

Pokusíme-li se zrekapitulovat zjištěné výsledky a porovnat jednotlivé skupiny žáků z hlediska míry působení omezujících faktorů, pak nejvíce překážek a obtíží při výběru střední školy uváděli žáci s tělesným postižením. Tělesné postižení žáky výrazně omezovalo nejen v možnosti najít obor, který by je zajímal (45 %), ale i takový, který by byli schopni absolvovat (34 %) a následně tuto profesi vykonávat (45 %). Specifickým omezením v této skupině postižení je potřeba bezbariérového přístupu, který představoval určitou překážku při výběru školy pro 17 % z nich. Ve srovnání s ostatními skupinami se častěji setkávali s tím, že je škola nechtěla přijmout (13 %). Právě bezbariérovost přitom mohla být častou příčinou, proč škola žáka nemohla přijmout.

Obdobnou situaci najdeme i u žáků s více vadami, kteří podobně jako žáci s tělesným postižením uváděli významné omezení při výběru oboru, ve kterém by mohli vzhledem k charakteru a míře postižení studovat (33 %) a později se v něm uplatnit, a to nejen z důvodu samotného zdravotního postižení, ale i nízkého zájmu potenciálních zaměstnavatelů (41 %).

Na třetím místě pomyslného žebříčku z hlediska míry omezení při výběru vhodného středního vzdělání a školy najdeme **žáky se sluchovým postižením**, kteří jsou významně limitováni zejména při výběru oboru, který by jim umožnil uplatnit se na trhu práce (40 %).

Žáci s mentálním postižením a **specifickými poruchami učení** v rámci sledovaného vzorku uváděli všechna tato omezení v relativně menší míře. U žáků s mentálním postižením je ale v této souvislosti třeba upozornit, že tento relativně příznivý výsledek je zřejmě ovlivněn dotazníkovým způsobem sběru dat, který neumožňuje získat údaje od žáků s těžším mentálním postižením.³⁶

Další problémy a překážky při volbě střední školy – podle formy integrace

Zajímavou otázkou je, zda se problémy, se kterými se žáci při výběru střední školy potýkali, lišily podle toho, zda žáci směřovali po ukončení základního vzdělání do speciálních škol nebo byli individuálně, případně skupinově integrováni na středních školách běžného typu. Výsledky šetření v tomto směru potvrzují předpoklad existence určitých odlišností.

Podstatné je zejména zjištění, že statisticky **významně větší obtíže najít obor, který by mohli vzhledem ke svému postižení studovat a ve kterém by pak byli schopni získanou profesi vykonávat, uváděli žáci, kteří studovali na speciálních školách.** Podíl žáků s tímto problémem zde dosáhl asi 24 %, oproti běžným školám, kde činil jen 11 %.

Z hlediska ostatních zmiňovaných problémů byly mezi speciálními a běžnými školami zjištěny rozdíly v možnosti bezbariérového přístupu. Vzhledem k tomu, že speciální školy jsou zřejmě lépe přizpůsobeny potřebám žáků se zdravotním postižením, na chybějící bezbariérový přístup naráželi častěji žáci vstupující do běžných škol. Naopak

³⁶⁾ Způsob sběru dat zároveň neumožňoval přesně zjistit stupeň postižení.

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

z hlediska dostupnosti speciálních kompenzačních pomůcek a nezájmu školy přijmout žáka se zdravotním postižením nebyly mezi speciálními školami a školami běžného typu zjištěny statisticky významné rozdíly.

Jak ukazuje tabulka 5.9, mírně častěji uváděli potřebu asistentské pomoci a zároveň se častěji potýkali s problémy s jejím získáním žáci s postižením, kteří se vzdělávali na speciálních školách.

Tabulka 5.9: Potřeba asistenta – podle formy integrace (v %)

	Osobní asistent	Asistent pedagoga	Nepotřebuje	Nepodařilo se získat	Celkový Součet
Speciální škola	2%	4%	88%	6%	100%
Speciální třída v běžné škole	0%	4%	91%	5%	100%
Běžná škola	1%	3%	92%	3%	100%
Celkem - bez rozlišení formy integrace	1%	4%	90%	5%	100%

5.3.2 Přizpůsobení volby oboru nebo školy v době rozhodování

Z předchozího textu je zřejmé, že žáci se zdravotním postižením museli relativně často přizpůsobovat svoji volbu celému komplexu omezení, které vyplývaly jak z jejich zdravotního stavu, tak i z řady vnějších limitů. Podstatnou otázkou, kterou jsme si v této souvislosti položili, je míra tohoto přizpůsobení, jinými slovy zjištění, jaký podíl žáků studoval školu, kterou si původně přál, a jak velké procento naopak muselo z různých příčin v průběhu rozhodování svoji studijní volbu změnit. Sledovali jsme přitom tři aspekty tohoto přizpůsobení: volbu odlišné úrovně středního vzdělání, jiného oboru a jiné formy integrace, než by si žák původně přál.

Preferovaný a absolvovaný stupeň středního vzdělání

Podíl absolventů, kteří ve smyslu volby maturitní nebo nematuritní úrovně vzdělání studovali stupeň středního vzdělání, který si původně přáli, není v případě žáků s postižením příliš vysoký. **Střední vzdělání, které si původně přáli, studovalo v rámci celého sledovaného vzorku přibližně 58 % dotázaných.** Značný podíl žáků – kolem 42 % tedy vstupoval do vzdělávání, které neposkytovalo původně preferovanou úroveň vzdělání.

Podívejme se, zda nutnost přizpůsobení studijní volby byla u žáků s určitým druhem zdravotního postižení výrazněji vyšší. Z uvedených tabulek je zřejmé, že z pohledu volby mezi **odborným učebním nebo maturitním stupněm vzdělání, případně volbou všeobecného vzdělání na gymnázium, se nejméně museli přizpůsobovat žáci s poruchami sluchu.** Vzdělávání, které

Tabulka 5.10: Studoval úroveň vzdělání (maturitní, vyučení, gymnázium,...), kterou si původně přál? – podle druhu zdravotního postižení

Druh zdravotního postižení	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Celkem
v %					
Sluchové	62,1	25,8	6,1	6,1	100
Zrakové	44,2	18,6	11,6	25,6	100
Tělesné	42,1	24,0	18,2	15,7	100
Mentální	26,4	25,7	14,6	33,3	100
Více vad	41,0	28,2	10,3	20,5	100
Jiné	32,4	31,1	6,8	29,7	100
Specifické poruchy učení	38,3	27,3	10,4	24,0	100
Celkem - bez rozlišení druhu zdravotního postižení	33,3	24,6	13,6	28,5	100
znaménkové schéma					
Sluchové	+++	o	o	–	
Zrakové	+	o	o	o	
Tělesné	+	o	o	–	
Mentální	–	o	o	++	
Více vad	o	o	o	o	
Jiné	o	o	o	o	
Specifické poruchy učení	o	o	o	o	

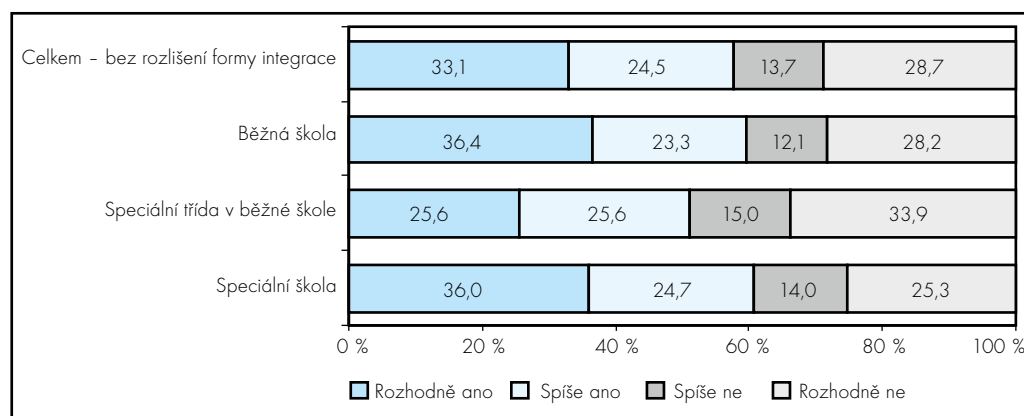
si přáli, absolvovalo téměř 88 % dotázaných s tímto druhem zdravotního postižení.

Větší nutnost přizpůsobení původní vzdělávací volby ve smyslu volby stupně středního vzdělání, případně výběru mezi odborným a všeobecným vzděláním, najdeme v kategorii žáků s tělesným postižením (volbu nemuselo přizpůsobit 66 %) a žáků se zrakovým postižením (volbu nemuselo přizpůsobit 63 %).

Obtížnější situace byla z tohoto hlediska zjištěna ve skupině žáků s mentálním postižením, kde pouze 58 % uvedlo, že studovali úroveň vzdělání, kterou si původně představovali, a naopak 42 % odpovědělo záporně. Přitom přibližně třetina žáků s mentálním postižením (33 %) uvedla, že rozhodně nestudovali stupeň vzdělání, který by si přáli.

Poměrně značné zastoupení krajní odpovědi u žáků s mentálním postižením ukazuje na existenci určitých rozporů, ke kterým zřejmě při výběru střední školy u žáků s mentálním

Obrázek 5.7: Studoval úroveň vzdělání (maturitní, vyučení), kterou si původně přál? v % – podle formy integrace

postižením dochází v situaci, kdy žák má odlišnou představu o studiu a je svými rodiči, školou, poradenskými institucemi, případně lékaři směřován k volbě jednoduššího studia. Tento rozpor může odrážet nerealné představy žáka, případně jeho rodičů o studijních možnostech a schopnostech žáka, které je třeba korigovat, přesto ale

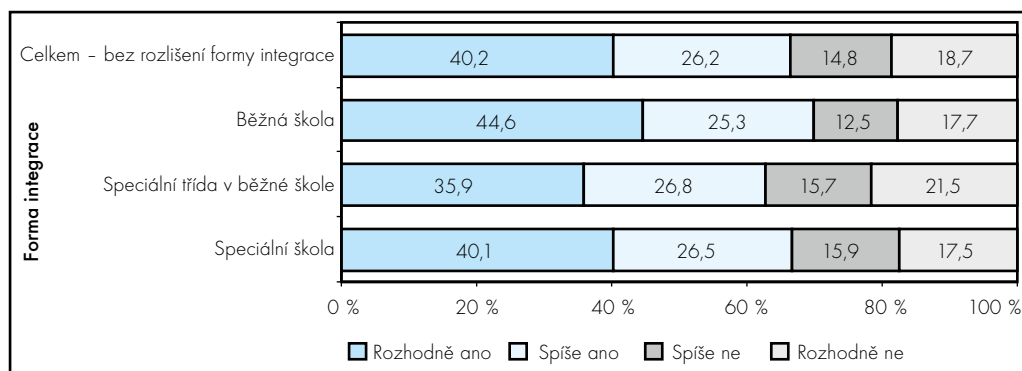
ukazuje existenci negativních pocitů, kdy řada žáků vnímá určité podcenění ze strany školy nebo poradenských subjektů. V tomto smyslu je zřejmě třeba věnovat volbě vzdělávací cesty žáků s mentálním postižením větší pozornost, a to i ve smyslu vhodného a individuálního přístupu a péče ze strany odborných poradenských subjektů.

Na druhé straně, jak ukazuje obrázek 5.7, mezi absolventy běžných nebo speciálních škol nebyly z hlediska nutnosti přizpůsobit volbu úrovně středního vzdělání zjištěny výraznější rozdíly. Zdá se tedy, že vzdělávací nabídka ve smyslu maturitní a nematuritní úrovně jak u speciálních škol, tak i škol s možností skupinové nebo individuální integrace je na obdobné úrovni a nevede k nutnosti volit spolu se speciální školou nižší stupeň středního vzdělání.

Preferovaný a absolvovaný obor studia

Zaměříme-li se na druhý aspekt vzdělanostní volby, tedy případnou nutnost změnit původní představu oborového zaměření, výsledky šetření ukazují, že při výběru oboru se žáci nemuseli tolik přizpůsobovat jako při výběru úrovně vzdělání. Zatímco v úrovni středního vzdělání, kterou si přáli, se mohli

Obrázek 5.8: Studoval obor, který si původně přál? (%) – podle formy integrace

vzdělávat jen 58 % dotázaných, **původně zamýšlený obor studovalo více než 66 %** a jen 34 % muselo volbu oboru přizpůsobit.

Podíváme-li se nejprve podrobněji na rozdíly v míře přizpůsobení volby oboru z hlediska sledovaných druhů zdravotního postižení, tak z údajů v tabulce 5.11 je zřejmé, že zde nebyly zjištěny tak významné rozdíly.

Nejčastěji studovali obor v souladu se svým přáním opět sluchově postižení (80 %, z toho 40 % rozhodně ano a 40 % spíše ano), překvapivě pak poměrně vysoké procento žáků s více vadami (75 %, z toho 50,6 % rozhodně ano a 24,7 % spíše ano) a žáci s poruchami učení (73 %, z toho 49,7 % rozhodně studovalo obor, který chtěli). O něco častější nutnost zvolit si jiný obor uvádějí žáci s tělesným postižením, z nichž obor v souladu s původní představou studovalo jen 62 % dotázaných (jen 33 % rozhodně ano).

Shrňme-li na závěr tuto část, můžeme konstatovat, že žáci se zdravotním postižením se při volbě střední školy, a to jak úrovně vzdělání, tak i oborového zaměření, poměrně výrazně musí přizpůsobovat. V úrovni vzdělání v souladu se svým přáním se začalo vzdělávat jen asi 57 % žáků sledovaného vzorku, v případě oboru to bylo 66 % dotázaných. Rozdíly v míře přizpůsobování zvolené úrovni středního vzdělání byly ovlivněny druhem zdravotního postižení. Nejčastěji studovali nižší stupeň vzdělání, než by si přáli, žáci s mentálním postižením.

Míra přizpůsobení při výběru úrovně vzdělání i oboru byla přitom v podstatě stejná bez ohledu na to, zda se žák hlásil na běžnou školu nebo speciální školu. To naznačuje, že nabídka oborů a úrovně vzdělání na speciálních školách nevedla k výraznější nutnosti měnit původní studijní přání než v kategorii žáků, kteří jsou individuálně nebo skupinově integrováni na školách běžného typu.

Preferovaná a absolvovaná forma integrace v době rozhodování o studiu

Z důvodu změny přístupu k žákům se zdravotním postižením a rostoucího důrazu na jejich integraci je podstatnou otázkou, zda si žáci původně přáli studovat na škole pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, nebo v době rozhodování preferovali integraci na škole běžného typu.

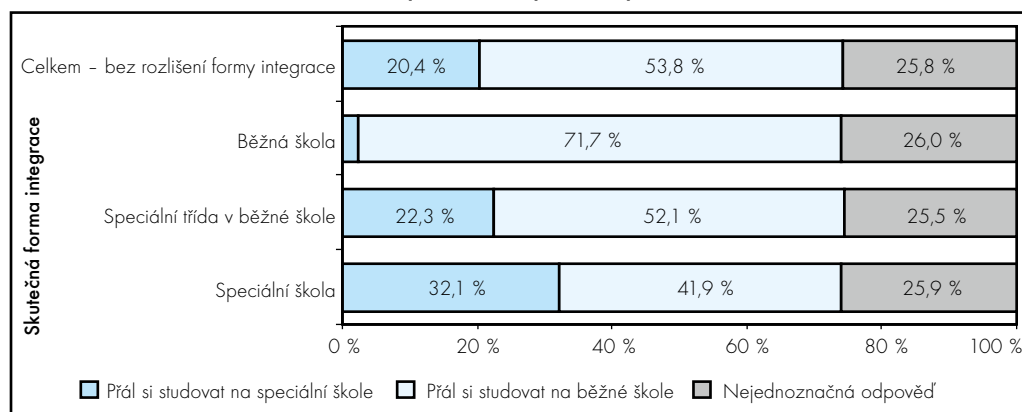
Na tuto otázku odpovědělo v rámci sledovaného vzorku

Tabulka 5.11: Studoval obor, který si původně přál? – podle druhu zdravotního postižení (%)

Druh zdravotního postižení	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Celkem
v %					
Sluchové	40,3	40,3	11,9	7,5	100
Zrakové	45,5	21,6	20,5	12,5	100
Tělesné	33,1	28,9	22,3	15,7	100
Mentální	38,7	29,1	13,2	19,0	100
Více vad	50,6	24,7	11,1	13,6	100
Jiné	34,2	32,9	16,4	16,4	100
Specifické poruchy učení	49,7	23,5	9,8	17,0	100
Celkem - bez rozlišení druhu zdravotního postižení	40,0	26,5	14,9	18,6	100
znaménkové schéma					
Sluchové	o	++	o	-	
Zrakové	o	o	o	o	
Tělesné	o	o	+	o	
Mentální	o	o	o	o	
Více vad	+	o	o	o	
Jiné	o	o	o	o	
Specifické poruchy učení	++	o	o	o	

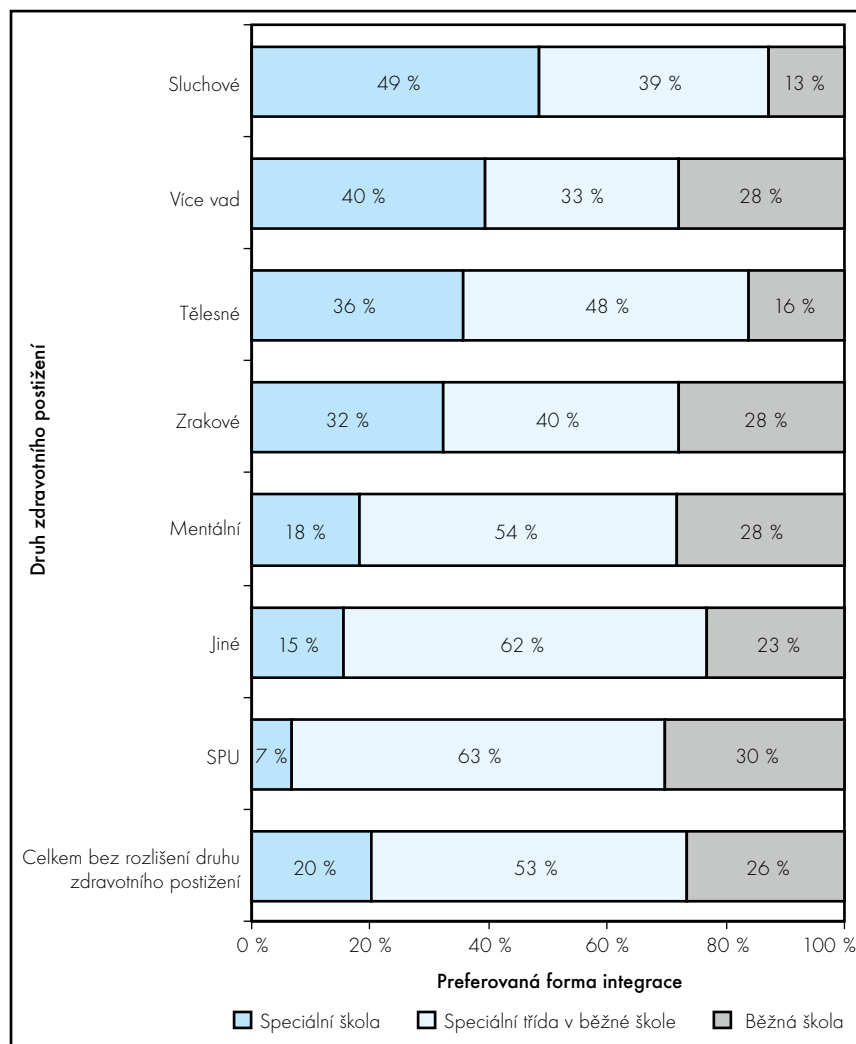
5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

Obrázek 5.9: Na jaké škole si původně přál studovat? (%)

školu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, chtělo **původně studovat speciální školu** jen asi 32 % dotázaných. Naopak přibližně 40 % by v době rozhodování preferovalo integraci na běžné škole a 26 % neuvedlo jednoznačnou odpověď. Zcela odlišná situace je u žáků integrovaných na běžných školách, kteří si většinou skutečně

Obrázek 5.10: Preferovaná forma integrace v době rozhodování o studiu – podle druhu zdravotního postižení (%)

ně přáli studovat na škole běžného typu (72 %). Na druhé straně i zde je vysoký podíl těch, kteří neuvedli jednoznačnou odpověď (25,9 %).

Podstatným faktorem, který ovlivňuje zájem žáků se zdravotním postižením o individuální integraci nebo vzdělávání na speciální škole, je charakter postižení žáka.

Uvedené výsledky ukazují, že pro významnou část žáků se zdravotním postižením není volba formy integrace jednoznačnou záležitostí, což může být dáno tím, že jak individuální integrace, tak volba speciální školy mají z pohledu žáka a jeho rodičů určité výhody i nevýhody. Zároveň může naznačovat nedostatek potřebných informací a s tím související nejistotu, která z těchto možností představuje z hlediska potřeb žáka vhodnější volbu.

I když nezanedbatelný podíl žáků měl v době rozhodování o studiu na střední škole zájem o vzdělávání na speciálních školách, významné procento z těch, kteří vstupovali do speciálních škol, v době rozhodování preferovalo individuální integraci na běžné škole.

Jak ukazuje obrázek 5.10, měli na speciálních školách zájem studovat nejčastěji žáci se sluchovým postižením (49 %), dále žáci s více vadami (40 %) a tělesným (36 %) a zrakovým (32 %) postižením. Naopak z žáků se specifickými poruchami učení preferovalo vzdělávání na speciálních školách jen asi 7 %.³⁷

více než 20 % dotázaných, že si přáli studovat speciální školu. Naopak více než polovina (53 %) dotázaných preferovala docházku na běžném typu školy a poměrně vysoké procento – téměř 26 % – nemělo názor.

Podíváme-li se podrobněji na preference podle formy integrace, ukazuje se, že ve skupině žáků, kteří absolvovali

³⁷⁾ Speciální školy pro děti se specifickými poruchami učení neexistují, ale ti to žáci se mohou vzdělávat ve speciálních třídách na běžných školách.

5.4 Spokojenost absolventů se zdravotním postižením s volbou oboru a školy

5.4.1 Spokojenost se zvoleným stupněm vzdělání

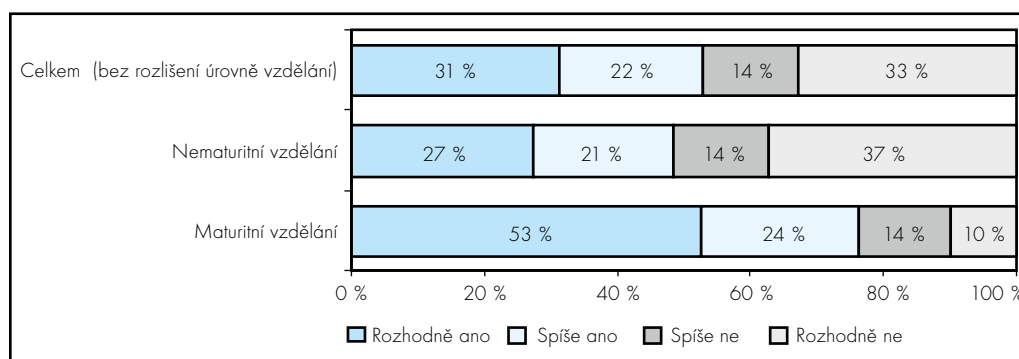
Podíváme-li se na zastoupení absolventů se zdravotním postižením, kteří by v případě možnosti zopakovat svoji vzdělávací volbu zvolili stejný stupeň vzdělání, ukazuje se, že **pouze 53 % by zopakovalo svoji volbu**. Značné procento absolventů se zdravotním postižením (v rámci sledovaného vzorku 47 %) **by tedy dalo přednost jiné úrovni vzdělání**. Významné rozdíly se ukazují zejména při porovnání skupiny maturitního a nematuritního vzdělání. V kategorii žáků, kteří dosáhli maturitní úrovně vzdělání, by stejnou úroveň zvolily tři čtvrtiny absolventů (77 %, z toho 53 % rozhodně ano a 24 % spíše ano), **naopak u nematuritní úrovně tuto odpověď uvádí jen necelá polovina** dotázaných žáků se zdravotním postižením (48 %, z toho 27 % rozhodně ano a 21 % spíše ano).³⁸

Tento rozdíl může být způsoben pocitem podcenění ze strany části žáků nematuritních oborů, které může být reálné,

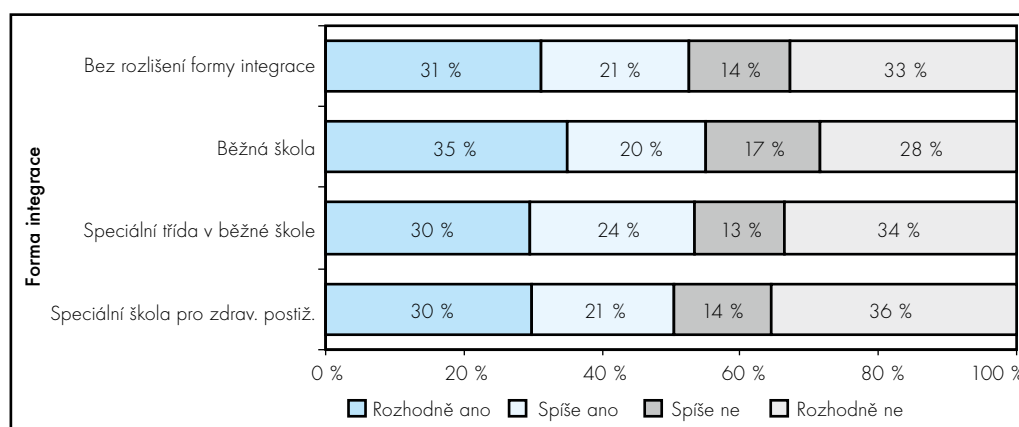
ale na druhé straně může vyplývat i z neznalosti situace a nároků škol a nekritického hodnocení studijních možností těchto žáků. Každopádně toto zjištění ukazuje na potřebu věnovat těmto žákům větší pozornost a profesionální pomoc při volbě středního vzdělání.

Porovnáme-li údaje o spokojenosti s volbou stupně vzdělání za žáky se zdravotním postižením s dříve získanými údaji o běžné populaci, ukazuje se, že na úrovni vyučených (resp. nematuritní úrovní⁴⁰) je míra spokojenosti z tohoto hlediska na podobné úrovni, pohybuje se kolem 50 %. U maturitních oborů najdeme naopak nižší spokojenost se zvoleným stupněm vzdělání, kdy u běžné populace by si jinou úroveň vzdělání zvolilo jen asi 11 % absolventů SOŠ, zatímco v rámci sledované skupiny žáků se zdravotním postižením, kteří získali maturitní úroveň vzdělání, tento podíl dosahuje 25 %. Zdá se tedy, že pro část žáků se zdravotním postižením je ve srovnání s běžnou populací dosažení maturitní úrovně spojeno s většími obtížemi.⁴¹

Obrázek 5.11: Studoval by znovu stejný stupeň vzdělání?³⁹

Obrázek 5.12: Studoval by znovu stejný stupeň vzdělání?

Zajímavou otázkou je, zda se spokojenost s úrovní vzdělání liší podle toho, zda byl žák se zdravotním postižením integrován individuálně ve škole běžného typu nebo ve speciální škole. V této souvislosti, jak ukazuje obrázek 5.12, nebyly zjištěny výraznější rozdíly. Jinými slovy spokojenost žáků s absolvovaným stupněm vzdělání se u žáků integrovaných individuálně, skupinově nebo vzdělávaných na speciálních školách příliš neliší. **Toto zjištění můžeme hodnotit vcelku pozitivně. Ukazuje, že volba speciální školy nebo integrace na škole běžného typu žáky při volbě úrovně středního vzdělání významněji neomezuje.**

³⁸⁾ Statisticky významné jsou rozdíly především v krajních kategoriích u odpovědí rozhodně ano a rozhodně ne.

³⁹⁾ Kategorie nematuritního vzdělání zahrnuje v rámci tohoto šetření učební obory kategorie E+H a okrajově žáky praktické školy, v kategorii středního vzdělání s maturitní zkouškou jsou v rámci tohoto šetření zahrnuti absolventi středních odborných škol s maturitní zkouškou, učebních oborů s maturitní zkouškou a absolventi gymnázií.

⁴⁰⁾ U žáků se zdravotním postižením tato kategorie zahrnuje okrajově i žáky praktických škol.

⁴¹⁾ Trhlíková, J., Vojtěch, J., Úlovcová, H. (2008). Srovnání je pouze orientační; údaje o spokojenosti se stupněm vzdělání byly v běžné populaci zjišťovány v období 3 let od ukončení středního vzdělání.

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

5.4.2 Spokojenost se zvoleným oborem

Podobný výsledek, tedy relativně nízká míra spokojenosti, se ukazuje i ve vztahu k absolvovanému oboru, kdy **47 % dotázaných ze sledovaného vzorku by si v případě možnosti zopakovat svoji studijní volbu zvolilo raději jiný obor studia**. I z tohoto hlediska se ve spokojenosti žáků se zdravotním postižením ukazují významnější rozdíly mezi kategorií maturitních a nematuritních oborů. **Žáci maturitních oborů jsou s volbou oboru podstatně spokojenější – stejný obor by zvolilo 62 % z nich** (z toho 34 % by si rozhodně zvolilo stejný obor, 28 % spíše zvolilo), **zatímco u nematuritního vzdělání je spokojeno jen 45 %** (přitom 25 % by rozhodně zvolilo stejný obor a 20 % spíše zvolilo).

Porovnáme-li opět spokojenost s vybraným oborem žáků se zdravotním postižením a žáků běžné populace, pak na maturitní úrovni vzdělání se spokojenost obou skupin příliš neliší (stejný obor by zvolilo 66 % absolventů SOŠ běžné populace v závěru studia a 62 % žáků maturitních oborů se zdravotním postižením)⁴². Naopak větší odlišnost najdeme u žáků nematuritní úrovně vzdělání, kde podíl žáků se zdravotním postižením, kteří by si vybrali znovu stejný obor, je nižší než u běžné populace (45 % oproti přibližně 56 %).⁴³

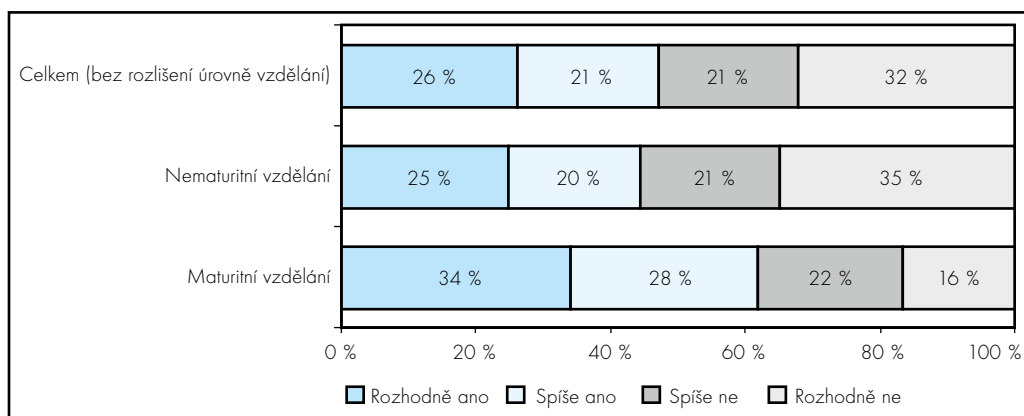
Tabulka 5.12: Podíly žáků, kteří by si zvolili znovu stejný obor – podle skutečné a preferované formy integrace při opakované (hypotetické) volbě (v % odpovědí)

Forma integrace (skutečná)	Hypotetická opakovaná volba	Studoval by znovu stejný obor % odpovědí určitě ano + spíše ano
Speciální škola	Vybral by si speciální školu	60,8
	Vybral by si běžnou školu	37,6
	Neví	59,0
	Celkem bez rozlišení typu školy	49,3
Speciální třída v běžné škole	Vybral by si speciální školu	65,9
	Vybral by si běžnou školu	33,3
	Neví	80,0
	Celkem bez rozlišení typu školy	47,1
Běžná škola	Vybral by si speciální školu	33,3
	Vybral by si běžnou školu	52,0
	Neví	60,0
	Celkem bez rozlišení typu školy	52,0

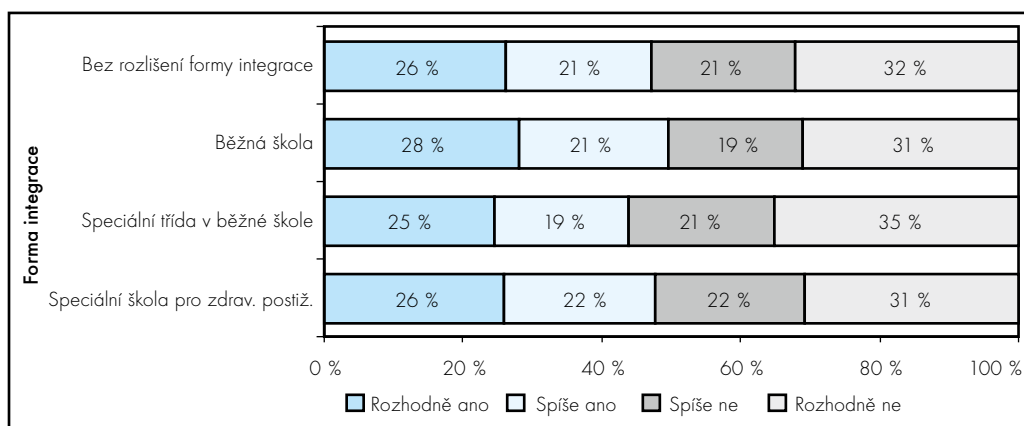
Dalším hlediskem, podle kterého můžeme porovnat spokojenost žáků se zvoleným oborem a stupněm vzdělání, je forma integrace. Z obrázku 5.14, který znázorňuje spokojenost žáků se zvoleným oborem podle formy integrace, je zřejmé, že podíly žáků, kteří jsou v zásadě spokojeni se zvoleným oborem, jsou obdobné jak v kategorii žáků, kteří byli individuálně integrováni na běžných školách, tak i u žáků navštěvujících speciální školy, případně speciální třídy. I když tedy řada žáků uváděla problémy s výběrem oboru, zejména v důsledku nižší nabídky vhodných oborů na speciálních školách, v celkovém pohledu nebyli žáci speciálních škol se zvoleným oborem více nespokojeni než žáci, kteří se individuálně integrovali na běžných školách, kde je možno předpokládat větší nabídku oborů.

Na druhé straně, jak ukazuje tabulka 5.12, určitá omezení při výběru oboru ve vztahu k formě integrace působí zřejmě oboustranně. Žáci, kteří by zvolili jiný obor studia, by zároveň častěji změnili i formu integrace. Konkrétně žáci, kteří studovali speciální školu a znovu by zvolili tento způsob vzdělávání, by si v 60 % případů vybrali znovu stejný obor. Naopak z těch, kteří by dali přednost individuální integraci na běžné škole, by stejný obor zvolilo jen asi 38 % z nich.

Obrázek 5.13: Studoval by znovu stejný obor? – podle úrovně vzdělání

Obrázek 5.14: Studoval by znovu stejný obor? – podle formy integrace (v % odpovědí)

⁴² Trhlíková, J., Úlovcová, H., Vojtěch, J.: Přechod absolventů středních škol do praxe a jejich uplatnění – SOŠ – I. etapa

⁴³ Kategorie nematuritního vzdělání zahrnuje v rámci tohoto šetření učební obory kategorie E+H a okrajově žáky praktické školy, srovnání je proto jen orientační.

Podobná situace platí i obráceně. Ve skupině žáků, kteří byli integrováni na běžných školách a zvolili by při opakované hypotetické volbě raději speciální školu, by stejný obor studovalo jen 33 % dotázaných.⁴⁴

Lze tedy konstatovat, že volba oborového zaměření i úrovně vzdělání je pro žáky se zdravotním postižením poměrně náročným úkolem. To vyplývá ze skutečnosti, že poměrně značný podíl žáků se zdravotním postižením by v případě hypotetické opakované vzdělanostní volby upřednostnil jinou úroveň středního vzdělání (51 % žáků nematuritní úrovně a 25 % žáků maturitní úrovně vzdělání) nebo odlišné oborové zaměření (56 % žáků nematuritní úrovně a 38 % žáků maturitní úrovně). Jak s úrovní vzdělání, tak i se zvoleným oborem jsou přitom (podobně jako u běžné populace žáků) méně spokojeni žáci, kteří nezískali maturitní úroveň vzdělání.

Porovnáme-li míru spokojenosti žáků se zdravotním postižením (vyjádřenou ochotou opakovat vzdělanostní volbu) s běžnou populací žáků podrobněji, můžeme konstatovat, že výraznější problémy s volbou středního vzdělání žáků se zdravotním postižením se následně projevují i v jejich nižší spokojenosti s volbou úrovně vzdělání nebo oboru. Nepříznivé rozdíly najdeme v kategorii žáků nematuritní úrovně vzdělání, kdy žáci se zdravotním postižením jsou méně spokojeni s výběrem oboru (45 % oproti 56 %) ve srovnání s žáky běžné populace. V kategorii maturitních oborů pak výsledky ukazují vyšší nespokojenost žáků s postižením s úrovní vzdělání (25 % by zvolilo jinou úroveň vzdělání oproti asi 10 % běžné populace).

Z výsledků podrobnějších analýz vyplývá, že žáci by relativně častěji dali přednost odlišnému oboru spolu s jinou formou integrace, což naznačuje určitá omezení při výběru oboru jak ve vztahu k možnostem individuální integrace, tak zřejmě i v případě výběru oboru na speciální škole. Na druhé straně výraznější rozdíly ve spokojenosti se zvoleným oborem a školou se ukázaly při vzájemném porovnání žáků maturitních a nematuritních oborů než při pohledu na rozdíly mezi žáky intaktní populace a žáky se zdravotním postižením.

Podstatným zjištěním je i skutečnost, že spokojenost se zvoleným oborem a typem školy se příliš neliší ani podle jednotlivých druhů postižení. I když tedy určité druhy

zdravotního postižení s sebou nesou významnější problémy při hledání vhodné školy a oboru studia (v předchozí kapitole bylo v tomto smyslu uváděno především tělesné postižení a postižení více vadami), ve výsledné spokojenosti se tento rozdíl významně neprojevuje. **Při hodnocení spokojenosti vyjádřené ochotou opakovat vzdělávací volbu je tedy nejvýraznějším dělicím kritériem skutečnost, zda žák absolvoval maturitní nebo nematuritní úroveň vzdělání.**

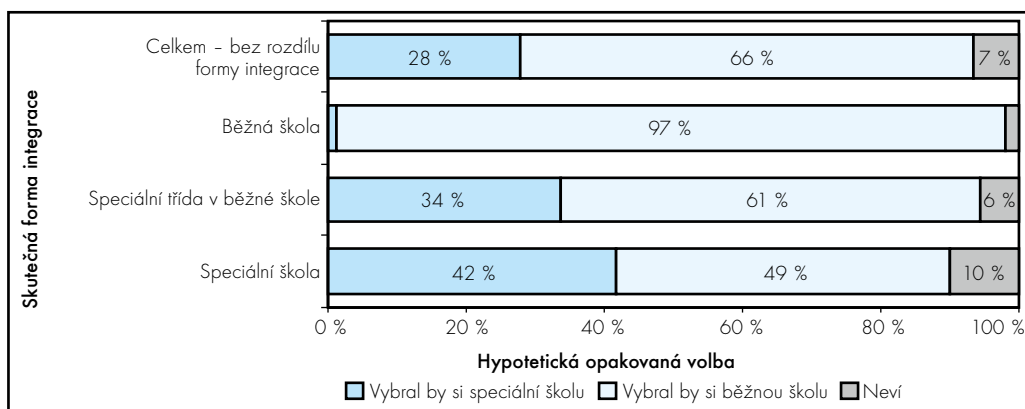
5.4.3 Spokojenost s formou integrace na škole

V předchozí kapitole jsme si ukázali, že poměrně značný podíl žáků vstupujících na školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami by v době rozhodování preferoval raději integraci na běžné střední škole. Podstatnou otázkou je, jak by se absolventi této formy integrace rozhodli po zkušenostech v závěru jejich docházky na střední škole.

Z výsledků provedeného šetření vyplývá, že speciální školu by si po zkušenostech s tímto studiem zvolili nejčastěji právě absolventi těchto škol, konkrétně 42 % z nich. Naopak mírně vyšší procento – 48 % by si vybralo individuální integraci na škole běžného typu. Kolem 9 % žáků speciálních škol odpovědělo, že neví nebo neuvedlo jednoznačnou odpověď.

Porovnáme-li názory žáků v závěru jejich studia s dříve uvedenými výsledky v době rozhodování žáků o studiu (kdy 32 % mělo zájem o toto vzdělávání, 42 % by raději studovalo běžnou školu a 26 % nevědělo), je zřejmý nárůst těch, kteří preferují speciální školu z původních 32 % na 42 % (zřejmě na úkor těch, kteří v době rozhodování neměli vyhraněný názor). Na druhé straně i v závěru studia na střední škole poměrně významný podíl absolventů speciálních škol

Obrázek 5.15: Preferovaná forma integrace žáka s postižením v závěru studia – podle skutečné formy integrace

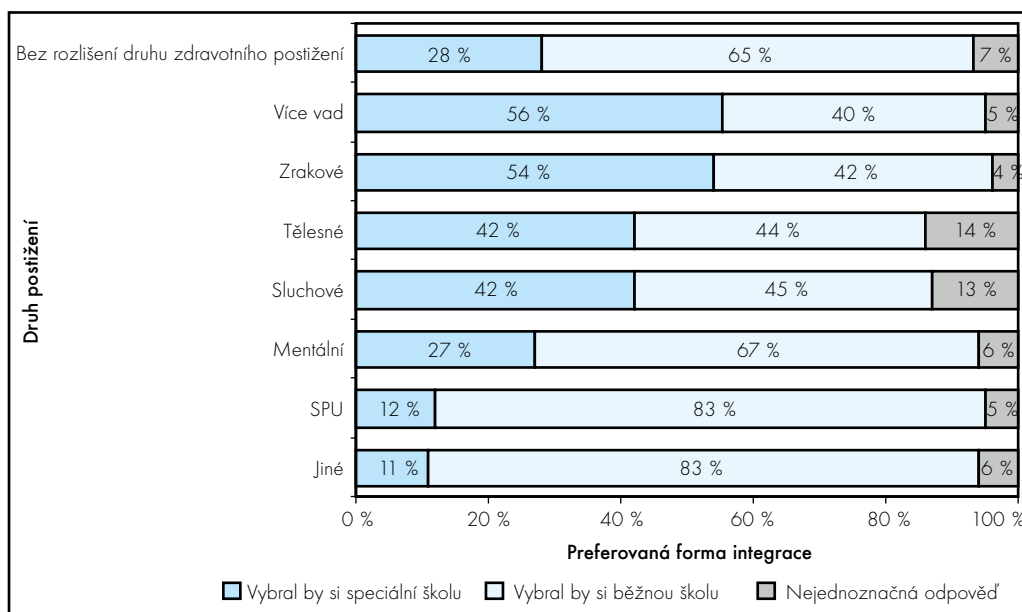
uvádí, že by upřednostnili individuální integraci na běžné škole. Naopak zcela odlišná situace je ve skupině absolventů individuálně integrovaných na běžných školách, kteří by v naprosté většině případů preferovali opět individuální integraci. Vzdělávání na škole pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami by zvolilo jen 1,2 % z nich a přibližně 2 % odpovědělo, že neví.

Ukazuje se tedy, že i když nezanedbatelná část žáků se zdravotním postižením má zájem o vzdělávání na školách

⁴⁴⁾ Tento údaj se vztahuje jen ke 2 % žáků, kteří absolvovali běžnou školu, ale při hypotetické opakované volbě by upřednostnili vzdělávání na škole pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

Obrázek 5.16: Preferovaná forma integrace žáka s postižením v závěru studia – podle druhu zdravotního postižení

na běžných školách, by preferovala docházku do školy běžného typu.

Podívejme se v další části tohoto textu, jaký vztah ke vzdělávání na speciální škole mají budoucí absolventi v závěru svého studia v souvislosti s charakterem zdravotního postižení, jak je znázorňuje obrázek 5.16. Z tohoto grafu je zřejmé, že **speciální školu by si znovu zvolili nejčastěji žáci s více vadami (56 %) a se zrakovým postižením (54 %).** Relativně vysoký zájem o vzdělávání na školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami uvedli v závěru studia i budoucí absolventi s tělesným postižením (42 %) a sluchovými vadami (42 %). Absolventi se specifickými poruchami učení by zpravidla volili běžný typ školy.

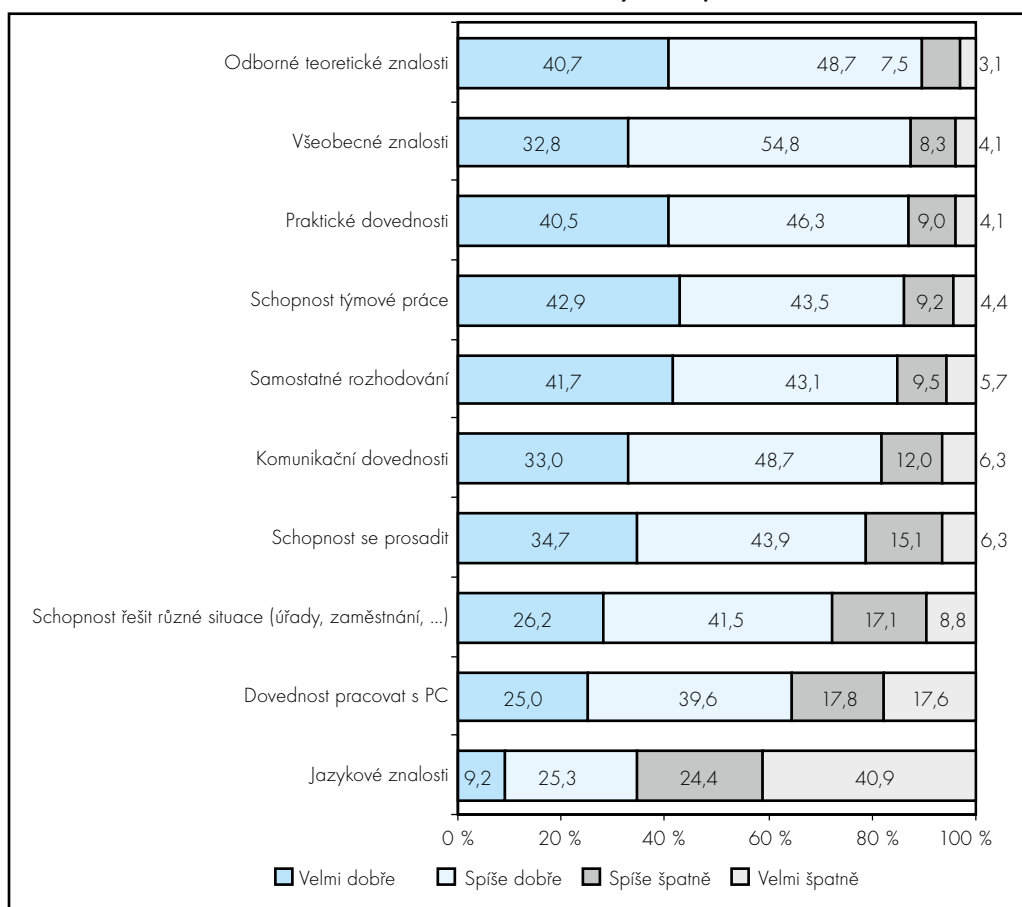
V zásadě tedy můžeme konstatovat, že podíl absolventů s tělesným nebo smyslovým postižením, kteří by preferovali vzdělávání na školách běžného typu, se v rámci sledovaného souboru pohybuje přibližně kolem 40–45 %.

5.4.4 Hodnocení úrovně získaných kompetencí

Celkové hodnocení úrovně získaných kompetencí

Zaměříme-li se nejprve na hodnocení úrovně jednotlivých získaných kompetencí z pohledu

Obrázek 5.17: Hodnocení úrovně získaných kompetencí (%)

pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a jsou s tímto způsobem vzdělávání spokojeni, poměrně značný podíl žáků speciálních škol i speciálních tříd běžných škol, stejně jako většina žáků individuálně integrovaných

celého sledovaného souboru žáků se zdravotním postižením, pak podle jejich názoru jsou **nejlépe připraveni v oblasti odborných teoretických znalostí**, s jejichž úrovní bylo spokojeno 89 % dotázaných, **všeobecných znalostí** (87 %)

a **praktických dovedností** (87 %). Velmi pozitivně jsou hodnoceny i klíčové kompetence, jako jsou **schopnost týmové práce** (86 %) a **samostatné rozhodování** (85 %). Jen mírně horší je **hodnocení komunikačních dovedností** (82 %) a **schopnosti se prosadit** (78 %).

Vzhledem k tomu, že zdravotně postižení se zejména v případě těžšího postižení mohou potýkat s nezájmem zaměstnavatelů, případně jejich postižení může vést k určité izolovanosti nebo menší soběstačnosti, zajímalo nás, jak jsou **připraveni řešit různé sociální situace**, například jednat na úřadech nebo s potenciálním zaměstnavatelem. Zjištěné výsledky ukázaly, že tyto dovednosti patří z hlediska sledovaného žebříčku k relativně hůře hodnoceným – pozitivně je posuzuje asi 67 % dotázaných žáků s postižením, což ukazuje určitou nejistotu části žáků v sociálních situacích. Nižší je **schopnost pracovat s počítačem** (65 %). **Velmi špatně jsou hodnoceny získané jazykové znalosti**, které jako velmi dobré nebo spíše dobré hodnotí jen asi 35 % dotázaných. Kromě nízkého pozitivního hodnocení je zde navíc velmi vysoké zastoupení odpovědi, že jejich úroveň je velmi špatná (41 %). Tato skutečnost může odrážet i relativně vyšší zastoupení žáků s mentálním postižením v souboru.

Hodnocení kompetencí – podle formy integrace

Podstatnou otázkou je, zda se liší hodnocení získaných kompetencí u žáků se zdravotním postižením ve vztahu

k odlišné formě integrace. V rámci provedeného šetření nebyly u žádné ze sledovaných kompetencí zjištěny statisticky významné odlišnosti v hodnocení úrovně kompetencí v souvislosti s tím, zda žák absolvoval školu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo byl skupinově, případně individuálně integrován. Tuto skutečnost ilustruje i následující graf, z něhož je patrné, že hodnocení úrovně většiny kompetencí je prakticky shodné. Výjimkou je dovednost pracovat s počítačem, jejíž úroveň mírně příznivěji hodnotí žáci speciálních škol, zejména oproti žákům integrovaným na běžných školách.

Na závěr této části je třeba zdůraznit, že nebyly zjištěny významné rozdíly ve spokojenosti žáků s úrovní získaných kompetencí v souvislosti s odlišnou formou jejich integrace.

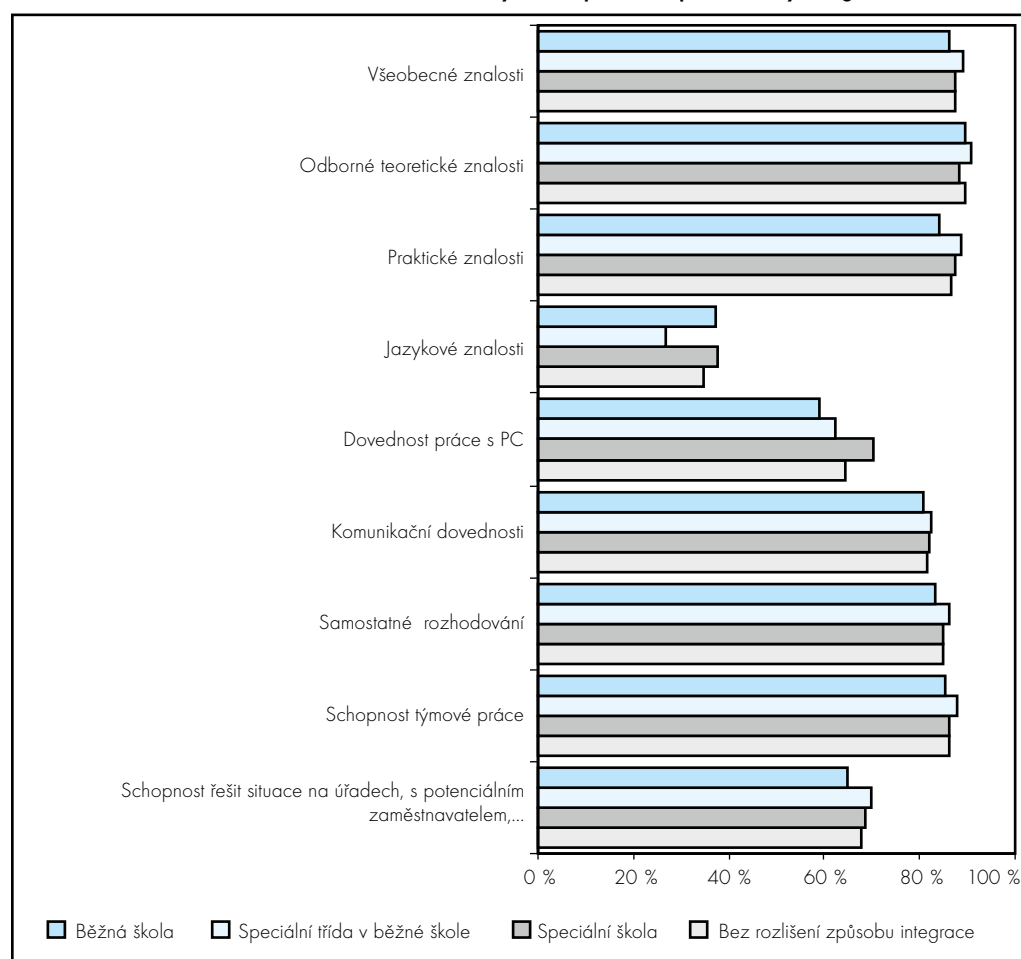
Hodnocení kompetencí – podle druhu zdravotního postižení

Podobně jako u předchozího dělení ani sledování spokojenosti s úrovní kompetencí v závislosti na druhu zdravotního postižení neukazuje ve většině sledovaných kompetencí rozdíly, výjimkou jsou jazykové znalosti a dovednost pracovat na PC. Zatímco žáci s tělesným postižením hodnotí úroveň jazykových znalostí poměrně dobře (70 % je spokojeno) a i hodnocení žáků s poruchami sluchu je vcelku pozitivní (65 % spokojených), horší výsledky se ukazují u žáků s poruchami zraku (50 % spokojených) a dále u žáků s více vadami (32 %).

Velmi málo připraveni si připadají žáci s mentálním postižením (20 % spokojených). Z uvedeného je zřejmé, že ve vztahu k získání jazykových dovedností představuje charakter postižení určitý limitující faktor. Otázkou pak je, jakou roli hrají v těchto rozdílech další faktory, například volba vhodných výukových metod, dostupnost kompenzačních pomůcek a další.

Další kompetencí, kde byly zjištěny výraznější rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi podle druhu zdravotního postižení, je dovednost pracovat na PC. Tu hodnotí opět nejhůře žáci s mentálním postižením (60 %). Naopak relativně příznivě posuzují schopnost pracovat s výpočetní technikou především žáci s tělesným postižením (84 %).

Obrázek 5.18: Hodnocení úrovně získaných kompetencí – podle formy integrace (%)

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

Tabulka 5.13: Hodnocení úrovně získaných kompetencí – podle druhu zdravotního postižení

Hodnocení úrovně získaných kompetencí v % kladných odpovědí	Všeobecné znalosti	Odborné teoretické znalosti	Odborné praktické dovednosti	Jazykové znalosti	Dovednost pracovat s PC	Komunikační dovednosti	Samostatné rozhodování	Schopnost týmové práce	Schopnost se prosadit	Schopnost řešit situace
Sluchové	91,3	89,4	85,1	65,7	76,8	84,1	91,3	85,3	75	71,4
Zrakové	93,2	94,1	95,5	49,4	70,4	88,1	86,7	85,9	74,1	64,5
Tělesné	90,2	92,7	85,7	71,3	83,6	86,8	85,4	84,4	80,3	72,9
Mentální	86,9	88,3	86,5	19,7	60,8	80,2	84,4	86,4	78,5	68,8
Více vad	91,6	94	86,4	32,5	65,1	85,5	86,4	85,5	86,3	72,1
Jiné	85,5	89,5	86,7	29,7	58,1	80	80,3	84,2	72,4	71,8
Specifické poruchy učení	91,2	91,8	89,2	49,7	76,3	85,8	87,2	92,4	85,2	72,3
Celkem-bez rozlišení charakteru postižení	87,5	89,3	87,18	34,3	64,5	81,6	84,9	86,3	78,6	67,6

Porovnáme-li hodnocení žáků se zdravotním postižením s názory běžné populace absolventů oborů s vyučením a s maturitní zkouškou, pak hodnocení žáků s postižením vyznívá ve většině sledovaných kompetencí stejně příznivě, nebo dokonce mírně příznivěji než u intaktní populace. I v běžné populaci absolventů středních škol patří k nejhůře hodnoceným kompetencím jazykové dovednosti. Zároveň oblast jazykových kompetencí a dovednosti pracovat na PC patří k těm, kde nacházíme výraznější rozdíly jak v rámci běžné populace (zejména ve vztahu k maturitnímu a nematuritnímu studiu), tak i mezi jednotlivými kategoriemi podle druhu zdravotního postižení.

5.4.5 Hodnocení situace žáků se zdravotním postižením v průběhu docházky na střední škole

Postavení žáků se zdravotním postižením ve třídě a škole

Jednou z potenciálně problematických oblastí může být postavení žáků se zdravotním postižením ve třídě nebo ve škole jak vzhledem k žákům běžné populace, tak i mezi žáky se zdravotním postižením vzájemně, případně ve vztahu k vyučujícím nebo vedení školy.

Z výsledků tohoto šetření vyplývá, že většina dotázaných žáků se zdravotním postižením je ve třídě, do které dochází, spokojena a dokázala si zde najít kamarády (91 %). Přibližně 84 % se cítí být spokojeno ve škole, kterou navštěvují, a 80 % uvádí, že v případě potřeby jsou spolužáci ochotni jim pomoci. Podíl žáků s postižením, kteří se setkávají se spolužáky i mimo školu, dosahuje asi 60 %.

Na druhé straně část žáků měla v průběhu docházky na střední škole i nepříjemné negativní zkušenosti. Přibližně 28 % žáků se zdravotním postižením uvedlo, že se ve škole setkali s nevhodnými poznámkami, 19 % pak dokonce s ponižováním nebo schválnostmi, 16 % má nebo mělo ve třídě

nějaký konflikt a přibližně 17 % žáků mělo pocit, že jsou z hlediska kolektivu na okraji nebo se cítili být přehlíženi.

V souvislosti s negativními zážitky uváděli například:

- Ponižování typu „krypl“ jiným postiženým člověkem, který mě urážel a rozebíral můj zdravotní stav.
- Setkala jsem se přímo na škole se šikanou. Vždy se najde někdo, kdo dělá potíže.
- Řekl mi, že jsem demont, a já si z toho nic nedělám, myslím si o něm svoje.
- Výsměch – smál se mi.
- Dostávala jsem rány do hlavy.
- Někteří žáci se povyšují a jsou zlí.

Podstatnou otázkou je, zda se pozitivní nebo negativní jevy vyskytují častěji v souvislosti s určitou formou integrace, případně zda se s nimi častěji setkávají žáci s některým druhem zdravotního postižení. Podrobnější analýzy v této souvislosti ukázaly, že situace žáků ve škole se s ohledem na různé formy integrace významně neliší. Z hlediska celkové spokojenosti ve škole vyjadřovali nejvyšší spokojenost žáci speciálních tříd běžných škol (87 %), nejnižší naopak žáci speciálních škol (81 %). Rozdíly ale nejsou statisticky významné.

Rozdíly ve vztahu k druhu zdravotního postižení nejsou rovněž velké. Nejvíce přehlížení a na okraji se cítí žáci s více vadami, naopak pomoc spolužáků v případě potřeby uvádějí mírně častěji žáci s tělesným postižením. Ani z tohoto pohledu ale nejsou rozdíly příliš výrazné.

Dalším pohledem, na který jsme se zaměřili, byl rozdíl mezi vnímáním žáků maturitního a nematuritního studia. Ani zde výsledky neukázaly významné rozdíly.

Problémy žáků se zdravotním postižením se zvládáním výuky

I když v zásadě většina absolventů středních škol se zdravotním postižením byla ve škole spokojena, ukazují odpovědi respondentů několik oblastí problémů, se kterými se v průběhu studia na střední škole setkali.

K první oblasti patří problémy spojené se zvládáním výuky vzhledem k postižení. Tyto problémy ukazují potřebu velmi dobře zvážit možnosti žáka jak směrem k náročnější výuce, tak naopak ve smyslu potřeby pomalejšího tempa a většího přizpůsobení nižším studijním možnostem žáka. K druhé skupině připomínek můžeme zařadit ty, které souvisí s nevhodným stylem výuky, zejména s nerespektováním zdravotního postižení ze strany některých pedagogů. Pro ilustraci opět uvádíme některá konkrétní vyjádření:

- **Nezvládnutí učiva ze zdravotních důvodů**
 - Po několika operacích jsem vždy měla delší absence – problémy s doháněním učiva.
 - Nezvládala jsem některé druhy prací při odborném výcviku.
 - Těžko si zapamatuji látku, v některých obdobích jsem se učila nadmíru, měla jsem pocit, že to méně zvládám, objevily se mi psychosomatické potíže.
 - Jsem pomalá v psaní.
 - Neporozumění výkladu při matematice – pokaždé.

⁴⁵⁾ Uvedené obtíže byly zjišťovány na základě otevřených otázek.

- **Nevhodný styl výuky a neprofesionální přístup učitelů**
 - Rušné prostředí při výuce, rychlé zapisování poznámek od učitele.
 - Učitelé neustále zapomínají na mé sluchové postižení a mě je velmi trapné se neustále připomínat.
 - Nesrozumitelný výklad, ale většinou se problémy vyřešily (po konzultaci s dotyčným učitelem).
 - Mám neurologické postižení a někteří profesori jsou velice rychlí a mají málo trpělivosti.
 - Špatně vidím na tabuli a neřeknu to.
 - Když učitel vysvětluje látku nebo diktuje zápis, tak nemám možnost mu do obličeje vidět a tím pádem nemám možnost odezírat ze rtů.
 - Nevhodné připomínky k individuálnímu studijnímu plánu.
 - Na praxi jsem nepochopil obrábění a mistr mě odsoudil.
 - Netaktnost některých učitelů, vyučující angličtiny nerespektoval zdravotní postižení – ztrapnění před dvěma třídami.
 - Neinformovanost pedagogů o mém postižení a z toho vyplývající přístup ke mně.
 - Nový profesor nebyl dobře obeznámen s mým sluchovým postižením. To se ale naštěstí včas vyřešilo.
 - Někteří pedagogové měli málo trpělivosti s mými problémy.

Tyto připomínky ukazují významné rezervy v práci pedagogů, kteří pracují s žáky se zdravotním postižením. Zejména v případě žáků individuálně integrovaných je nutná větší informovanost pedagogických pracovníků o konkrétních specifických potřebách a omezeních, která souvisí s jednotlivými druhy zdravotního postižení. Některá vyjádření zároveň naznačují i existenci určitých komunikačních bariér mezi žáky a pedagogy, které mohou vést k neřešení vzniklé situace, jejímž důsledkem je snížení kvality výuky pro žáka se zdravotním postižením.

5.4.6 Spokojenost žáků se zdravotním postižením se vzdělávací nabídkou

Vzdělávání je pro hendikepovaného člověka nejen právou na povolání, ale často také i důležitým nástrojem integrace do běžné společnosti jak v období studia, tak i později v rámci pracovního uplatnění. Zároveň jak bylo ukázáno v předchozím textu, pro řadu z nich byl výběr vhodného středního vzdělávání i oborového zaměření spojen s výraznými problémy. Podívejme se na závěr, jak dotázaní v souhrnu hodnotili vzdělávací nabídku pro zdravotně postižené žáky. Jejich názor byl zjišťován na základě vyjádření souhlasu s tvrzením, že nabídka škol a oborů pro žáky se zdravotním postižením je dostačující. Ze zjištěných výsledků vyplývá, že **celkově hodnotí vzdělávací nabídku pro žáky se zdravotním postižením pozitivně jen asi 55 % dotázaných v rámci sledovaného vzorku.**

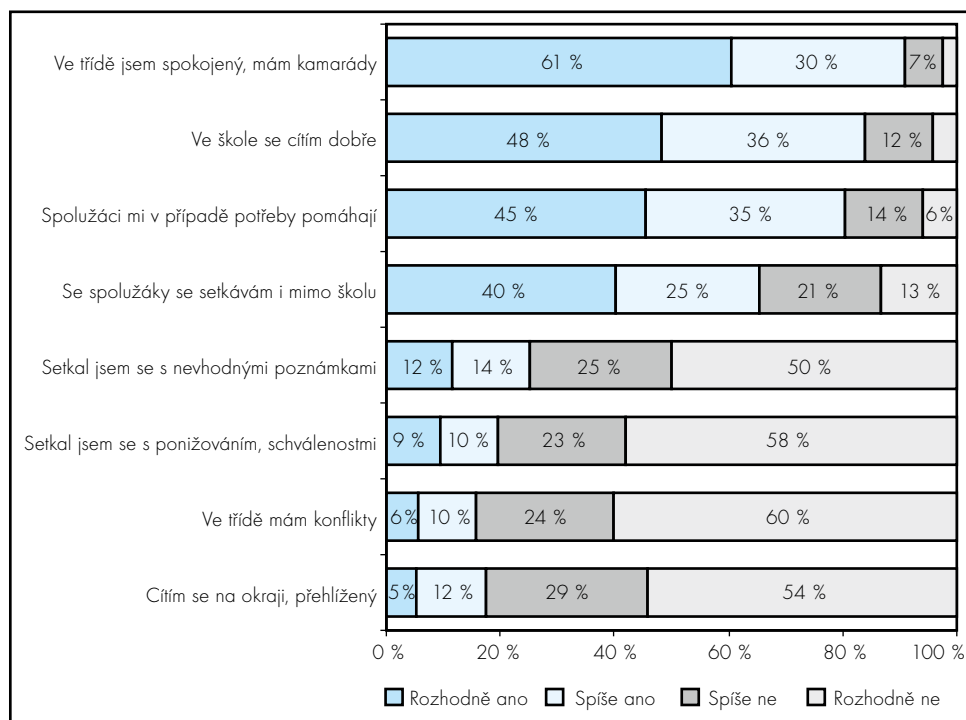
Podobně jako u jiných sledovaných aspektů spokojenosti budeme sledovat několik hledisek – druh zdravotního postižení, formu integrace a stupeň vzdělání.

Hodnocení vzdělávací nabídky podle druhu zdravotního postižení

Nejprve se podívejme, do jaké míry se odlišuje hodnocení nabídky škol a oborů ve vztahu k druhu zdravotního postižení. Z následujícího grafu je zřejmé, že nabídku škol a oborů považují za dostačující nejčastěji žáci se specifickými poruchami učení, jejichž omezení související se zdravotním postižením v porovnání s jinými druhy zdravotního postižení je zřejmě v průměru nejméně omezující. V této kategorii hodnotí vzdělávací nabídku pozitivně asi tři čtvrtiny dotázaných.

Do kategorie méně spokojených pak spadají žáci se smyslovými vadami, zrakovým (60 % hodnotí vzdělávací nabídku pozitivně) a sluchovým postižením (55 % kladných odpovědí) a podobná situace byla v rámci sledovaného souboru zjištěna i u žáků s mentálním postižením (55 %).⁴⁶ **Statisticky významně hůře hodnotí ve srovnání s ostatními kategoriemi vzdělávací nabídku žáci s tělesným postižením, z nichž jen 37 % souhlasí s tvrzením, že nabídka škol a oborů pro žáka s postižením je dostačující. Naopak 25 % žáků z této kategorie uvádí, že tato nabídka rozhodně nestačí.**

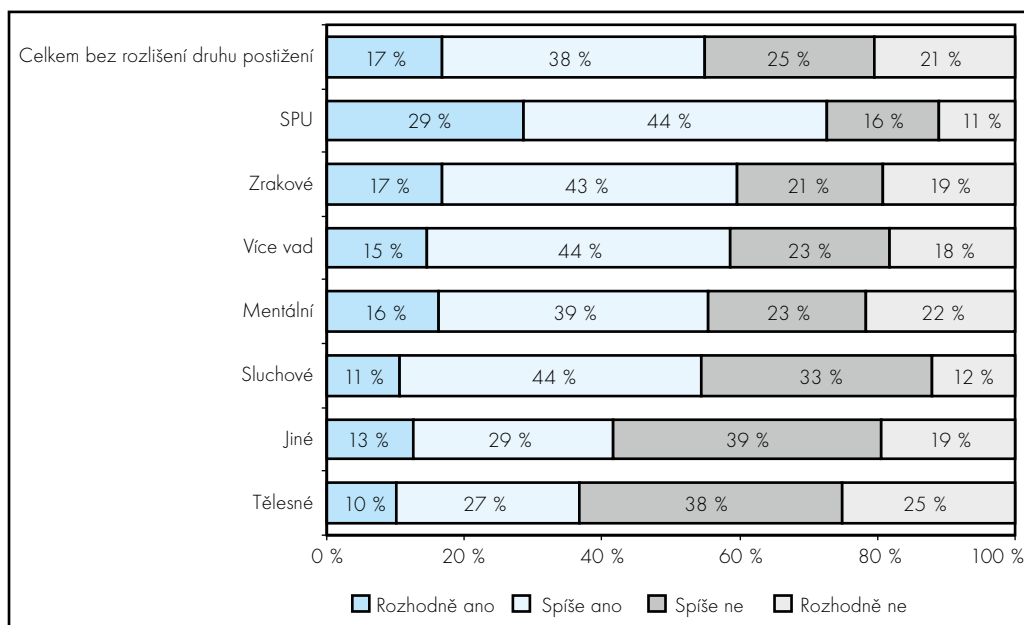
Obrázek 5.19: Hodnocení situace žáků se zdravotním postižením v průběhu docházky na střední školu

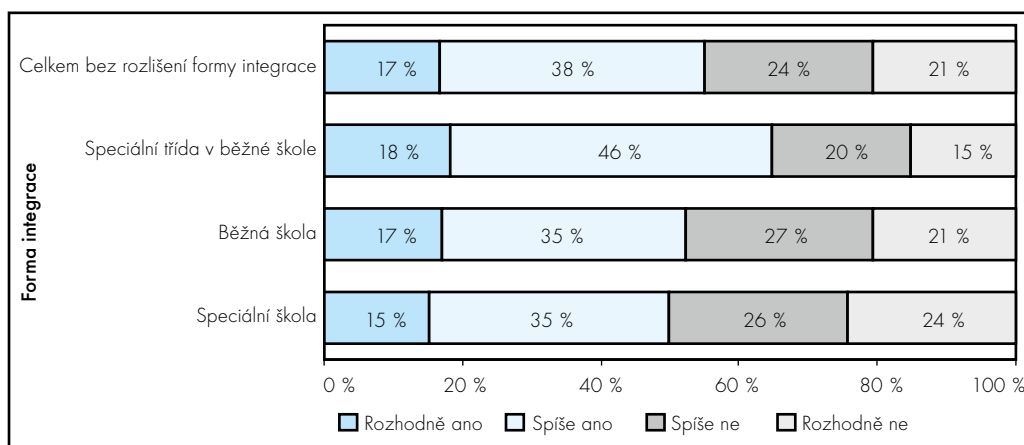
⁴⁶⁾ Tento výsledek může být příznivější, než odpovídá skutečnosti, vzhledem k tomu, že v souboru nejsou žáci s těžkým mentálním postižením, u nichž je možnost výběru vhodného vzdělání výrazně omezená.

5. Spokojenost zdravotně postižených žáků se středoškolským studiem

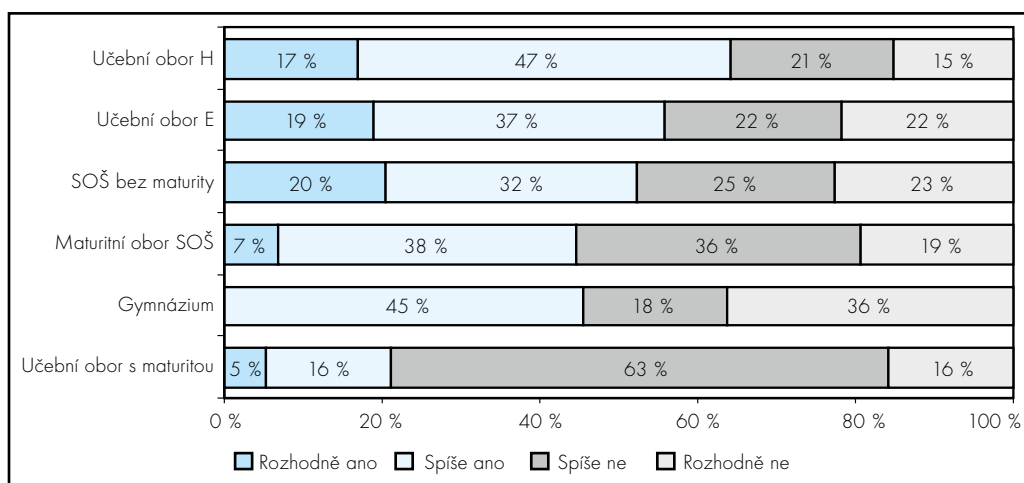
Obrázek 5.20: Hodnocení, zda je dostatečná vzdělávací nabídka pro žáky se zdravotním postižením – podle druhu zdravotního postižení

Obrázek 5.21: Hodnocení vzdělávací nabídky pro žáky se zdravotním postižením – podle formy integrace

Obrázek 5.22: Hodnocení vzdělávací nabídky pro žáky se zdravotním postižením – podle úrovně středního vzdělání

Hodnocení vzdělávací nabídky podle formy integrace

Z hlediska různých forem integrace hodnotili nabídku škol jako dostačující nejčastěji žáci ve speciálních třídách běžných škol (64 % ji hodnotilo jako rozhodně nebo spíše dostačující). Žáci integrovaní individuálně ji posuzovali přísněji (52 %) a statisticky významně hůře se vyjadřovali žáci, kteří se vzdělávali ve speciálních školách (50 % kladných odpovědí). Zároveň v této kategorii najdeme výrazně vyšší zastoupení odpovědi, že nabídka vzdělávacích možností pro žáky se zdravotním postižením je rozhodně nedostačující, kterou uváděla téměř čtvrtina žáků speciálních škol (24 %).

Hodnocení vzdělávací nabídky podle úrovně středního vzdělání

Třetím sledovaným hlediskem je nabídka vzdělávacích příležitostí podle úrovně středního vzdělání.

Graf, který porovnává míru souhlasu s tvrzením, že nabídka škol a oborů pro žáky s postižením je dostačující, a to ve vztahu k úrovni středního vzdělání, ukazuje, že zatímco žáci, kteří se vzdělávali v oborech zakončených maturitní zkouškou, posuzují nabídku škol a oborů relativně hůře, žáci učebních oborů byli s nabídkou vzdělávacích možností pro žáky s postižením spokojeni více. Podrobnější analýzy ukázaly, že tyto rozdíly jsou statisticky významné.

V zásadě tedy můžeme shrnout, že významně hůře posuzují vzdělávací nabídku škol a oborů pro žáky se zdravotním postižením především žáci s tělesným postižením. Z hlediska formy integrace uvádějí menší možnosti výběru zejména žáci, kteří se vzdělávali na speciálních

školách, z nichž přibližně čtvrtina považuje vzdělávací nabídku dokonce za zcela nevyhovující. Z pohledu úrovně středního vzdělání hodnotí vzdělávací nabídku jako neodpovídající jejich potřebám častěji absolventi maturitních oborů.

6. Požadavky zaměstnavatelů v zemědělské sféře ve vztahu k absolventům škol

Požadavky samotných zaměstnavatelů poměrně přesně vyjadřují potřeby trhu práce, přičemž jsou do určité míry odlišné v závislosti na sektoru národního hospodářství, ve kterém působí, což úzce souvisí především s oborovým zaměřením firem a s nejvíce obsazovanými pracovními pozicemi.

Šetření svou koncepcí a obsahem navazuje na výzkum realizovaný v předchozích letech, zejména na šetření „Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů pro vstup na trh práce“ z roku 2004, které bylo zaměřeno na průmyslovou sféru, „Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů škol – šetření v terciární sféře“ z roku 2006 a „Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů škol – šetření v kvartérním sektoru“, uskutečněné v roce 2007. V návaznosti na tato tři dílčí šetření byla následně v roce 2008 zpracována studie „Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů škol – souhrnný pohled“ hodnotící potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů v souhrnném pohledu a komparující výsledky šetření v jednotlivých sektorech.

Použití obdobné metodiky, včetně baterie otázek uvedených v dotazníku, umožňuje zachování kontinuity šetření a lepší vzájemnou komparaci výsledků získaných v jednotlivých zkoumaných sektorech.

Výzkum byl realizován formou dotazníkového šetření. Výběr firem byl proveden z Registru ekonomických subjektů, který je spravován Českým statistickým úřadem. Hlavními kritérii pro zařazení firmy do výběrového souboru byl převažující obor činnosti, územní hledisko a velikost firmy. Celkem bylo osloveno 3 000 organizací zemědělské sféry a podařilo se získat 178 vyplněných dotazníků, celková návratnost tak dosáhla 6 %.

6.1 Kompetence klíčové pro zaměstnavatele

Základem pro sledování požadavků na klíčové kompetence pracovníků je členění zaměstnanců do čtyř základních vzdělanostních skupin: absolventi středního vzdělání s výučním listem (vyučení), pracovníci se středním odborným vzděláním s maturitní zkouškou (SOŠ s maturitou), pracovníci s vyšším odborným vzděláním (VOŠ) a pracovníci s vysokoškolským vzděláním (VŠ). Respondenti byli požádáni, aby u každé kompetence vyjádřili, jak je pro ně důležité, aby ji pracovníci s daným typem vzdělání ovládali. K dispozici měli stupnici od 1 do 5, kde 1 = „zcela nezbytné“, 2 = „velmi důležité“, 3 = „důležité“, 4 = „méně důležité“ a 5 = „vůbec nepotřebují“. Zaměstnavatelé byli rovněž požádáni, aby označili ty kompetence, u kterých se domnívají, že by školy měly svou přípravu zlepšit a klást na ně větší důraz.

Sledované klíčové kompetence:

1. Komunikační schopnosti (ústní a písemný projev)
2. Čtení a porozumění pracovním instrukcím
3. Zběhlost v cizích jazycích
4. Práce s čísly při pracovním uplatnění
5. Schopnost rozhodovat se
6. Schopnost řešit problém
7. Nést zodpovědnost
8. Adaptabilita a flexibilita
9. Schopnost týmové práce
10. Schopnost vést
11. Ochota učit se
12. Zběhlost v používání výpočetní techniky
13. Zběhlost v zacházení s informacemi

Hodnoty aritmetického průměru pro každou vzdělanostní skupinu jsou uvedeny v tabulce 6.1.

Z tabulky je zřejmé, že nároky zaměstnavatelů jsou přímo úměrné dosaženému vzdělání pracovníků, tzn. že **s rostoucí úrovní vzdělání přikládají zaměstnavatelé jednotlivým kompetencím větší význam**. Zatímco u vzdělanostní skupiny pracovníků se středním vzděláním s výučním listem dosahuje aritmetický průměr u všech kompetencí vyšších hodnot než v případě ostatních kategorií vzdělání, skupina vysokoškoláků se ve všech případech vyznačuje jednoznačně nejnižšími hodnotami, což vyjadřuje vysokou důležitost uvedených kompetencí.

U všech vzdělanostních kategorií je značný význam přikládán schopnosti nést zodpovědnost, řešit problém, číst a porozumět pracovním instrukcím. Do popředí vystupují rovněž ochota učit se a schopnost rozhodovat se.

Jak bylo uvedeno, z hlediska jednotlivých vzdělanostních skupin kladou zaměstnavatelé nejvyšší požadavky na vyučené pracovníky. Vyplývá to už ze samotného charakteru pozic, které tyto pracovníci nejčastěji zastávají, a z toho vyplývajících potřebných kompetencí; jedná se zejména o manuální a odborné dělnické profese či provozní pracovníky. Vyžadovány jsou tak především schopnost nést zodpovědnost, čtení a porozumění pracovním instrukcím, schopnost týmové práce, ochota učit se, schopnost řešit problém a adaptabilita a flexibilita. Naopak v průměru za nejméně důležité pokládají zaměstnavatelé zběhlost v cizích jazycích a schopnost vést.

Průměrné hodnocení **pracovníků se středním odborným vzděláním s maturitou** je dokladem toho, že na tuto skupinu kladou zaměstnavatelé v porovnání s vyučenými celkově vyšší nároky. Opět je zde zřejmá souvislost s charakterem pracovních pozic, které bývají obsazovány těmito pracov-

6. Požadavky zaměstnavatelů v zemědělské sféře ve vztahu k absolventům škol

Tabulka 6.1: Význam klíčových kompetencí pro jednotlivé vzdělanosti skupiny zaměstnanců (čím nižší hodnota aritmetického průměru, tím je daná znalost, schopnost či dovednost důležitější – zvýrazněny nejdůležitější kompetence při porovnání ve sloupcích)

Kompetence	Důležitost kompetencí (hodnoty aritmetického průměru)			
	vyučení	SOŠ s maturitou	VOŠ	VŠ
Komunikační schopnosti (ústní a písemný projev)	3,12	2,31	1,85	1,41
Čtení a porozumění pracovním instrukcím	2,35	1,96	1,72	1,49
Zběhlost v cizích jazycích	4,22	3,28	2,50	2,21
Práce s čísly při pracovním uplatnění	3,22	2,38	1,91	1,67
Schopnost rozhodovat se	2,81	2,13	1,85	1,44
Schopnost řešit problém	2,52	1,99	1,72	1,37
Nést zodpovědnost	2,24	1,86	1,62	1,35
Adaptabilita a flexibilita	2,60	2,27	1,97	1,78
Schopnost týmové práce	2,43	2,13	1,95	1,75
Schopnost vést	3,59	2,53	1,87	1,46
Ochota učit se	2,46	1,98	1,78	1,56
Zběhlost v používání výpočetní techniky	3,51	2,24	1,88	1,62
Zběhlost v zacházení s informacemi	3,13	2,33	1,91	1,57

níky a jsou spojeny s požadavky na větší samostatnost, zodpovědnost, schopnost se rozhodovat a řešit problém. Za nejdůležitější je pokládána **schopnost nést zodpovědnost**, čtení a porozumění pracovním instrukcím, **ochota učit se**, **schopnost řešit problém** a dále i **schopnost rozhodovat se a schopnost týmové práce**. Na základě hodnot aritmetického průměru je možné označit za nejméně důležitou zběhlost v cizích jazycích, nicméně je třeba upozornit na poměrně výrazný rozdíl průměrného hodnocení ve srovnání s kategorií vyučených – přestože uvedená kompetence se jeví jako nejméně žádaná i v případě absolventů středního vzdělání s výučním listem, je zřejmé, že v případě pracovníků se středním odborným vzděláním s maturitou je jí přikládán větší význam.

U **pracovníků s vyšším odborným vzděláním** přikládají zaměstnavatelé všem uvedeným kompetencím větší důležitost, než tomu bylo v případě skupiny pracovníků se středním odborným vzděláním s maturitou. Největší důraz je kladen na **schopnost nést zodpovědnost**, **čtení a porozumění pracovním instrukcím**, **schopnost řešit problém**, ale také na **ochotu učit se**, **komunikační schopnosti** (ústní a písemný projev) a schopnost rozhodovat se. Za nejméně důležitou je – obdobně jako v předchozích případech – považována zběhlost v cizích jazycích.

Celkově nejvyšší nároky jsou kladeny na **pracovníky s vysokoškolským vzděláním**, u kterých se předpokládá vybavenost zmíněnými kompetencemi na nejvyšší úrovni. Jednoznačně nejvíce jsou zdůrazňovány **schopnost nést zodpovědnost**, řešit problém, **komunikační schopnosti** a dále také **schopnost rozhodovat se, vést** a čtení a porozumění pracovním instrukcím. Naopak relativně nejméně důležitá je zběhlost v cizích jazycích.

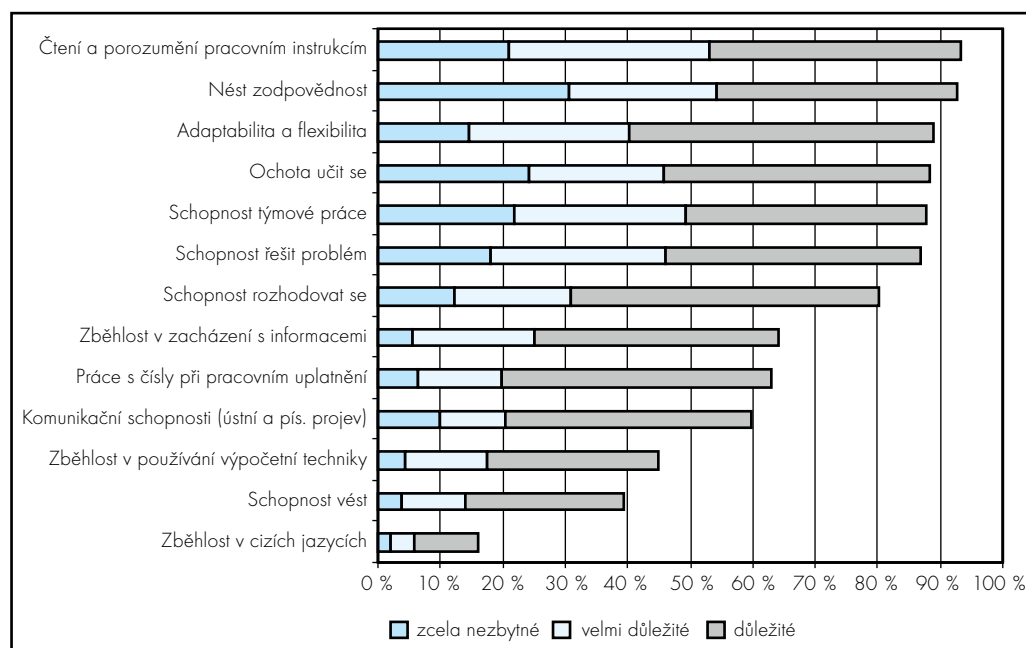
Hodnocení důležitosti kompetencí pracovníků se středním vzděláním s výučním listem

Pro výkon dělnických profesí a obdobných odborných činností, např. obslužného charakteru, jsou pracovníci připravováni v učebních oborech. Vzdělávání trvá obvykle tři roky, v některých oborech pouze dva roky a je ukončeno závěrečnou zkouškou a vydáním výučního listu. V rámci výuky probíhá odborný výcvik žáků. Příprava je zaměřena především na výkon manuálních a manipulačních činností. Tyto základní charakteristiky významným způsobem determinují celkový charakter vzdělání i charakter uplatnění jejich absolventů, kteří po ukončení studia směřují především do oblasti výroby či služeb a vykonávají manuální i manipulační (více či méně specializované) činnosti.

Výše uvedené skutečnosti se odrážejí i v hodnocení důležitosti jednotlivých kompetencí vyučených pracovníků – absolventů středního vzdělání s výučním listem ze strany zaměstnavatelů.

Z grafického vyjádření na obr. 6.1 je dobře patrné, které dovednosti a schopnosti pokládají zaměstnavatelé u této vzdělanostní kategorie za nejvýznamnější (ohodnotili je jako „zcela nezbytné“, „velmi důležité“ a „důležité“). Z grafu vyplývá, že za nejdůležitější u **vyučených pracovníků** považuje více než 90 % respondentů čtení a porozumění pracovním instrukcím a **schopnost nést zodpovědnost**. Více než 85 % dotázaných pak i **adaptabilitu a flexibilitu**, **ochotu učit**

Obrázek 6.1: „Zcela nezbytné“, „velmi důležité“ a „důležité“ kompetence vyučených pracovníků

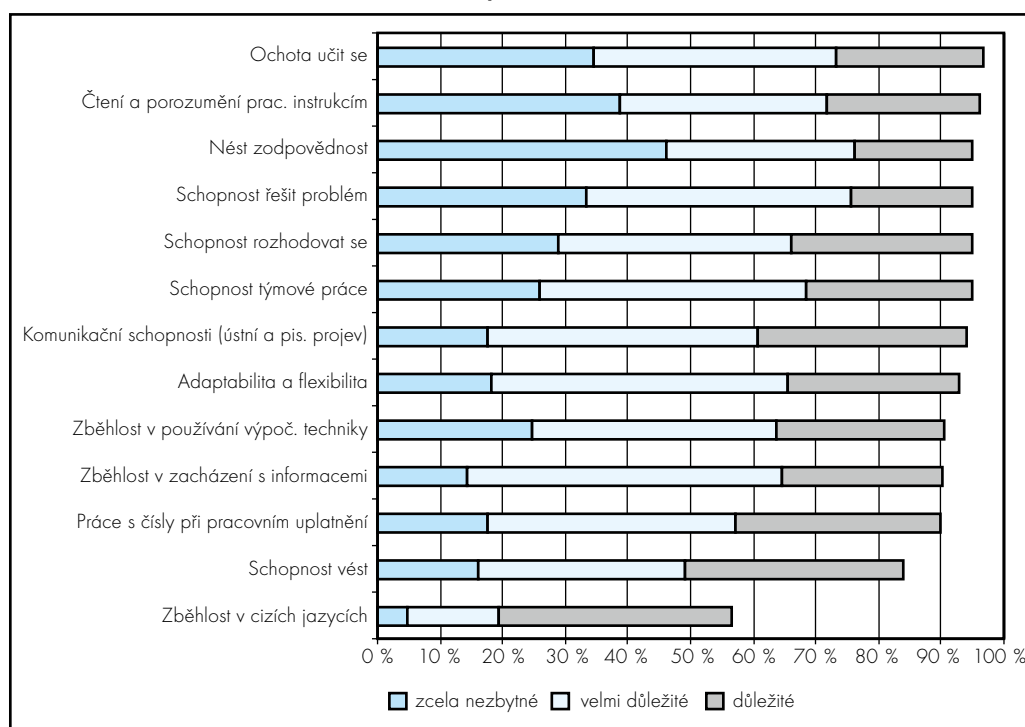

6. Požadavky zaměstnavatelů v zemědělské sféře ve vztahu k absolventům škol

Tabulka 6.2: Hodnocení důležitosti kompetencí vyučených pracovníků

Střední vzdělání s výučním listem	zcela nezbytné	velmi důležité	důležité	důležité celkem	méně důležité	nepotřebují	aritmet. průměr
Komunikační schopnosti (ústní a písemný projev)	10%	11%	39%	60%	39%	2%	3,12
Čtení a porozumění prac. instrukcím	21%	32%	40%	93%	4%	2%	2,35
Zběhlost v cizích jazycích	2%	4%	10%	16%	38%	46%	4,22
Práce s čísly při pracovním uplatnění	6%	13%	43%	63%	26%	11%	3,22
Schopnost rozhodovat se	12%	19%	49%	80%	15%	5%	2,81
Schopnost řešit problém	18%	28%	41%	87%	11%	2%	2,52
Nést zodpovědnost	30%	24%	38%	93%	6%	1%	2,24
Adaptabilita a flexibilita	15%	26%	49%	89%	7%	4%	2,60
Schopnost týmové práce	22%	27%	38%	88%	10%	2%	2,43
Schopnost vést	4%	10%	25%	39%	45%	16%	3,59
Ochota učit se	24%	22%	43%	88%	8%	4%	2,46
Zběhlost v používání výpoč. techniky	4%	13%	28%	45%	37%	18%	3,51
Zběhlost v zacházení s informacemi	6%	19%	39%	64%	28%	8%	3,13

Obrázek 6.2: „Zcela nezbytné“, „velmi důležité“ a „důležité“ kompetence pracovníků se středním odborným vzděláním s maturitou

se, schopnost týmové práce a schopnost řešit problém, přičemž z hlediska míry důležitosti je za „zcela nezbytnou“ považována zejména schopnost nést zodpovědnost (30 %).

Naopak zběhlost v cizích jazycích je podstatná pro méně než 20 % dotázaných zaměstnavatelů. Pro méně než 40 % je podstatná schopnost vést.

Podrobnější pohled na uvedené skutečnosti nabízí tabulka 6.2.

Hodnocení důležitosti kompetencí pracovníků se středním odborným vzděláním s maturitou

Pro výkon odborných činností v technicko-hospodářských, ekonomických, zemědělských a dalších činnostech jsou pracovníci připravováni ve vzdělávacích programech středního odborného vzdělávání. Délka studia je stanovena na čtyři ro-

ky, v závěru studia skládají žáci maturitní zkoušku. Absolventi jsou připraveni zejména pro výkon odborných profesí, které kladou vyšší nároky jak na odborné znalosti, tak na zvládnutí širších dovedností. Do této kategorie lze zařadit i vyučené s maturitou, kterých je necelých 16 % z celkového počtu pracovníků s odbornou maturitou. Absolvovali středního odborného vzdělávání s maturitou nabízí široké možnosti uplatnění. V případě, že absolventi nepokračují v dalším

studiu na vysoké či vyšší odborné škole, odborná kvalifikace je předpokladem pro dobrý start na trhu práce. Uvedená fakta se promítají i do hodnocení důležitosti kompetencí, kterými disponují pracovníci se středním odborným vzděláním zakončeným maturitní zkouškou. Obecně lze říci, že nároky zaměstnavatelů vůči těmto pracovníkům jsou celkově vyšší než v případě vyučených zaměstnanců.

Mezi nejvíce preferované schopnosti a dovednosti lze zařadit **ochotu učit se** (97 % respondentů), **čtení a porozumění pracovním instrukcím** (96 % respondentů), **schopnost nést zodpovědnost, řešit problém, schopnost rozhodovat**

se a schopnost týmové práce (shodně 95 % dotázaných) a **dále komunikační schopnosti** (94 %). Z hlediska míry důležitosti je jednoznačně za „zcela nezbytnou“ považována schopnost nést zodpovědnost (46 %). Téměř 40 % respondentů považuje za „zcela nezbytné“ čtení a porozumění pracovním instrukcím. Jako relativně nejméně důležitá se zde ukazuje zběhlost v cizích jazycích, nicméně 57 % respondentů tuto kompetenci vnímá jako celkově důležitou.

Hodnocení důležitosti kompetencí pracovníků s vyšším odborným vzděláním

Vyšší odborné vzdělávání se stalo součástí české vzdělávací soustavy v roce 1995. Je určeno absolventům středních škol, kteří úspěšně složili maturitní zkoušku. Ustanovení vyšších odborných škol bylo vedeno snahou rozšířit nabíd-

6. Požadavky zaměstnavatelů v zemědělské sféře ve vztahu k absolventům škol

Tabulka 6.3: Hodnocení důležitosti kompetencí pracovníků se středním odborným vzděláním s maturitou

Sřední odborné vzdělání s maturitou	zcela nezbytné	velmi důležité	důležité	důležité celkem	méně důležité	nepotřebují	aritmet. průměr
Komunikační schopnosti (ústní a pís. projev)	17%	43%	34%	94%	3%	3%	2,31
Čtení a porozumění prac. instrukcím	39%	33%	24%	96%	1%	3%	1,96
Zběhllost v cizích jazycích	5%	15%	37%	57%	35%	9%	3,28
Práce s čísly při pracovním uplatnění	17%	40%	33%	90%	7%	3%	2,38
Schopnost rozhodovat se	29%	37%	29%	95%	3%	3%	2,13
Schopnost řešit problém	33%	42%	19%	95%	2%	3%	1,99
Nést zodpovědnost	46%	30%	19%	95%	2%	3%	1,86
Adaptabilita a flexibilita	18%	47%	27%	93%	4%	3%	2,27
Schopnost týmové práce	26%	43%	26%	95%	3%	2%	2,13
Schopnost vést	16%	33%	35%	84%	14%	2%	2,53
Ochota učit se	35%	38%	24%	97%	1%	3%	1,98
Zběhllost v používání výpoč. techniky	25%	39%	27%	90%	6%	3%	2,24
Zběhllost v zacházení s informacemi	14%	50%	25%	90%	8%	2%	2,33

ku terciárního neuniverzitního vzdělávání. V porovnání se studiem na vysokých školách jsou obory vyššího studia zaměřeny především na praktickou profesní orientaci. Délka studia je nyní stanovena tři roky⁴⁷ a výuka se uskutečňuje jak formou denního, tak i dálkového studia. Studium je zakončeno absolutoriem, skládajícím se z absolventské práce, zkoušky z odborných předmětů a zkoušky z cizího jazyka. Absolventi získávají titul diplomovaný specialista v oboru, zkráceně Dis.

Přestože jde o relativně nový druh vzdělávání, pozice jeho absolventů na trhu práce se neustále upevňuje a i z výsledků tohoto šetření je zřejmé, že zaměstnavatelé již mají poměrně jasnou představu o tom, co od absolventů VOŠ očekávají.

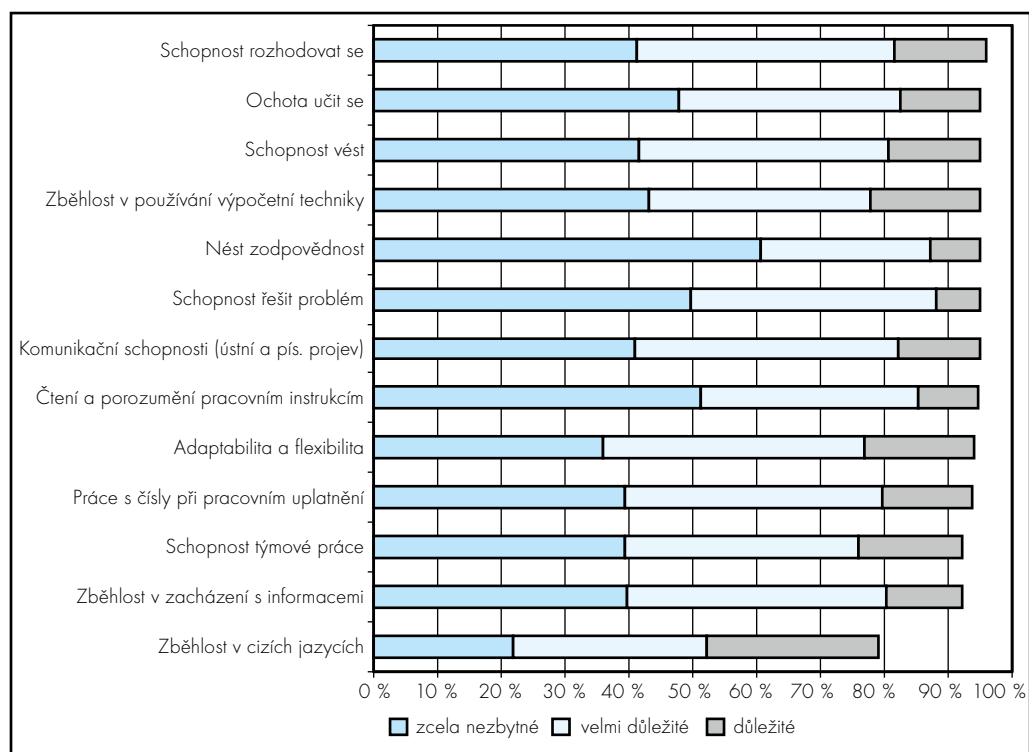
jeví zběhllost v cizích jazycích; nicméně i tato kompetence je velmi významná téměř pro 80 % respondentů.

Hodnocení důležitosti kompetencí pracovníků s vysokoškolským vzděláním

Vysokoškolské vzdělání poskytují absolventům oborů středních škol, kteří úspěšně vykonali maturitní zkoušku, vysoké školy. Vysokoškolské vzdělávání představuje nejvyšší stupeň vzdělávací soustavy. Je organizováno ve třech druzích vzdělávacích programů: bakalářských, magisterských a doktorských. Standardní délka studia v bakalářských programech je tři až čtyři roky. Studium v souvislých magisterských programech je zpravidla čtyřleté až pětileté, v lékařských, veterinárních a architektonických oborech šestileté.

Většina vysokých škol realizuje dvoustupňové programy – po ukončení studia v bakalářském programu studenti pokračují ve dvouletém až tříletém navazujícím magisterském studijním programu. Absolventi magisterských studijních programů mohou pokračovat v doktorském studiu, které trvá zpravidla tři roky, a připravovat se k vědecké a tvůrčí práci. Na vysokých školách je možné studovat formou prezenční, distanční nebo kombinovat obě formy studia (studium kombinované). Vysoké školy připravují vysoce kvalifikované odborníky a výzkumné pracovníky v technických, přírodních, zemědělských, humanitních, lékařských a dalších oborech.

Obrázek 6.3: „Zcela nezbytné“, „velmi důležité“ a „důležité“ kompetence pracovníků s vyšším odborným vzděláním

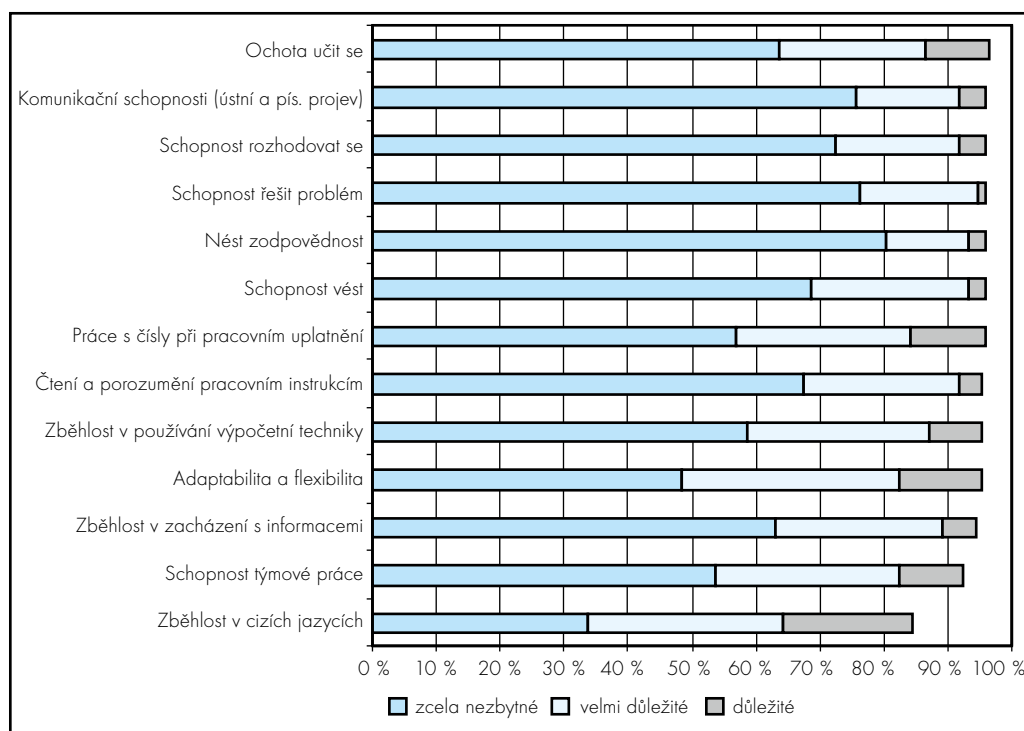
⁴⁷⁾ V minulosti se jednalo o 2 až 3,5 roku.

6. Požadavky zaměstnavatelů v zemědělské sféře ve vztahu k absolventům škol

Tabulka 6.4: Hodnocení důležitosti kompetencí pracovníků s vyšším odborným vzděláním

Vyšší odborné vzdělání	zcela nezbytné	velmi důležité	důležité	důležité celkem	méně důležité	nepotřebují	aritmet. průměr
Komunikační schopnosti (ústní a pís. projev)	41%	41%	13%	95%	2%	3%	1,85
Čtení a porozumění prac. instrukcím	51%	34%	10%	95%	2%	3%	1,72
Zběhllost v cizích jazycích	22%	30%	27%	79%	17%	3%	2,50
Práce s čísly při pracovním uplatnění	39%	40%	14%	94%	2%	4%	1,91
Schopnost rozhodovat se	41%	40%	14%	96%	1%	3%	1,85
Schopnost řešit problém	50%	38%	7%	95%	1%	4%	1,72
Nést zodpovědnost	61%	26%	8%	95%	1%	4%	1,62
Adaptabilita a flexibilita	36%	41%	17%	94%	3%	3%	1,97
Schopnost týmové práce	39%	37%	16%	92%	5%	3%	1,95
Schopnost vést	42%	39%	14%	95%	1%	4%	1,87
Ochota učit se	48%	34%	13%	95%	2%	3%	1,78
Zběhllost v používání výpoč. techniky	43%	35%	17%	95%	1%	4%	1,88
Zběhllost v zacházení s informacemi	40%	41%	12%	92%	4%	3%	1,91

Obrázek 6.4: „Zcela nezbytné“, „velmi důležité“ a „důležité“ kompetence pracovníků s vysokoškolským vzděláním

Tabulka 6.5: Hodnocení důležitosti kompetencí pracovníků s vysokoškolským vzděláním

Vysokoškolské vzdělání	zcela nezbytné	velmi důležité	důležité	důležité celkem	méně důležité	nepotřebují	aritmet. průměr
Komunikační schopnosti (ústní a pís. projev)	76%	16%	4%	96%	0%	4%	1,41
Čtení a porozumění prac. instrukcím	68%	24%	3%	95%	1%	4%	1,49
Zběhllost v cizích jazycích	34%	30%	20%	84%	12%	3%	2,21
Práce s čísly při pracovním uplatnění	57%	27%	12%	96%	1%	3%	1,67
Schopnost rozhodovat se	72%	20%	4%	96%	0%	4%	1,44
Schopnost řešit problém	76%	18%	1%	96%	0%	4%	1,37
Nést zodpovědnost	80%	13%	3%	96%	0%	4%	1,35
Adaptabilita a flexibilita	48%	34%	13%	95%	1%	3%	1,78
Schopnost týmové práce	54%	29%	10%	93%	4%	3%	1,75
Schopnost vést	69%	24%	3%	96%	0%	4%	1,46
Ochota učit se	64%	23%	10%	97%	1%	3%	1,56
Zběhllost v používání výpoč. techniky	59%	28%	8%	95%	1%	3%	1,62
Zběhllost v zacházení s informacemi	63%	26%	5%	95%	2%	3%	1,57

Uvedené skutečnosti významně ovlivňují i požadavky zaměstnavatelů, které jsou vůči této vzdělanostní skupině velice vysoké.

Z grafického vyjádření na obrázku 6.4 je zřejmé, že kromě zběhllosti v cizích jazycích u všech sledovaných kompetencí míra jejich důležitosti dosahuje minimálně 90 %, nejvyšší hodnoty pak nalézáme v případě **ochoty učit se** (shodně 97 %), **komunikačních schopností**, **schopnosti rozhodovat se**, **schopnosti řešit problém**, **nést zodpovědnost**, **vést a práce s čísly při pracovním uplatnění** (shodně 96 %). Zároveň pro 80 % zaměstnavatelů je „zcela nezbytné“, aby pracovníci s vysokoškolským vzděláním byli schopni nést zodpovědnost, pro více než 75 % dotázaných jsou „zcela nezbytné“ komunikační schopnosti a schopnost řešit problém.

Za relativně méně důležitou je zaměstnavateli považována zběhllost v cizích jazycích, nicméně i tato kompetence je velmi významná pro 84 % respondentů.

6.1.1 Kompetence, na které by se měla škola více zaměřit

Dalším aspektem, který je při hodnocení důležitosti sledovaných klíčových kompetencí nutné brát v úvahu, je zjišťování názorů zaměstnavatelů na to, kterých kompetencí se absolventům nedostává a na jejichž rozvoj by tak školy měly zaměřovat více pozornosti. Zaměstnavatelé se de facto vyjádřili, zda se domnívají, že absolventi škol mají být danými znalostmi, schopnostmi a dovednostmi vybaveni již při nástupu do zaměstnání, nebo je získají až praxí. Zároveň byli požádáni, aby vyjádřili, u kterých z nabízených kompetencí se domnívají, že by škola měla svou přípravu zlepšit a klást na jejich rozvoj větší důraz.

6. Požadavky zaměstnavatelů v zemědělské sféře ve vztahu k absolventům škol

Tabulka 6.6: Klíčové kompetence, na jejichž rozvoj by se měly školy více zaměřit

	vyučení	SOŠ s maturitou	VOŠ	VŠ
Komunikační schopnosti (ústní a písemný projev)	29,2%	34,3%	25,3%	35,4%
Čtení a porozumění pracovním instrukcím	34,8%	24,7%	13,5%	15,7%
Zběhllost v cizích jazycích	14,0%	32,6%	23,6%	34,3%
Práce s čísly při pracovním uplatnění	14,6%	19,1%	17,4%	16,9%
Schopnost rozhodovat se	32,6%	32,6%	24,2%	36,0%
Schopnost řešit problém	38,8%	39,9%	29,2%	38,2%
Nést zodpovědnost	39,3%	38,8%	25,8%	36,0%
Adaptabilita a flexibilita	28,7%	26,4%	23,0%	24,2%
Schopnost týmové práce	25,3%	27,5%	23,0%	26,4%
Schopnost vést	8,4%	18,0%	21,9%	32,0%
Ochota učit se	39,3%	36,5%	21,3%	26,4%
Zběhllost v používání výpočetní techniky	18,0%	30,3%	23,0%	24,2%
Zběhllost v zacházení s informacemi	18,5%	32,0%	20,2%	24,2%

Pozn.: Tabulka zachycuje procentní zastoupení respondentů, kteří u dané kompetence vyjádřili, že by se na její rozvoj měla škola více zaměřit.

V případě všech vzdělanostních skupin zaměstnavatelé požadují zlepšit přípravu zejména u **komunikačních schopností, schopnosti rozhodovat se, řešit problém a schopnosti nést zodpovědnost**. Poměrně silnou nespokojenost se současnou kvalitou přípravy na školách vyjadřují zaměstnavatelé dále u **zběhllosti v cizích jazycích** (s výjimkou vyučených, kde ji však ani nepožadují). V případě vyučených by podle zaměstnavatelů měl být kladen větší důraz i na rozvoj čtení a porozumění pracovním instrukcím a na **ochotu učit se**, což platí i v případě absolventů středního odborného vzdělání s maturitou. U vysokoškoláků by se měly školy více zaměřovat na rozvoj **schopnosti vést**.

Při bližším pohledu na situaci **vyučených** je evidentní, že relativně nejvíce firem doporučuje školám, aby více zaměřily pozornost na rozvoj **schopnosti nést zodpovědnost, ochoty učit se** a rovněž i **schopnosti řešit problém**. Další výrazný podíl zaměstnavatelů požaduje zlepšení přípravy směřující k rozvoji čtení a porozumění pracovním instrukcím a **schopnosti rozhodovat se**.

Pokud se dále zaměříme na názory zaměstnavatelů na pracovníky **se středním odborným vzděláním s maturitou**, především je zřejmý určitý nárůst u většiny požadavků vůči škole v porovnání s vyučenými pracovníky. Uváděna je zejména potřeba zaměřit více pozornosti na rozvoj **schopnosti řešit problém, nést zodpovědnost** a rovněž i na **ochotu učit se, komunikační schopnosti, schopnost rozhodovat se a zběhllost v cizích jazycích**.

Ačkoli ve většině **stejných kompetencí**, u kterých by školy měly zlepšovat přípravu budoucích absolventů SOŠ s maturitou, nacházíme rovněž u **absolventů VOŠ**, v případě SOŠ s maturitou je však na rozvoj jednotlivých znalostí, schopností a dovedností kladen menší důraz (počty zaměstnavatelů, kteří se k této otázce vyjádřili, jsou výrazně nižší). Tuto skutečnost lze interpretovat v tom smyslu, že **z hlediska zmíněných kompetencí považují zaměstnavatelé absolventy VOŠ za lépe připravené nežli absolventy SOŠ** (zatímco např. větší důraz na přípravu v oblasti rozvoje komunikačních schopností požaduje v případě absolventů SOŠ 34,3 % dotázaných za-

městnavatelů, v případě absolventů VOŠ se jedná o 25,3 %). Oproti středoškolákům s maturitou by měl být v případě absolventů VOŠ kladen o něco větší důraz na rozvoj **schopnosti vést** a naopak u nich z hlediska zaměstnavatelů není nutné věnovat tolik pozornosti ochotě učit se.

V případě vysokoškoláků figuruje na předních místech nutnost většího rozvoje **schopnosti řešit problém, rozhodovat se** a schopnosti **nést zodpovědnost**; značný důraz je kladen také na **komunikační schopnosti, zběhllost v cizích jazycích a schopnost vést**.

6.1.2 Kompetence, jejichž význam poroste

Další oblastí, na kterou byl výzkum zaměřen, jsou kompetence, u kterých zaměstnavatelé předpokládají, že jejich **význam v dalších letech ještě vzroste**. Přitom bylo možné vybírat jednak z těch znalostí, dovedností a schopností, které byly nabídnuty přímo v dotazníku, jednak z kompetencí, které respondenti sami doplnili.

V celkovém souhrnu (bez ohledu na velikost organizace) respondenti relativně nejčastěji uváděli jako kompetence, jejichž význam vzroste, **zběhllost v používání výpočetní techniky, zběhllost v cizích jazycích, ochotu učit se, adaptabilitu a flexibilitu a schopnost nést zodpovědnost**, vesměs tedy kompetence, které byly obsahem naší nabídky. I všechny ostatní znalosti, dovednosti a schopnosti, jejichž podíl na celkovém počtu voleb dosahuje alespoň 3 %, již byly obsahem předloženého výčtu. Někteří respondenti ve svých odpovědích uváděli, že předpokládají růst **téměř ve všech uvedených kompetencích**. Je tudíž zjevné, že za významné do budoucna považují zaměstnavatelé působící v zemědělské sféře především přenositelné, klíčové kompetence.

Mezi kompetence, které respondenti sami ve svých odpovědích doplnili, byly nejčastěji zmiňovány **odbornost, profesní znalosti a dovednosti, kladný vztah k práci, pracovitost a samostatnost**.

Tabulka 6.7: Kompetence, jejichž význam poroste

Kompetence	% odpovědí
Zběhllost v používání výpočetní techniky	17%
Zběhllost v cizích jazycích	15%
Ochota učit se	8%
Adaptabilita a flexibilita	8%
Nést zodpovědnost	8%
Komunikační schopnosti	7%
Zběhllost v zacházení s informacemi	7%
Schopnost řešit problém	6%
Schopnost rozhodovat se	5%
Schopnost týmové práce	3%
Schopnost vést	3%
Odbornost, profesní znalosti a dovednosti	2%
Vztah k práci	1%
Pracovitost	1%
Samostatnost	1%
Čtení a porozumění pracovním instrukcím	1%

Pozn.: Hodnoty v procentech vyjadřují podíl počtu voleb jednotlivých kompetencí z celkového počtu voleb uvedených v souboru firem. Respondenti mohli označit libovolný počet kompetencí.

6.2 Jaké pracovníky zaměstnavatelé přijímají?

Z hlediska úspěšného začleňování absolventů škol na trh práce je rovněž důležité zaměřit se na oblast přijímání nových zaměstnanců. Výchozí bod představují údaje o počtech nově přijímaných pracovníků a o tom, jaký podíl z nově přijímaných pracovníků tvoří absolventi škol. V této souvislosti je také nezbytné zkoumat, jaký postoj k absolventům dotazované firmy zaujímají – zda absolventi jsou či nejsou přijímáni, případně zda bývají preferováni před jinými uchazeči o zaměstnání. Mezi další sledované skutečnosti byla zařazena jednak vzdělanostní struktura nově přijímaných pracovníků, jednak struktura zaměstnanců přijímaných na jednotlivé pracovní pozice.

Přijímání nových pracovníků a absolventů

Přehled o nově přijímaných pracovnících, resp. absolventech škol do dotazovaných firem v průběhu uplynulých tří let zachycuje následující tabulka 6.8.

Z výsledků šetření vyplývá, že **průměrný počet nově přijímaných pracovníků je přímo úměrný velikosti organizace**. Nejvíce nových pracovníků je tedy přijímáno ve firmách, které mají více než 100 zaměstnanců, to ostatně platí i pro průměrný počet přijímaných absolventů.

Tabulka 6.8: Průměrný počet přijatých pracovníků a absolventů podle velikosti firmy

Velikost firmy	Pracovníků	Absolventů	% absolventů
do 5	1,5	0,1	9,8%
6-25	7,7	1,6	20,2%
26-100	10,6	1,5	13,9%
101-250	35,0	3,6	10,3%
251-500	37,5	4,0	10,7%
Průměr	12,6	1,6	12,9%

Pozn. Hodnoty v tabulce zachycují data za poslední tři roky a vyjadřují průměrný počet pracovníků připadající na jednu firmu v dané velikostní kategorii.

Jiná situace v zemědělské sféře panuje v případě procentního zastoupení absolventů mezi nově přijímanými pracovníky. Výsledky poukazují na fakt, že absolventi jsou relativně nejvíce přijímáni ve firmách o velikosti od 6 do 25 zaměstnanců, kde **zhruba každý pátý nově přijatý pracovník je absolvent**. V případě malých (s méně než 6 zaměstnanci) a velkých firem (s více než 100 zaměstnanci) je absolventem každý desátý nově přijímaný pracovník.

Pro absolventy škol hledající zaměstnání je důležitou informací, v jaké míře jsou zaměstnavatelé ochotni přijímat absolventy a jaké mají preference při přijímání pracovníků. Výsledky uvádí tabulka 6.9 – jednak jsou zde údaje o podílu firem,

Tabulka 6.9: Přijímání a preferování absolventů podle velikosti firmy

Velikost firmy	nepřijímáme	přijímáme, ale nepreferujeme	přijímáme a preferujeme
do 5	39%	36%	24%
6-25	11%	71%	18%
26-100	6%	87%	7%
101-250	11%	71%	18%
251-500	0%	75%	25%
Celkem	14%	71%	15%

kteří absolventy nepřijímají, jednak o tom, jaký podíl firem absolventy při přijímání preferuje, a to v závislosti na velikosti firmy, ve které dotazované organizace působí.

V celkovém souhrnu (bez ohledu na velikost firmy) jednoznačně převažují případy (71 % z celkového počtu odpovědí), kdy zaměstnavatelé absolventy přijímají, ale nelze říci, že by je preferovali. Ve zbylých případech pak mírně převažuje podíl těch, kteří absolventům přímo dávají přednost (15 %), nad zaměstnavateli, kteří absolventy vůbec nepřijímají (14 %).

Z hlediska jednotlivých velikostních kategorií firem se relativně nejčastěji s ryze negativním postojem vůči přijímání absolventů setkáváme v případě firem o velikosti do 5 pracovníků (39 % respondentů uvedlo, že absolventy jejich firma nepřijímá). Nejmenší firmy do 5 zaměstnanců však **zároveň** v porovnání s ostatními velikostními kategoriemi **relativně často** (24 %) **absolventy přímo preferují**; lze tedy říci, že jsou v názoru na přijímání či odmítání absolventů oproti ostatním firmám vyhraněnější.

Pokud se zaměříme na relativní počty firem, které absolventy přijímají (bez ohledu na to, zda je preferují či nikoli), zjistíme, že **otevřenější vůči absolventům jsou spíše střední a velké organizace**. Za pozornost stojí skutečnost, že ve firmách s více než 250 pracovníky se prakticky nesetkáme s případem, kdy by absolventi byli zcela odmítáni.

Vzdělání nově přijímaných pracovníků

Z hlediska frekvence přijímání pracovníků jednotlivých vzdělanostních úrovní je v zemědělské sféře **jednoznačně největší zájem o pracovníky s výučním listem** (69 % odpovídi „často“ a 24 % odpovědi „občas“) a **s určitým odstupem i o pracovníky s maturitním vzděláním** (12 % „často“ a 58 % „občas“).

Tabulka 6.10: Frekvence přijímání nových pracovníků z hlediska kategorií vzdělání

Frekvence přijímání	vyučení	maturita SOŠ a gymnázii	pomaturitní	vyšší odborné (VOŠ)	vysokoškolské (VŠ)
často + občas	93%	69%	15%	24%	35%
výjimečně + vůbec ne	7%	31%	85%	76%	65%

Pracovníci s vysokoškolským vzděláním jsou v zemědělské sféře přijímáni spíše „výjimečně“ (34 %) či „vůbec ne“ (32 %). **Relativně malý zájem** ze strany zaměstnavatelů je rovněž **i o pracovníky s pomaturitním a vyšším odborným vzděláním**, kde je situace navíc silně ovlivněna i nízkým počtem absolventů těchto kategorií. Absolventi pomaturitního studia nejsou v současné době v počátečním vzdělání vůbec připravováni a v posledních letech jde pouze o absolventy jazykové přípravy. Je tedy logické, že absolventi s vyšším odborným vzděláním mají oproti pomaturitnímu vzdělání o něco vyšší procento odpovědi „často“ (5 %) nebo „občas“ (18 %).

Pracovní začlenění nově přijímaných pracovníků

V celkovém průměru přijímají dotazované firmy **jednoznačně nejčastěji pracovníky do dělnických profesí** (51 %

6. Požadavky zaměstnavatelů v zemědělské sféře ve vztahu k absolventům škol

Tabulka 6.11: Struktura pracovních pozic nově přijímaných pracovníků

Frekvence přijímání	nekalifikované pozice (KZAM 9)	dělnické profese (KZAM 6-8)	provozní pracovníci ve službách a obchodě (KZAM 5)	nižší administrativa (KZAM 4)	odborné profese na střední úrovni (KZAM 3)	odborné profese na vyšší úrovni (KZAM 2)	vedoucí a řídicí pracovníci (KZAM 1)
často + občas	49%	90%	23%	22%	49%	33%	31%
výjimečně + vůbec ne	51%	10%	77%	78%	51%	67%	69%

odpovědí „často“ a 39 % odpovědí „občas“). **Odborné profese na střední úrovni** jsou v zemědělské sféře přijímány spíše „občas“ (40 %) či „výjimečně“ (29 %).

Naopak relativně **nejméně** jsou obsazovány **pozice nižší administrativy** (28 % „výjimečně“ a 50 % „vůbec ne“) a **provozních pracovníků ve službách a obchodě** (15 % odpovědí „výjimečně“ a 62 % odpovědí „vůbec ne“).

Vedoucí a řídicí pracovníci jsou v zemědělské sféře přijímáni spíše „výjimečně“ (37 %) či „vůbec ne“ (32 %), podobně jsou na tom i **odborné profese na vyšší úrovni** (34 % „výjimečně“ a 34 % „vůbec ne“).

Určitým způsobem specifickou skupinu pak představují **nekalifikované pozice**, u nichž je rozložení odpovědí v jednotlivých frekvenčních kategoriích poměrně vyrovnané.

6.3 Skutečnosti rozhodující při přijímání nových pracovníků, zejména absolventů

Další významnou oblastí výzkumu jsou skutečnosti, které z pohledu zaměstnavatelů hrají při výběru nových pracovníků rozhodující úlohu. V souvislosti se zvýšenou pozorností, kterou toto šetření věnuje situaci absolventů škol, je důležité zjištění, zda firmy při přijímání nových pracovníků činí **rozdíl mezi absolventy a zaměstnanci s praxí** a jaká kritéria považují za **rozhodující při výběru** z těchto dvou skupin uchazečů o zaměstnání.

Z tohoto pohledu je nezbytné hlouběji se zabývat i důvody či předpoklady, které vedou zaměstnavatele k přijímání, či naopak nepřijímání absolventů. Nelze pominout ani zkoumání, zda zaměstnavatelé upřednostňují absolventy s předchozími pracovními zkušenostmi či praxí absolvovanou v rámci vzdělávání.

Na úvod se však blíže věnujeme způsobům, které jsou firmami využívány při hledání nových pracovníků.

Jakým způsobem firmy vyhledávají nové pracovníky?

Respondenti byli požádáni, aby uvedli, v jaké míře využívají předložených způsobů vyhledávání nových pracovníků, případně aby doplnili další alternativy, se kterými mají zkušenost.

Z tabulky 6.12 je zřejmé, že zaměstnavatelé jednoznačně **nejčastěji** (51 % odpovědí „často“ a 32 % odpovědí „občas“) využívají **výběru z těch zájemců o práci, kteří se firmám hlásí sami**. Druhou nejvíce využívanou možností při

hledání nových pracovníků je **doporučení stávajících zaměstnanců** (26 % „často“ a 42 % „občas“). Mezi poměrně frekventovanými způsoby dále nacházíme vyhledávání **prostřednictvím úřadů práce** (33 % „často“ a 31 % „občas“).

Naopak **relativně nejméně** jsou v zemědělské sféře využívány služby **personálních agentur** (13 % „výjimečně“ a 76 % „vůbec ne“). Méně je rovněž využívána **inzerce** (20 % „výjimečně“ a 56 % „vůbec ne“), **internet** (11 % „výjimečně“ a 61 % „vůbec ne“) a získávání pracovníků **přímo na školách** (18 % „výjimečně“ a 55 % „vůbec ne“).

Rovněž je zřejmé, že převážná většina dotázaných zaměstnavatelů vyhledává nové pracovníky některým z uvedených způsobů; 85 % respondentů jiné způsoby využívá pouze výjimečně či vůbec ne.

Tabulka 6.12: Frekvenční tabulka využívání jednotlivých způsobů hledání nových zaměstnanců

Frekvence	inzeráty	internet	úřady práce	personální agentury	hlásí se sami	doporučení zaměstnanců	přímo na školách	jiným způsobem
často + občas	25%	28%	64%	10%	82%	68%	27%	15%
výjimečně + vůbec ne	75%	72%	36%	90%	18%	32%	73%	85%

Pokud jde o využívání **jiných způsobů vyhledávání** pracovníků, respondenti nejčastěji uváděli **osobní kontakt** (pod tento pojem lze – slovy zaměstnavatelů – zahrnout *osobní znalost přijímaného pracovníka, osobní výběr, vlastní sledování vhodných kandidátů*), **reference** (tzn. přijetí pracovníků na základě doporučení od kolegů, zaměstnanců, známých či příbuzných), *“head hunting”* (tzn. vyhledávání pracovníků v řadách konkurence), **vyhlášení místním rozhlasem**.

Požadavky na praxi při přijímání nových pracovníků

Výsledky šetření dokládají, že při výběru nových pracovníků v zemědělské sféře **více než polovina zaměstnavatelů nečiní rozdíl mezi absolventy a pracovníky s praxí**.

Tabulka 6.13: Rozlišování absolventů a pracovníků s praxí při přijímání nových pracovníků podle velikosti firmy

Velikost firmy	Ano	Ne
do 5	50%	50%
6-25	53%	47%
26-100	33%	67%
101-250	46%	54%
251-500	75%	25%
Celkem	44%	56%

Podrobnější pohled ukazuje, že **v nejmenší míře** činí rozdíl mezi absolventy a pracovníky s praxí firmy o velikosti od 26 do 250 zaměstnanců. Naopak k rozlišování těchto dvou kategorií pracovníků dochází **nejčastěji** ve firmách o velikosti od 251 do 500 zaměstnanců.

Uvedené výsledky jsou vcelku logické. Početnější organizace mívají propracovanou personální strategii a skutečně důsledně rozlišují mezi absolventy a zkušenějšími pracovníky, přičemž pro absolventy mohou mít připravena speciální tréninková schémata; v případě malých organizací lze předpokládat, že s ohledem na nízký počet zaměstnanců a omezenější možnosti postupného zapracování budou zaměstnavatelé

důsledněji rozlišovat, zda potřebují zkušeného pracovníka, či zda pro ně předchozí pracovní zkušenosti nejsou zcela nezbytné.

Kritéria ovlivňující přijetí pracovníka s praxí a absolventa

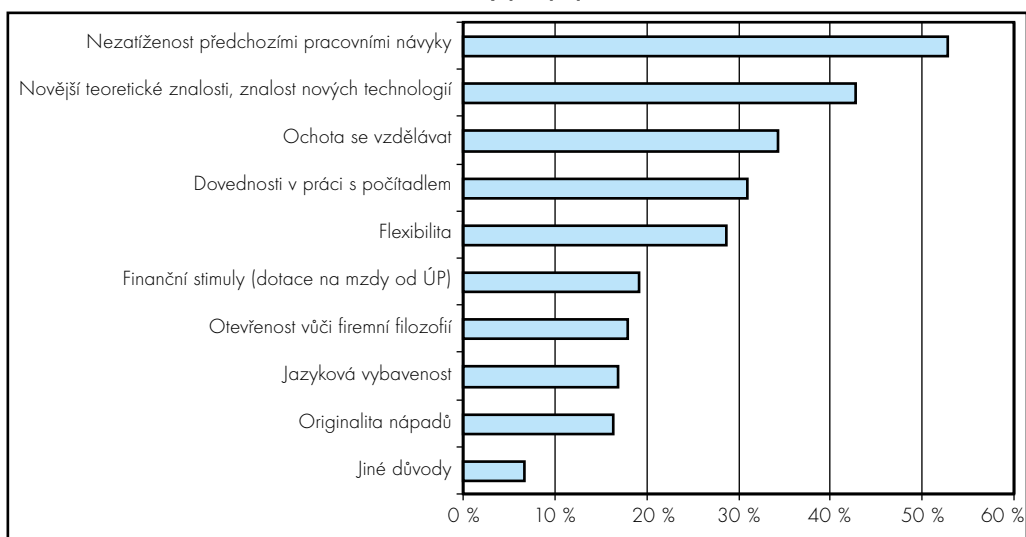
Při bližším zkoumání faktorů a okolností, které ovlivňují přijímání nových pracovníků, je rovněž důležité zaměřit se na kritéria, která zaměstnavatelé považují za rozhodující při výběru jednak z kategorie absolventů, jednak z řad pracovníků s praxí. Tato problematika nabývá na významu i v návaznosti na zjištění z předchozí kapitoly, že významná část zaměstnavatelů při náboru nových zaměstnanců činí rozdíl mezi absolventy a pracovníky s bohatšími pracovními zkušenostmi.

Zatímco při výběru **pracovníků s bohatšími pracovními zkušenostmi** rozhoduje v zemědělské sféře především charakter **předchozí praxe a odborná kvalifikace** (resp. odbornost, odborné znalosti, odborná způsobilost a kvalifikace), v případě **absolventů** zaměstnavatelé kladou důraz zejména na **ochotu dále se vzdělávat a zájem o práci a chuť pracovat**.

Tabulka 6.14: Kritéria pro přijetí zaměstnanců
(% podíl firem s tímto požadavkem)

Požadavky na absolventy	Požadavky na pracovníky s praxí
20% Ochota dále se vzdělávat	25% Předchozí praxe
18% Zájem o práci, chuť pracovat	18% Odborná kvalifikace
12% Požadované vzdělání	11% Flexibilita
10% Adaptabilita	9% Reference
8% Odborná kvalifikace, orientace v oboru	9% Samostatnost
7% Schopnosti a dovednosti	8% Řidičské oprávnění
7% Flexibilita	8% Zodpovědnost
6% Zodpovědnost	8% Zájem o práci, chuť pracovat
6% Pracovitost, pracovní nasazení	7% Adaptabilita
6% Práce v týmu	7% Spolehlivost
6% Výsledky	7% Profesní zkušenosti
5% Komunikativnost	7% Práce v týmu
5% Řidičské oprávnění	6% Předchozí zaměstnání
5% Profesní zkušenosti	6% Požadované vzdělání
4% Znalost jazyků	6% Pracovitost, pracovní nasazení
4% Reference	5% Schopnosti a dovednosti
4% Samostatnost	4% Schopnost rozhodovat se
4% Vystupování	4% Ochota dále se vzdělávat
3% Ochota	4% Schopnost řešit problém
3% Dojem z přijímacího pohovoru	4% Zručnost a šikovnost
3% Dovednosti v práci s počítačem	3% Komunikativnost
3% Předchozí praxe	3% Loajalita vůči firmě
3% Spolehlivost	3% Dovednosti v práci s počítačem
	3% Pracovní morálka

Obrázek 6.5: Důvody pro přijímání absolventů

V případě **pracovníků s praxí** je významná rovněž **flexibilita, reference, samostatnost, vlastnit řidičské oprávnění, dále i zodpovědnost a zájem o práci, resp. chuť pracovat**.

Pro **absolventy** je důležité, zda mají požadovaný stupeň a obor **vzdělání**, nakolik jsou **adaptabilní a flexibilní**, jakou mají **odbornou kvalifikaci**, resp. zda se **orientují v oboru** a jaké jsou jejich **schopnosti a dovednosti**.

Uvedená zjištění naznačují, že absolventi mohou navzdory nedostatku či absenci odborné praxe konkurovat zkušenějším pracovníkům, a to díky své ochotě se dále vzdělávat, zájmu o obor a chuti pracovat, adaptabilitě a flexibilitě, čerstvým odborným znalostem, dovednostem a schopnostem.

Jaké jsou důvody pro přijímání absolventů?

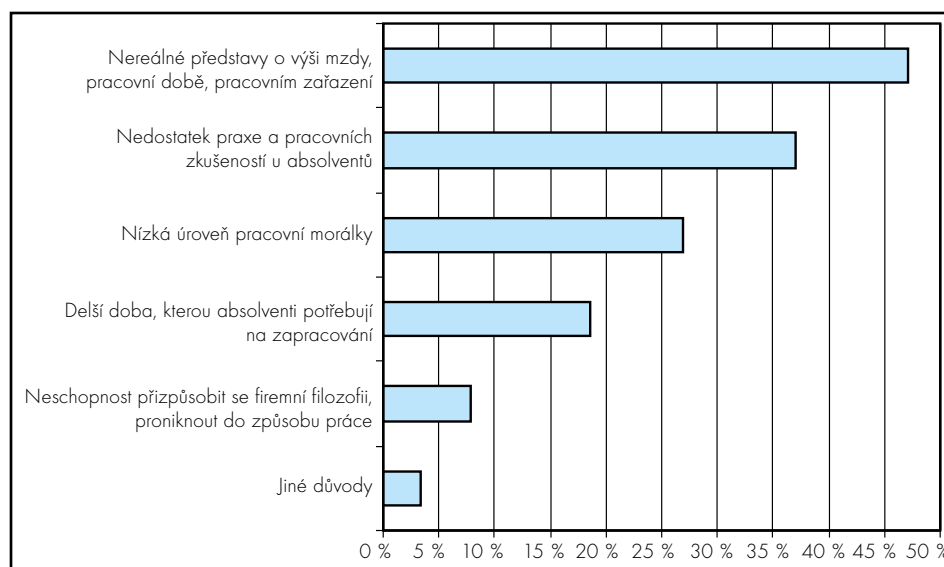
Jak vyplývá z předchozího textu, převážná většina firem v zemědělské sféře se přijímání absolventů nevyhýbá, v některých případech jsou absolventi dokonce preferováni. Podívejme se tedy blíže na důvody, které vedou zaměstnavatele k ochotě absolventy přijímat. Respondentům byly nabídnuty možné příčiny preferování absolventů, kromě nich však zaměstnavatelé mohli doplnit další důvody.

Respondenti jako relativně nejčastější důvod uváděli **nezatíženost předchozími pracovními návyky** (53 % respondentů) a čerstvé teoretické znalosti a znalost nových technologií (43 %). Zaměstnavatelé u absolventů oceňují také **ochotu se vzdělávat** (34 %), **dovednosti v práci s počítačem** (31 %) a **flexibilitu** (29 %).

Finanční stimuly spojené s přijetím absolventa, jako jsou dotace na mzdové náklady poskytované úřadem práce (19 %), ochota přijímat názory a postoje dané firmy, tzv. **firemní filozofii** (18 %), **jazyková vybavenost** (17 %) a případná **originalita nápadů** (16 %), jsou spíše okrajovými důvody, které hrají roli při přijímání absolventů.

Mezi dalšími důvody pro přijímání absolventů, doplněnými samotnými respondenty, dominuje **nedostatek zkušených a kvalifikovaných pracovníků** na trhu práce, **zájem mladých lidí o práci, jejich ochota pracovat a vzdělání v oboru**.

Obrázek 6.6: Důvody nepřijímání absolventů

Jaké jsou důvody nepřijímání absolventů?

Ačkoli významná část firem je otevřená vůči přijímání absolventů, řada zaměstnavatelů se přesto absolventům spíše vyhýbá. Je tudíž potřebné blíže zkoumat důvody, resp. předpoklady, které firmy k tomuto chování vedou.

Jednoznačně nejčastějším důvodem odmítání absolventů jsou **nereálné představy absolventů** o výši mzdy, pracovní době či pracovním zařazení (47 %), následované **nedostatkem praxe a pracovních zkušeností** absolventů (37 %). Méně časté je pak nepřijetí absolventa z důvodu **nízké pracovní morálky** (27 %) či **delší doby**, kterou absolventi potřebují na zapracování (19 %). Spíše okrajově (8 %) se zde objevuje také **neschopnost přizpůsobit se firemní filozofii** či **proniknout do způsobu práce**.

Za pozornost dále stojí **důvody doplněné samotnými respondenty**, mezi kterými dominuje skutečnost, že **absolventi se** na obsazení určitých pozic **nehlásí**, a dále potom **osobnostní profil a morálka absolventů**, kterou ve srovnání s absolventy dřívějších let zaměstnavatelé považují za zhoršenou. V některých případech mají zaměstnavatelé **problémy s nedostatkem personálu na zapracování absolventa** či mají strach z toho, že absolventi **po získání praxe odejdou** za výhodnější nabídkou.

Zvýhodňují zaměstnavatelé absolventy s praxí?

V situaci, kdy se na stejnou pozici hlásí dva absolventi, přičemž jeden při studiu určitou dobu pracoval a druhý nikoliv, **35 %** respondentů by jednoznačně dalo **přednost absolventovi s předchozí praxí** (resp. brigádou apod.), naopak **24 %** zaměstnavatelů by absolventa s praxí rozhodně nijak **nezvýhodňovalo**. Ve **12 %** případů dotazované firmy uvedly, že absolventy s praxí **preferují za určitých podmínek**, jako je např. *výkon praxe přímo v dané firmě, praxe v oboru, dlouhodobost praxe, využitelnost praxe pro dané pracovní místo, ale i celkový profil daného uchazeče*. Řada zaměstnavatelů totiž uvádí, že absolventa s praxí by preferovala pouze v případě, že v porovnání s ostatními uchazeči

by jeho znalosti, schopnosti, dovednosti a obecné předpoklady pro výkon dané pozice byly na srovnatelné či vyšší úrovni. Ve smyslu, že **nevědí**, se vyjádřilo **6 %** respondentů. Zbýlých 23 % dotázaných zaměstnavatelů tuto otázku nezodpovědělo.

Pohled respondentů na předchozí praxi absolventů je však do určité míry **odlišný**. Někteří zaměstnavatelé zastávají názor, že není důležité, kde byla praxe či brigáda vykonávána, jiní naopak upřednostňují praxi buď v příslušném oboru, nebo přímo v dané firmě. Případné preferování výkonu praxe v dané organizaci je zpravidla úzce spjato se skutečností, že zaměstnavatel

má možnost budoucího zaměstnance lépe poznat a blíže se seznámit nejenom s jeho znalostmi, schopnostmi a dovednostmi, ale také i s jeho přístupem k práci.

Zároveň však nelze opomenout skutečnost, že **předchozí pracovní aktivita absolventů** vypovídá podle názoru zaměstnavatelů o **zájmu pracovat**, o snaze **získat zkušenosti a praxi** či o **přístupu k životu**.

Jak jsme již uvedli, často panuje názor, že předchozí pracovní zkušenosti jsou důležité, nicméně nepředstavují jediné rozhodující kritérium. **Klíčovou roli pak hraje celkový dojem při přijímacím pohovoru a osobnostní předpoklady a kvality**. Lze tedy shrnout, že předchozí pracovní zkušenosti dozajista představují lepší výchozí pozici absolventa při hledání pracovního uplatnění, absolventi však mohou disponovat i jinými přednostmi, které dokáží nedostatek či absenci předchozí praxe vyvážit.

6.4 Nedostatkové profese (obory vzdělání) z pohledu potřeb zaměstnavatelů

Z hlediska problematiky uplatnitelnosti absolventů na trhu práce je rovněž důležité zaměřit se jednak na zjišťování oborů, u kterých firmy pocítují nedostatek pracovníků, jednak na identifikaci oborů, ve kterých se zaměstnavatelé potýkají s kvalitou mladých pracovníků. Předmětem šetření bylo také zkoumání názorů zaměstnavatelů na to, které obory pokládají z hlediska budoucnosti za perspektivní. V souvislosti se vstupem ČR do EU v roce 2004 nás rovněž zajímalo, zda zaměstnavatelé již pozorují či očekávají do budoucna nějaké změny v personální oblasti.

Profese či obory, u kterých se firmy potýkají s nedostatkem pracovníků

Výsledky šetření ukazují, že **nedostatek pracovníků** určitých profesí **pocítuje celkem 68 % respondentů** (24 % firem nedostatek nepocítuje, 8 % dotázaných firem se k této otázce nevyjádřilo). Je evidentní, že z hlediska četnosti odpovědí jsou jednoznačně nejvíce v zemědělské sféře postrádáni **opraváři zemědělských strojů a traktoristé**. Vedle traktoristů zaměst-

navatelé pociťují značný nedostatek řidičů zemědělských a sklizňových strojů. Další velkou skupinou jsou potom **ošetřovatelé, resp. chovatelé zvířat, zejména pak hospodářských zvířat** (nejčastěji skotu a prasat) a drůbeže.

Nedostatek pracovníků je u zaměstnavatelů zemědělské sféry nejčastěji pociťován zejména v profesích vyžadujících **nižší stupeň odborného vzdělání (jde především o učební obory) se zaměřením primárně na zemědělské obory**. Výjimkou ale také nejsou dělnické profese a obory se zaměřením na strojírenství či elektrotechniku (strojař, svářeč, zámečnick, obráběč kovů, mechanik, klempíř, elektrikář apod.).

Mezi profese s vyšším stupněm odborného vzdělání, které zaměstnavatelé na trhu práce postrádají, patří zejména **zootecnici a agronomové**.

Profese či obory, u kterých se firmy potýkají s kvalitou mladých pracovníků

S nedostatečnou kvalitou mladých pracovníků ve věku do 35 let se u některých profesí či oborů potýká celkem **33 % dotázaných firem** (54 % firem problémy nepociťuje, 13 % respondentů neodpovědělo).

Celkově byli jako profesní skupiny, ve kterých respondenti spatřují problémy s kvalitou mladých pracovníků, nejčastěji zmiňováni **opraváři zemědělských strojů, traktoristé, řidiči zemědělských strojů a ošetřovatelé, resp. chovatelé zvířat**. V pěti případech byla rovněž zmíněna profese zootecnici. Výskyt dalších profesí byl spíše sporadický.

Perspektivní obory vzdělání v pohledu zaměstnavatelů

Respondenti byli požádáni, aby se pokusili stanovit obory vzdělání, po kterých bude podle jejich názoru na trhu práce poptávka v dalších letech.

V celkovém pohledu předpokládají zaměstnavatelé největší poptávku po **zemědělských oborech** (buď bez rozlišení, nebo jde o profese, jako jsou agronomové a zootecnici, dále jde o dělnické profese), řemeslných profesích, **stavebních** (buď bez rozlišení, nebo se jedná o dělnické profese, jako jsou zedníci, klempíři, instalatéři, pokrývači, tesaři apod.)

a **strojírenských oborech** (bez rozlišení, zda se jedná o učební obory, středoškolské či vysokoškolské pozice).

Stabilní zájem by měl být i o **IT obory** (od středoškolských pozic až po vysoce specializované), řidiče, **dělnické profese, ekonomické** (ať už obecně, nebo se zaměřením na management, účetnictví, bankovníctví, finance či marketing), **elektrotechnické, zdravotnické a lékařské obory**.

Očekávání zaměstnavatelů související se vstupem do EU

V souvislosti s členstvím České republiky v Evropské unii od roku 2004 vystupuje do popředí otázka případných problémů s přijímáním nových pracovníků či s odchody pracovníků do zahraničí. Respondenti byli dotázáni, zda v důsledku této události takovéto problémy pociťují, případně zda do budoucna očekávají nějaké obtíže tohoto rázu.

Z počtu zaměstnavatelů, kteří se k této otázce vyjádřili, **8 % již problémy s přijímáním pracovníků či jejich odchodem do zahraničí pociťuje a 13 % se jich obává v budoucnosti**.

Z hlediska velikosti pak největší podíl firem, které **aktuálně pociťují problémy s přijímáním pracovníků či jejich odchodem**

Tabulka 6.15: Problémy s pracovníky po vstupu do EU podle velikosti firmy

Velikost firmy	Pociťuje	Do budoucna
do 5	10%	10%
6-25	13%	13%
26-100	4%	10%
101-250	4%	20%
251-500	50%	50%
Celkový průměr	8%	13%

dem do zahraničí, připadá na **malé firmy do 5 zaměstnanců** (10 %) a **střední firmy od 6 do 25 zaměstnanců** (13 %).

V případě firem s počtem zaměstnanců v intervalu 251 až 500 nejsou údaje s ohledem na nízké početní zastoupení respondentů v této kategorii zcela reprezentativní.

Ve všech sledovaných velikostních kategoriích jsou obavy z budoucího vývoje stejné nebo větší než aktuálně pociťované problémy.

7. Závěr

Zaměstnání v dnešní společnosti plní celou řadu funkcí. Placená práce kromě finančního zajištění hraje významnou roli i ve vztahu k sociálnímu zakotvení a psychice. V obecné rovině je důležitým aspektem společenského postavení, ovlivňuje celkový dosažený socioekonomický status a je spojena s určitou společenskou prestiží. Z hlediska každodenního života naplňuje a strukturuje čas, umožňuje setkávat se s jinými lidmi, přináší nové zážitky a zkušenosti i možnost seberealizace. Z těchto důvodů zaujímá přední místo v naší hodnotové hierarchii. Výsledky našich šetření ukazují, že nejčastějšími způsoby získání zaměstnání jsou **neformální cesty, které tak zůstávají dominantní a nejvíce využívanou cestou i v době rozvoje internetu, což potvrzuje význam sociálních sítí pro vstup absolventů na trh práce**.

Zároven z našeho průzkumu vyplývá, že se zvyšující se úroveň dosaženého vzdělání narůstá podíl absolventů, kteří nacházejí zaměstnání prostřednictvím formálních kanálů. Zatímco formálními kanály získalo své první zaměstnání jenom 18 % absolventů SOU, více jich bylo u absolventů SOŠ (31 %) a relativně nejvíce u absolventů VOŠ (42 %). Tento posun je dán především vyšším využíváním internetu maturanty a absolventy VOŠ a naopak méně častým oslovováním firem nebo využíváním nabídek zaměstnání.

Další oblastí, které jsme v rámci doplňujících analýz vztahujících se k přechodu absolventů středních a vyšších škol na trh práce věnovali pozornost, je otázka postojů absolventů středních a vyšších škol k práci, tedy postojů, které ovlivňují výběr zaměstnání a případné setrvání v něm. Výsledky šetření

ukázaly, že na prvních místech pomyslného žebříčku hodnot práce ve sledovaných kategoriích absolventů najdeme především hodnoty individuálního charakteru, jako je jistota zaměstnání a zajímavá práce, které představují výrazný seberealizační aspekt. Vysoce hodnoceny jsou i hodnoty práce, které vyjadřují instrumentální postoj – vysoký plat a možnost kariérního postupu. U žen je pak vysokou hodnotou možnost zkombinovat práci a rodinu.

Zatímco na prvních příčkách žebříčku se tedy objevují především hodnoty individuálního prospěchu ve smyslu seberealizačním i materiálním, na nižších příčkách žebříčku důležitosti se objevují ty aspekty práce, které mají určitý společenský přesah, jako jsou *prestiž vykonávané profese a možnost dělat něco užitečného pro společnost*.

Je možné také konstatovat, že vedle hodnot zaměřených instrumentálně na plat a kariérový postup, významnou hodnotou jsou i aspekty seberealizace a možnosti sladit pracovní uplatnění s kvalitním osobním a rodinným životem, včetně dostatku volného času.

Dalším tematickým okruhem je již každoročně monitorování nezaměstnanosti absolventů středních a vyšších odborných škol. Období plynulého poklesu nezaměstnanosti absolventů škol v letech ekonomického růstu, až k minimu dosaženému v roce 2008, bylo vystřídáno opětovným nárůstem jejich počtu a výsledné míry nezaměstnanosti, často i nad úroveň hodnot z roku 2007. Přitom **závažnější problémy s hledáním uplatnění nastaly pro absolventy škol teprve po přílivu čerstvých absolventů z června 2009 na trh práce**. Ekonomická krize se odrazila i v již tradičním tvaru křivky vývoje počtu nezaměstnaných absolventů, především u skupin s nižší úrovní vzdělání. **Namísto každoročního poklesu počtu nezaměstnaných absolventů v průběhu zimních a jarních měsíců až k nejnižším, dubnovým hodnotám měla v roce 2009 křivka opačný trend**. Od září, které bývalo tradičně měsícem vyznačujícím se maximem počtu nezaměstnaných, roku 2008 počty nezaměstnaných dále rostly a tento nárůst se zastavil až během dubna 2009, kdy křivka konečně nabrala klesající směr.

Ke zmírnění dopadu ekonomické krize na vlnu čerstvých absolventů škol přispívá rozšířená nabídka terciárního vzdělávání v posledních letech. Díky větším možnostem pokračovat ve studiu značná část absolventů se středním vzděláním s maturitní zkouškou nepřechází na trh práce, ale pokračuje (alespoň po určitou dobu) ve vzdělávání na terciární úrovni. Absolventi tříletých učebních oborů mohou pokračovat v nástavbovém studiu k získání maturitní úrovně vzdělání.

Konkrétní hodnoty míry nezaměstnanosti čerstvých absolventů škol, evidovaných jako uchazeči o zaměstnání, lze nalézt v **Informačním systému o uplatnění absolventů škol na trhu práce (ISA)** na www.infoabsolvent.cz, v sekci Absolventi a trh práce, v tématu Zaměstnanost a nezaměstnanost na dynamické stránce **Míra nezaměstnanosti absolventů podle oborů vzdělání**.

Za hlavní problémy uplatnitelnosti absolventů škol na trhu práce považují pracovníci úřadů práce nedostatečnou spolupráci škol se zaměstnavateli a odbornou úroveň praxe, uskutečňující se během studia (učení). Obě tyto příčiny

spolu úzce souvisí, neboť praxe by měla být koncipována podle konkrétních požadavků zaměstnavatelů v daných oborech tak, aby co nejvíce odpovídala budoucímu pracovnímu prostředí. Problémy při uplatnění absolventů vznikají také podle výsledků šetření uskutečněného mezi pracovníky úřadů práce z důvodu nedostatečné motivace absolventů najít si práci a nepružnosti vzdělávací nabídky na trhu práce.

Velké problémy při hledání zaměstnání mají podle těchto pracovníků ti absolventi, kteří se již **dlouhodobě objevují v evidenci nezaměstnaných** (ekonomické, gastronomické, zemědělské a obslužní obory), nebo absolventi profesí, které jsou **postižené ekonomickou krizí** a útlumem výroby – středoškolské obory spadající do skupiny **Strojírenství a strojírenská výroba a Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika**. Naopak **snadnější uplatnění na trhu práce** při přechodu ze školy do praxe by podle výsledků šetření měli mít **absolventi všech oborů zaměřených na zdravotnictví, lékařství a ošetrovatelství** a absolventi **stavebních oborů** zakončených výučním listem. Hlavní důvod je ten, že **kvalifikovaných pracovníků** ve zdravotnictví i stavebnictví je **dlouhodobě nedostatek**.

Zajímavé výsledky přineslo šetření mezi zdravotně postiženými žáky, resp. analýza jejich spokojenosti s volbou studia. Lze konstatovat, že výsledky průzkumu ukázaly relativně značnou složitost volby středního vzdělání u žáků se zdravotním postižením. Potvrdily skutečnost, že na procesu vzdělanosti a kariérové volby těchto žáků by se významně měly podílet i poradenské instituce. V souvislosti s připomínkami žáků k poradenským službám se ukazuje potřeba větší dostupnosti informací nejen pro žáky a jejich rodiče, ale i širší informační podpory a dalšího vzdělávání pro pracovníky poradenských institucí. Jedním z vhodných a široce dostupných nástrojů této informační podpory je již zmíněný informační systém **www.infoabsolvent.cz**, který zahrnuje aktuální údaje i o vzdělávací nabídce vhodné pro žáky s různými druhy zdravotního postižení.

Výsledky ukazují i existenci určitých bariér a problémů, které žákům komplikují přístup ke vzdělávání, jako jsou potřeba větší dostupnosti asistentů, bezbariérové přístupy do škol a další. Významná jsou i upozornění některých respondentů na nevhodný přístup pedagogů při výuce a jejich malou informovanost o zdravotních obtížích a omezeních žáků. V této souvislosti se ukazuje potřeba podrobnějších informací i dalšího vzdělávání pedagogů v této oblasti. Z hlediska formy integrace je z výsledků průzkumu zřejmý relativně vyšší zájem žáků o individuální integraci ve školách běžného typu. Na druhou stranu poměrně významný podíl žáků preferuje vzdělávání na školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a i po ukončení studia jsou s touto formou integrace spokojeni. Potřeba individuálního přístupu a komplexního posouzení zdravotní situace i možností žáka se tedy ukazuje jak ve vztahu k výběru vhodného oboru a úrovně středního vzdělání, tak i způsobu integrace.

Již několikrát bylo naznačeno, že pro úspěšné začleňování absolventů na trh práce je důležité, aby žáci a studenti byli vybavováni kromě teoretických poznatků i praktickými dovednostmi, aby jejich odborné kompetence byly co nejaktuálnější

a rovněž aby měli reálné představy o světě práce. To potvrzují také výsledky šetření realizovaného mezi zaměstnavateli v zemědělské sféře a monitorujícího jejich nároky na kompetence absolventů. Z výsledků je zřejmé, že je nutné jednak zajistit v průběhu studia dostatečně dlouhou provozní praxi žáků či část odborného výcviku v reálném pracovním prostředí, jednak posilovat a prohlubovat spolupráci školské a zaměstnavatelské sféry. Dále je potřebné věnovat více prostoru seznámení žáků se situací na trhu práce a s možnostmi jejich budoucího pracovního uplatnění.

Z hlediska **úspěšného začleňování absolventů na trh práce** je důležité, zda jejich znalosti, schopnosti a dovednosti, které získali v rámci školní přípravy, odpovídají požadavkům jejich budoucích zaměstnavatelů. S ohledem na neustále se měnící podmínky na pracovním trhu je důležité, aby mladí lidé byli v dostatečné míře vybaveni nejenom potřebnými **odbornými znalostmi a dovednostmi**, ale také takovými **obecně využitelnými kompetencemi**, které jim umožní pružně reagovat na potřeby konkrétních zaměstnavatelů, a především **ochotou dále se učit, vzdělávat a rozvíjet své schopnosti a dovednosti**.

Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (ISA)

Národní ústav odborného vzdělávání provozuje internetový informační systém ISA, který pomáhá zejména:

- **žákům základních škol při volbě oboru vzdělání a výběru střední školy,**
- **žákům středních škol při rozhodování o pokračování ve vzdělávání a při přechodu na trh práce,**
- **výchovným-kariérovým poradcům a učitelům při poskytování kariérového poradenství a výuce témat Úvodu do světa práce,**
- **managementu škol při úpravách vlastní vzdělávací nabídky a tvorbě školních vzdělávacích programů.**

Systém je přístupný na www.infoabsolvent.cz

Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce (ISA) propojuje informace o školách a oborech vzdělání s poznatky o uplatnění absolventů škol na trhu práce a o potřebách zaměstnavatelů. Poskytuje rovněž informace o problémech se studiem a předčasných odchodech ze školy.

O vznik systému ISA se postaral Národní ústav odborného vzdělávání v rámci systémového projektu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy **Vzdělávání – Informace – Poradenství (VIP Kariéra)**, který byl financován z Evropského sociálního fondu a ze státního rozpočtu ČR.

ISA nabízí podrobná data o školách a oborech v jejich vzdělávací nabídce, obsahuje i multimediálního průvodce volbou povolání.

ISA obsahuje informace založené na analýzách, které usnadňují orientaci v situaci na trhu práce, jak žákům a zejména budoucím absolventům středních a vyšších škol, tak i managementu a pedagogům škol.

Informace poskytované systémem ISA vycházejí z podrobných analýz, které byly připraveny v Národním ústavu odborného vzdělávání v rámci projektů **VIP Kariéra** a **VIP Kariéra II – KP**. Jde především o každoročně prováděné rozbory **nezaměstnanosti absolventů škol**, z nichž je možné zjistit obory, jejichž absolventi mají v současnosti výraznější problémy s uplatněním na trhu práce. Pro účely informačního systému jsou zjišťovány i **názory zaměstnavatelů, pracovníků úřadů práce, pracovníků personálních agentur a provádí se analýza inzerce**. Další analýzy, které jsou zde využity, se věnují **přechodu absolventů ze střední školy do praxe či do terciárního vzdělávání**.

Národní ústav odborného vzdělávání
Centrum kariérového poradenství
Weilova 6
102 00 Praha 10

PONDĚLÍ až PÁTEK
9.30–12.00 13.00–16.00
tel.: 274 869 698, mobil: 724 652 241
e-mail: poradna@nuov.cz

Příloha – přehled nových oborů středního vzdělání

V rámci probíhající reformy vzdělávání (kurikulární reforma) jsou ve středních školách postupně zaváděny nové obory vzdělání vycházející z rámcových vzdělávacích programů. Staré obory, které lze poznat podle jejich osmimístného kódu (za lomítkem mají tři číslice, např. obor Pedagogické lyceum s kódem 78-42-M/003), zcela nahradí obory nové soustavy, jejichž kódy jsou sedmimístné (za lomítkem mají číslice pouze dvě, např. 63-41-M/02 pro obor Obchodní akademie).

Tyto změny znamenají, že mnohé obory staré soustavy již v nabídce středních škol nenajdete. Kompletní převodník oborů staré a nové soustavy oborů vzdělání najdete na stránkách www.infoabsolvent.cz, nebo v Nařízení vlády č. 211/2010 Sb. o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání dostupného na stránkách MŠMT. V tomto nařízení najdete také podmínky zdravotní způsobilosti uchazeče pro obory vzdělání nové soustavy.

Následující přehled obsahuje kompletní seznam nových oborů vzdělání členěných podle stupně a kategorie vzdělání. U každého oboru je uvedena také etapa schvalování rámcového vzdělávacího programu. Obory 1. a 2. etapy jsou již povinně vyučovány, od školního roku 2011/12 budou povinně zavedeny do výuky také obory 3. etapy a obory 4. vlny budou nabízeny nejpozději pro školní rok 2012/13.

Střední vzdělání (bez výučního listu, maturitní zkoušky)

J – Střední nebo střední odborné vzdělání bez maturity i výučního listu

Vzdělávání je ukončeno závěrečnou zkouškou, absolventi získají pouze závěrečné vysvědčení, doba studia je dva roky.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
53-41-J/01	Zubní instrumentárka	3.
63-51-J/01	Obchodní škola	3.
75-31-J/01	Pedagogika pro asistenty ve školství	3.
75-41-J/01	Pečovatelské služby	3.
82-44-J/01	Ladění klavírů a kulturní činnost	3.

C – Praktická škola

Jedno a dvouleté programy pro žáky s těžšími formami zdravotního postižení a se speciálními vzdělávacími potřebami. Příprava je neprofesní, zaměřená na poskytování základních dovedností pro život a její absolventi nezískávají výuční list.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
78-62-C/01	Praktická škola jednoletá	4.
78-62-C/02	Praktická škola dvouletá	4.

Střední vzdělání s výučním listem

H – Střední odborné vzdělání s výučním listem

Jde o klasické vyučení v učebních oborech středních odborných učilišť s dobou přípravy v délce tří let. Absolventi získají výuční list, po tříletém studiu je možno pokračovat v nástavbovém studiu k získání maturity.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
21-52-H/01	Hutník	2.
21-53-H/01	Modelář	2.
21-55-H/01	Slévač	2.
23-51-H/01	Strojní mechanik	1.
23-52-H/01	Nástrojař	1.
23-55-H/01	Klempíř	2.
23-55-H/02	Karosář	2.
23-56-H/01	Obráběč kovů	2.
23-57-H/01	Kovář	2.
23-61-H/01	Autolakýrník	2.
23-62-H/01	Jemný mechanik	2.
23-65-H/01	Strojník	1.
23-65-H/02	Lodník	3.
23-68-H/01	Mechanik opravář motorových vozidel	1.
23-69-H/01	Puškař	4.
26-51-H/01	Elektrikář	1.
26-51-H/02	Elektrikář - silnoproud	1.
26-52-H/01	Elektromechanik pro zařízení a přístroje	1.
26-57-H/01	Autoelektrikář	2.
26-59-H/01	Spojový mechanik	1.
28-52-H/01	Chemik	2.
28-57-H/01	Výrobce a dekoratér keramiky	2.
28-58-H/01	Sklář - výrobce a zušlechťovatel skla	2.
28-63-H/01	Výrobce bižuterie a dekorativních předmětů	1.
29-51-H/01	Výrobce potravin	2.
29-53-H/01	Pekař	1.
29-54-H/01	Cukrář	1.
29-56-H/01	Řezník - uzenář	1.
31-57-H/01	Výrobce textilií	2.
31-58-H/01	Krejčí	1.
31-62-H/01	Výrobce pokrývek hlavy	3.
32-52-H/01	Výrobce kožené zboží	3.
32-54-H/01	Výrobce obuvi	3.
33-54-H/01	Mechanik hudebních nástrojů	1.
33-54-H/02	Mechanik dechových a bicích hudebních nástrojů	2.
33-56-H/01	Truhlář	1.
33-59-H/01	Čalouník	1.
34-52-H/01	Tiskař na polygrafických strojích	2.
34-53-H/01	Reprodukční grafik	3.
34-57-H/01	Knihář	2.
36-52-H/01	Instalatér	2.
36-52-H/02	Mechanik plynových zařízení	2.
36-54-H/01	Kameník	2.
36-56-H/01	Kominík	2.
36-58-H/01	Montér vodovodů a kanalizací a obsluha vodárenských zařízení	2.
36-59-H/01	Podlahář	1.
36-62-H/01	Sklenář	2.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
36-63-H/01	Štukatér	3.
36-64-H/01	Tesař	1.
36-65-H/01	Vodař	2.
36-66-H/01	Montér suchých staveb	2.
36-67-H/01	Zedník	1.
36-67-H/02	Kamnář	4.
36-69-H/01	Pokrývač	1.
37-51-H/01	Manipulant poštovního provozu a přepravy	2.
37-52-H/01	Železničář	2.
39-41-H/01	Malíř a lakýrník	2.
41-51-H/01	Zemědělec - farmář	1.
41-51-H/02	Včelař	2.
41-52-H/01	Zahradník	1.
41-53-H/01	Rybář	2.
41-53-H/02	Jezdec a chovatel koní	2.
41-54-H/01	Podkovář a zemědělský kovář	3.
41-55-H/01	Opravář zemědělských strojů	1.
41-56-H/01	Lesní mechanizátor	2.
41-56-H/02	Opravář lesnických strojů	3.
41-57-H/01	Zpracovatel dřeva	2.
53-41-H/01	Ošetrovatel	2.
65-51-H/01	Kuchař - číšník	1.
66-51-H/01	Prodávač	1.
66-52-H/01	Aranžér	1.
66-53-H/01	Operátor skladování	2.
69-51-H/01	Kadeřník	1.
69-53-H/01	Rekondiční a sportovní masér	2.
82-51-H/01	Umělecký kovář a zámečník, pasíř	3.
82-51-H/02	Umělecký truhlář a řezbář	1.
82-51-H/03	Zlatník a klenotník	1.
82-51-H/04	Umělecký keramik	1.
82-51-H/05	Vlášenkář a maskér	2.
82-51-H/06	Umělecký štukatér	2.
82-51-H/07	Umělecký pozlaccovač	2.
82-51-H/08	Umělecký sklenář	2.
82-51-H/09	Umělecký rytec	3.

E – Nižší střední odborné vzdělání

Příprava s nižšími nároky v oblasti všeobecného i obecně odborného vzdělání je určena především pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, tj. pro žáky se zdravotním postižením, zdravotním a jiným znevýhodněním, absolventy speciálních škol a žáky, kterým se nepodařilo úspěšně dojít do 9. ročníku základní školy. Absolventi jsou připraveni pro výkon jednoduchých prací v rámci dělnických povolání. Výstupem je výuční list, doba přípravy je obvykle tři roky (několik oborů je dvouletých).

• 3leté obory nižšího středního odborného vzdělání

Kód RVP	Název RVP	Etapa
23-51-E/01	Strojírenské práce	3.
26-51-E/01	Elektrotechnické a strojní montážní práce	4.
28-57-E/01	Keramická výroba	3.
28-58-E/01	Sklářská výroba	3.
29-51-E/01	Potravinářská výroba	2.
31-59-E/01	Šití oděvů	2.
32-41-E/01	Kožené výroba	3.
33-56-E/01	Truhlářská a čalounická výroba	4.
33-57-E/01	Děvařská výroba	4.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
33-58-E/01	Zpracovatel přírodních pletiv	4.
34-57-E/01	Knihářské práce	3.
36-51-E/01	Dlaždičské práce	3.
36-55-E/01	Klempířské práce ve stavebnictví	3.
36-57-E/01	Malířské a natěračské práce	3.
36-59-E/01	Podlahářské práce	3.
36-62-E/01	Sklenářské práce	3.
36-64-E/01	Tesařské práce	3.
36-67-E/01	Zednické práce	3.
36-69-E/01	Pokrývačské práce	3.
41-51-E/01	Zemědělské práce	3.
41-52-E/01	Zahradnické práce	2.
41-55-E/01	Opravářské práce	2.
65-51-E/01	Stravovací a ubytovací služby	2.
66-51-E/01	Prodavačské práce	2.
75-41-E/01	Pečovatelské služby	3.

• 2leté obory nižšího středního odborného vzdělání

Kód RVP	Název RVP	Etapa
28-52-E/01	Chemické práce	3.
28-56-E/01	Papírenská výroba	2.
28-63-E/01	Bižuterní výroba	3.
29-51-E/02	Potravinářské práce	2.
31-57-E/01	Textilní a oděvní výroba	3.
31-59-E/02	Šití prádla	2.
36-67-E/02	Stavební práce	4.
41-52-E/02	Zahradnická výroba	4.
41-56-E/01	Lesnické práce	3.
65-51-E/02	Práce ve stravování	2.
69-54-E/01	Provozní služby	2.

Sřední vzdělání s maturitní zkouškou

Tohoto stupně vzdělání lze dosáhnout v několika kategoriích (rozlišení určuje písmeno uvedené v kódu oboru vzdělání):

L0 – Úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou (se zahrnutím odborného výcviku)

Součástí středního vzdělání s maturitní zkouškou je odborný výcvik (dříve studijní obory středních odborných učilišť), studium v denní formě trvá 4 roky a připravuje pro náročná dělnická povolání a nižší řídicí funkce. Absolventi získají maturitní vysvědčení, ale vlastně se i vyučí. Mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
21-43-L/01	Hutník operátor	3.
21-44-L/01	Technik modelových zařízení	3.
23-44-L/01	Mechanik strojů a zařízení	3.
23-45-L/01	Mechanik seřizovač	3.
23-45-L/02	Letecký mechanik	4.
23-62-L/01	Optik	3.
23-69-L/01	Technik - puškař	4.
26-41-L/01	Mechanik elektrotechnik	2.
28-42-L/01	Chemik operátor	3.
31-43-L/01	Oděvní technik	2.
33-41-L/01	Operátor dřevařské a nábytkářské výroby	3.
34-52-L/01	Tiskař na polygrafických strojích	2.
34-53-L/01	Reprodukční grafik pro média	2.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
34-56-L/01	Fotograf	2.
34-57-L/01	Technik dokončovacích zpracování tiskovin	2.
39-41-L/01	Autotronik	1.
39-41-L/02	Mechanik instalatérských a elektrotechnických zařízení	3.
41-43-L/01	Chovatel cizokrajných zvířat	3.
65-41-L/01	Gastronomie	1.
66-41-L/01	Obchodník	1.
69-41-L/01	Kosmetické služby	1.
69-41-L/02	Masér sportovní a rekondiční	2.
82-48-L/01	Starožitník	2.
82-51-L/01	Uměleckořemeslné zpracování kovů	3.
82-51-L/02	Uměleckořemeslné zpracování dřeva	2.
82-51-L/03	Uměleckořemeslné zpracování textilu	3.
82-51-L/04	Uměleckořemeslné zpracování kamene a keramiky	3.
82-51-L/05	Uměleckořemeslné zpracování skla	3.
82-51-L/06	Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů	3.

M – Úplné střední odborné vzdělání s maturitou (bez vyučení)

Střední vzdělání s maturitní zkouškou bez vyučení (dříve maturitní obory SOŠ) má v denní formě studia délku 4 roky a příprava má profesní charakter. Absolventi získají maturitní vysvědčení, mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
16-01-M/01	Ekologie a životní prostředí	2.
16-02-M/01	Průmyslová ekologie	3.
18-20-M/01	Informační technologie	2.
21-42-M/01	Geotechnika	3.
21-43-M/01	Hutnictví	3.
21-44-M/01	Strojírenská metalurgie	3.
23-41-M/01	Strojírenství	1.
23-45-M/01	Dopravní prostředky	1.
26-41-M/01	Elektrotechnika	1.
26-45-M/01	Telekomunikace	1.
28-41-M/01	Technologie celulózy a papíru	3.
28-44-M/01	Aplikovaná chemie	1.
28-46-M/01	Technologie silikátů	3.
29-41-M/01	Technologie potravin	2.
29-42-M/01	Analýza potravin	1.
31-41-M/01	Textilnictví	1.
31-43-M/01	Oděvnictví	2.
32-41-M/01	Zpracování usní, plastů a pryže	1.
33-42-M/01	Nábytkářská a dřevařská výroba	1.
33-43-M/01	Výroba hudebních nástrojů	1.
34-41-M/01	Polygrafie	3.
34-42-M/01	Obalová technika	3.
36-43-M/01	Stavební materiály	3.
36-45-M/01	Technická zařízení budov	2.
36-46-M/01	Geodézie a katastr nemovitostí	3.
36-47-M/01	Stavebnictví	1.
37-41-M/01	Provoz a ekonomika dopravy	2.
37-42-M/01	Logistické a finanční služby	1.
39-08-M/01	Požární ochrana	3.
41-04-M/01	Rostlinolékařství	3.
41-41-M/01	Agropodnikání	1.
41-42-M/01	Vinohradnictví	1.
41-43-M/01	Rybářství	2.
41-43-M/02	Chovatelství	3.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
41-44-M/01	Zahradnictví	1.
41-45-M/01	Mechanizace a služby	1.
41-46-M/01	Lesnictví	1.
43-41-M/01	Veterinářství	1.
53-41-M/01	Zdravotnický asistent	2.
53-41-M/02	Nutriční asistent	3.
53-43-M/01	Laboratorní asistent	3.
53-44-M/01	Ortoticko - protetický technik	3.
53-44-M/03	Asistent zubního technika	2.
63-41-M/01	Ekonomika a podnikání	1.
63-41-M/02	Obchodní akademie	1.
65-42-M/01	Hotelnictví	1.
65-42-M/02	Cestovní ruch	1.
66-43-M/01	Knihkupecké a nakladatelské činnosti	3.
68-42-M/01	Bezpečnostně právní činnost	2.
68-43-M/01	Veřejnosprávní činnost	1.
69-42-M/01	Oční optik	3.
72-41-M/01	Informační služby	2.
75-31-M/01	Předškolní a mimoškolní pedagogika	3.
75-31-M/02	Pedagogika pro asistenty ve školství	3.
75-41-M/01	Sociální činnost	3.
78-42-M/01	Technické lyceum	1.
78-42-M/02	Ekonomické lyceum	1.
78-42-M/03	Pedagogické lyceum	4.
78-42-M/04	Zdravotnické lyceum	3.
78-42-M/05	Přírodovědné lyceum	3.
78-42-M/06	Kombinované lyceum	3.
82-41-M/01	Užitá malba	3.
82-41-M/02	Užitá fotografie a média	2.
82-41-M/03	Scénická a výstavní tvorba	3.
82-41-M/04	Průmyslový design	2.
82-41-M/05	Grafický design	2.
82-41-M/06	Výtvarné zpracování kovů a drahých kamenů	1.
82-41-M/07	Modelářství a návrhářství oděvů	1.
82-41-M/08	Tvorba hraček a herních předmětů	3.
82-41-M/09	Modelářství a návrhářství obuvi a módních doplňků	2.
82-41-M/10	Řezbářství	2.
82-41-M/11	Design interiéru	1.
82-41-M/12	Výtvarné zpracování keramiky a porcelánu	2.
82-41-M/13	Výtvarné zpracování skla a světelných objektů	2.
82-41-M/14	Textilní výtvarnictví	2.
82-41-M/15	Tvorba a vzorování bižuterie	2.
82-41-M/16	Kamenosochařství	3.
82-41-M/17	Multimediální tvorba	2.
82-41-M/18	Uměleckořemeslná stavba varhan	3.
82-42-M/01	Konzervátorství a restaurátorství	3.
82-44-M/02	Ladění klavírů a příbuzných nástrojů	3.

K – Úplné střední všeobecné vzdělání (vzdělávání v gymnáziu)

Příprava má všeobecný neprofesní charakter, absolventi získají maturitní vysvědčení a mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání. Rozlišuje se:

- čtyřletá příprava, po ukončení 9. ročníku základní školy (v kódu oboru je K/4),

Kód RVP	Název RVP	Etapa
79-41-K/41	Gymnázium	1.
79-42-K/41	Gymnázium se sportovní přípravou	1.

- šestiletá příprava, po ukončení 7. ročníku základní školy (v kódu oboru je K/6),

Kód RVP	Název RVP	Etapa
79-41-K/61	Gymnázium	1.
79-42-K/61	Gymnázium se sportovní přípravou	1.

- osmiletá příprava, po ukončení 5. ročníku základní školy (v kódu oboru je K/8).

Kód RVP	Název RVP	Etapa
79-41-K/81	Gymnázium	1.
79-42-K/81	Gymnázium se sportovní přípravou	1.

L5 – Úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou (nástavbové studium po vyučení)

Jde o střední vzdělání s maturitní zkouškou, které je určeno **výhradně pro vyučené** ve tříletých oborech poskytujících výuční list. Studium trvá v denní formě dva roky, absolventi získají maturitní vysvědčení a mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání. Nánavnost oborů, tzn. na jaký obor se vyučený zájemce může přihlásit, stanovuje Nařízení vlády o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání. Absolventi nástavbového studia mohou zastávat náročnější pracovní pozice, jako např. mistr, technolog, vedoucí výroby.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
21-43-L/51	Hutník operátor	4.
21-44-L/51	Technik modelových zařízení	4.
23-43-L/51	Provozní technika	4.
23-44-L/51	Mechanik strojů a zařízení	4.
23-45-L/51	Mechanik seřizovač	4.
23-62-L/51	Optik	4.
23-69-L/51	Technik - puškař	4.
26-41-L/51	Mechanik elektrotechnik	4.
26-41-L/52	Provozní elektrotechnika	4.
26-45-L/51	Telekomunikace	4.
28-42-L/51	Chemik operátor	4.
28-45-L/51	Sklářský a keramický průmysl	4.
29-41-L/51	Technologie potravin	4.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
31-43-L/51	Oděvnictví	4.
33-42-L/51	Nábytkářská a dřevařská výroba	4.
34-41-L/51	Polygrafický průmysl	4.
34-56-L/51	Fotograf	4.
36-44-L/51	Stavební provoz	4.
36-45-L/52	Technik plynových zařízení a tepelných soustav	4.
37-42-L/51	Logistické a finanční služby	4.
39-41-L/51	Autotronik	4.
41-43-L/51	Rybářství	4.
41-43-L/52	Trenérství dostihových a sportovních koní	3.
41-44-L/51	Zahradnictví	4.
41-45-L/51	Mechanizace zemědělství a lesního hospodářství	4.
53-41-L/51	Zdravotnický asistent	4.
64-41-L/51	Podnikání	3.
65-41-L/51	Gastronomie	4.
66-41-L/51	Obchodník	4.
66-42-L/51	Propagace	4.
68-42-L/51	Bezpečnostní služby	4.
69-41-L/51	Masér sportovní a rekondiční	4.
82-51-L/51	Umělecké řemeslné práce	3.

P (M) – Vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (i maturitní)

Představuje šestiletou přípravu v uměleckých oborech po ukončení povinné školní docházky a osmileté studium oboru tanec po 5. ročníku základní školy. Absolventi získají vysvědčení o absolutoriu v konzervatoři a diplom absolventa konzervatoře, mohou používat označení „diplomovaný specialista“ (DiS.). Vzdělávání lze ukončit i vykonáním maturitní zkoušky po 4. ročníku, v oboru tanec po 8. ročníku.

Kód RVP	Název RVP	Etapa
82-44-P/01	Hudba	4.
82-45-P/01	Zpěv	4.
82-46-P/01	Tanec	4.
82-47-P/01	Hudebně dramatické umění	4.
82-44-M/01	Hudba	4.
82-45-M/01	Zpěv	4.
82-46-M/01	Tanec	4.
82-47-M/01	Hudebně dramatické umění	4.

Podkladem pro tuto publikaci byly studie:

Trhlíková, J.: **Strategie získání zaměstnání absolventů středních a vyšších odborných škol a jejich postoje k práci.** 1. vyd. Praha: NÚOV 2009. 28 s.

Chamoutová, D.: **Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2009.** 1. vyd. Praha: NÚOV 2009. 68 s.

Skácelová, P. – Vojtěch, J.: **Názory pracovníků úřadů práce na uplatnění absolventů škol v období ekonomické krize.** 1. vyd. Praha: NÚOV 2009. 33 s.

Trhlíková, J.: **Volba střední školy a spokojenost žáků se zdravotním postižením se studiem.** 1. vyd. Praha: NÚOV 2009. 51 s.

Burdová, J. – Kalousková, P.: **Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů škol – šetření v zemědělské sféře.** 1. vyd. Praha: NÚOV 2009. 27 s.

Uvedené publikace jsou k dispozici na:

www.nuov.cz v rubrice Vzdělávání a trh práce,
www.infoabsolvent.cz v sekci Absolventi škol a trh práce,
 v tématu Analytické, přehledové a souhrnné publikace.

Uplatnění absolventů škol na trhu práce – 2009

Zpracovali: Helena Úlovcová, Jiří Vojtěch, Jana Trhlíková, Daniela Chamoutová,
Pavla Skácelová, Jany Burdová, Robert Sukup

Recenzenti: Pavla Paterová, František Paulík

Korektury: Oddělení pro informační a publikační činnost

Obálka a návrh grafické úpravy: Tomáš Tamchyna

Sazba a zlom: Věra Vyskočilová

Tisk: Comunica a.s.

Vydal Národní ústav odborného vzdělávání, Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10

Vydání první
Praha 2010

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Národní ústav odborného vzdělávání
Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10

www.nuov.cz
www.infoabsolvent.cz